

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 2(141) / vară 2016

Editori:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIUL PENTRU COMUNITATE”

Partener:
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Director: Dan Lungu
Redactor șef: Călin Ciobotari
Secretar general de redacție: Iulian Pruteanu
Redactori asociați: Amelia Gheorghiță, Monica Salvan
Layout/DTP: Anca Bîrliba
Corector: Roxana Drugescu
Copertă: Anca Bîrliba

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

Opiniile exprimate în revistă aparțin autorilor
articolelor și nu reprezintă neapărat punctul
de vedere al redacției.

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 2 (141) / vară 2016

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (II)

Cum ne definesc obiectele? Cum evocă ele specificitatea unui parcurs, unicitatea unei persoane? Ce spun ele despre apartenența noastră la un univers cultural, despre relația pe care o avem cu acesta – fie că e vorba de societatea de origine sau de cea de adopție?

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (II) îi invită pe cei care au trăit experiența mobilității să scrie despre relația lor cu obiectele. În acest număr am reunit texte ale unor scriitori, esești, artiști, traducători și specialiști în artă care, odată cu deschiderea frontierelor și a oportunităților după 1989, s-au specializat în arta de a-și face bagajele. „*Pe termen lung nu se păstrează decât obiectele pe care le-ai pierdut*”, spune Cătălin Pavel și alcătuiește lista obiectelor sale „credincioase”, de luat în orice „călătorie radicală”. Dacă pentru Anca Fronescu obiectele sunt niște declarații de iubire, pentru **Cristina Simion** ele au înțelepciunea de a nu deveni o povară. Florin Bican jubilează în fața succesului, pe piața cadourilor pentru străini, a *revoluției* române și colecționează întâlniri, precum cea cu *Mr Positively Positive*, la San Francisco. Pentru cei stabiliți într-un alt orizont, precum Jozephina Komporal, noua scenografie a obiectelor aduse din cultura de origine e un mod cotidian și privat de a exersa multiculturalismul. Ștefania Kenley știe că țesutul viu nu e o calitate în sine a țesăturii din fota primită în dar: privirea pe care o punem pe obiecte le ține și ne ține în viață. „*Ce să fac eu cu un brâu? Ei bine, nu fac nimic. E un obiect pe care nu am reușit să îl înstrăinez*”, mărturisește Gabriela Lupu și o dată cu ea ne amintim de axioma sociologului Jean Baudrillard: „*C'est là où, [l'objet] ne servant à rien, il sert profondément à quelque chose*” (*Le système des objets*, Gallimard, 1968).

Semne particulare în mitologia personală a celor care exersează mobilitatea, obiectele sunt urmele unui tezaur simbolic mult prea prețios dar care trece de orice vamă. Obiectele sunt modul nostru de a ne lăsa priponiți de povești, singurele care contează, indiferent de orizont. Obiectele în exil îi transformă pe călători în spectaculoase cărți de povești ambulante. De citit.

Cristina HERMEZIU

Monica SALVAN

Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați pregătit bagajele la plecarea din România?

Au rămas în amintirea Dvs. primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră? (V-am fi recunoscători dacă ați ilustra răspunsurile cu una sau mai multe fotografii).

Florin BICAN (Germania)

O dorință numită tramvai

După '89 am beneficiat, în sfârșit, de mult-visata „libertate de mișcare”. Iar prima mea „mișcare” a fost să-mi îngrădesc această libertate cu mâna mea, alegând să transport – în ambele sensuri – cantități exagerate de bagaje inutile. Nu plecam la drum fără cel puțin două valize mari, un rucsac și o geantă de umăr cât juma' de valiză.

Cum am reușit să străbat Europa și să mai și ajung până-n America – și-napoi – cu pietrele de moară legate de picioare asemenea popii din snoava cu Păcală, nu știu. Și nu mai știu nici ce-oi fi băgat în respectivele sarsanale. Mie mi se părea că transport doar strictul necesar, deși la întoarcere constatam că folosisem doar o mică parte din efectele vestimentare cu care mă dotasem și cărora le adăugam, inevitabil, noi astfel de efecte, procurate la fața locului.

Efectele și accesoriile vestimentare nu cântăreau, oricum, foarte mult față de cărțile cu care mă încărcam – era o perioadă când în România nu se găseau în librării cărți străine și nici nu se puteau comanda. Așa că mă aprovizionam din librăriile „de-afară” cu operele complete ale unuia sau altuia, bașca ce-mi mai lua ochii prin anticariate și talciocuri.

Slavă Domnului, cumpăram doar cărți în limba engleză, pe care, odată aduse în România din Marea Britanie și Statele Unite, le-am cărat în Germania, unde le-am și abandonat (cu excepția câtorva dicționare și a Bibliilor), alături de o bibliotecă întreagă achiziționată acolo, când, zece ani mai târziu, m-am întors în România.

Un capitol aparte al cărților pe care le transportam îl constituie dicționarele. Și nu mă refer aici la dicționare de buzunar... Făceam un trafic cu dicționare

de se cruceau vameșii, mai ales că de la un timp dicționarele începuseră să fie disponibile și pe internet, sau măcar pe CD. Dar eu ajunsesem dependent de greutatea lor specifică, simțită consolator în poală și în palme, și de profilul familiar al cotoarelor lor.

În primii ani de mobilitate, cadourile transportate în ambele sensuri erau și ele masive. În lipsă de altceva, duceam la greu – „greu” *being the operative word* – ceramici de Horezu – da' de-adevăratelea, luate chiar din cuptorul meșterului Vișoreanu, care pe-atunci mai trăia. În rest, „artizanatul” la care aveam acces era kitchios – articole din lemn executate la strung și țesături trase la războiul mecanic – deși atractiv ca greutate. Odată i-am dus unui scoțian un cimpoi românesc. A fost foarte impresionat, dar n-a reușit să scoată din el niciun sunet.

Am încercat o vreme să ofer și discuri de vinil, în cea mai mare parte cu folclor românesc, editate înainte de '89. Dar pe unde mă duceam, lumea deja nu mai avea pick-up-uri, iar cei care le păstrasera și le scoteau de prin beciuri ca să facă onorurile discului erau mai degrabă contrariați de țâpăriturile Fraților Petreuş. O singură dată am reușit să dau lovitura, cu „Tainicul vârtej” al lui Mircea Florian, care-mi plăcea și mie. Destinatarul acestui cadou, un artist-fotograf din sudul Londrei, a fost atât de încântat încât și-a pus discul la nesfârșit și l-a ascultat într-o beatitudine. Dar, ce-i drept, înainte de audiere, își sacrificase anemica plantă de cânepă din ghiveciul de pe pervaz și, după ce-o perpelise puțin la lumânare, o fumase toată. Așa că probabil ar fi reacționat cu același entuziasm și la Frații Petreuş...

Singura situație în care am avut succes total cu un

produs (mai mult sau mai puțin) românesc, a fost când i-am dus unei prietene, curator la Victoria and Albert Museum, o serie completă de afișe cu revoluția română. Acu', ce-ei drept, afișele fuseseră făcute de graficieni francezi în cadrul unui proiect finanțat de FNAC, da' revoluția era a noastră. Prietena mea, țin minte, a fost în extaz la vederea lor, iar afișele, din câte înțeleg, se află și azi în colecția muzeului.

Da! Imediat după '90, revoluția română mergea bine pe piața cadourilor pentru străinătate. În Statele Unite, până și necunoscuții îmi făceau cinste în baruri când aflau că-s român și că am participat la „the revolution”. Recunosc însă că unii se cam dezumflau aflând că n-am împușcat pe nimeni. Păi ce revoluție mai e aia?

În Anglia, în schimb, mi-am făcut mulți prieteni fericiți dăruindu-le broșuri artizanale cu cele două serii de poeme „revoluționare” pe care le scrisesem direct în engleză: *There's a Revolution in Town (The Bucharest Boogie)*, despre „evenimentele” din decembrie '89 și *The University Square Mine Disaster* – despre cele din iunie '90.

Când a secat și sursa de inspirație revoluționară, iar prietenii mei nu mai aveau loc de ceramică de Horezu pe pereți, am început să gătesc pentru ei. Erau convinși că, fiind român, le gătesc românește, dar rețetele mele erau, de fapt, indiene la origine. Le adaptasem însă resurselor la care aveam acces înainte de '89, când învățasem să gătesc indienește, după ce mă convertisem la vegetarianism să le fac în sân comunștilor.

De la prietenii mei „de dincolo” primeam în schimb cărți și muzică. Odată am primit și un scaun de dentist utilat cu tot ce trebuie. Nu pentru mine, ci pentru Uniunea Scriitorilor, unde lucram pe atunci. L-am lăsat, dar nu știu ce s-a mai ales de el.

Pentru familie și pentru prietenii din România puteam aduce cam orice – pe atunci, tot ce se găsea „afară” era nou și de trebuință aici. Așa că, de la dulciuri, fructe exotice, băuturi fine, semințe de flori, foar-

feci de vie și medicamente, am adus tot ce dădea târgul.

Fiul meu era principalul destinatar al cadourilor cu care mă întorceam. După prima plecare, țin minte că i-am adus, printre altele, foarte multe banane. N-am înțeles de ce la intrarea în țară vameșii m-au privit cu milă – când plecasem, bananele încă lipseau de pe piață. La întoarcere am găsit însă piața inundată de banane și, colac peste pupăză, fiului meu nici nu-i plăcea acest fruct untos (și continuă să nu-i placă până în ziua de azi). Pentru haine de fițe era prea mic, așa că darul cu care mergeam la sigur erau jucăriile. Deși uneori voluminoase, nici nu erau prea grele. Lego, Playmobil, mașinuțe, avioane, action-figures, jocuri de tot felul, microscop, telescop, instrumente muzicale, cărți, cărți, cărți – îi aduceam de toate, într-o frenezie. Iar el se bucura, ceea ce, normal, mă împingea la noi achiziții cu ocazia următoarei plecări.

Venind odată din Statele Unite n-am avut de lucru și i-am luat copilului un „Western set” de jucărie – pușcă, pistoale, cartușieră și insignă de șerif. Așa, la caterincă. Dar, ghinion, caterinca n-a ținut la controlul de frontieră american. Când mi-au scanat geanta cu arsenalul western pe aeroportul din New York, m-am trezit, într-o secundă, înconjurat de mai mulți gardieni blindati, care-mi și proptiseră pușcoacele (ale lor nu erau de jucărie!) în tâmplă. Nu exagerez niciun pic! Noroc că șeful lor, văzându-mă imobilizat (deși totul se petrecuse atât de rapid că nici nu apucasem să mă mobilizez), s-a relaxat și mi-a scos zâmbitor din geantă setul incriminant. Pe care, după ce l-a controlat cu mare atenție, mi l-a pus, la fel de zâmbitor, la loc și mi-a dat drumul mai departe, cu bagaj cu tot. Cam de atunci am încetat eu să fac trafic de armament...

„Suvenirurile” de tarabă nu m-au atras niciodată, deși am pe undeva un dream-catcher, dar mi l-a făcut cadou un indian din Arizona, care-l meșterise cu mâna lui.

Tezaurizez, în schimb, scene și întâmplări, sunete și imagini, stări și momente, locuri și oameni – acestea

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

sunt, până la urmă, cele mai frumoase daruri pe care mi le-au făcut depărțările. Sunt foarte ușor de transportat și de stocat.

Păstrez, de pildă, în memorie (și o scot des de acolo) amintirea cu Mr Positively Positive. Eram la San Francisco, noaptea târziu. Mergeam pe strada goală când, dintr-o cutie de carton, se ridică un homeless la mine. M-aș fi speriat, dar avea o față atât de senină și de zâmbitoare încât m-am liniștit instantaneu. Mi-a spus că el e Mr Positively Positive și că viața e frumoasă (și mi-a dat argumente întemeiate). L-aș fi tot ascultat. Discursul lui, lipsit de patetism, îmi dădea o stare de bine... Am vrut la un moment dat să-i dau bani (sunt foarte stângaci la chestii dintr-astea, dar i-am întins o bancnotă). Mi-a spus că el e OK, n-are nevoie, dar știe pe cineva căruia banii i-ar prinde bine – și m-a dus câteva cartoane mai încolo, unde, într-o altă cutie, dormea o femeie. *Give it to her*, mi-a spus, *she's*

dying of AIDS. Și zâmbetul luminos nu i s-a stins nicio clipă pe chip. După ce ne-am despărțit – apucasem deja să mă îndepărtez – a fugit în urma mea, iar când m-a ajuns, a spus că vrea să-mi cânte ceva. Și mi-a cântat, cu fața aureolată de zâmbet, un cântec nepământesc de frumos. Apoi s-a întors fără cuvinte în cutia lui de carton. Mr Positively Positive...

Aceste amintiri sunt „obiectele” cu care mă înconjur oriunde-aș fi. Le pot căra cu mine fără să mă cocoșez sub greutatea lor și nici cu controlul de frontieră nu am probleme. Mobilitate pură...

FLORIN BICAN este traducător și editor. A coordonat programul Institutului Cultural Român pentru traducători străini în perioada 2006-2012.

A locuit timp de 10 ani în Germania.

Anca FRONESCU (Olanda)

Mereu te poți întoarce

Țin minte de parcă a fost ieri momentul plecării din țară. Primisem viza de abia după amiază și seara aveam autobuzul. De la ambasadă am alergat acasă să îmi „fac bagajele”. Nu avusesem încă „curajul” să mi le fac înainte, de teamă că asta ar putea aduce ghinion. Biletul de autobuz însă mi-l cumpărasem cu mama. Îmi spunea: „Lasă că dacă noi știm când pleci, și cei de la ambasadă s-or îndura să îți dea viza măcar în ultimul moment”. Mama mea are mereu dreptate și, da!, după amiaza m-au sunat să vin să îmi ridic viza.

Cu viza în pașaport am alergat spre casă. În drum spre casă am trecut pe lângă școală, pe lângă grădiniță, prin parcul și grădina copilăriei, pe lângă teatrul și cinema-ul preferat, pe lângă brutăria din liceu, de unde ani la rândul după plecarea din țară urma să vin mereu la fiecare întoarcere acasă să îmi iau covrigi. Până acum vreun an când am trecut pe acolo și locul era pustiu.

Pe 14 august 1997 am plecat spre Olanda cu autobuzul din Piața Dorobanți din București. Aveam doua geamantane: unul verde și unul negru, un rucsac mic în spate și un urs uriaș în brațe. La căștile walkmanului am ascultat tot drumul Lenny Kravitz, mai ales versurile:

„I've got a pocket full of money (pe care nu-i aveam)

And pocket full of keys that have no bounds (aveam cheile de la casa părinților – mama mi le-a dat când am ieșit din casa și mi-a șoptit: ai să te poți întoarce oricând, de oriunde. Să nu uit asta. Mereu te

poți întoarce!).

But then I think of lovin'

And I just can't get you off of my mind".

Eram îndrăgostită lulea de cel mai bun prieten care numai cel mai bun prieten nu a mai rămas (și asta doare cel mai tare), și care înainte să plec cu vreo 3-4 luni a părut înghițit de pământ. Plecam să studiez într-o țară și un oraș de care habar n-aveam ceva, doar că plouă mult, sunt mori multe, brânză și vaci cât încape, lalele la fel, se dusesse vorba în lume că ar fi cea mai tolerantă și liberală țară, cel puțin din Europa, și că poți fuma tot ce vrei când și unde vrei (lucruri care în timp s-au dovedit a fi sau nu adevărate, cu excepția ploii care nu dă greș vreodată). Nici eu nu m-am dovedit a fi vreo fumătoare înrăită vreo-

dată, am rezistat la ploaie și vânt, morile m-au ajutat și mai mult să visez. Mama a rămas în stația de autobuz privindu-mă lung și fix și cald. Eu strângeam ursul în brațe foarte tare. Aveam 20 ani.

Nu mai țin minte ce era în cele două geamantane în afară de un costum de pescar pe care mi l-a făcut mama cadou exact înainte să mă urc în lift să plecăm spre autobuz. „Ai să fii toată ziua pe bicicletă în ploi furibunde, o să îți prindă bine”. Deja am spus-o, mama are mereu dreptate: am tot fost pe bicicletă în ploi mai mult decât furibunde însă după vreo două luni am renunțat să îmi pun și dau jos costumul de pescar în fiecare zi, la fiecare drum din zi și noapte prin ploi și burniță. Îl mai am însă undeva în pivniță.

Ce știu însă sigur că am purtat în rucsac cu mine sunt doi ursuleți. În afara celui mare, și gras, și pufos pe care îl țineam în brațe strâns și căruia nu i-am dat drumul la niciun control la nicio graniță (și pe atunci Europa era plină de granițe).

În rucsac erau așadar Teddy, primit de la o bună prietenă a tatălui meu când aveam 7 luni și care nu m-a părăsit o singură dată de atunci. M-a însoțit peste tot, în fiecare călătorie, în fiecare excursie, în fiecare mic rendez-vous mai mult sau mai puțin special din viața mea. Din deșertul Atacama la insulele Cook, din

New York la Sidney, din Buenos Aires la Istanbul, din Hong Kong la San Francisco etc. Teddy a văzut lumea la fel de mult și intens sau superficial ca mine, Teddy s-a plimbat peste tot prin mici rucsacuri sau mici genți, Teddy a fost spălat în mașina de spălat o singură dată pierdut prin așternut, Teddy are un nas cusut de bunica, din ață roșie, care acum e cvasi-invizibilă, Teddy are ochi căprui ca mine, sticloși și în ei îmi văd fiecare speranță, vis, coșmar, frică, lacrimă și zâmbet. Teddy a fost la înmormântarea tatălui meu în ultimul an de liceu, în geanta mătușii preferate. Teddy e singurul din tot universul care știe tot despre mine. Teddy își petrece viața la mine sub pernă, orice pernă ar fi ea. Iar când călătoresc (și călătoresc mult) e fie în bagajul meu de mână, mereu înfășurat într-unul din fularele mele preferate. Lui Teddy nu-i plac fotografiile.

Celălalt ursuleț nu are nume, e de trei ori mai mare ca Teddy (Teddy e mic și pricăjit cu un fund bombat și un gât ciuruit prin care i se văd cărpele cu care l-a umplut tot bunica încercând să-l resusciteze de mult) și l-am primit de la băiatul, cel mai bun fost prieten, cu pricina. L-am primit într-o marți, într-o pauză, la școală. Luni mi-a arătat un urs identic (cumpărat de pe lângă Genpac Electro Center) pe care urma să i-l dea Anei, fata superbă cu ochi de căprioară și cu nas mic și cărn de care fostul cel mai bun prieten era îndrăgostit lulea. A doua zi a venit lângă banca mea și mi-a dat și mie același urs. La câteva săptămâni, Ana și fostul cel mai bun prieten zburdau veseli și îndrăgostiți prin curtea școlii și pe coridoare, eu mă întorceam acasă, îmi salutam noul companion blănos fără nume și ne întrebam reciproc oare de ce ne-a fost dat să ne întâlnim?!

Acum ursul fără nume e învelit prin vreo acoperitură, ascuns prin vreun dulap. Nu a ajuns încă în pivniță. Și n-o să ajungă acolo.

De când am ajuns în Olanda am schimbat 10 adrese. Câteva obiecte care nu au încăput atunci în cele două geamantane și-au găsit ulterior un loc în alte geamantane: niște sifoane goale (cumpărate undeva în Sighișoara, pentru că mama aruncase sifoanele lui tata și pe care mi-am dorit foarte mult să le am), telefonul negru și greu care întreaga mea copilărie păcănea de fiecare data când îi ridicam și puneam la loc receptorul, și tatăl meu îmi explica zâmbind trist ceva cu microfoane și unii care cu asta se ocupă: trag cu urechea la viețile altora; mașina de scris cumpărată tot în Sighișoara lângă care sta un fier de călcat vechi pe care bunica mea îl păstra nemaștiind exact de unde îl are. Ramele de fotografii din NY-ul anilor '20 cu fotografiile străbunicilor și a bunicului meu matern, la vârsta de 2 ani, câteva fo-

tografii cu părinții mei. Tabloul fotografic retușat cu creion negru al bunicilor mei materni. Cutia de pudră a bunicii mele care întreaga mea copilărie a stat pe noptiera ei iar acum stă lângă noptiera mea, portofelul mic din piele în care tatăl meu își ținea cheile, cerceii pe care mi i-a dat mama (și îi port cu mine mereu oriunde merg) și lănțișorul străbunicii mele, inelul făcut de tatăl meu în anul când m-am născut și dăruit mie de mama mea când am împlinit 18 ani, așa cum o rugase tata să mi-l dăruiască.

Casa mi s-a umplut de-a lungul anilor mai ales cu cărți cumpărate de prin librării noi și vechi, anticariate și de la vânzători ambulanți, mai ales din București, New York și Londra. Bucătăria mea e plină de dulcețuri și șerbeturi, mirodenii și ceaiuri. La fiecare vizită acasă îmi umplu o parte din bagaj cu borcane și borcanele, pliculețe intens parfumate, umplute cu fel și fel de prafuri și grăunțe și în timp am început să le și primesc. Vișinata e cea mai dorită și apreciată, făcută de mama unuia dintre cei mai dragi prieteni; magiunul e printre cele mai iubite dulcețuri, alături de gemul de caise, vișine și piureul de castane. Gutuile de acasă nu au același gust pe nicăieri.

La rândul meu, de-a lungul anilor am umplut câteva grădini și balcoane și terase din București și de prin alte meleaguri românești, cu bulbi de lalele pe care nu-i cumpăr vreodată din piața de flori din Amsterdam ci de la grădinari iscusiți din sate numai de mine știute în țara de sub nivelul mării.

La fiecare întoarcere acasă sau orice fel de altă călătorie la mine în bagaj se găsesc niscaiva prăjituri sau bomboane sau ciocolate speciale cu iz și parfum olandez. Chiar dacă de-a lungul anilor m-am obișnuit să fac cadouri cât mai personale și e poate bucuria cea mai mare: să caut și să găsesc ceva anume pentru o prietenă sau un prieten anume, niciodată nu plec

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

la drum fără câteva mici dulciuri cumpărate din colțurile mele de Amsterdam preferat.

Sunt plecată de aproape 20 ani și acum câțiva ani am înțeles adânc că voi fi o migrantă toată viața. Chiar cu pașaport dublu, cu cetățenie la pătrat, cu domiciliu fix, o dată cu plecarea acelui autobuz din piața Dorobanți cu mine în el și cu urșii la mine în brațe și bagaj, eu am devenit o poveste ambulantă.

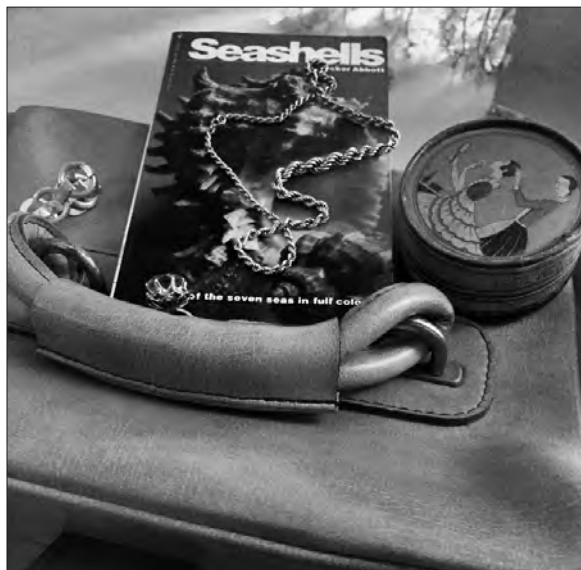
La 7 ani de la sosirea mea în Olanda, de ziua mea am primit cadou de la fiecare prieten care mi-a trecut pragul în acea zi o carte despre ce înseamnă să fii olandez, sau cum e să imigrezi în Olanda, cum să trăiești acolo, cum e să fii imigrant musulman în Olanda, cum e să fii femeie musulmană emancipată în Olanda. Cărțile variau de la poezie, animație, ficțiune, eseu și jurnalism narativ. Ziua mea în anul cu pricina a coincis cu săptămâna cărților în Olanda. Tema din acel an cred că era ceva legat de migrație și refugiați. Trăiam în Olanda de 7 ani, vorbeam limba impecabil, terminasem două facultăți acolo, nu călcasem în veci pragul unei moschei și habar nu aveam când e Ramadanul. Toți prietenii și colegii mei olandezi s-au gândit să îmi dăruiască manuale despre cum să trăiești în Olanda ca musulman. Am râs mai întâi, am zâmbit apoi până când mi-au dat lacrimile. Sigur că nu am spus la nimeni nimic. Am încercat să donez cărțile bibliotecii din cartier. Directorul mi-a explicat că nu poate primi atâtea cărți cu temă atât de asemănătoare. Și să încerc la diferite biblioteci, în diferite orașe, ba chiar să merg și în Belgia, în partea flamandă. Am încercat să le dau la un târg de vechituri, și câteva piețe de cărți; nimeni însă nu a părut interesat.

Când intru la mine în casă în Amsterdam nu simt sau văd nimic românesc la prima vedere. Și cred că nici la a doua. De la statuile din abanos, la micile figurine din fildeș (sunt născută în Africa), la harta

magnetică umplută cu magneți minusculi care marchează unde pe planeta asta am călătorit eu și soțul meu, împreună și separat, la cele câteva fotografii răsfirate prin toată casa, la tapițeriile și broderiile atârinate pe pereți, tablouri și lămpi și alte parafernali, în casa mea și a soțului meu se vede lumea și câteva din poveștile ei. Prin ochii noștri.

Printre sutele de cărți burdușite în bibliotecă, cea pe care o iubesc cel mai mult e cărticica despre scoici pe care mi-a dăruit-o tatăl meu când aveam 4 zile. Oriunde merg strâng și aleg scoici cu meticulozitate de neînvinș.

Geanta în care își ținea mama mea cele câteva bijuterii e unul dintre obiectele la care țin cel mai mult și dacă ar fi vreodată să trebuiască să plec fără bagaj mare, ea ar fi cea în care l-aș pune pe Teddy, pașapoartele, cărticica de la tata, câteva fotografii, cerceii și lănțișoarele de la mama, câteva mici obiecte primite de la soțul meu, mai ales cartolinele pe care ni le scriem mereu când unul din noi pleacă undeva, cutia de pudră a bunicii. Viața mea cred poate intra ușor într-un port-bijou din piele caramel pe două etajere.

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

Încă nu cred că am pierdut o pereche de cercei primiți de la mama; dacă într-adevăr i-am pierdut, pe ei îi regret foarte mult. Caseta pe care m-a înregistrat tatăl meu gângurind ceva și pe care îi mai pot auzi vocea nu o găsesc imediat. Sunt convinsă că o mai am! Însă neglijența de a nu ști unde o am mă paralizează.

Ce știu că voi lua cu mine de acasă, de la mama, la următoarea vizită e aparatul de fotografiat cu film al tatălui meu. E tot atârnat în cuier unde l-a lăsat acu 21 ani. Din vara asta vreau să îl iau cu mine peste tot în viața mea de migrant. În decembrie trecut, la NY,

am găsit niște aparate Kodak de la începutul secolului trecut. Am refuzat să îmi cumpăr unul până nu refolesc aparatul tatălui meu.

ANCA FRONESCU *este jurnalistă culturală multilingvă, manager cultural.*

Predă limbi străine. Locuiește la Amsterdam.

Stefania KENLEY (Marea Britanie)

Text, textile și țesături urbane

Am plecat din București pe 4 iulie 1990 în zori, când țesutul orașului era străbătut de licăririle luminii de vară. Am luat cu mine doar o geantă de umăr în care am pus de-a valma câteva haine, o pereche de pantofi pentru a întâmpina vremea londoneză și aparatul de fotografiat, un Praktica MTL5. Am mai adăugat și un dosar cu desene și fotografii pe care le-am ales din teancul proiectelor mele din ultimii ani, niciunul realizat.

Strada Maximilian Popper, București, negativ roll-film, fotografie 15x15cm © Stefania Kenley, 1986.

După-amiază urcam deja pe Hampstead Heath cu acest bagaj ușor care mi-a fost suficient în primele luni de existență frugală. Cazată pe Frognaal, am urcat în grădina din spatele casei care se întindea peste ni-

velul acoperișurilor și străzilor, spre orizontul mării metropole. La o distanță de peste 2000 de kilometri regăseam ceva din textura Bucureștiului, un țesut stradal întrerupt de vegetație și scădat în lumina aurie de la apus.

Imagine digitală în zona Hampstead Heath, Londra
© Stefania Kenley, 2015

La sfârșitul verii am fost invitată de Profesorul Peter Cook să țin un seminar la școala de arhitectură Bartlett, University College London și să-mi expun lucrările alături de alți profesori invitați. Consultând

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

dosarul adus din România, am redesenat din memorie planul cartierului Mântuleasa în care locuiam la București, introducând fotografiile unor străzi existente și notând locurile unor transformări posibile. Treptat înțelegeam că dacă în perspectiva unui ochi de pasăre cartierul meu era asemănător cu cel din Hampstead, planul construit era de fapt amprenta unui alt tip de locuire urbană.

Fragmente din studiul de analiză urbană, București, proiect prezentat la concursul Dreams & Reality, expus la Brighton, desen și fotomontaj, 3xA1
© Stefania Kenley, 1986-1998

După o toamnă tumultuoasă, iarna se anunța rece și umedă. La sfârșitul lui noiembrie primesc un pachet într-un sac de pânză de in pe care adresa mea poștală era scrisă cu litere mari. Înăuntru găsesc o

superbă haină de lână cu guler de catifea neagră. Am pus deoparte pânza de sac, am îmbrăcat haina și am ieșit cu un mers nou pe străzile cartierului Bloomsbury care îmi devenise deja familiar. Treceam cu privirea peste afișele stridente care acopereau clădirile sobre ale orașului, în timp ce pașii căutau un fir al Ariadnei. Labirintul străzilor anunța un viitor posibil dincolo de un trecut devenit deja imaginar.

Haina realizată de Daniela Traica (maica Paraschieva) dintr-o țesătură de lână, manufactura de la Târgu Mureș, 1990, © Stefania Kenley, 2016

Am păstrat sacul de in care mi-a fost util în timpul numeroaselor mutări mai mult sau mai puțin voite. Trei ani mai târziu se găsea într-un colț al atelierului pe care-l improvizasem în grădina noii mele locuințe

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

din Caledonian Road. Într-o duminică dimineața am început să întind pânza de in peste placajul de lemn stratificat care-mi rămăsese de la lucrările de reparație ale planșeului. Cu o înălțime de 2 metri și o lățime de 1.20, acest format avea ceva din dimensiunea blocurilor de marmură în care fuseseră sculptate figurile zeilor din antichitatea timpurie, ceva mai mari decât noi pământeni.

Odată tăiat, sacul devenea o suprafață deschisă în care pânza rugoasă lua conturul subțire al unei siluete îngropată sub o lespede timp de secole. Întinzând și fixând țesătura suplă pe suportul dur, reluam gestul arheologului care aducea la lumina zilei figura unui zeu dispărut. Odată ce pliurile își găseau forma, le presam pe suprafața lemnoasă saturată de adeziv alb. Pe ceea ce devenea o mână, se putea încă citi adresa mea precedentă scrisă de mâna mamei... St. Philomena's Hostel, 70-71 Euston Square, NW1 Londra...

„Alb” 1994, material textil, panou MDF, adeziv lemn,
200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, © 2016

Detaliu al primului panou din seria Textile, 1993-1994, în care transpare adresa poștală a destinatarului scrisă în 1990 de Viorica Curea,
© Stefania Kenley, 2016

În primăvara anului 1994 s-a născut fetița mea, eveniment bulversant care a declanșat o explozie de sentimente și de senzații noi. Stând la fereastră, privirea îmi urca spre coroana arborilor odată cu fumul de lemn ars care se ridica din grădinile vecinilor. Regăseam o paletă familiară de culori, dominată de un

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

roșu pătrunzător, întreruptă de albul auriu al luminii difuze de dimineață și înecată în albastrul profund al serii. Curând am început să acopăr pânza de in din primul panou într-un roșu pătrunzător; această suprafață monocromă a fost urmată de cinci alte panouri acoperite de albul auriu și de albastrul profund.

„Roșu” 1994, material textil, panou MDF, adeziv lemn, 200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, 2016

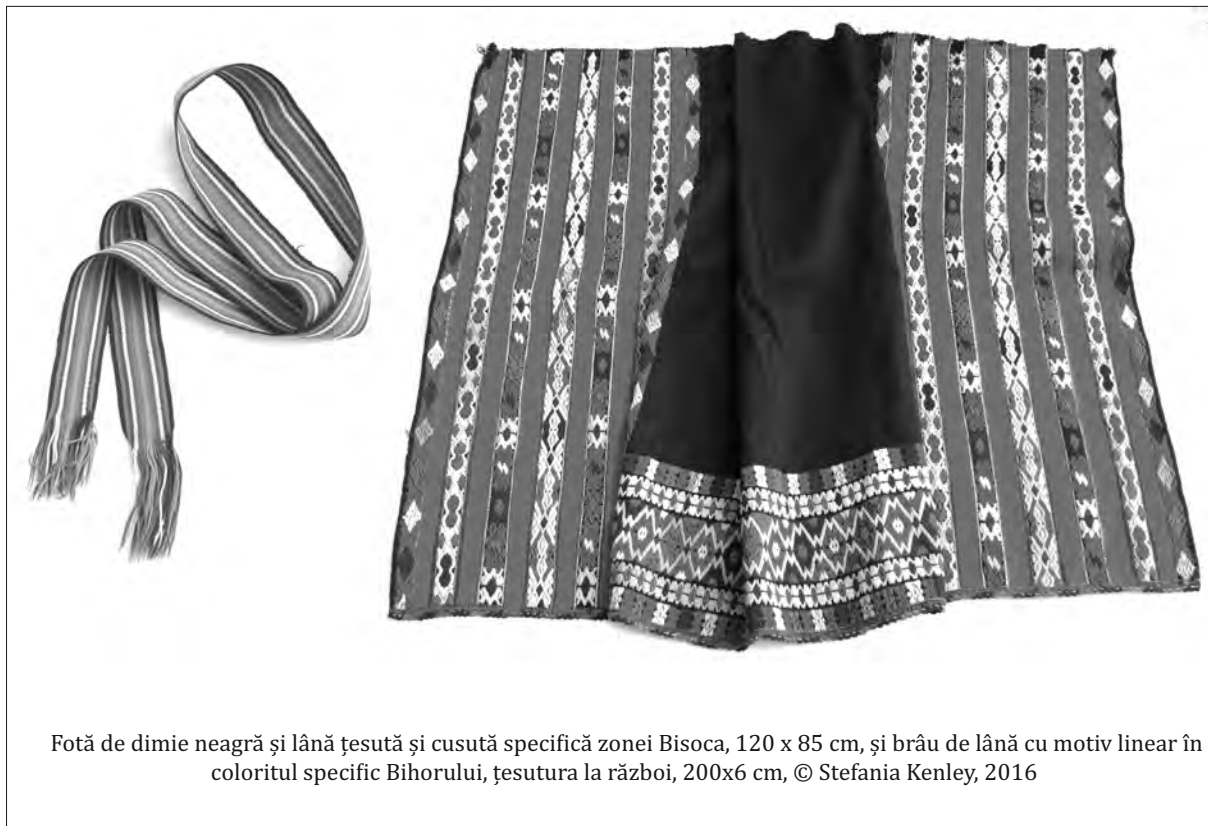
„Albastru” 1995, material textil, panou MDF, adeziv lemn, 200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, 2016

Câteva luni mai târziu am primit la Londra vizita mamei care mi-a adus din România o fotă și un brâu de lână țesute la război, ce au aparținut bunicilor și străbunicilor ei. În copilărie am petrecut multe vacanțe cu acești străbunici, în casa lor din zona Râmnicului Sărat și nu am pus niciodată sub semnul întrebării originea noastră de munteni neaoși. Atât țesătura cât și

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

coloritul brâului de lână spuneau însă o altă poveste. Dacă țesătura neagră a fotei decorată cu lână de un roșu închis este fără îndoială din zona Buzăului, nuanțele multicolore ale brâului se regăsesc cu precă-

dere în zona Bihorului¹. Această îndoială asupra originii străbunilor mei mă îndemna să-mi relativizez starea de exilat, asumată de fapt într-un oraș cosmopolit, în permanentă transformare.

În vara anului 1997 am revenit la București, pentru prima oară după șapte ani de peregrinări. Într-un timp, orice obiect pe care l-aș fi putut aduce eu din Occident se găsea și în România. Unică era doar trăirea acelor șapte ani pe care doream să o împărtășesc cu cei care au rămas pe loc și care au avut probabil o experiență diferită de a mea. Am adus deci mai multe cutii de diapozitive care ilustrau lucrul meu cu

studenții de la școala de arhitectură și peisaj de la Greenwich University.

Imaginile vorbeau, printre altele, de relația nemărturisită între micul univers al veșmintelor, cu țesăturile și cusăturile lor, și marele univers al țesutului urban cu locuințele și vegetația lui. Sensul acestei legături nu a fost însă discutat ca idee, iar comentariile confrăților mei se rezumau la observații

Fotografii ale străzii Maximilian Popper și ale unei machete din material textil și fir de fier propunând o structură urbană lejeră, fotomontaj 21x30 cm
© Stefania Kenley, 1997

pragmatice asupra proiectelor. Aceste texturi care rămâneau astfel nedescifrate îmi aminteau versurile lui Jean Tardieu:

*... Îmi imaginez ceva care ar începe ca o frază și s-ar termina ca o funie/ sau un sunet care cade – și dintr-o dată, e o piatră!/ Cu funia ne spânzurăm, nu-i așa? Iar piatra, nu va ucide?*²

În fiecare nouă călătorie la București continuu să iau cu mine dus-întors doar o geantă ușoară de umăr. Nu încerc să regăsesc acolo decât orizontul orașului scăldat în lumina aurie... Expulzat din intimitatea acestui țesut urban care l-a legănat din copilărie, ochiul se abandonează în penumbra vechilor străzi. Din speranța eliberării sau din deznădejdea înstrăinării – de a nu mai aparține nici unui alt loc vreodată! – nasc și renasc noi priviri.

1. Cf. Elena Secosan, Paul Petrescu, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, București, 1984.

2. Jean Tardieu, «Le mot et la chose», dans *La Part de l'ombre. Proses 1973-1967* (suivi de *La Première Personne du Singulier et de Retour sans fin*), Édition Gallimard, Paris, 1972, p. 203.

«J'imagine quelque chose qui commencerait par une phrase et finirait par une corde./ Ou bien un son qui tombe sur le sol – et soudain, c'est une pierre!/ La corde, on s'y pend, n'est-ce pas ? Et la pierre, elle vous tue?»

ȘTEFANIA KENLEY este arhitect, artist, eseist. A publicat *Du fictif au réel. Dix essais sur le Pop art anglais et le Nouveau Brutalisme en architecture în 2016*, la editura *Les Presses du réel*. Stabilită în Franța, la Paris.

Jozefina KOMPORALY (Marea Britanie)

Obiecte care ne vorbesc

Am plecat din România la studii postuniversitare în Marea Britanie, unde trăiesc de atunci, pentru anul universitar 1996-97, deci inițial doar pentru un an. Așa că am pregătit un bagaj relativ sumar și potrivit pentru studenție – un rucsac, o poșetă și o geantă încăpătoare de mână. În acestea am adus cu mine haine și încălțăminte asortate pentru toate anotimpurile, având în vedere faptul că aveam în buzunar doar o bursă relativ modestă care nu permitea cumpărături mofturoase și nici din acelea neplanificate. Pornind spre Anglia, am fost informată că nu va fi nevoie nici de cizme îmblănite sau palton prea gros de iarnă, și nici de rochițe multe de vară. Mi-am luat însă un impermeabil de calitate, pe care-l mai am și acum, niște tutun, colecția mea de jazz românesc și adresele tuturor prietenilor de acasă. La ora aceea încă nu aveam laptop, prin urmare am venit cu un caiet de notițe și stiloul meu favorit – combinație la care am renunțat cu greu chiar și atunci când am avut deja opțiunea de a scrie direct pe calculator..

În acel prim an am mers destul de des să vizitez familii în diverse zone geografice ale Angliei prin intermediul unui program adresat studenților străini, numit Host. Prin acest program am ajuns să călătoresc în regiuni unde altminteri nu aș fi avut ocazia și astfel am cunoscut oameni deosebiți dintre aceia care poate nu sunt în număr chiar mare, mai ales în momentul acesta de cumpănă când Marea Britanie dezbate ideea apartenenței europene. Prin programul Host mi s-a confirmat instantaneu că printre britanici trăiesc foarte mulți oameni curioși și deschiși, de toate generațiile și straturile sociale, care m-au în-

tâmpinat cu căldură și generozitate, și cu mulți dintre aceștia mai țin o legătură strânsă și acum. Deosebit de dragă îmi este prietena Toni din Cornwall, prin intermediul căreia mi-am cunoscut și soțul (el însuși student din străinătate la ora aceea), cu care ne vizităm reciproc de ani de zile, și pe care copiii noștri o adoră. Mergând să vizitez primele cunoștințe, le-am

Ovidiu Cărpășor – Strada Sforii, Brașov

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

făcut cadou de obicei obiecte artisanale din România, gen ceramică, fețe de masă sau cergi maramureșene. Drept cadou, am primit, în mare parte, cărți – albume de artă, ghiduri turistice sau literatură. Dar mă gândesc cu nostalgie și la primul borcan de Marmite (un soi de gem foarte sărat, însă pe bază de drojdie), care mi s-a părut necomestibil la ora aceea însă cu timpul am învățat să-i apreciez gustul aparte, și care a devenit o componentă de bază printre posibilitățile de mic dejun pe care astăzi le ofer și eu celor care vin la mine. Copiii mei, Anna Francesca și Samuel, născuți în Anglia, îl adoră.

M-am reîntors prima dată în țară de Crăciun, într-o călătorie spontană la care am recurs pentru că mi se făcuse un dor extraordinar de țară, familie și prieteni. Așa că am sosit cu gama tipică de produse comerciale de sezon, printre care Christmas pudding, mince pies și Christmas crackers. Reacția de obicei a fost că astea sunt lucruri nostime, însă glumițele din Christmas cracker erau aproape imposibil de tradus sau gustat în afara contextului original, și dulciurile nu se compară totuși cu bunătățile autohtone... Recunosc că de atunci încerc să găsesc cadouri mai personalizate, și care nu țin neapărat de sezon.

Am luat cu mine o fotografie a mătușii bunicului

meu din partea mamei, căreia îi dătez numele, ajunsă în Transilvania din nordul Italiei tot în urma migrației. Giuseppina a fost cea care l-a crescut de fapt pe bunicul meu (mama acestuia murind imediat după naștere), și care i-a transmis un anumit sentiment de cosmopolitism pe care și el, la rândul lui, ni l-a comunicat mai departe. Eu evident nu am mai cunoscut-o personal pe Giuseppina, însă am fost crescută cu povești fascinante despre ea. Giuseppina a fost printre puținele femei venetice, marea majoritate a italienilor din zonă fiind bărbați, de obicei foarte tineri, care ulterior s-au căsătorit cu femei autohtone, renunțând oarecum

la identitatea lor de origine. Poate și datorită Giuseppinei, bunicul meu a fost supranumit „Italianul” până la sfârșitul vieții, deși, de vorbit, după moartea mătușii, nu prea mai vorbea această limbă. De asemenea țin foarte mult la o copie după harta Transilvaniei publicată de Johannes Honterus în 1532, fiind prima hartă realizată de un locuitor al acestor ținuturi, pe care o păstrez înrămată pe birou și pe care am pus-o drept economizor pe ecranul calculatorului la care lucrez la serviciu.

Un obiect pe care l-am pierdut? Permisul meu de conducere, eliberat la Cluj. Din moment ce nu mă

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

simt bine în pielea mea la volan pe nicio parte a carosabilului, nu prea conduc, însă examenul de șoferi a fost primul test pe care l-am ratat. Și încă de mai multe ori. Fiind încăpățânată nu am renunțat până n-am trecut, deci permisul ar fi un soi de aducere-aminte că nu mă dau ușor bătută, nici măcar atunci când e vorba de lucruri care de fapt nu contează...

Ceea ce-mi lipsește din România nu se poate reduce doar la obiecte sau lucruri palpabile. Este mai degrabă vorba de un anumit fel a se raporta la realitățile din jur, de a folosi în mod curent și natural o doză de umor în cotidian – tocmai în ciuda absurdului pe care-l trăim, și de o anumită naturalețe și spontaneitate de comportament între oameni. Desigur, nu e niciun secret că la nivel strict personal am nostalgia felului de a trăi în România de acum aproape douăzeci de ani, când eram și eu foarte tânără și când poate viața nu avea încă ritmul accelerat de azi, nici acolo și nici aici. Îmi lipsesc părinții, care nu s-au mișcat din loc, nici măcar pentru a mă vizita mai des în noua mea țară, tocmai poate pentru a mă invita să revin la ei și în țară cât se poate de frecvent. Îmi dă o deosebită satisfacție să știu că am o mână de prieteni în diverse colțuri ale țării cu care reușesc să comunic în mod regulat, atât față în față cât și virtual, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat în tot acest interval de timp. Dincolo de asta, îmi lipsește lumina mai tot timpul, și-mi lipsesc anumite orașe, parfumuri și anotimpuri din când în când, poate cel mai mult Bucureștiul primăvara când înfloresc magnoliile și când parcă toate tarabele sunt acoperite de lalele într-o gamă de culori, forme și soiuri de îți iau ochii. Buchete de flori ca în România n-am mai primit nicăieri, cu toate că am impresia că intenția de a mi se face câte o surpriză plăcută a mai existat... La început îmi lipsea teribil accesul la cărți și publicații curente din țară, dar internetul a remediat în mare parte această problemă, și desigur mai este și poșta... De asemenea, țin să men-

ționez că, din fericire, deja de mulți ani nu mai este o problemă să dai de mămăligă, zacuscă, vinete sau vin roșu românesc în Anglia...

Am pe rafturile din bibliotecă și împrăștiate prin casă cărți și reviste într-o varietate de limbi, multe din ele în limba română. Din când în când mă gândesc să le organizez mai sistematic pe genuri, categorii tematice sau pe limbi, dar de fapt prefer să le țin cât se

Christmas Crackers

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

poate de amestecate – și de multe ori tocmai alăturarea unui volum în engleză cu altul să zicem în franceză, germană sau maghiară recontextualizează cartea sau autorul și propune o nouă poveste... În sufragerie am o pictură în ulei de Ovidiu Cărpuşor reprezentând strada Sforii din Braşov, oraşul unde m-am născut şi unde am întâlnit prima dată, încă în copilărie, un model viabil de convieţuire între culturi. Am şi o fotografie făcută acum câţiva ani trecând pe această stradă cu familia mea, şi noi nişte oameni de origini etnice diferite trăind împreună într-o terţă

cultură şi crescând doi copii a căror limbă maternă nu mai este de fapt cea a mamei lor, dar care au totuşi un anumit sentiment de apartenenţă la aceasta dincolo de o identitate londoneză de la bun început multiculturală.

JOZEFINA KOMPORALY *predă la University of the Arts, Londra. Este membră în Asociaţia Traducătorilor din Marea Britanie (Translators Association). Redactor la Journal of Adaptation in Film and Performance.*

Johannes Honterus – Harta Transilvaniei, 1532

Gabriela LUPU (Franța)

Pachetul de acasă

Nu îmi aduc aminte de criteriile bagajelor făcute când am plecat din România. Însă aş dori să vorbesc despre obiecte care au fost sau sunt importante pentru mine.

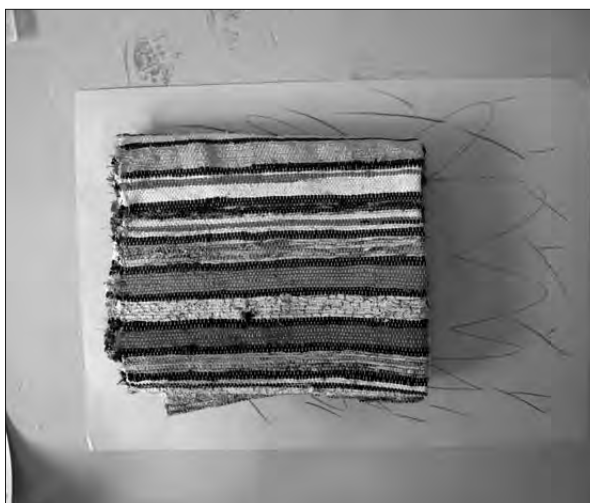
Uitându-mă în jurul meu am găsit următoarele obiecte care mă leagă direct de România: un brâu, o faţă de pernă, un covor, un borcan, o carte.

Mare mi-a fost surprinderea, când m-am gândit cum să răspund la invitaţia Cristinei Hermeziu, să descopăr că sunt deţinătoarea unui brâu. Este un obiect demodat, un obiect pe care nu l-am purtat de când eram copil. Costumul naţional nu se mai poartă, ce să fac eu cu un brâu? Ei bine, nu fac nimic. E un obiect pe care nu am reuşit să îl înstrăinez. Cum să arunc simbolul originii mele? Parcă aş arunca o parte din mine. Dar eu nu sunt brâu. Este complex să accept că am un brâu. Tot uitându-mă la motivele desenate cu firele aurii si

argintii pe acest brâu, am descoperit *Coloana infinită* a lui Constantin Brâncuşi. Păstrez brâul¹. Pentru a înţelege mai bine, am recitat Jean Baudrillard² care spune că obiectele folclorice nu mai au nici o funcţie practică, ele au doar rolul de a semnifica timpul. Nu îndrăznesc să înstrăinez imaginea timpului.

O faţă de pernă. Sunt deţinătoarea unei feţe de pernă de dimensiuni atipice, prea strâmtă, prea lungă, pe care nu o pot folosi. Acest obiect a fost lucrat la mână, nu ştiu de cine, dar ştiu că a fost făcut cu mult timp în urmă, 80 de ani? Pare mult. E frumoasă, dar ce să fac cu ea? Cum să înstrăinez un obiect care a fost lucrat la mână de o persoană acum aproximativ 80 de ani? Este simbolul trecerii timpului? A unui anumit tip de tradiţie? E ca şi cum deţin în dulapul meu 80 de ani? Deţin în dulapul meu gestul repetat al unei femei sau al unui bărbat? Ce

dețin de fapt? Îmi permit să îl recitez pe Jean Baudrillard, pentru a înțelege ce dețin – „... l’objet mythologique est accompli. Cet évènement accompli qu’il signifie, c’est la naissance³”.

Un covor. Se pare că sunt atașată țesăturilor. Acest covor a fost lucrat de mână de o țesătoare din locul în care m-am născut, Rotunda, Neamț. Mama mi l-a trimis când i-am spus: gata, acum nu mă voi mai muta! Dar nu a fost așa. M-am mutat de foarte multe ori; este o experiență îmbogățitoare, și poate nu e încă ultima. Acest covor îl întrebuițez, el îmi evocă mereu casa părintească, iubirea pentru culori, țesături și motive.

Un borcan. Nu, nu este deloc seducător un borcan. Însă poate fi seducătoare forma lui, transparența,

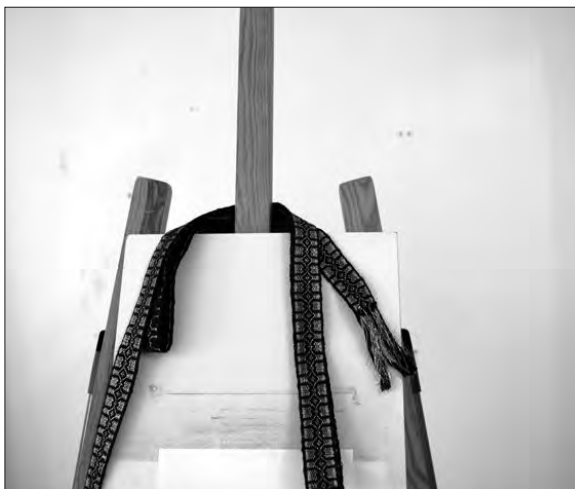

motivele încrustate și mai ales când e plin cu dulceață de la mama. Pachetul de acasă există și la Paris. Cu cât distanța este mai mare, cu atât dimensiunea sa simbolică este mai intensă. Borcanul este simbolul unui an de muncă; include: plantat, udat, îngrijit, cules, stocat, transformat, înfășurat, trimis etc. Aceste pachete cu borcane mi-au alinat dorul de casă, mi-au stârnit tristețe și dor, și mai ales bucuria de a păstra o legătură fizică, materială cu „casa de acasă”.

Întoarcerea din rai, de Mircea Eliade. Am fost

îndrăgostită de nuvelele fantastice ale lui Mircea Eliade, mi-au permis să călătoresc cu gândul, pe vremea când eram prea mică pentru a călători.

„C’est là où, [l’objet] ne servant à rien, il sert profondément à quelque chose⁴”. Îmi dau seama că în afara calităților estetice

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

ale acestor obiecte care mă leagă de România, prioritară este valoarea timpului și a mitologiei personale; ea mă obligă să păstrez aceste obiecte.

¹ În cele din urmă brâul l-am oferit artistei Edith Magnan în cadrul proiectului DART, Montreuil, 4 iun 2016.

² Jean Baudrillard, *Le système des objets*, Gallimard, Paris, 1968.

³ *Ibidem*, p. 92.

⁴ *Ibidem*, p. 91

GABRIELA LUPU este artist fotograf. A publicat *Carnet de charbon în 2013 la editura Filigranes. Locuiește în Franța, la Paris.*

Cătălin PAVEL (România)

Les mots et les choses et le check-in

Călătoria radicală, când pleci pentru mult timp, umflă la nesfârșit posesiunile materiale ale lumii și le scade pe-ale tale corespunzător. Devii un om-sinecdocă. Trebuie să lași toată biblioteca în urmă, iei totuși două cărți. Iei două poze din toate pozele, două cămăși din toate cămășile și așa mai departe. Lumea, în schimb, se înmulțește haotic. Îți arată totul ca să te convingă că există ceva. Personal, am rămas un călător foarte neexperimentat, deși sunt patru țări în care am petrecut câte un an (uimitor cât de puțin înveți despre o țară într-un an!). Orice plecare de 4-5 luni mi se pare încă un sfârșit al lumii, o ieșire din copilărie, o alungare din satul meu, sau cum vreți să-i ziceți.

Printre obiectele pe care le-am luat întotdeauna cu mine în călătoriile radicale au fost laptopul și truela. Truela, nume fandosit care nu i se potrivește deloc, e un fel de mistrie de zidar, cu lama mai rigidă și romboidală, turnată (fără puncte de sudură deci). Cu ea, fie că e WHS, Marshalltown sau Battiferro, lucrează arheologii, fără să construiască nimic bineînțeles, doar distrugând, distrugând controlat, științific – cam ca în dragoste, cu alte cuvinte. Cum nu prea știu niciodată din ce țară o să iau avionul ca să ajung în Turcia pe șantier, prefer să am mereu truela mea în bagaj. Știu că e cam adolescentin să ai asemenea fetișuri, dar una peste alta uneltele bune fac jumătate de treabă singure. În ce privește laptopul, asta e mașină infernală de care nu ne mai putem lipsi, ca să putem ține legătura cu ceea ce n-ar fi ajuns niciodată așa departe dacă n-ar fi existat ea. Aceste două obiecte sunt de fapt în flux permanent. Laptopul a

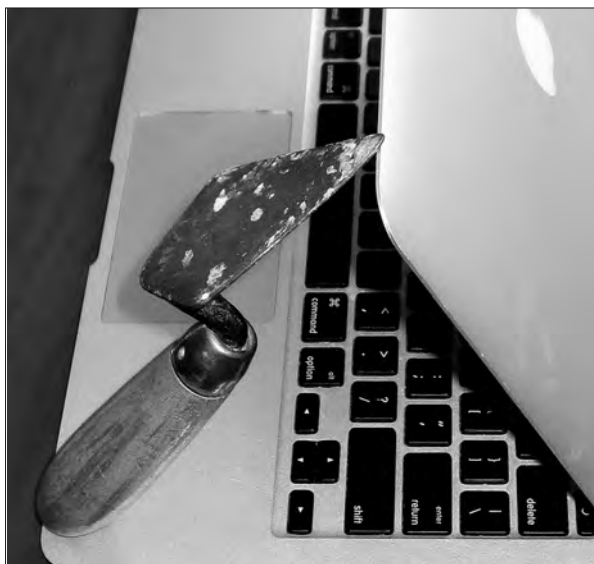
fost înlocuit de trei ori, truela o dată. În mintea mea, ele au rămas același obiect. În Plutarh există un pasaj despre nava pe care s-a întors Tezeu din Creta după ce a ucis minotaurul, navă care s-a păstrat, zice legenda, secole de-a rândul în Atena, părți din lemnărie fiind periodic înlocuite. Întrebarea lui dacă nava asta mai e sau nu „aceeași” a intrat în folclorul aporetic al filozofilor de până azi. Așa și cu laptopul al cărui conținut e periodic transvazat în alt laptop. E diferit în trei dimensiuni, dar același în patru dimensiuni, a patra fiind, ca în cazul râului lui Heraclit, timpul.

Nu știu care e rolul exact al obiectelor personale în dialectica *Heimweh/ Fernsucht* (dor de țară/ dor de ducă). Pot să spun totuși ceva, dar o să pretind că e strict în capacitate profesională. Pe termen lung, nu se păstrează decât lucrurile pe care le-ai pierdut. Trebuie să ne obișnuim cu asta. Literatura exilului arată că memoria e mai intensă decât realitatea. Eu văd același lucru de nenumărate ori în arheologie. Mai toate statuile de bronz păstrate din antichitate au ajuns până la noi pentru că au fost cândva pierdute într-un naufragiu, în timp ce erau transportate prin Mediterana de la atelier la comanditar. Dacă nu s-ar fi scufundat, ar fi împodobit orașele antice o vreme, după care ar fi fost topite în evul mediu ca să se facă din ele ghiulele. Același lucru se întâmplă când arde biblioteca regală asiriană: toate tăblițele de lut devin ceramică indestructibilă, care s-a putut păstra până azi. O doamnă din înalta societate romană are o zi proastă acum două mii de ani pentru că își pierde cercelul de aur la terme. Doamna se oprește și îl caută

până îl găsește. Dacă însă el a știut să cadă bine între două lespezi de pardoseală, atunci doamna caută ce caută și până la urmă pleacă supărată. Cercelul îl găsim noi pentru ea.

Oamenii întotdeauna se agață de obiectele lor. Tot ca arheolog, îi văd cum își repară vasul fisurat dând găurele de-o parte și de alta și punând o minusculă scoabă de plumb. Sau dintr-un vas decorat, făcut țândări, ei iau totuși ciobul cu profilul cutărui erou, îl rotunjesc și-l transformă în piesă de joc sau în că-păcel sau altă drăcie. Tocmai din cauza acestor metamorfoze obiectele ajung să aibă propria lor biografie culturală. Cei care studiază, mai general, viața socială a obiectelor spun că ele sunt construite prin aceleași mecanisme prin care se construiește propria noastră *persona* socială. Arheologii cu înclinații mai teoretice, care îl prețuiesc pe Appadurai, spun că, până la urmă, noi nu putem exista fără obiecte, dar obiectele pot foarte bine exista fără noi. Că oamenii sunt compuși din toate obiectele pe care

le-au făcut sau tranzacționat, iar aceste obiecte reprezintă valoarea totală a ceea ce se numește *agency*, agentivitatea lor. N-aș merge până într-acolo. Nu am încredere de altfel nici în ce e făcută uneori să spună cultura materială în arheologie, de pildă despre etnicitate. Și nici că, la extrema cealaltă, mediul hiperconstruit în care trăim ne folosește în vreun fel metabolismului intelectual sau emoțional. Lucrul ăsta îl simt des în aeroporturi, purgatorii inevitabile în orice călătorie, *non-lieux* supreme. Acolo aștept cu jurnalul și stiloul scoase lângă mine, fără să scriu nimic de altfel, doar ca să nu mă mineralizez. Utilizarea lor ca obiecte este pur retorică. Aaug deci jurnalul și stiloul la lista obiectelor puține și credincioase care luptă de partea mea. (Laptopul de fapt e o versiune geigerizată a acestora două, interfața mea cu lumea incontrollabilă). Jurnalul are numărul 52. Fac în așa fel încât să nu fie niciodată două coperte la fel una după alta. Celelalte 51 sunt puse bine în diverse locuri nesigure. Cred că în povești puterea zmeului ar putea fi zdrobită cel mai simplu dacă i-ai lua jurnalele și le-ai arde. În clipa aia, oriunde ar fi (probabil nu în aeroport), cred că l-ar lua cu leșin. De câțiva ani scriu cu „același” stilou, pentru că am luat trei ieftine, simpatice și identice. În felul ăsta nu trebuie niciodată să ezit să scot stiloul de teamă că l-aș putea strica sau pierde. Stiloul are și el o funcție propedeutică, asemenea creionului fără care Unamuno nu putea să gândească. Am o mare încredere în ce face pentru noi scrisul de mână. Când scriem de mână ceva, orice, în noi e un mic călugăr benedictin care copiază liniștit texte antice. Cu stiloul inviți cuvintele la restaurant, nu la McDonald's. În fine. Sunt deci înconjurat de puține obiecte, cu genealogii complicate. Montale are în *Farfalla di Dinard* o povestire despre toată dinastia de câini pe care i-a avut. Cu căldura din acea povestire ar trebui să vor-

Laptopul și truela arheologului

bim de obiectele noastre, de ceasurile, blugii și brichetele noastre, din liceu încoace. Stau în aeroportul uriaș, mă uit în jur și îmi dau seama că Ecleziaștul a fost pesemne scris în aeroport. Aici și oamenii și obiectele sunt prea noi, prea reci, într-o veselie *superflat*, ca scoasă din Takashi Murakami. Interesant e că nu numai oamenii pot fi dezumanizați uneori, dar și obiectele pot fi... în fine, deobiectivate, adică să le dispară dimensiunea socială solidară cu a ta, pot să-și piardă coplanaritatea cu tine și să devină ininteligibile (dar oare n-ar însemna asta că ele sunt, din contră, hiperobiectivate?). Am scris despre aeroporturi în primul meu volum de poezii, *Altera pars*. Datoram acestei cărți de poezii de călătorie, ca să zic așa, s-o iau cu mine prin avioane, însă asta nu s-a mai întâmplat. Dar și eu, ca toată lumea, am dus cărți într-o casă nouă, ca pe niște pionieri geniști, ca pe o avangardă care îmblânzește, civilizează, face locuibil. Cartea este pentru mine singurul obiect care nu se dizolvă într-o genealogie. Fiecare carte e în primul rând cartea cutare, a autorului cutare, iar nu *carte*. Asta ar trebui să se întâmple doar pentru obiecte de artă, în principiu. Mă gândesc acum că parte din fascinația pe care o exercită cartea, în formatul acesta pătrășos, de tip *codex* (adică spre deosebire de sulițele – *volumina* – din antichitate) ține de faptul că ea este, conceptual, o cutie, croită după dimensiunea mâinii. O cutie al cărei capac se deschide însă în sute de locuri, și înăuntru e de fiecare dată altceva. Un truc pentru copii, foarte simplu, foarte eficient. Am ținut o carte în mână mai multe ore decât am ținut, știu eu, lingura, telefonul, chitara și volanul. Familiaritatea cu cartea are o dimensiune aproape fiziologică. Și pe lângă faptul că recunoaștem fotografic un milion de cuvinte, pe lângă coperta care întotdeauna imprimă o anumită traiectorie percepției cărții, mai sunt și foșnetul paginii, tactilitatea cotorului și a țeșăturii

Cu capul lui Asclepios

hârtiei, mirosul după care aproape poți identifica țara, anul de apariție și colecția. Singurul obiect care a egalat cartea ca proximitate fizică față de „subiectul uman”, ba chiar, dacă lucrurile merg așa, o va depăși ca număr de ore, este laptopul. Este laptopul pe care scriu acest text și poate laptopul pe care citiți acest text acum. Și laptopul, din întâmplare, e, tot o cutie, bazată tot pe o formă elementară, care nu poate fi îmbunătățită, ca roata. Capacul e unic, dar conținutul se schimbă în funcție de ce „cauți”... Un alt truc simplu, care are tot ce-i trebuie ca să fi devenit popular și în neolitic și în evul mediu.

Asta mă aduce iar la arheologie. E interesant să găsești într-o carte recentă de arheologie post-pro-

cesualistă aceeași stupoare că lucrurile nu sunt doar lucruri-întru-noi, de fapt de-a dreptul acea *nausée* pe care obiectele (începând cu *la racine du marronnier...*) i-au provocat-o lui Sartre într-o bună zi, pe bancă, în grădină. Ei bine, cartea nu va fi niciodată unul din aceste obiecte potențial ininteligibile, care să dea peste cap taxonomia cea de toate zilele a materialității. Și e interesant aici că oribila revelație a lui Sartre are loc în cel mai banal loc cu putință, un loc fără nume (el îi zice, parcă, *Jardin Public* și-atât), nu un aeroport, nu un loc alienant sau concentraționar. În plină banalitate a vieții, în absența crizei sau coerciției, pare a zice el, își poate scoate capul, de nicăieri, incoerența fatală a lumii, care poate nu e până la urmă decât capacitatea ei de a se deroba cuvintelor. Cred că ce vreau să zic e că jurnalul, stiloul, cartea nu vor fi niciodată obiectele care să catalizeze spaima că lumea obiectelor ne-ar putea scăpa în mod fundamental, ar putea fi de fapt un ceva neînțeles, monstruos aproape. Poate pentru că sunt deja prea îmbibate de cuvinte. Până la urmă, obiectele călătoriei, exilului, migrației, sunt selectate tocmai așa, în funcție de cât de imune sunt la invazia iraționalului și impersonalului. Uneltele (inclusiv truela) care sunt tot timpul în mișcare, în exercițiul funcțiunii și laptopul cu viața lui tropicală, vag promiscuă, cu fâșii din viața noastră sechestrare în toate încăperile lui.

Am locuit primii 13 ani de viață, până în 1989, în cartiere muncitorești, înconjurat de cultura materială a comunismului urban, a culorilor șterse și a îmbinărilor proaste, unde de la clădiri la bascheți totul era posomoreală sau kitsch. Asta mi-a luat pentru totdeauna capacitatea de a mă simți bine înconjurat de obiecte de calitate. M-a făcut să le apreciez mai mult, poate, dar nu mi-au mai devenit niciodată familiare, adică de la sine înțelese. Casele frumoase mă crispează până-n ziua de azi, simt în coastă frumusețea

lor, și în admirația pe care o simt când intru într-un pub englezesc adevărat se amestecă întotdeauna un pic de ciudă, ciudă că... o mie de chestii. Am ajuns să prefer obiectele a căror frumusețe e eluzivă, ale căror culori nu sunt saturate, obiectele mai domoale, peisajele care nu-ți dau în cap cu pitorescul lor. Pentru cărți și filme, bineînțeles nu există limită de frumusețe – nu poți să-i faci asta lui Paradjanov sau lui Agopian. Nici pentru oameni nu există limite de frumusețe. Lucrul e normal dacă te gândești că, în toată mocirla peisajului urban comunist (cei care l-au trăit știu asta), singurul loc unde sălășluia frumusețea era chipul femeilor. În contextul ăsta o citesc eu pe Herta Müller când spune (în *Regele...*) că nu cunoaște o altă țară în care iubirea să fie la fel de flămândă ca în România.

Mă mai întorc o dată la obiecte. Când călătorești mult timp, te împuținezi și te esențializezi, devii un semn pe care-l pui ca să te poți ține minte. Echilibrul dintre om și obiectele lui e altul și trebuie să-l bagi bine la cap. Când ești în altă țară, un bilet vechi de transport în comun descoperit într-un buzunar înseamnă mult mai multe decât e-n firea lui să însemne. Iar când ești acasă în România scanezi totul cu un laser tridimensional foarte puternic, ca să iei totul cu tine în minte, chiar dacă la aeroport ajungi doar cu laptopul, truela și o carte din toată biblioteca. Oricum, nu ești singurul om-sinecdocă de la check-in.

CĂTĂLIN PAVEL este arheolog și scriitor. A publicat romanele *Aproape* a șaptea parte din lume, *Humanitas*, 2010 și *Nicio clipă Portasar*, *Cartea Românească*, 2015.

Cristina SIMION (Germania)

Am împachetat obiectele care mă definesc

Rolul funcțional al obiectelor de care am ales să nu mă despart, plecând în urmă cu mai puțin de patru ani din țară, m-a interesat destul de puțin. Pentru că puține sunt lucrurile de serie de care să ai neapărată nevoie și a căror valoare să fie destul de mare încât să merite împachetarea, despachetarea, transportul... Și apoi, am văzut emigrarea mea ca pe una dintre multele plecări care au precedat-o, pentru că eu am călătorit foarte mult. Poate că m-a ajutat și faptul că „acasă”, în țară, nu a trebuit să strâng, să închid, să vând. Nu am avut sentimentul că plec pentru totdeauna. Am împachetat așadar, cu cea mai mare grijă, exact obiectele care mă definesc. Sigur, și lucruri de serie: cărțile cele mai dragi (biblioteca „mare” e încă în casa părinților, iar multe cărți sunt acum stocate pe e-book-ul meu), obiectele de îmbrăcăminte sau accesoriile „cu poveste” (cum ar fi colierul Moines – o cunoscută casă de designeri danezi de bijuterie – pe care mi l-am promis – și mi l-am dăruit când am terminat de scris teza de doctorat), dar mai ales obiectele de artă și de decor care să ne dea senzația de familiaritate, să ne facă să ne simțim cu adevărat bine. Așa și-au găsit locul în bagaje și cadouri de la prieteni dragi, care mă înconjoară și acum, chiar dacă asta mă împiedică să creez o direcție unitară de amenajare și decorare. Sufletul e mai important decât puritatea estetică, mi-am zis, și am înghesuit fericită, printre cărți și albume, vase, ceșcuțe, sfeșnice și talismane, fiecare cu amintiri pe care le povestesc doar

celor care-mi calcă pragul...

Casa noastră e oglinda valorilor, preocupărilor și experiențelor noastre. Așadar, sigur nu e o casă românească, sau nu una exclusiv românească. E un loc unde conviețuiesc, fără o ordine impusă, cărțile în limba germană cu cele în română, în engleză și în franceză. Unde stau alături picturi și sculpturi ale artiștilor români și ale celor germani. De unde se aude și Bach, și Grigoraș Dinicu. Și româna, și germana (nu le amestecăm și, între noi, vorbim româna, dar avem și prieteni germani sau din familii mixte, iar atunci vorbim cu toții germana), și engleza, și franceza.

Mă străduiesc întotdeauna să fac cadouri cât mai personale, dar, în cele mai multe cazuri, criteriul care mă ghidează e acela că trebuie să fie consumabile. Pare o ciudățenie ca eu, care nu mă despart de lucrurile dăruite de familie sau de prieteni, să fiu atât de pragmatică (poate pentru că, și înainte de emigrare, am locuit în multe case și, trebuind să împachetez de multe ori, am început să fiu exasperată de volumul obiectelor din jur). Așadar, fără cadouri care trebuie păstrate mai apoi (cu excepția cărților)! Am dăruit și dăruiesc cu plăcere vinuri și țuică, dulciuri, condimente, delicatese regionale. Și cărți. Mai există însă o „categorie” de cadouri: ii, chimire și marama, pe care le dăruiesc cu multă plăcere, mai ales celor interesați de România. Ce-am primit? Pragmatismul e al doilea nume al germanilor. Și se transmite.

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

Așadar, tot delicatese, sau – o modă pe care n-am prins-o în România – cupoane cu valoare (încerc să evit barbarul cuvânt „voucher”). Îți cumperi ce vrei de banii respectivi, de la un magazin unde sigur găsești ceva ce-ți place. Când o prietenă a vrut neapărat să îmi cumpere cărți, m-a întrebat direct ce îmi doresc. Și la întrebarea asta am mereu un răspuns... Ideea că ar trebui să oferim lucruri frumoase și plăcute, dar care, efemere fiind, nu devin o povară, m-a ghidat și în alegerea cadourilor pentru familie și prietenii de acasă. Dincolo de delicatesele locale sau regionale (și sunt multe; am descoperit că bucătăria germană e mult mai bogată decât îmi imaginam), am

căutat să dăruiesc experiențe. Asta e o direcție nouă în arta de a dărui: plătești ca să cumperi nu obiecte, ci amintiri. O seară la operă sau la balet, o degustare de vinuri, o vizită a unei expoziții, o excursie. Îmi place mult de tot genul ăsta de cadouri – și să le primesc, și să le dăruiesc!

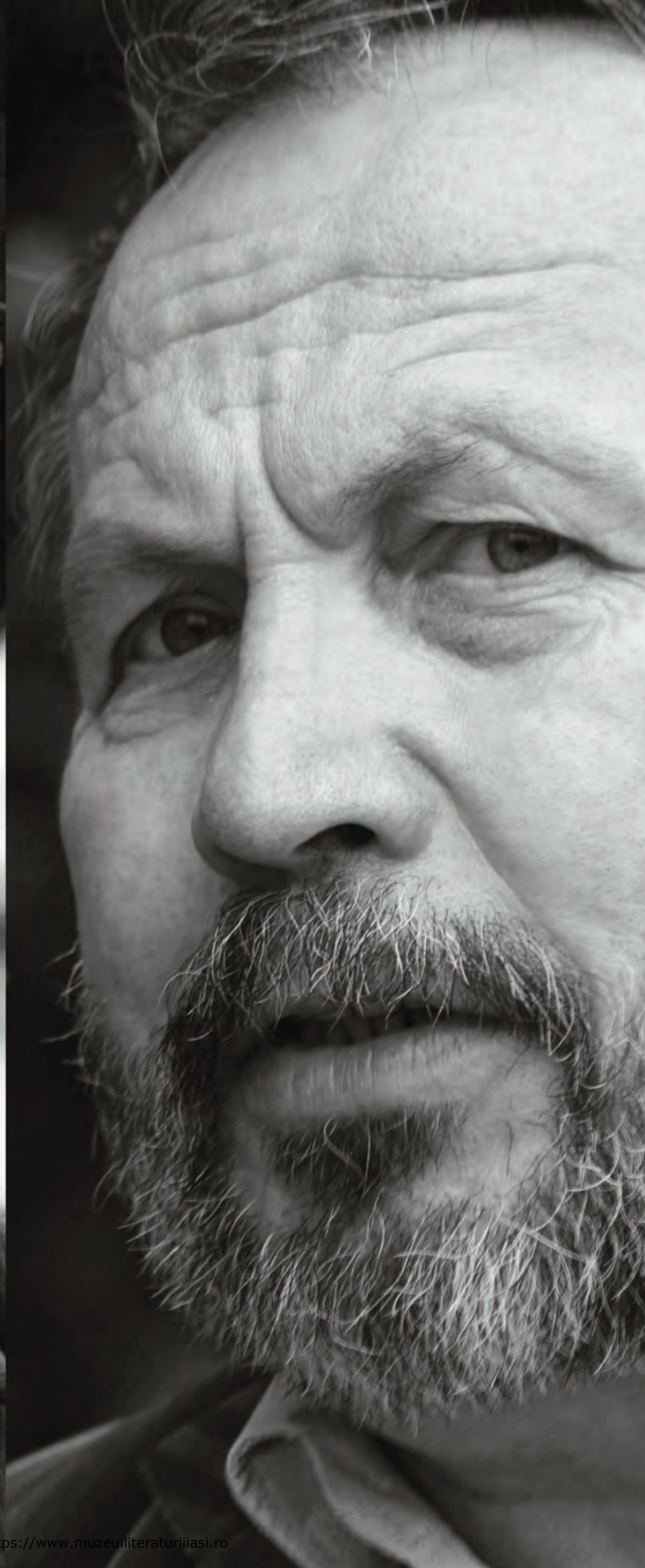
Nu m-am mutat de multe ori în Germania – și nici n-am emigrat de mult timp. Îmi e greu să mă gândesc la un obiect „care m-a însoțit”. Știu că nu m-aș despărți de tablouri, de sculpturi și de câteva bijuterii – decât în ultimă instanță. Chiar și dintre acestea, dacă ar fi să aleg, probabil că nu m-aș despărți nicio dată de portretele membrilor familiei. Au o valoare sentimentală inestimabilă, dincolo de cea artistică.

Altfel, nu regret pierderile firești. M-am despărțit de atât de multe obiecte... căci la fiecare mutare se prăpădește câte ceva. „S-a dus, s-a dus!”, spune tatăl meu. Adică, gata, nu te mai gândești, decât dacă te ajută să înveți ceva. România e aproape și rareori am nevoie de ceva material. Dacă nu găsesc aici ce îmi trebuie, îmi trimit mama și sora mea. Nu obiectele îmi lipsesc, ci atmosfera care le înconjoară. Nu mititeilor le duc dorul, găsesc carne de mici proaspătă la măcelăriile săsești. Îmi e dor de mititeii mâncați cu prietenii, la povești lungi, stropite cu bere. De fapt, îmi lipsesc prietenii vechi, îmi lipsește familia mare, cu atmosfera de acasă. Pe asta n-o poți cumpăra de nicăieri, deși comunitatea românească de aici, din Nürnberg, e unită și, din când în când, se încing niște petreceri românești tare frumoase, cu prieteni pe care ni i-am făcut aici. Și atunci mă gândesc că e frumos și aici, și acolo. Și acasă, și acasă.

CRISTINA SIMION este galerist și curator. Fost manager de grup de presă în România, în prezent se specializează în managementul artei. S-a stabilit în Germania, la Nürnberg, unde a deschis galeria de artă Tiny Griffon.

nichita vs. danilov

foto: corneliu grigoriu

Adriana RADU

Biserica Banu sau despre proiecte europene „ortodoxe”

Conform paginii www.bisericabanu.ro, Parohia „Duminica Tuturor Sfinților” – Banu Iași a demarat, în iulie 2010, implementarea proiectului „Reabilitarea și dezvoltarea turistică a monumentului istoric Biserica Banu Iași”, finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Regional 2007-2013. Valoarea totală a proiectului a fost de mai bine de 11 milioane de lei, din care asistența financiară nerambursabilă a fost în valoare de aproape 8,5 milioane de lei. Rezultatele proiectului au inclus 924,20 mp suprafață restaurată a obiectivului de patrimoniu, 559,85 mp amenajări peisagistice, 1.460 mp zone de protecție amenajate, 1.560 mp pictură murală, dotarea clădirii cu 14 echipamente achiziționate pentru protecția bisericii, punerea în valoare a clădirii, amenajarea unei esplanade ce permite accesul vizitatorilor către monumentul istoric dinspre Strada Lăpușneanu, una dintre cele mai importante zone de promenadă a orașului. De asemenea, proiectul a inclus și amenajarea punctelor de interes pentru turiști și enoriași prin refuncționalizarea subsolului bisericii, respectiv dotarea cu mobilier specific pentru *biblioteca parohială, o expoziție în cadrul căreia vor fi puse în valoare obiectele de cult ce alcătuiesc patrimoniul lăcașului, precum și punerea în valoare și semnalizarea corespunzătoare a unor vestigii arheologice.*

Nimic nu este mai luminos astăzi în inima Iașului decât frumoasa Biserică Banu. Supraviețuind schimbărilor trecutului și vecinilor – în ordine, apariția Colegiului Național, a Coloseului Bragadiru, ulterior cinematograful „Tineretului”, a terasei „Corso” și a blocului „Romtelecom” – lăcașul de cult reprezintă o oază de istorie într-un amalgam de modernism, mai mare sau mai mic, mai inspirat sau mai puțin inspirat, mai nou sau mai deteriorat, mai zgometos sau mai tăcut.

Vecină cu Colegiul Național, biserica a privit cu speranță mii de elevi ce au sărit gardul liceului „prin spate” pentru a evada în lumea „liberă” de afară. A privit cu supărare petrecăreții de la Coloseul Bragadiru, a observat cum o grădină de vară se naște pe locul fostului „țintirim” și a suspinat când bătrâna stradă Lăpușneanu a fost înjumătățită făcând loc blocului ce mai târziu avea să se numească „al Romtelecom”. Multe s-au schimbat în cele aproape trei secole de când biserica privește evoluția urbei noastre. În bine și în rău.

Biserica Banu a fost clădită din lemn în 1705, un secol mai târziu fiind reconstruită din piatră, prilej cu care și-a schimbat hramul din „Adormirea Maicii Domnului” în „Duminica Tuturor Sfinților”. Lăcașul de cult din inima târgului Ieșilor a privit zbatările oamenilor din ultimele trei sute de ani, supraviețuind

vicisitudinilor prin care a trecut capitala Moldovei în perioadele modernă și contemporană. Și nu a fost simplu: căci cutremurele datorate oamenilor au fost adesea mai puternice decât cele generate de natură, crăpăturile în credința oamenilor fiind uneori mai mari decât cele care au rupt lăcașul de cult în două...

La începutul anilor '90, clădirea era o ruină. Crăpată peste tot, cu tencuiala căzută, cu schele, zeci de schele înăuntru, cu praf și pericol de prăbușire în timpul slujbelor. Aderarea României la Uniunea Europeană a reprezentat o șansă nesperată pentru bătrânul lăcaș de cult. Accesarea unor fonduri, altfel imposibil de obținut din banii „domniei”, a făcut posibilă o restaurare fără precedent în istoria lăcașului de cult.

Și aici intervine minunea. Biserica a fost restaurată folosind banii Europei, dar nu oricum. Ci într-un chip perfect și total. De la clopotniță până la fundațiile întărite cu tot felul de centuri și inele, de la refacerea picturilor până la nașterea unui muzeu subteran, de la osuarul ce amintește și respectă odihna celor ce au poposit pe lângă biserică, venind la Banu pe ultimul drum, la gardul forjat cu porți solide și postamente îmbrăcate în piatră, de la iarba verde și frumoasă ce amintește de pacea „locului cel cu verdeață” la treptele refăcute, de la sistemul de iluminare european până la moderna instalație de încălzire și climatizare. Totul este altfel și totul introduce o strălucire pe care, probabil, nici începutul nu credem să o fi avut.

Reparația bisericii Banu a costat multă muncă și mult avânt. Arheologilor le-a păsat, constructorilor le-a păsat, autorităților care au verificat le-a păsat, finanțatorilor le-a păsat. Și părintelui paroh i-a păsat.

A fost marele său vis și a fost atins, cu costuri numai de el știute.

Într-un oraș în care fondurile europene au fost de cele mai multe ori accesate pentru a scurge bani spre destinații străine de noi și, cu siguranță, străine de interesul public, Banu face notă distonantă. Și nu trebuie să plecăm prea departe pentru a face comparații. Peste gard, celebra Stradă Lăpușneanu a fost refăcută recent cu bani europeni. Nu poți să nu observi calitatea îndoielnică a materialelor folosite, a lucrării în sine, proiectată și executată parcă de o calfă de zidar de odinioară, lipsa canalului de scurgere din mijlocul vechii ulițe înlocuit pe alocuri cu găuri rare ce nu pot asigura colectarea dacă plouă torențial. Pe de altă parte, în fața bisericii se termină o altă lucrare făcută din fonduri europene, care a inclus și refacerea trotuarelor. Pavele ieftine și cenușii fac casă bună cu bordurile parcă din cretă, ce arată, deși sunt puse de câțiva ani, de parcă ar fi de dinainte de prima atestare a bătrânului Târg al Ieșilor.

Deci, dragi concitadini, se poate ca accesarea fondurilor europene să nu coincidă cu furtul și lucrul de mântuială. Se poate să transformi o ruină într-o bijuterie arhitectonică, se poate să îmbini cele mai noi tehnologii cu frumusețea tradiției moldave, se poate să demonstrezi, chiar și în Iașul nostru bolnav, că „omul sfințește locul” și că popa poate fi primul gospodar al urbei, iar edilul ultimul din obștea noastră modernă... Și cred că, în condițiile în care a început – e drept nu și pentru noi – o nouă etapă de finanțare din banii Uniunii Europene (2014-2020), proiectanții, executanții, consilierii, beneficiarii și, de ce nu, edilul, ar putea să ia exemplu și să utilizeze aceste resurse în mod „ortodox”, *cu dreaptă credință*.

Biserica Banu – Iași

Foto: Ilie Paul

Argument

Opțiunea unui dosar pe teme de turism românesc ne-au dictat-o, înainte de toate, sutele de imagini urcate pe Facebook de artistul fotograf Viorel Simionescu. Sunt imagini realizate începând cu anii '60 și care, orânduite cronologic, dau socoteală despre ceea ce s-ar putea numi frânturi dintr-o istorie fotografică a turismului românesc.

N-ai cum să nu fi nostalgic revăzând litoralul românesc, stațiunile montane sau balneare, frânturile de Deltă, segmente urbane sau pur și simplu figuri de turiști, familiare și totuși aureolate de un aer parcă extraterestru. Iar dacă nu ai prins acele vremuri, n-ai cum să nu încerci un sentiment de contrariere, întrebându-te de ce astăzi litoralul românesc este sub orice critică, de ce în stațiunile montane s-a înstăpânit paragina, de ce oferta turistică a multor orașe românești tinde spre zero, de ce turismul a devenit un lux, de ce...

Dosarul ce urmează se vrea așadar, deopotrivă, nostalgic și lucid. Desigur, nu ne propunem să dezlegăm misterele degradării turismului românesc, ci doar, parcurgând secvențe din istoria lui, să creionăm o serie de întrebări și de nuanțe. În special sub-sețiunea „Profesioniști ai turismului” o dorim relevantă în acest sens. Efortul de reconstituire este continuat, literaturizat, de experiențele turistice ale unor scriitori, interesante nu doar stilistic, ci și prin *content*-ul documentar al textelor propuse.

Necesară ni s-a părut, de asemenea, revizitarea „peisajului” ideologic, aproape la fel de important în discuție precum peisajul litoral sau cel montan. Finalul dosarului propune focusarea pe Iași, pe ceea ce aici, în nord-estul țării, avem sau nu avem, am câștigat sau am pierdut, am trăit sau am visat.

Călin CIOBOTARI

Florin BĂRHĂLESCU

Turismul în comunism vs turismul în democrație

Florin Bărhălescu lucrează în domeniul turismului de peste două decenii. A copilărit pe litoralul românesc, a cunoscut profesioniștii de altădată ai domeniului și a decis să-și construiască o profesie în această complicată și riscantă lume a turismului. Este genul de specialist care deține know-how-ul, gândește turismul în termeni de știință, dar pune și foarte mult suflet în ceea ce face. E lucid și nostalgic, dar și incomod prin modul în care rostește adevăruri nu tocmai convenabile.

(Călin Ciobotari)

Domnule Bărhălescu, pentru început mi se pare interesant să vorbim despre o istorie a turismului românesc. Desigur, dacă există așa ceva... Când ar fi începutul unei astfel de istorii?

Undeva în secolul XIX, odată cu apariția primilor ghizi montani și când frumusețile montane ale României încep să fie descoperite sub raport turistic. E perioada în care, de altfel, se vorbește despre primii turiști în spațiul românesc.

În Europa, situația se prezintă altfel? Turismul are o tradiție mult mai venerabilă?

Acum, dacă e să vorbim în termeni generali, și la noi Băile Herculane au o tradiție cu totul și cu totul respectabilă. Doar că nu e vorba despre un turism făcut programatic, ci conjunctural. De turismul făcut „cu metodă” putem vorbi abia la finele secolului XIX, începutul secolului XX, atunci când au devenit active asociațiile montaniarzilor, s-au ridicat primele cabane, au apărut, spuneam, primii ghizi. Despre turis-

Florin Bărhălescu în exercițiul funcțiunii

mul urban, însă, nu putem vorbi raportat la acea perioadă. Turismul urban începe să se cristalizeze mult mai târziu, cam în perioada în care se vorbește despre București în termenii „micului Paris”.

Când venea Coana Chirița în vizită la Iași, practica ea o formă de turism?

Mai degrabă îl practica atunci când, cu caleașca ei, mergea la Burdujeni, de-acolo mergea spre Cernăuți, apoi Viena, cobora cu vaporul până la Giurgiu și iar cu caleașca până la București. E ceea ce am putea numi un traseu turistic.

S-au făcut unele interpretări pe Alecsandri care au lecturat personajul Chiriței ca pe unul vizionar, cumva cu un pas înaintea epocii sale, tocmai prin deschiderea către europenitate, către noutate...

Către turism... (*râdem – C.C.*)

„Vino să-ți faci vacanța în România și ai benzină gratis”

Revenind, la nivel mondial ce procent ar ocupa turismul programatic, cel făcut la modul științific?

Nu mai mult de 35-40 la sută. Restul e reprezentat de călătorii solitari, de turiștii care își fac singuri temele, de turismul de conjunctură, de ieșirile de tip profesional din care participanții mai rup câte o oră pentru a vizita orașul. Sunt mulți care, însă, se duc cu ochii legați. Au făcut ce-au avut de făcut, se urcă în tren și se întorc acasă. Cum se întâmplă la Iași: vine omul la conferință de vineri seara; sâmbătă participă la work-shop, la conferință sau la ce mai are el de făcut pe aici. După-amiază, în agendă, mai are câteva legături pe care trebuia să le întărească, după care a urcat în tren sau în avion și a plecat. Nu știe nimic despre oraș, sau, mă rog, chestii foarte generale: că undeva în nord-estul României există un oraș Iași, la care poți ajunge prin București sau prin Viena.

Revenind la istoria turismului românesc, impresia mea este că nimeni nu poate contesta o înflorire reală a turismului în perioada comunistă... E aceasta o prejudecată sau un fapt real?

E destul de mult adevăr în această impresie. Sunt născut în 1967, la Mangalia, deci am asistat la creșterea litoralului românesc și la înțelegerea unui principiu economic foarte simplu: un turist străin care vine în România ne ajută să facem export de servicii, în timp ce un turist român care pleacă în străinătate face un import de servicii. Gândiți-vă că orice bun, de la camera de hotel, la femeia de serviciu îl determină pe turistul străin să scoată un ban din portofelul său personal și să-l lase aici.

Bun, dar cât de mult se baza comunismul pe turistul străin?

Undeva în Congresul al X-lea sau al XI-lea, comuniștii au schimbat conceptul de la „unitatea monetară” la „unitatea marfă”, o modificare ce s-a resimțit și în turism. De pildă, Ceaușescu le dădea cehilor nopți de cazare pe litoralul românesc și importa Skoda. Era o strategie interesantă de piață, destul de complexă, pentru că avea efecte numeroase. Gândiți-vă că în Italia, pe vremea lui Ceaușescu, existau reclame de tipul: „Vino să-ți faci vacanța în România și ai benzină gratis”. Noi, românii, stăteam la cozi, în timp ce italienii primeau acele cupoane. Se mergea pe ideea că nu puteau consuma mai mult de două-trei plinuri de benzină ca să vadă toată România. În schimb, câtă valută forte consuma italianul? Căci obiectivul acesta era: să le scoatem valuta din buzunar!

Dar, odată „recepționat” turistul străin, se încerca încântarea lui cu tot dinadinsul?

Aici e loc de interpretare. Dacă privim turismul prin prisma strategiilor de masă, putem spune că da, lucrurile funcționau. Dacă vorbim despre turismul individual, observăm că nu puține erau carențele. Stilul nostru balcanic presupune tratament frumos pentru cel care este într-un grup și dispreț pentru solitari. Mă rog, nu neapărat dispreț, dar... Uitați, m-am con-

fruntat eu însumi cu această problemă: când am de-a face cu turiști singulari, care vor să-și facă vacanțele individual, am emoții. De ce? Pentru că orice întâmplare nefericită poate să îți strice tot ce ai construit în ani de zile. O destinație turistică nu se construiește în jumătate de an sau un an. Cu o floare nu se face primăvară. Poți veni cu servicii adiacente, de acord, dar numai pe o bază existentă.

„Dacă vă puteți imagina, soseau pe litoralul românesc inclusiv turiști americani”

Este Iașul o destinație turistică?

Îmi pare rău să o spun, însă nu, Iașul nu este o destinație turistică. Noi nu putem oferi aici servicii pentru relaxare pe termen mai lung, pentru grupuri care, la final, să fie fericite și să-și propună să revină.

În comunism, care latură a turismului vi se părea cel mai bine dezvoltată?

La o analiză pe care am făcut-o la un moment dat pe tema turismului din comunism, am rămas uimit constatând că tot turismul era integrat, privit ca un concept complet. Începea sub forma a ceea ce azi am numi „turism educațional”. Un exemplu: elevii erau făcuți pionieri la obiective turistice, cu semnificație, gen Mărășești. Cine se mai oprește azi la Mărășești? E și periculos să te oprești acolo...

Acest turism educațional îmbrăca forma unui turism ideologic?

Avea, clar, și o componentă ideologică, însă nu îl putem reduce doar la atât de vreme ce a reușit să aducă oameni de la sate la oraș, făcându-i mândri, la modul onest, de realizările socialismului. Fac o paranteză: îmi spunea domnul Dan Lungu că, la FILIT-ul de acum doi ani, cel mai vizitat obiectiv turistic de invitații străini s-a dovedit a fi Fortus-ul (*renumit combinat de utilaj tehnologic greu, construit în perioada*

comunistă, cu o apusă reputație mondială, azi o aglomerare de hale quasi-pustii – n.red.), descoperit de ei din întâmplare.

Asta îmi amintește de copilăria mea din Siret, când marele nostru vis era să vizităm fabrica de sticlă de la Dorohoi...

Exact! Noi am încercat să resuscităm aceste „vizite de fabrici”, doar că nu prea mai există fabrici pe care să le vizitezi. Revenind, fundamentul turismului din comunism era acest turism educațional în care erau angrenați, ca „operatori” învățătorii și profesorii. Să ne amintim de plaja extrem de diversificată a taberelor școlare, locuri în care se adunau două-trei sute de copii, având totul programat pe zile și ore, cu animatori bine profesionalizați, cu bucătari care ...nu găteau din întâmplare. Totul mergea strună!

Care era miza majoră a unui astfel de turism de tabără?

În primul rând, copiii nu rămâneau pe capul părinților, aceștia din urmă putând să muncească. Copilul avea treaba lui într-un sistem educațional pe care putem să-l blamăm în momentul de față, dar care la acea vreme funcționa cu rezultate notabile. În al doilea rând, familiariza, la modul propriu, copilul cu țara sa! Vă spun din experiență proprie: în fiecare vară mergeam în astfel de tabere, așa încât am văzut România în lung și în lat încă de atunci. Nu în ultimul rând, mulți copii nu mâncau atât de bine precum mâncau în aceste tabere. O altă nuanță importantă la acest capitol ține de rigorile maxime pretinse în turismul cu copii. Cine greșea aici ieșea din sistem în secunda doi.

Dincolo de turismul educațional ce tip de turism excela?

Turismul de *incoming*. Am avut ocazia să vorbesc cu câțiva ghizi în vârstă care mi-au vorbit despre cursele ce aterizau pe Aeroportul „Kogălniceanu” din

PROFESIONIȘTI AI TURISMULUI

Constanța. De acolo, turiștii străini erau preluați de ghizi aduși din toată țara. În fiecare vară, erau detașați pe litoral ghizi, ospătari, bucătari. Am întâlnit la Praga o ghidă care, timp de cinci-șase ani, lucrase la Saturn, ca ghidă pentru turiștii cehi. Îmi povestea cum circula de-a lungul litoralului românesc cu bicicleta, ajungând astfel să-l cunoască mult mai bine decât românii.

Totuși, dincolo de cupoane de benzină și de alte asemenea mărunțișuri, de ce-ar fi venit turiștii străini în România? Ce satisfacții turistice își puteau ei procura aici?

N-ar trebui să ometem faptul că toată organizarea de litoral, de la Mangalia până la Olimp, era extrem de nouă. Unitățile de cazare, amenajările de pe litoral, erau proaspăt construite, moderne, comparabile cu ce se găsea în Vest. Dacă vă puteți imagina, soseau pe litoralul românesc inclusiv turiști americani.

Asta mă determină să cred că raporturile ideologice erau mult mai relaxate în domeniul turismului...

Nu neapărat sau, mă rog, aparent... Unul din ghizii acelor timpuri mi-a relatat despre colegul său de cameră că era omul Securității, dând relatări detaliate

Piața Unirii, Iași – 1967

Foto: Viorel Simionescu

despre tot ce se întâmpla sau se spunea, ba chiar și despre ciubucul pe care îl primeau. La final, liderul grupului de turiști îl lua pe ghid și mergeau împreună în shop unde acesta din urmă își cumpăra ce dorea. Legea îi interzicea să dețină valută, așa încât plata se făcea oarecum în natură. Colaboratorii Securității erau greu de identificat, fiind foarte bine pregătiți. Legile erau, la rândul lor, extrem de dure: nu aveai voie să cazezi străini la tine acasă, dacă interacționai cu un străin trebuia să dai raport la miliție.

„Șansa noastră e Aeroportul, pentru că traseul Iași – București, cu trenul, este de neabordat: șapte ore, în condițiile în care același traseu îl făceai pe vremea comunistilor în cinci ore”

Mare parte din ceea ce se numește turism balnear românesc datează din perioada comunistă. Pare că era foarte important în epocă acest turism de tip medical.

Într-adevăr! 70-80 la sută din cei ce practicau acest turism erau români. La nivel de Partid se stabilise că avem nevoie de muncitori sănătoși și atunci, vrând nevrând, cu toții beneficiau de aceste tratamente medicale. Erau vizate prioritar zonele de risc, cele din minerit, bunăoară. În prezent, turismul balnear este la pământ, dovadă clară că managementul local nu este, neapărat, unul vizionar. E adevărat, la nivel național, există un master plan întocmit acum vreo zece ani, dar care nu a putut fi aplicat. Nu avem specialiști și nici cu determinarea nu stăm prea grozav. În ciuda diverselor impresii, se câștigă destul de puțin din turism, prea puțin pentru a-ți permite să investești atât cât ar trebui în promovare. Dacă nu ai niște facilități fiscale, nu prea poți să te promovezi.

Hai să ne referim la Iași, oraș despre care ai putea crede că poate fi responsabil pentru promovarea întregii regiuni, în regiune fiind incluse și Chișinăul și Cernăuțiul.

Își asumă cineva, în regiunea despre care vorbim, rolul acesta de motor de promovare?

Nu! Suceava își promovează punctual obiectivele, însă are o mare problemă legată de lipsa accesului cu avionul. Neamțul, care la un moment dat emitea pretenții în acest sens, nu mai are o politică de promovare puternică. Sperăm să revină! Chișinăul are șansa de oraș-capitală și e destul de bine intrat pe zona de vinuri. Cernăuțiul este dependent de Iași a cărui poziție strategică îl avantajează. Cu cele câteva curse internaționale de avion de care dispunem am putea juca un rol mult mai important, însă ar trebui să existe o persoană care să înțeleagă astfel de lucruri și, prin diferite programe europene, să integreze toate aceste componente care, în final, dau o rețetă a succesului.

Aproape că ai spune, privind modelul comunismului, că imixtiunea statului în turism este necesară, dacă vrei ca lucrurile să se lege, să funcționeze.

E o mare diferență între statul comunist și statul de azi. Statul comunist își asumase exercițiul economic, oamenii erau obligați să facă lucrurile în așa fel încât totul să fie pe plus. Azi, operatorii privați din turism demonstrează că nu știu cum să facă turism. Trebuie să fim realiști: statul de azi nu are o prioritate în dezvoltarea turismului. Se fac exerciții, punctuale, precum cel cu bacșișul pus pe bonul fiscal, însă tu, statul, nu trebuie să acționezi punctual, ci să creezi un sistem.

Cu ce gânduri intră tinerii în industria turismului?

Intră în agenție și vor ca a doua zi să învețe deja toate „șmecheriile” domeniului. Am 21 de ani de experiență și încă nu am ajuns la acea finețe chirurgicală...

Dați-mi exemplu de niște „șmecherii” de felul acesta...

Îmi vine în minte un exemplu „cules” tot de pe vremea comunismului. Aveai un ciclu turistic de șapte zile, în care era ori ziua ghidului, ori ziua șoferului. Venea ghidul sau șoferul cu un tort, iar turiștii, încântați, puneau mână de la mână și făceau de-un ciubuc suplimentar.

Azi, ce fel de „șmecherii” se mai fac?

Eu, de exemplu, pun un obiectiv turistic sau ceva care este potrivit turului respectiv. Sunt foarte mulți care îmi cer o ofertă; vor să aibă toate obiectivele pe care le vor vizita în turul de două ore. Iar răspunsul meu este: „vi le pot da pe toate pe care le-am putea vizita, dar de vizitat vom vizita cinci sau cincisprezece, în funcție de grupul dvs.”. Dacă e un grup bine pregătit teoretic, care vrea să descopere anumite elemente de iconografie, de istorie, atunci e clar că rămân mai mult pe un obiectiv și „uit” de celelalte. Dacă e vorba despre un simplu tur al orașului, atunci fac o prezentare de un minut, două, trei și merg mai departe.

Dacă ar fi se realizați un Top 3 al celor mai tentante obiective turistice românești de dinainte de

Iașul privit de pe Dealul Bucium

1990, cum ar arăta acest top?

Pentru că în perioada aceea eram pe litoralul românesc, sunt tentat să pun pe locul întâi Adamclisi. Apoi, Mărășești și Poiana Brașov. Asta ca obiective turistice! Ca exerciții de realizare turistică, mă îndrept tot către zona de turism medical. O zonă din care, cum spuneam, n-a mai rămas mare lucru. Sunt, desigur, excepții. De exemplu, Vatra Dornei care e atât de adânc intrată în reflexul consumatorului de servicii medicale, încât nu mai are nevoie de promovare. În virtutea a ceea ce s-a realizat acolo în perioada comunistă, se merge mai departe fără probleme. Sunt și acolo lucruri care nu funcționează, e acel cazinou lăsat de izbeliște, imposibilitatea administrației publice de a înțelege anumite nuanțe, precum tiroliana pusă peste râu de cei de la Salvamont Vatra Dornei, care se bucura de mare succes, însă scoasă de Primărie pe motive paralele cu turismul.

Am fost recent la Slănic Moldova, stațiune renumită pentru izvoarele ei, izvoare pe care le-am găsit închise. Nu trăim cumva prea mult din amini-tiri, din trecut?

Din păcate, refuzăm să trăim în viitor! Multe dintre obiective sunt închise, ies din circuit, din motive ingrate. Conacul de la Solești, al Elenei Cuza, e în tristă paragină. O altă problemă e cum faci traseu turistic acolo... Noi nu avem o problemă cu răspunsul la întrebarea „unde ne sunt obiectivele?”, ci cu răspunsul la întrebarea „cum punem obiectivele turistice într-un traseu turistic?”. Șansa noastră e Aeroportul, pentru că traseul Iași – București, cu trenul, este de neabordat: șapte ore, în condițiile în care același traseu îl făceai pe vremea comuniștilor în cinci ore. În fine, pe șosea, iarăși nu mai poți face patru ore jumătate sau cinci, ca înainte! E deteriorată, traficul e aglomerat...

„În momentul de față vacanța o asimilăm cu confortul, nu cu ieșirea în natură, cu aventura”

Aș vrea să atingem și capitolul buget al turistului român. Nu puțini sunt românii care își exprimă nostalgiile după vremuri în care un concediu la munte sau la mare nu pune probleme financiare.

Sunt mai multe discuții pe care le putem avea aici. Ca și în vremea comunismului, vorbim despre un raport între cât câștigi și cât cheltuiești. Erau și atunci mulți români care își făceau vacanțele la bunici sau la țară. La polul opus, erau și români care își permiteau și câte două-trei concedii pe vară. În prezent, dacă vrei să stai la trei-patru stele, evident că îți trebuie un buget mai mare. Există, însă, și servicii mai ieftine. Pe de altă parte, se renunță la practici aflate altădată la mare căutare. Din păcate, n-am mai văzut oameni pe munte cu cortul. Nu se mai face camping... Mergem acum, dacă vreți, la Borsec și comparăm gradul de ocupare din pensiuni cu cel din zona de camping. Vom trage concluzia că românii își permit să stea în pensiuni.

A crescut nevoia de confort a omului contemporan?

Da, în momentul de față vacanța o asimilăm cu confortul, nu cu ieșirea în natură, cu aventura. E un turism de confort și nu de descoperire. De turismul cultural aproape că nici nu se mai pune problema. În Fălticeni, de exemplu, sunt câteva muzee, iar cei mai mulți care trec prin Fălticeni nu rețin decât gropile din șosea.

În ultimii ani, s-a încercat dezvoltarea unui turism social, pentru cei cu venituri mai mici. Mă gândesc la programul „Litoralul pentru toți”, din extrasezon, dar și la alte gesturi firave de a da

satisfacție și oamenilor care, în general, nu-și permit să facă turism.

Este un concept importat. Se practică și în Spania, în Italia, Bulgaria. E, însă, o nuanță, căci turismul sezonier este legat de climă. Una este să faci turism de extrasezon/ social într-o țară în care în octombrie poți avea zile foarte reci și alta e să-l faci într-o țară precum Turcia, unde apa mării este încă bună de baie și în extrasezon. Turismul acesta social este, la noi, adresat pensionarilor, celor care nu trebuie să meargă la serviciu. Copiii nu prea beneficiază de el pentru simplul motiv că au școală.

La capitolul turism urban românesc, ce oraș vi se pare că stă cel mai bine?

Brașovul! Statistic vorbind, nu pe păreri personale. Ca și Constanța... Dar aproape că nu este meritul acestor orașe, ci mai degrabă o șansă ce ține de poziționarea naturală.

La Iași cum stăm?

Încă nu realizăm faptul că 50-60 la sută, dacă nu și mai mult, din atuurile noastre țin de zona academică, universitară. Părinți care vin la copii, profesori care vin la conferință, studenți în Erasmus. E un potențial de turism academic foarte ridicat, nepus însă în valoare, așa cum ar fi trebuit. În străinătate, încă din primul an, studentului i se prezintă toate facilitățile și obiectivele turistice. La Iași, sunt studenți în anul trei care n-au auzit de Muzeul Universității pe care l-ar putea vizita gratuit.

De turism rural se mai pune problema?

Da, dar și aici sunt multe discuții. La nivelul județului Iași, am avea Ruginoasa *versus* Miclăușeni. Noi le prezentăm ca pe două palate gemene. E un turism rural în care un muzeu sub patronajul Ministerului Culturii și un complex sub patronajul Mitropoliei au reușit să genereze un flux de turiști.

Ca organizator de tururi turistice, încerc să-i sprijin și pe unii și pe alții. Surpriza mea e că trebuie să fac pe interpretul de limbă engleză, pentru că nu au un muzeograf cu competențe lingvistice de acest gen. Vedeți, revenim la modelul comunismului când, dacă ar fi constatat că la un anumit muzeu au un flux de turiști englezi, germani sau francezi, trimiteau imediat un ghid la specializare și rezolvau problema. Lucrul acesta l-am văzut în mod organic pus în practică în Grecia, unde căpitanul de vas și familia lui, căci era un vas de familie, dădeau satisfacții lingvistice tuturor celor care urcau la bord. Căpitanul învățase ungurește, rusește, iar acum învăța românește, totul în funcția de contractul pe care-l avea în fiecare vară. Acesta e un principiu de bază: nu poți să satisfaci un turist străin dacă nu-i vorbești limba.

Putem face prognoze pe termen lung despre turismul românesc?

E dificil! Avem potențial imens, ne lipsesc specializtii și determinarea. În loc să exportăm servicii turistice către turiști străini ce vin în România, ne complăcem în a exporta mână de lucru. Uitați-vă la cei ce se imbarcă pe zborurile spre străinătate și veți constata că majoritatea e dată de cei ce pleacă la muncă.

(Interviu realizat de Călin Ciobotari)

Ghiorghe URSU

„Nu mai există pasiune în turism!”

Un dascăl convertit la natură. Convins că trebuie să-i învețe pe semenii despre frumusețile patriei. Propovăduiește de zeci de ani „biblia” peisajelor și a locurilor de vis. Un cadru didactic care a devenit ghid. A lăsat catedra pentru a se dedica atracției din copilărie, turismul. Și-a aprins scânteia pasiunii pentru natură în Scânteia natală, o comună de lângă Iași. Ghiorghe Ursu a fost ghid la fosta agenție de turism pentru tineret BTT mai multe decenii. A colindat țara în lung și în lat alături de turiștii săi. Nu este vârf de munte pe care să nu-l fi bătut cu piciorul de zeci de ori. Nu există sat maramureșean frumos pe care să nu-l fi salutat de pe o rază de soare. A practicat sportul drumeției, dar și fotbalul, o perioadă chiar și zi de zi. A fost voinic ca un urs. Acum s-a mai subțiat. Vârsta și bolile i-au diminuat din avânt. După succesul în colectiv cu BTT-ul comunist, a pornit-o de unul singur făcându-și o agenție. Nu s-a îmbogățit decât cu povești de viață și cu bucuria comunicării cu oamenii. Spune că nici nu-i trebuie să-și facă reclamă, pentru că se mulțumește cu puțin. Preferă să-i mulțumească pe alții cu sejururi de vis. Să-i facă să nu uite niciodată nici pe unde i-a dus, nici ce le-a spus. Pentru Ghiorghe Ursu încredere i-a dat în viață spusa lui Iorga cum că natura te învăță la fel de mult ca zecile de biblioteci.

Nu a renunțat la a fi dascăl. A predat lecții de frumusețe și de moderație, de cinste și smerenie. Am dat cu Ghiorghe Ursu filă cu filă din „abecedarul” frumuseților patriei. Mi-a vorbit despre diferențele dintre turismul de azi și cel de acum câ-

teva decenii, despre cum se distrau românii, cu mai nimic, cândva, dar și cât de pretențioși au devenit astăzi, unii, mai puțin instruiți, până la impolitețe. Am aflat cum era Marin Preda în excursii sau cum i-au mulțumit străinii prin scrisori înalte cât limpezimile cerului pentru faptul că le-a înlesnit o vacanță memorabilă în România. Am aflat de la el că România a avut și are potențial turistic uriaș, că din ‘89 încoace progresul în domeniu a fost uriaș. Că așa au putut apărea zeci de pensiuni dotate la cel mai înalt nivel în cele mai frumoase locuri ale patriei: Maramureș, Bran-Rucăr, litoral, Bucegi, Ceahlău, mănăstirile din nordul Moldovei, munții Făgăraș...

(Cristinel C. Popa)

Ce diferențe există între oamenii din turism, dar și între turiștii de ieri și de azi?

Cei care lucrau în turism atunci nu se gândeau niciodată la partea materială, pe ei îi interesa să-și facă treaba cum trebuie, satisfacția în sine. Îmi amintesc de un congres științific, pe profesorii participanți i-am dus pe Cheile Bicazului. Căutai să știi cât mai multe denumiri în limba latină, ale plantelor, ale păsărilor. Eu, ca ghid, eram un copil față de ei. Și când am ajuns înapoi la Iași mi-au mulțumit și au dat mâna cu mine, mi s-a făcut inima cât... Era o emulație, fiecare vroia să fie cât mai bine pregătit... Nu erau atâtea mijloace de comunicare, telefoane mobile... toată lumea mergea în excursie de plăcere. Acum nu se mai pleacă în

grupuri mari, ci mai mici. Lumea nu se mai bucură ca înainte, pentru că a devenit sclavul banului.

Care erau punctele de atracție în anii '70, când ați început dvs. activitatea?

Erau litoralul, mănăstirile din nordul Moldovei, Maramureșul, Valea Prahovei. Transfăgărășanul a apărut ca destinație un pic mai târziu, după '70. Vorbesc de perioada după '75 când am venit eu în turism. Am făcut școala de ghizi, mi-au plăcut natura și animalele, marele noroc al meu era că taică-meu a fost ceferist și eu am putut să călătoresc. Am început întâi cu tata, mă țineam după el prin toate regiunile importante ale țării. Eram împătimit de natură. Nu există munte pe care să nu fi călcat cu piciorul. Din Rodna până-n munții Banatului și Apuseni. În Rodna

am fost de n ori cu grupuri după mine. La BTT, din doi în doi ani se făcea instruire cu ghizii montani. Se predau diferite tehnici, de deplasare pe munte și altele... pentru că pe munte nu se poate greși decât o dată, a doua oară riști să fie fatal; instruirile acestea erau o chestie deosebită pentru că ne întâlneam în jur de 60-100 de oameni din toată țara, eram câte patru-cinci din fiecare județ. O săptămână dura instruirea.

Cum ați ajuns în turism ca ghid?

Am terminat liceul, am fost în armată. Apoi m-am înscris la școala de ghizi, în '74, în '75 am terminat, am plecat în prima excursie condusă de mine la Brașov. Îmi tremura microfonul în mână, cu toate că eram foarte pregătit, eram documentat, dar era mai

Ghiorghe Ursu rememorând vremurile bune ale turismului românesc

greu să le localizez, eu fusesem în Brașov, dar nu de multe ori... Prima excursie nu aveai cum să o uiți, Tușnad, lacul Sf. Ana, ne-am cazat, jucam fotbal seara. M-am dus seara, mi-am luat repere, a doua zi m-am descurcat mult mai bine, eram mai bine documentat. Am fost ghid până-n 89, când am început să lucrez la BTT (Biroul de Turism pentru Tineret), ce se adresa tinerilor până în 30 de ani. Și am lucrat până-n 2004, iar de atunci pe cont propriu. Sunt singurul din garda veche care mai lucrează în domeniu.

Se spune că tot omul avea pe atunci bani să meargă în concediu la mare sau la munte...

Asta e adevărat, dar nu aveai libertatea cuvântului sau aceea de a pleca în străinătate. Pentru relația vest trierea era foarte riguroasă.

Au fost cazuri când au rămas turiști în străinătate?

Da, pedepsele se răsfrângeau însă asupra familiei, celor care rămâneau acasă.

Sunt mulțumiți turiștii astăzi?

Străinii apreciază mult mâncarea românească. Chiar în luna mai am avut un grup de francezi pe care i-am dus vreo 12 zile prin țară în mai multe locații pe care le-am verificat înainte. Oamenii mi-au trimis scrisoare de mulțumire după ce au ajuns în Franța. Au fost mulțumiți că i-am trimis în locații deosebite, prin Maramureș, la o pensiune unde au mâncat și băut cu 30 de lei. Produse tradiționale, sarmale cu costiță, pălincă.

De atâția ani, cu Maramureșul atât de frumos, cu recenta reclamă a prințului Charles și multe altele, și totuși nu vin cum ar trebui, puhoi, turiștii străini...

Nu vin din cauza infrastructurii. Este atât de mare hoția în țara asta, încât după 25 de ani eu nu

mai cred în nimeni și în nimic. Se vede de la o poștă că e hoție! Fondurile care ar putea fi folosite la dezvoltarea infrastructurii sunt măcinate. Recent, s-au împrumutat 20 de milioane. Ce s-a făcut cu ei? E un sistem mafiot. E aceeași chestie cu care ne confruntăm de 25 de ani – infrastructura, dacă nu ai șosele, cum să faci turism performant, cum să atragi străini?

Să revenim la punctele de atracție de dinainte...

Mamaia, Olimpul, Maramureșul cu porțile cioplite în lemn, mănăstirile din nordul Moldovei, Valea Prahovei, Sinaia cu Peșul său sau Bran. Străinii, înainte, nu prea vorbeau de Dracula, foarte puțin. Abia după '90 s-a căutat să se facă un brand pe chestia asta. Înainte străinii știau mai mult de Năstase și de Nadia. Mai degrabă acum întreabă de Dracula.

Erau pe vremuri vestitele shopuri, magazine cu plata în valută, pentru străini; ce scop aveau?

Erau mărfuri care nu se găseau ca în cele obișnuite, băuturi fine, haine, țigări bune, străine. Lucruri care erau căutate și nu puteau fi oferite de români.

Pare o contradicție, regimul se declara pentru omul de rând dar în același timp li se ofereau produse la care românii nu aveau acces...

Așa e, dar lumea nu avea ce face, nu puteai să faci nimic, dacă îți găsea cinci dolari te băga la pușcărie.

Făceau tot felul de șmecherii pentru a cumpăra din acele produse?

Erau studenții străini care îi ajutau. Erau casetofoane, blugi; cu ajutorul studenților străini care aveau valută se procopseau și românii cu produse bune de import.

Spuneți că acum se fură; înainte, în domeniul turismului, erau pedepsele la fel de mari?

Erai obligatoriu dat afară, scos din sistem. Nu se discuta! Au fost astfel de cazuri și la BTT și la OJT. Cunosco un contabil care nu a făcut închisoare, dar imediat a zburat din post pentru nereguli. După cum știți erau două agenții – OJT și BTT (pentru tineret). 80 la sută din spații erau ale OJT-ului.

Exista inițiativă privată în zona de munte la noi așa cum era în fosta Iugoslavie?

N-aveau cum! În Iași singura crâșmă a fost închisă prin anii '70. Unde e acum sediul PNL a fost un restaurant până la cutremurul din '77. Plăteau probabil niște datorii la stat. În Iugoslavia și Polonia aveai și posibilitatea de a circula. Prin anii '70, studenții, vara, se duceau la cules struguri în Franța pentru a face bani. Noi eram mai aproape de ruși, au fost și oameni din conducere care au vrut să aibă totul sub control. Totuși, în perioada '65-'75 s-a trăit destul de bine.

Evenimente deosebite ați avut, pozitive sau negative?

Am avut, că am pierdut odată doi turiști în Ceahlău. Le-am dat drumul să se ducă înainte și, când am ajuns la Dochia, am întrebat cabanierul; nu i-a văzut, am coborât spre Izvorul Muntelui, toți pe care îi întrebam spuneau nu și nu. Ne-am întors și am ajuns din nou în Durău, am alertat Salvamontul, dacă pierdeam oameni eram pasibil de închisoare, erau doi elevi de liceu. Ei au văzut cabana meteo și după aceea s-au orientat după ea, și nu după cabana Dochia, cum ar fi trebuit. Și apoi au luat-o pe o potecă ce i-a dus pe malul lacului Bicăz, pe undeva pe la jumătate. I-am recuperat pe la ora opt seara. Eram cu pantaloni scurți, după toată frământarea asta, picioarele mele erau roșii, parcă erau vopsite.

Anumite aspecte trebuiau menționate? Ați făcut un fel de instructaj cu cei de la Securitate?

Trebuia spus dacă au făcut remarci, dacă veniseră cu cărți să le împartă, le era frică de chestii religioase, dimineața la ora nouă eram chemat la ei pentru acest instructaj, obligatoriu...

Au încercat străinii să facă ceva?

Erau sesizări puerile, de fapt nu era nimic adevărat, așa era ordinul de sus. Ei trebuiau să controleze de la A la Z, până la sânge, cum se spune, totul.

Amintiri frumoase din activitatea dvs.?

Nu exista excursie să nu se lase cu, de exemplu, seara, focuri de cabană, spectacole, lucruri care azi nu se mai fac. Tot felul de concursuri, de dansuri. Noi, la BTT, am făcut timp de 7-8 ani Revelionul ghizilor. Cu program, urători etc.

Personalități cu care ați intrat în contact, eventual v-au fost clienți?

Am fost cu toți ambasadorii din România în excursii prin țară. Sau cu toți marii cântăreți de muzică populară am colindat fel de fel de locuri frumoase. Cu scriitorii, de asemenea, am fost... Cu Marin Preda am fost o dată, când a fost prezent la Iași. A fost vorba despre o excursie de o zi. Era un simpozion literar la Iași, prezentări ale unor creații literare. Din Iași am mers în zona mănăstirilor, la Neamț. Se întâmpla asta înainte ca scriitorul să moară, în 1978-1979. Eram încă novice. Am ajuns să-i fiu ghid lui Preda luat așa, ca din oală. Nu găseau pe nimeni liber atunci, nu eram prea pregătit. Era un microbus în care au urcat și alte persoane. M-au luat pe nepusă masă, eram acasă, am plecat pe la vreo 10 și la 15.30 eram înapoi. Ne-am dus în zona Neamțului, am văzut Agapia, Neamțul și după amiază am fost la Casa Sadoveanu, am vizitat-o și ne-am întors. Marin Preda a vorbit în public la Casa Sadoveanu. Apoi a stat de vorbă foarte mult cu ghidul de acolo, cu care se cunoștea.

Cum erau scriitorii, aveau destinații preferate?

Ei oricum aveau locațiile lor, case de odihnă, la Sârbgeorz Băi, Neptun, le știe toată lumea. Numai ei mergeau.

Cazuri, incidente deosebite?

Am avut turiști pentru care am oprit ghidajul și i-am predat la poliție. Oameni cu care nu puteai să te înțelegi. Nu puteau nici ceilalți să mai stea în autocar. Deranjau, înjurau, făceau urât. În general se întâmpla cu tinerii de bani gata. Era unul, fecior de maior, l-am lăsat pe Valea Bistriței, pur și simplu.

La Pârâul Rece l-am întâlnit de multe ori pe Ion Cristoiu, acesta scria, venise să stea vreo zece zile, era în jurul anilor '90. Era festivalul de film care se ținea la Costinești, ca multe altele, un punct de atracție, un pic de libertinaj, pasiunea studenților. Aveau loc săptămânal 2-3-4 acțiuni la Teatrul de Vară, oamenii erau mult mai instruiți... Da, nu erau unii analfabeți ca acum. E foarte dificil din acest punct de vedere, ferescă Dumnezeu! Acum e foarte complicat să mă înțeleg atât cu turiștii, cât și cu cei care îți trimit turiștii în excursii.

Am înțeles că ați ajuns din învățământ în turism...

Am lucrat ca învățător, eram tânăr. În anii '70, am făcut școala Vasile Lupu. Era un primar la Scânteia care era analfabet; a venit în asistență la mine la oră, dar fără să anunțe. L-am lăsat în clasă și am plecat. A doua zi m-a chemat la Primărie să-mi arate documente de partid, să-mi facă reproșuri. Într-o săptămână mi-am dat demisia și am plecat din învățământ. Așa am ajuns în turism. Dar greu, am prins perioada când orașul era închis, am lucrat și în turnătorie de fontă, vreo trei ani am făcut de toate. Am făcut școala de ghizi, aveam vreo 24 de ani. Așa am ajuns unde

vroiam dintotdeauna.

Acum, în turism, bugetele sunt mai costisitoare ca înainte?

Mult mai costisitoare, pentru că a crescut și nivelul dotărilor, la hoteluri și altele. Nu se compară hotelurile din anii '70 - '80 cu hotelurile de acum. Înainte erau de două stele, era 40-45 de lei locul, acum e mult mai scumpă camera și cu dotări diferite. Pe atunci te descurcai mult mai ușor cu banii. Acum, dacă ai un salariu la o mie și ceva de lei, e greu, nu prea poți să pleci undeva, este multă lume săracă, dar săracă în adevăratul sens al cuvântului.

Pe lângă drumețiile inevitabile, ați practicat și sportul...

Am jucat fotbal în județeană până la 35 de ani, însă am umblat cu rucsacul prin toți munții. Dar de la stres m-am îmbolnavit. Înainte, oamenii nu aveau pretențiile de acum. Acum sunt extraordinar de pretențioși. Pentru orice mărunțiș sunt în stare să te facă arșice. Am avut om pe care l-am trimis la mare, a stat câteva zile și la urmă s-a întors că nu știu ce nu i-a convenit, să-i dau jumătate din bani înapoi. Nici până astăzi nu știu ce nu-i convenise!

Când s-a deschis Durăul toată lumea era mulțumită că erau camere de două locuri. În general existau pe atunci de trei, patru, cinci paturi. Erau și cabane. Toată lumea vroia la Durău tocmai pentru acest motiv...

Cum vedeți acum stațiuni importante precum Lacu Roșu, Bușteni?

Complexul „Raza soarelui” din Lacu Roșu a fost cumpărat de unul care n-a mai făcut nimic. A fost lăsat în paragină, cam ca de altfel toată stațiunea; erau 1000 de locuri, acum dacă sunt 250. Nu știu dacă în mod deliberat. De sărbători era plin. Lumea

știa să se distreze, a doua seară se făcea carnaval, cu tot felul de costume. Au dărâmat Cabana Suhard și n-au mai făcut nimic, deși e un loc nemaipomenit. Se vede stațiunea foarte frumos de acolo. E un platou mare. Se pot face piscine, baze importante.

Bușteniul era stațiune a tineretului. Hotelul Alexandros de acum era al BTT-ului. La Bușteni era secție de alpinism, pentru ghizi montani, tot ce înseamnă muntele.

Ce rol jucau sindicatele înainte?

Aveau rolul lor, în primul rând pentru că dețineau baze de agrement. Mulți se duceau prin sindicat pentru că era mult mai ieftin. Acum bazele care mai sunt ale sindicatelor au ajuns deplorabile. Nu s-a investit în ele mai deloc...

Ați avut de-a lungul anilor vreun incident ieșit din comun?

M-am întâlnit față în față cu ursul. Eram cu grupul, veneam de la Bălan, urcam la Piatra Unică, spre Lacu Roșu, la 1700 altitudine. Eram undeva prin munte, pe un fel de platou și, într-o poiană, la mică distanță, animalul! Noi veneam din partea asta, ursul din cealaltă. Mi s-au muiat picioarele când l-am văzut. Eram mulți, ursul s-a întors, iar noi ne-am continuat drumul. Ne-am speriat destul de tare.

Care sunt atuurile noastre în materie de turism?

Natura virgină, mâncăruri, obieciuri, astea sunt atuurile noastre. Să sperăm că peste vreo opt ani va fi mai bine. Toate sunt cu plusuri și minusuri. Însă cei care lucrează în turism nu mai au pasiune, totul e translat prin bani. Pregătirea ghizilor e superficială, nu se mai documentează zi de zi, să fie cu adevărat la înălțime.

Ce sfat ați da tinerilor, românilor interesați de a călători, de a vizita?

Să viziteze mai întâi țara și apoi străinătatea, avem atât de multe locuri frumoase... Niște chei ca ale Bicazului nu prea găsești în Europa. Aici ai 6-8 trasee de alpinism. Un alt avantaj este că diferența dintre albia Bicazului și vârf este de 300 de metri, pe anumite locuri din Cheile Bicazului...

Ce satisfacții v-a oferit această meserie? Ați avut o „viață frumoasă” în turism?

Am avut tot ce mi-am dorit. Dacă aș lua-o de la capăt, tot asta aș face!

Ați prins vreodată vreme imposibilă de sejur?

Da, ca în vorba aia: cum a fost la mare, frumos? dar a plouat? Da, de două ori: o dată cinci zile și o dată șase. Cu mama natură nu te pui...

Cum au evoluat afacerile cu vacanțe, mai ales după 1989?

S-au construit mii de locuri de cazare, în zonele bune, Maramureș, Bran etc. Și mai ales de la trei stele în sus, e clar pentru toată lumea că evoluția este de departe una notabilă.

Am citit undeva că toți membrii unui grup de vizitatori străini spuneau că cel mai frumos loc din Europa este la Fundata, în România!

Da, e un loc bine amplasat, de acolo se văd toate masivele importante din zonă: Ceahlău, Bucegi, Piatra Craiului, Făgăraș. Însă se spune că în zilele senine de pe Vârful Toaca din Ceahlău, când e vizibilitatea excelentă, se văd Bucegii. Iar de pe creasta Făgărașului, tot în zi de toamnă frumoasă, se poate vedea Dunărea. Așa cum și de la vila lui Sadoveanu, din Copou, se poate vedea Ceahlăul!

(Interviu realizat de Cristinel C. Popa)

Viorel SIMIONESCU

Turistul artist...

Viorel Simionescu, un visător rațional

De la mii de kilometri de România, din Canada, unde locuiește acum, Viorel Simionescu picură zi de zi nostalgie în sufletele a mii de utilizatori ai Facebook-ului. Imaginile sale, realizate în diferite colțuri ale țării, începând cu anii 60, au acum valoare istorică. Revederea lor echivalează cu o reconstituire a ceea ce am fost și o înțelegere a ceea ce am ajuns din punct de vedere turistic.

(Dacia literară)

Dacia literară: Domnule Simionescu, timp de decenii ați fotografiat, în lung și în lat, țara aceasta. E o arhivă sentimental-documentară extraordinară, copleșitoare prin valențele istorice și estetice. Aș vrea să vă întreb de unde pasiunea aceasta de a immortaliza ceea ce, într-un limbaj tehnic, s-ar încadra în sintagma „obiectivele turistice” ale României...

Viorel SIMIONESCU: Am fost fascinat de foarte tânăr de natură, în primul rând de munte, dar nu cu mult mai puțin de Deltă, de Mare, de peisajul dobrogean cu ariditatea lui, de cursuri de apă, de baltă, mlaștină... și aș putea continua la infinit. În anii facultății, anii 50, am început să fac excursii pe munte cu grupuri restrânse de colegi și prieteni, și să petrec câteva zile și la Mare. În Deltă am ajuns mai târziu, prin anii 60, și am revenit de câteva ori pentru că în perioada destul de scurtă de concediu nu le puteam cuprinde pe toate. În toate aceste spații de care vorbeam, am privit cu nesaț în jur descoperind lucrurile cele mai interesante și dorind să „le iau cu mine acasă”, să le revăd... Așa s-a născut pasiunea pentru fotografie. Cum de felul meu sunt un perfecționist, rareori eram mulțumit de calitatea fotografiilor și, evident, am început să învăț citind cărți și reviste de fotografie, privind și încercând să înțeleg de ce unele imagini îmi plac mai mult.

La începutul anilor 60 am aflat de Asociația Artiștilor Fotografi și am prezentat un portofoliu de 10-20 imagini pe care comisia artistică le-a apreciat. Am devenit astfel membru AAF. Câteva imagini au fost admise la Salonul Internațional de Artă Foto al României, altele publicate în revistele de turism. Aceste mici succese m-au legat definitiv de fotografie.

În peregrinările dvs. prin țară, v-ați simțit mai mult turist sau mai mult artist?

La început, în ieșirile mele în natură m-am simțit mai degrabă turist. Venind în contact, în cadrul Asociației, cu artiști de vârf (Gheorghe Șerban, tatăl celebrului regizor Andrei Șerban, Aurel Mihailopol, Heddy Loffler, Dan Călinescu, Mircea Faria, Gheorghe Epuran și lista este cu mult mai lungă), am deslușit valențele fotografiei artistice, altfel spus, arta fotografică.

La multe din postările acestor imagini pe pagina dvs. de Facebook, nu o dată intervin comentatori care deplâng ruina prezentă a locurilor de altădată. Cât e de reală această degradare a patrimoniului natural și turistic din punctul dvs. de vedere?

Nu aș spune ca deplâng starea actuală a unor locuri, monumente... dar, acolo unde am mai fost niște ani mai târziu am găsit de multe ori transformări nu tocmai favorabile. Mai degrabă comentariile celor ce mă urmăresc pe Facebook deplâng situații actuale în care se află locurile pe care le-am prezentat în postările mele.

Cum ar arăta un top personal al dvs. referitor la cele mai frumoase locații din România pre-decembristă?

Nu pot să fac o ierarhie a locurilor în care am sur-

prins imagini de suflet, poate ar fi în top muntele, așa cum era în anii 50-80, cu aspect neschimbat de veacuri, cu ape limpezi nepoluate, cu codri neciopârțiți și mai ales cu oameni cuviincioși, respectuoși, harnici, pe care i-am întâlnit și respectat.

Vă voi povesti câte ceva în continuare. La hotelul din Câmpeni unde am ajuns pe la ora 16 coborând din Apuseni, la recepție era un bătrân coborât parcă din istorie. Ne-a salutat respectuos și a început să ne înregistreze scriind cu litere mari, parcă desenate. O rubrică din registru cerea meseria călătorului și i-am răspuns: „inginer”. A lăsat tocul cu care scria în călimara cu cerneală, s-a ridicat de pe scaun și respectos mi-a spus „să trăiți”. Eram patru, toți ingineri așa că scena s-a repetat de încă trei ori. Am intrat într-o cameră cu opt paturi și noi, bărbații, am plecat să mâncăm și să bem o bere, lăsând-o pe soția mea să se odihnească. Am mers la restaurant unde am mâncat excelent și am zăbovit mai multă vreme. La revenirea la hotel, în camera de recepție erau câțiva oameni care așteptau și când am intrat moșul a zis „uite, au venit, acum puteți intra”. Nu lăsase pe nimeni să intre într-o cameră unde se odihnea soția mea, o doamnă singură.

Și tot în Apuseni, în drumul de la Scărișoara la Padiș, un cioban ne-a întrebat, ca de altfel mai toți oamenii pe care îi întâlneam, „la cât aveți ora?”. I-am spus și am întrebat și noi cât mai avem de mers până la Padiș. Ne-a răspuns cum făceau aproape toți muntenii că după ce trecem muchea din față mai este puțin, apoi a intrat cu noi în vorbă. S-a interesat de unde suntem, dacă avem locuințe cu confort, căldură, apă la robinet, toalete și apoi ne-a spus: „apăi dacă aveți toate astea, ce mai căutați prin pustietățile

astea?”... Și le-a tras o sudalmă venită din suflet...

Mă opresc aici deși am trăit zeci, poate sute de întâmplări memorabile.

Într-un fel, dvs. redescoperiți o anumită față luminoasă a comunismului. Obiectiv vorbind, datorăm ceva comunismului în planul acesta al turismului?

Am urât și urăsc comunismul, mi-a îngrădit toată tinerețea dar nu pot spune că iubesc capitalismul sălbatic cu toate tarele derivate din democrația prost înțeleasă. În ceea ce privește situația turismului în comunism pentru mine a fost benefică din punct de vedere fotografic pentru că restricțiile impuse în mai toate domeniile au împiedicat sau au întârziat dezvoltarea haotică pe care o trăim. Din cauza asta satele rămăseseră cu specificul lor de veacuri, oamenii nu aveau acces la tehnologia informației pe care o vedem acum și care, pe lângă avantajele uriașe oferite, a creat modele de viață foarte departe de cele civilizate, așa cum înțeleg eu...

În prezent, locuiți în Canada. Bănuiesc că aveți prieteni canadieni. Ce spun ei când văd aceste imagini ce evocă România de altădată?

În Canada nu am prieteni canadieni, trăiesc exclusiv în interiorul familiei și comunității românești pentru că nu stăpânesc suficient limba vorbită acolo și, cum vă spuneam, nu fac lucruri pe jumătate. Am avut prin 2004 legături cu ambasadorul și atașatul cultural al ambasadei din care a rezultat o expoziție la ambasadă. Am fost foarte impresionat de două doamne în vârstă care au venit plângând să-mi mulțumească pentru emoțiile provocate de fotografiile cu intens specific românesc. Am revenit în 2005 cu un porto-

foliu mai bogat dar se schimbase ambasadorul iar atașatul cultural nu a putut să o convingă pe noua ambasadoare de valoarea unor lucrări de artă, ea fiind ziaristă și înțelegând numai fotografia de eveniment.

De care regiuni ale României vă este cel mai dor?

Nu pot să spun că am avut preferințe pentru anumite regiuni. Peste tot, dacă știi să privești, găsești imagini minunate. Spuneam că dacă știi să privești. Am învățat de la începuturile mele fotografice că, într-un loc unde ceva îți place intens, trebuie să izolezi în cadru imaginea a ceea ce te face să dorești să transmiți și altora emoția pe care ai simțit-o. Din această cauză am fost încă de la început adeptul obiectivelor zoom, cu toate că inițial nu atingeau performanțele optice ale obiectivelor cu focala fixă. Aș putea totuși să afirm că în infinitatea scenelor de munte am trăit cele mai intense emoții care m-au inspirat în a le fotografia.

Luminiș din Lumea Pierdută, Apuseni – 1964

Spre Cabana Omu – 1962

Cu Wartburgul pe valea Arișului, Apuseni – 1964

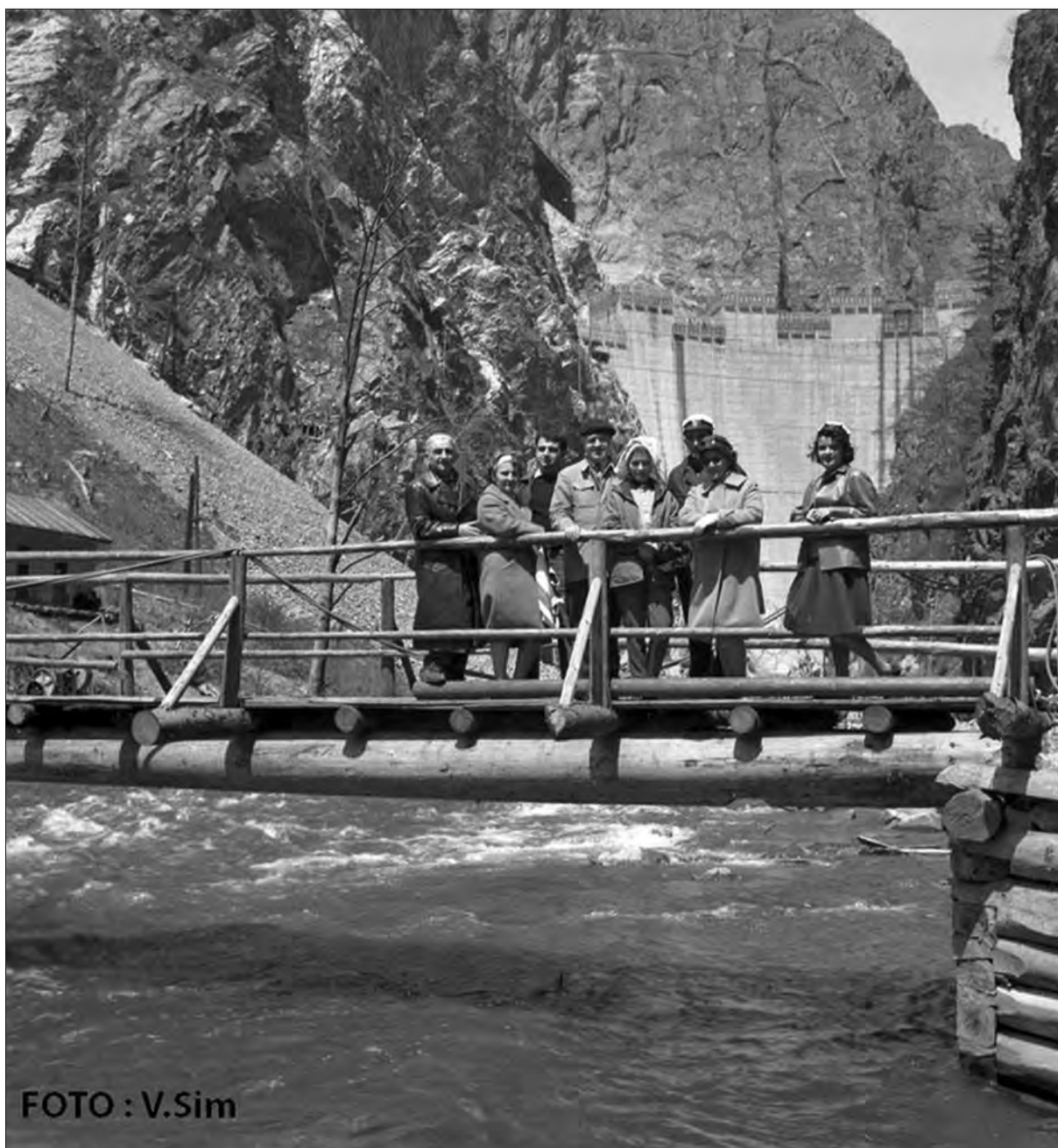
SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

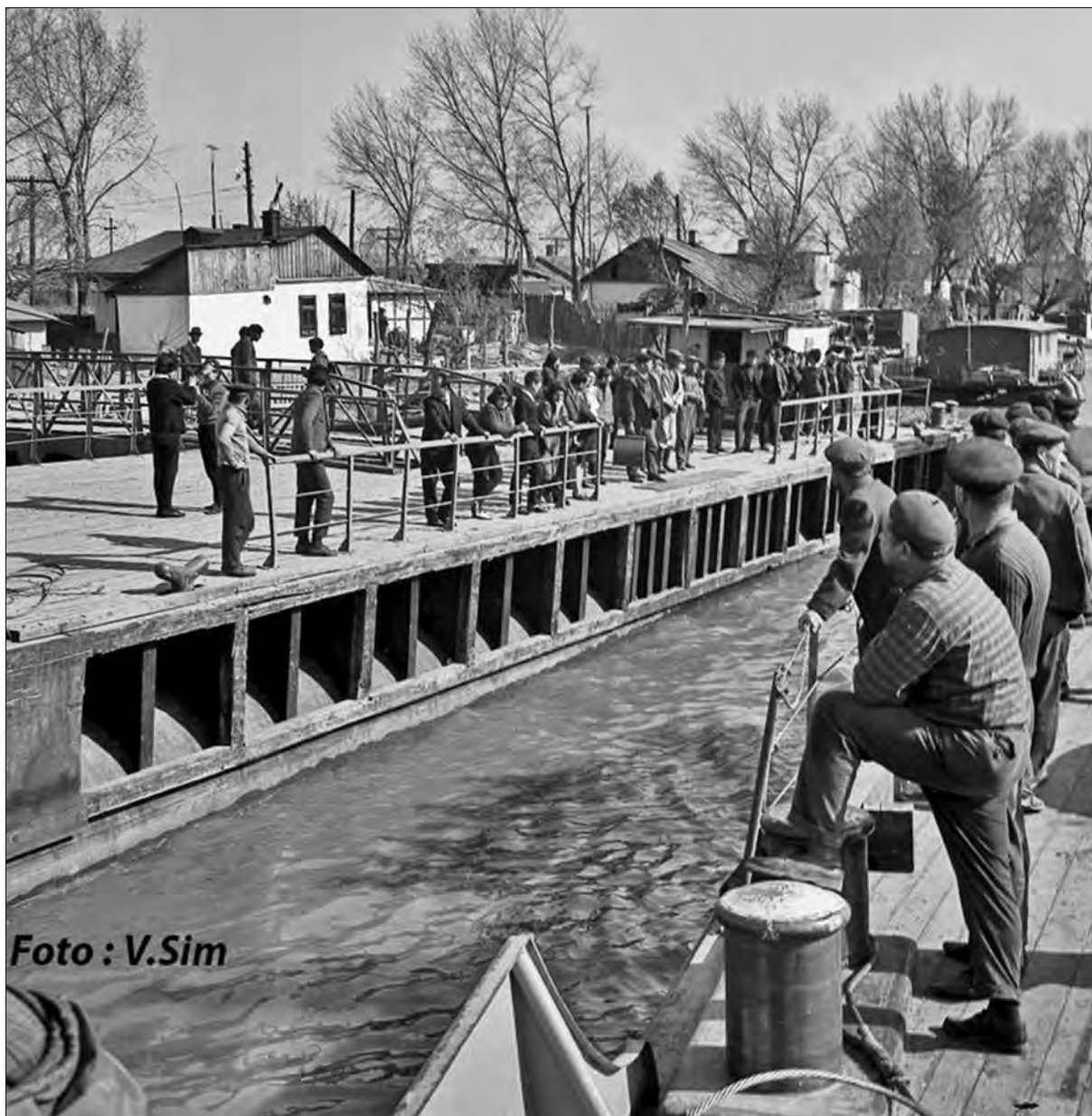
Camping în Valea Ialomiței – 1964

Sibiul anilor '70

Momente din construcția barajului de la Vidraru – 1965

Bacul Măcin, Brăila – 1968

Așteptând trenul în Gara Predeal – 1975

Prima linie electrificată, Gara Predeal – 1975

SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

Suceava – 1969

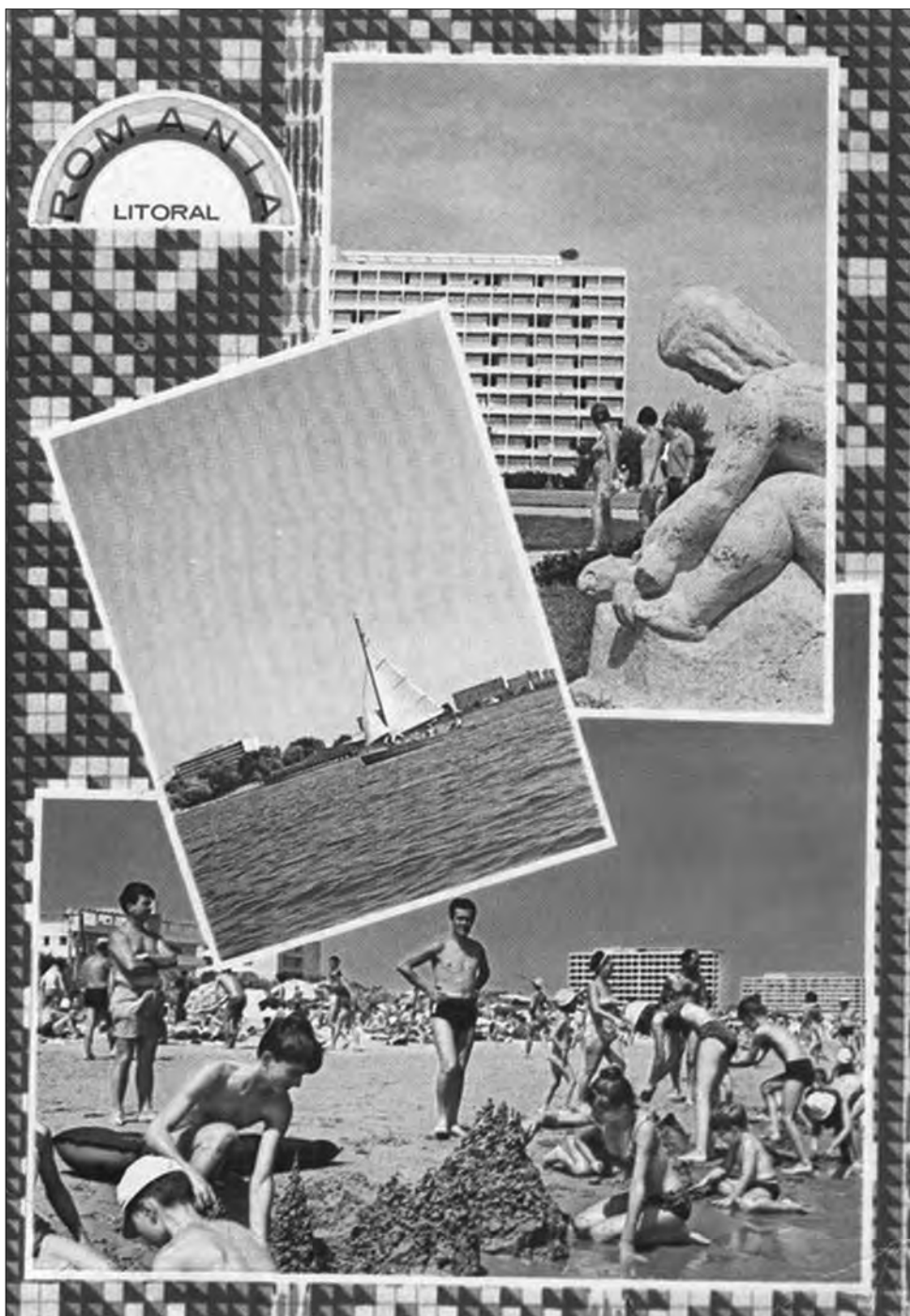
Slănic Moldova – anii '70

Stațiunea Saturn – 1974

Stațiunea Costinești – 1975

Litoral – 1970

SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

Plaja de la 2 Mai – 1978

Prin stațiunile de pe litoral – anii '80

SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

Băile Herculane – 1971

Bușteni – anii '70

SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

Braşov,
telecabina de pe Tâmpa

Braşov – 1976

FOTO : V.Sim

Clipe de odihnă printre lăzile pieții din Vatra Dornei – 1977

Intrarea în București dinspre Pitești – începutul anilor '80

Mangalia, imagine panoramică – anii '80

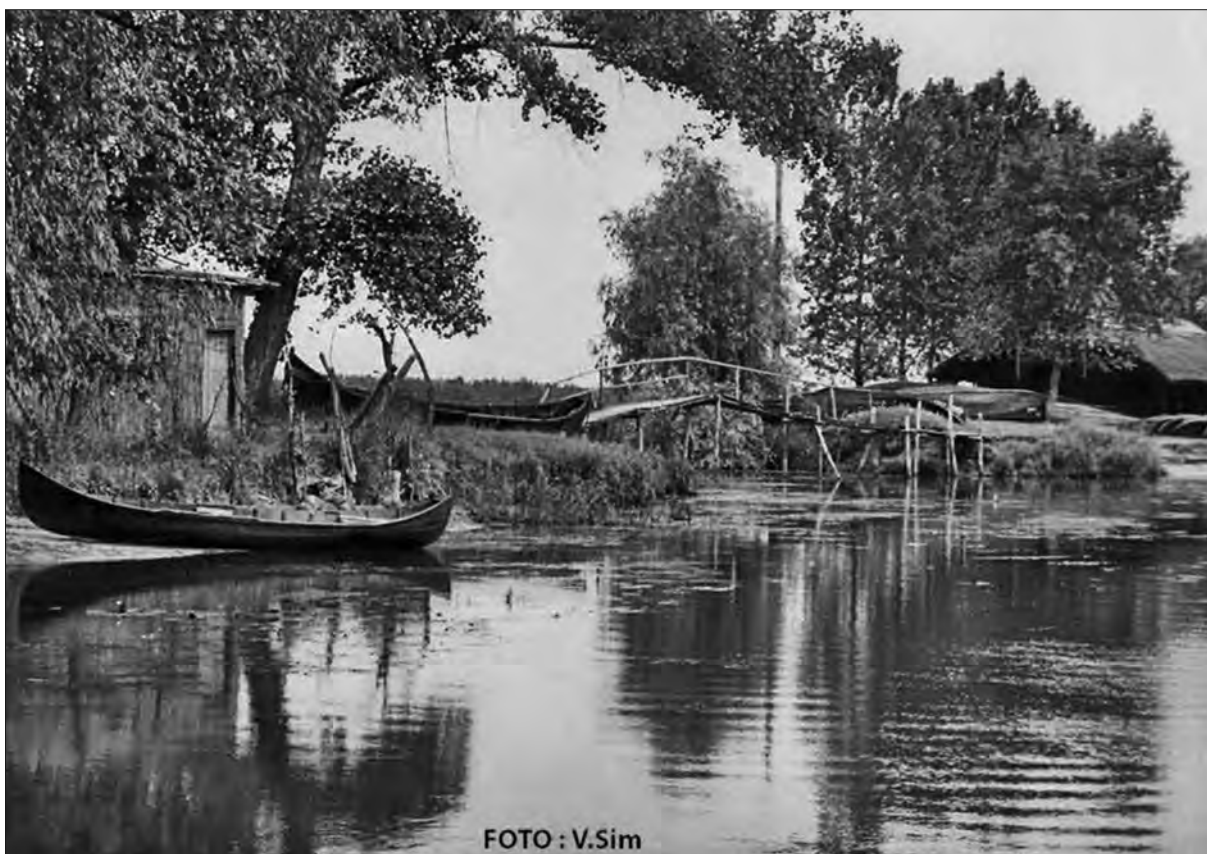

FOTO : V.Sim

Din goana șalupei, Delta Dunării – 1985

Cheiul Tulcea – 1983

Cătălin MIHULEAC

Turiștii polonezi și mai mult ca Marlon Brando

(fragment din povestirea „Fotografie de familie”)

Ca floarea care face echilibristică pe un colț neprietenos de stâncă, în fiecare lagăr de prizonieri îmbobocește și își deschide clandestin petalele un mic comerț de interior. Normal că nici lagărul comunist nu s-a abătut de la regulă.

În acele vremuri întunecoase, polonezii care ne vizitau țara își făceau intrarea prin Vama Siret, în limuzinele lor de buzunar „Polski Fiat”, gheboșate de poveri. Mai străbăteau o mână de kilometri și se opreau drept în campingul de lângă strandul din cartierul Ițcani, situat pe buza orașului Suceava.

Acolo își întindeau cortul sau se cazau într-una din căsuțele de lemn. Tot acolo, își scoteau la vânzare casetofoanele, aparatele de radio portabile, buteliile de aragaz pentru voiaj și blugii „Odra”. Un loc aparte îl ocupau cartușele de „Marlboro”, căci industria comunistă poloneză fabrica sub licență nu doar automobile „Fiat”, ci și țigări „Marlboro” ori casetofoane „Grundig”. Trusele cu boieli, alături de ciorapii „Lycra” și alte minuni se bucurau și ele de un frumos succes, fiind râvnite de urmașele comuniste ale Evei. Cu cel mai nevinovat aer, româncele aflate sub semnul zodiacal al secerii și ciocanului își aruncau ochiul peste gardul lagărului, să vadă încotro o apuca moda, în lumea necontaminată de ideile lui Marx, Engels și Lenin.

Mușteriii români cumpărau tot. După ce Polski Fiat-urile se despovărau de marfă, polonezii o porneau câtinel spre Iași, centru universitar de renume, unde își schimbau, la studenții străini sau la bișnițarii

acreditați aproape oficial, lei pe dolari. Când și această conversie era mântuită, în candidale lor limuzinuțe, apucau calea de întoarcere spre casă, unde trăgeau linie și calculau. Banii erau numărați, cheltuielile scăzute, o parte din profit pus deoparte, iar restul reinvestit. După un binemeritat răgaz destinat odihnei, „turismul comercial” era reluat. „Turismul comercial”? Mai bine zis „Comerțul turistic”.

Ce să-i faci, nu toți cetățenii Poloniei înțelegeau să adopte metodele frontale de exprimare ale lui Lech Walesa!

Turiștii comerciali – sau comercianții turistici – de sorginte poloneză reprezentau, în România, o prezență pitorească și, mai cu seamă, utilă. Aveam un prieten sucevean, care se grozăvea cu „polonezii lui”, trei la număr. Reușise, numai el știa cum, să le câștige încrederea și să le dea un uz personal. Ca urmare, aceștia îi prezentau mai întâi lui marfa, să-și aleagă ce-i poftea inima, la prețuri conforme cu principiile nobile ale frăției socialiste.

Lumea îi prețuia și-i îndrăgea pe polacii itineranți, și am bănuiala că prezența lor în România a influențat până și succesul covrigilor polonezi, înfulecați de amatorii de delicatese în lanțurile de cofetării mic-burgheze.

Prea ocupată pentru a se apleca asupra nuanțelor, statistica oficială se limita să se laude decolorat cu sporirea constantă a numărului de turiști din statele comuniste prietene, veniți în România pentru a se bucura de frumusețile noastre inegalabile.

Fiindcă nu s-a mai văzut nicăieri armonie să duzeze, bișnițarul român, la care polonezul prefăcea uneori în Iași lei pe dolari, a gândit și a pus în practică o haiducie. Nu de unul singur, ci în cârdășie cu milițianul, știut fiind că, pe pământul patriei noastre, între infractor și omul legii au existat mereu relații bazate pe principii ca egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, întraajutorarea tovarășească, neamestecul în treburile interne și respectarea integrității teritoriale.

Așadar, de îndată ce schimbul „lei-dolari” se realiza între polonez și bișnițar, la fereală de privirile indiscrete, răsărea ca din piatră seacă milițianul. Cu ținuta lui de căprar al legii, îi legitima pe cei doi infractori prinși în flagrant delict și, ca o primă măsură, le confisca pe loc lei și valuta, pregătindu-se totodată pentru a scrie procesul-verbal incriminator. Nicio emoție nu zvâcnea pe chipul-i sobru, când își pregătea borderoul și pixul. Tustrei știau foarte bine că deținerea de valută constituia o faptă gravă, de pedeapsa căreia nu te puteai fofila cu una, cu două.

Având acord mutual cu milițianul, bișnițarul își păstra sângele rece și demnitatea, ca un actor de film care știa că gloanțele trase spre el erau false. Numai genunchii turistului polonez începeau să tremure. Într-o română bâlbăită de bazar, se lamenta, implora și promitea că e prima și ultima oară când. Cunoștea riscul. Un proces-verbal i-ar fi ruinat viitoarele drumuri în România și i-ar fi zădărnicit comerțul turistic.

Inima milițienilor era de piatră, dar avea un punct G. Cu acea doză de umanitate, fără de care nicio serie oficială nu poate viețui, lăsa de la el și-i ierta pe păcătoși. Îi scutea de procesul-verbal convenit, dojenindu-i pârintește. Cu mii de plecăciuni, turistul se retrăgea spre limuzinuța lui Polski Fiat. Bișnițarul se retrăgea și el, în direcție contrară. Valuta rămânea la

milițian, confiscată fără acte, lei la fel. Uneori, într-un exces de umanism socialist, confisca doar jumătate.

Peste jumătate de oră, bișnițarul și milițianul se întâlneau, după un trunchi de copac dintr-un părculeț retras, și împărțeau dolarii și lei jupuiți de pe fraier. Pe din două, în spiritul eticii și echității socialiste. Jumătate bișnițarului, jumătate milițianului.

Abia după ani și ani, am aflat că bișnițarii respectivi nu erau niște infractori de pluton, ci funcționau în paralel ca informatori ai Miliției și, uneori, ai Securității. Din această protecție, provenea siguranța cu care călcau dalele de pe trotuarele din lagăr. Știau că nici un pericol nu îi pândea.

Pe cei mai mulți, prăbușirea blocului comunist nu i-a afectat. Și-au menținut menirea și puterea, noi având dese ocazii de a-i revedea, după schimbarea de regim, lângă personalitățile din fruntea țării. I-am revăzut înscriindu-se pe treiectorii politice nebanuite și bălăcindu-și vacanțele în Bali, alături de șefii statului. I-am revăzut patronând ziare de tradiție sau posturi de televiziune tinere, căci fără sprijinul presei e greu să schimbi rețete ale succesului cu Berlusconi. I-am revăzut cumpărând echipe de fotbal și folosindu-le pentru a-și face publicitate, că, fără propria echipă de fotbal, e aproape imposibil să fii tratat de Abramovici ca egal, chiar dacă un egal mai mic.

Și da, le-am recunoscut umbra din spatele marilor afaceri cu statul român. Căci, în schemele lor dibace, statul a luat locul lăsat vacant de polonezii fraieriți prin metoda șmenului descris anterior.

Sunt omul care nu ia lucrurile așa cum îi sunt servite, ci mereu caută explicații în spatele scenei. Din câte am aflat, alte servicii de informații – provenite din bătrâna noastră Securitate – i-au înglobat pe nașii polacilor în sistemele lor, folosindu-i pentru îndepli-

nirea unor scopuri care mi-au rămas și-mi vor rămâne străine.

Unul dintre foștii mari șmenari de polonezi a fost Țuchi, om cu afaceri de răsunet național, după Revoluția din 1989. Prenumele său oficial era Zaharia, de unde a rezultat în studenție dezmiertul Zăhărel, nemțificat ulterior în Zucker, să pară mai șmecher. Dar lumea l-a știut și încă îl știe de Țuchi.

Era un panglicar atipic și n-am o îndoială că lui Kafka i-ar fi fost de folos să-l cunoască și să-l întrebuințeze ca material de inspirație. Țuchi nu-i prostea pe polonezi pentru că ar fi resimțit lipsa banilor, nu. La anvergura tatălui său, director al Policlinicii Municipale din Huși, era floare la ureche ca fiului, student la Medicină în Iași, să nu-i lipsească nimic. Îi trimitea bani, îi trimitea whisky, îi trimitea canistre cu benzină. Toate prin șofer.

Dar Țuchi nu admitea statutul de fecior de bani gata. Îl detesta.

Pentru el, a face bani era un sport care nu se compara decât cu sportul cheltuirii. Lăsa adesea câte un polonez plângând în curul gol, pentru ca dolarii făcuți pe din două cu milițianul să îi risipească într-o singură seară, pe chefuri cu fete și cu marii interlopi ai orașului. Nu-i plăcea să bea, dar îi plăcea să se îmbete cu puterea de a-i vedea pe ceilalți petrecând din banii lui.

– Băutura mea preferată este adălmașul, obișnuia să spună. La temperatura camerei, fără sifon.

Am pomenit de fete. Nu se omora după ele în sens emoțional sau trupesc, dar se înnebunea să le câștige și să le lase ca pe polonezi, cu curu-n drum. Oriunde apărea o miză, hop și el. Juca poker, juca barbut, juca sex, juca orice se putea juca. Și câștiga. Pe merit sau trișând, întotdeauna câștiga.

Era înalt, dar deloc arătos, pentru un ochi înzes-trat cu puterea de a trece dincolo de hainele sale, care

i-ar fi putut îmbrăca și pe cei mai mofturoși occiden-tali. O bărbie împinsă radical în față îl făcea să se-mene cu un fel de ambarcațiune indiană. Fundul îi era stors de vlagă de la nopțile de poker și restaurant, gleznele aveau conturul borcanelor pentru castraveți murați, spatele i se curbase de la prea multă aplecare pentru a grebla potul aflat pe masa de joc. Vara, când canicula îl silea să poarte un soi de sandale, dezvăluia niște degete care ar fi putut înlocui fără probleme crosele de hockey.

Dar ce era al lui era al lui. Odată ce te atrăgea în glodul mieros al vocii sale, te încliea de-ți venea peste puteri să-i mai scapi. Polonezii puteau depune măr-turie. Partenerii de poker, la fel. Fetele, și ele.

Avea o prietenă stabilă, Irina, care, într-o expozi-ție florală, ar fi putut interpreta rolul unui stânenel. Nu-l stânjenea cu nimic pe Țuchi. S-a și însurat cu ea, după Revoluție. I-a deschis o casă de modă, să aibă ocupație, iar ea nu s-a lăsat până n-a ajuns la pertu cu Karl Lagerfeld și Tommy Hilfiger, pe podiumurile de la Milano sau Tokyo. Circula zvonul că Țuchi o pierduse în câteva rânduri la poker, dar povestea asta face parte din literatura clasică, de care niciun mare jucător nu scapă. Nu i-am dat crezare, fiindcă el nu pierdea niciodată. Am simțit-o pe pielea mea.

Pe vremea aceea, când a fi prieten cu interlopii de frunte era o onoare de care puțini intelectuali aveau parte, marii interlopi ai orașului se ploconeau în fața lui. Milițienii îi făceau semn cu coada ochiului, ca-drele didactice de la Medicină îl rugau să le facă rost de câte o canistră de benzină, iar Țuchi le trimitea carburantul printr-un gealat, odată cu carnetul de student, unde profesorul îi trecea servil nota.

La fel ca toată lumea, îl admiram mai mult ca pe Marlon Brando, în filmul „Nașul”. Fiindcă Țuchi, spre deosebire de Brando, își interpreta propriul rol.

Radu PĂRPĂUȚĂ

Expediția temerarilor

Expediția a început așa. Mai întâi ne-a vorbit tovarășul diriginte Ditunatu la școală despre o expediție pionerească prin țară: pe unde o să mergem cu trenul, pe unde ne oprim, cum o să vedem Dunărea, cum o să ne suim pe munți... Toți din clasa noastră vroiau să mergă, dar numai la puțini le dădeau bani părinții. Și oricum în expediție plecau numai șase elevi.

Pe urmă tovarășul diriginte Ditunatu o pornit „cu cerutu” prin sat. Așa zicea tata, după ce-a venit tovarășul diriginte și tata l-a ținut la poartă. Și eu așteptam cu inima cât un purice să văd ce zice tata. Și mai mult îl aștepta pe tovarășul diriginte soră-mea cea mare, Florentina. Că am văzut-o într-o seară cum se pupa cu tovarășul diriginte după tufele de liliac de la poarta ceapeului. Mi-era ciudă pe soră-mea și am spus-o lui mama, dar mama s-o uitat în jur și mi-a zis: „Măi gură-spartă, vezi să nu care cumva să-i spui lui tac-tu, că îți rup urechile”. Și eu nu pricepeam de ce-mi zice gură-spartă, că doar ea îmi zicea mereu să spun tot ce se întâmplă la școală. Dar poate că în afara școlii trebuia să tac, cine mai știe! Și soră-mea mi-a zis la fel: „Vezi că ai cacarisit-o cu mine, dacă-i spui lui tata”. După care mi-a tras o castană de m-a durut toată ziua capul.

Când s-a-ntors de la poartă, unde l-a ținut pe tovarășul diriginte și nu l-a invitat în casă, tata a zis că el n-are bani să mă trimită în excursie, că mai bine la vară mă duc la Nelu, moșu-meu, că e bine la el la Bucium, are și poamă. Da’ mie mi se acrise în fiecare an de poama lui moșu-meu Nelu. Mama i-a zis lui tata

că bine că are bani să dea la Dragoș la bufet, că merit și eu să mă duc în excursie, că în fiecare an am luat premiu. Măcar atâta! Și, oricum, grosul banilor se dă de la pionieri. Și eu mă smârcâiam – poate așa dădea tata bani pentru expediție. „Plus că – mai zice mama – am cam zăpsit eu că profesorul se uită după fata noastră și poate o să ne fie ginere” (adică după proasta de soră-mea mai mare, care era studentă). Dar tata face: „Ea să-și caute de învățătură, nu de dragoste. Ca să nu mai zic că nu-mi dau eu fata după un pârlit de profesor. Uite, la ceape e un inginer nou: tânăr, are bani. Ăla - da! Nu alde Ditunatu”.

Și așa au boscorodit tata și cu mama multă vreme. Până la urmă tata a dat bani pentru expediție, da’ o sumă mai mică, fiindcă mama nu i-o spus prețul ade-vărat, că p-ormă tata nu mai dădea nimica. Restul de bani l-a pus mama, că a mai cusut niște rochii la mașina „Ileana” pentru niște cucoane. Pe ascuns, ca să nu afle tata. Și mașina de cusut se tot bloca, se rupea acul, iar mama ofta și blestema pe „Ileana”: „Vezi, pentru tine îmi rup mâinile! Las’ că văd eu rezultatele la învățătură”, mă amenința mama. Și eu îi spuneam că o să iau premiu, iar când îi spuneam așa, mama mă pupa și îmi spunea: „Așa, mamă, așa! Că pentru tine eu mă zbat. Măcar tu să mănânci o pâine mai albă”. Și nu înțelegeam ce voia să spună cu pâinea albă, că doar noi cumpăram pâine albă, pâine neagră nu cumpăram decât pentru porci, că „ce să le dai de mâncare din lotul tip?”, zicea tata.

Acuma așteptam ca pe nu știu ce să se termine școala, să vină vacanța și să plecăm în expediție.

Seara nu puteam adormi. Mă tot gândeam ce bine va fi. Îmi treceam tot felul de dorinți prin cap și simțeam așa, nu știu cum să spun, un fel de zbulucium în așteptarea bucuriei astea mari. Știam și cu cine urma să merg: era Titi, colegul meu de bancă și băiatul vicepreședintelui de la CAP, și era Culai, tot de la noi din clasă. Pe urmă erau din „B” Costel Ichimoe și Janu, cel mai bun atacant din școala noastră. Aicea nu sunt sigur, unii zic că „Perla Neagră”, adică Marin dintr-a șaptea, era mai bun. Uneori și mie mi se părea că el era mai bun ca Janu. Păcat că era țigan și n-avea bani taică-său, nea Costică Cerbu, care avea o ogradă de puradei, să dea bani de expediție! Ce fotbal am mai fi împușcat cu „Perla Neagră”! Da’ șef peste noi era Claudel, care era mai mare ca noi, deja fuma și spunea că a pupat patru fete, numai că eu cred că umbla cu cioace. Poa’ să fi pupat el vreo una așa, și pe aia doar pe vârful nasului! La sfârșit tovarășul diriginte Ditunatu ne-a spus că printre temerari, că așa ne zicea, „Temerarii”, o să intre și Bebelu, un mucios dintr-a patra, băiatul lui tovarășul director. „Trebuie să-l luăm și pe el, măi băieți. N-avem ce face”, ne-a explicat tovarășul diriginte.

Pe urmă a fost serbarea școlară, eu am luat premiul II, cum am zis, și am primit cartea *O lume întreagă* de Radu Tudoran. M-am prezentat bine și la serbare. Am recitat poezia „Partidului” și am recitat-o bine, fiindcă m-am uitat tot timpul în tavan, că, dacă mă uitam în ochii oamenilor, așa m-a învățat mama, mă încurcam. Ș-a venit vacanța cu trenul din Franța, cum se zice! Am citit, m-am jucat pe pârlu cu băieții, dar gândul meu tot la expediție era. În ziua plecării, am mers cu mama, cu soră-mea cea mică Mariana și cu tata la autobuz. Aveam haine care miroseau a proaspăt călcat, iar mama îmi cumpărase un rucsac nou, albastru, pe care înfipsesem niște insigne din colecția lui Titi, colegul meu de bancă. Mi le dăduse,

că avea dubluri. Tata vroise să mă trimită cu rucsacul lui moșu-meu Nelu, unul kaki jerpelit, cu care cred că făcuse „războiul din ‘916” (așa zicea mama), dar mama a zis nu și mi-a cumpărat rucsacul albastru. Tare mă mai mândream cu el! În sfârșit, ne-am luat rămas bun de la rude și am plecat. La următoarea stație, care-i tot în sat la noi, dar „din vale”, cum zicem noi, a apărut, cine credeți?, zăluda de soră-mea, Florentina. Tovarășul diriginte Ditunatu aștepta la ușă. A coborât din autobuz, a luat-o în brațe și-a pupat-o. Băieții toți se hlizeau de la geamul autobuzului. Da’ mie parcă mi-a părut rău puțin, fiindcă Florentina avea ochii plânși, când îmi făcea semn cu batista de bun rămas. Și îi făcea și lui tovarășul diriginte. Prostul de Claudel face: „Mișto soră-ta!”, iar mie-mi venea să-i trag câteva, dar m-am abținut, că eram în expediție.

Am coborât la Iași și, după ce ne-am lăsat bagajele la gară, am fost în Copou, dar mai întâi am băut niște sucuri, că era cald. Bebelu a băut vreo trei și pe urmă tot trebuia să-l așteptăm, că se ducea mereu să facă pipi prin tufișuri. Când să ne urcăm în Copou, am văzut statuia lui Eminescu, care avea în stânga statuia unei femei cu mâinile ridicate, iar în dreapta a unui bătrân cu mâna la falcă. Și în grădina Copou erau multe statui, dar nu mai țin minte ale cui. Am văzut și teiul lui Eminescu, care era bătrân și cimentuit. Ne-am fugărit pe alei și iar am băut suc. Pe urmă ne-am întors seara la gară.

În tren era tare cald, nu se putea stinge becul și nu puteam dormi, iar Costel Ichimoe a spus că el sparge becul, dar tovarășul diriginte Ditunatu nu l-a lăsat, că pe urmă trebuia să plătim amendă. Pe culoar tot treceau soldați descheiați la prohab, cu centiroanele în mâini și strigau „Hai, liberareee!”. Și putea tare a rachiu, chiar și la noi în compartiment. Și tovarășul diriginte zicea că bine măcar că putoarea care vine

de la wc mai atenuează putoarea de rachiu. Și ne-am distrat, că am jucat „fazan” până am adormit. Dimineața ne-am luat bagaje și am coborât la Vatra Dornei. Tovarășul diriginte ne-a învățat cum să ne numărăm ca să nu uităm bagaje în tren. Când coboram, ne strigam în ordine fiecare numărul și ne aminteam să luăm bagaje. Eu eram numărul trei și căram rucsacul albastru și păturile. Tovarășul diriginte și cu Claudel aveau bagaje cele mai grele: corturile. Mai era un cort mic pe care-l ducea Janu. Iar Bebelu avea bagajul cel mai ușor, ducea ceaunul în care urma să facem mâncare și castroanele.

La Vatra Dornei a fost cel mai frumos. Aici am stat aproape trei zile. Ne-am instalat corturile pe malul unui râșor, nu știu cum se numea. Tovarășul diriginte și cu Bebelu dormeau în cortul mic, era așa de mic, că nici nu pricep cum de încăpeau în el. Ceilalți dormeau cum voiam noi, la alegere, în celelalte corturi. Tovarășul diriginte ne cumpăra făină de mălai și cârnați din oraș, iar noi făceam mămăligă și mâncam cu cârnați. Dar mai mult făcea tovarășul diriginte, iar când nu avea chef să facă, cumpăra salam. Așa că mai mult mâncam salam. Am prins păștrăvi în râșor, dar, de fapt, n-am prins nici unul. Numai Claudel spunea că a simțit unul sub o piatră, dar nu i-a încăput mâna. Eu cred că se lăuda. Și-n rest jucam toată ziua fotbal, tovarășul diriginte ne lăsa. El stătea pe malul apei, citea cărți și scria scrisori. Sunt sigur că scrisorile erau pentru Florentina, dar nu ne spunea. Noi ne îngămădeam să ducem scrisorile la cutia poștală, că ne bucuram pentru tovarășul diriginte. Când oboseam de la fotbal, ne scăldam, umblam prin pădure, dar nu departe că ne era frică de urși. Dar n-am văzut nici unul. Am strâns și ciuperci, însă le-am aruncat că nu erau bune de mâncat. Așa ne-a spus tovarășul diriginte. Și-mi părea rău că nu era acolo bunica Augustina, că ea știa la fix toate ciupercile.

Pe urmă am mers cu trenul și cu autobuzul până la Gheorgheni, dar la Gheorgheni n-a mai fost așa de bine, că ploua toată ziua și am dormit la un internat. Stăteam toată ziua în internat, jucam „fazan” și, când ne plictiseam, jucam „război” cu cărțile mele. Acolo și mâncam: salam cu pâine, că altceva nu știa tovarășul diriginte. Ne mai lua și roșii, dar erau ba chiflicite, ba tari ca nuca. Și-mi era poftă de roșiile din grădină de la noi. N-am putut nici măcar să trimit o vedere din Gheorgheni, deoarece nu știam ungurește, iar chioșcărița știa numai ungurește și eu n-am putut să-i cer.

Pe urmă am mai fost așa: la Brașov, unde am stat tot la un internat și unde am vizitat niște biserici mari și muzee; la Bran, unde am stat de data asta în corturi și-am vizitat Castelul Bran. Tare frumos. În special, armurile. M-aș fi jucat de-a ascunselea prin castel, dar nu ne dădea voie și ghidul stătea cu ochi-n patru pe noi. Jos, în piață, am putut să cumpăr de data asta vedere și am trimis acasă, iar din târgul de artizanat am cumpărat un pește de sticlă pentru mama și un cocoșel care fluiera pentru mine. Tot la Bran tovarășul diriginte a lăsat salamul cu pâine și ne-a dus la „Expres” și-am mâncat ciorbă. Să vă spun de ce. Că a venit Bebelu la mine și mi-a spus că are un maș în fund și că să-i spun lui tovarășul diriginte. I-am spus și tovarășul diriginte l-a chemat pe Bebelu și i-a spus să-i spună ce are. Dar Bebelu a spus că nu poate, că-i e rușine. „Hai, spune încetul numai mie”, i-a spus tovarășul diriginte. Și Bebelu a zis că i-a ieșit un maș din fund. Tovarășul diriginte i s-a uitat în fund și a spus că-i constipat: Tre’ să mâncăm ciorbă. Și așa ne-am dus la „Expres”, unde erau niște fete care strâneau tăvile. Erau tare frumoase, cu halate și bonete galbene. Așa, cum umblau printre mesele verzi, parcă erau niște gutui galbene în pom.

Am mai fost la Ploiești, dar am stat numai o

Foto:V.Sim

Cazare în anii '70
Foto: Viorel Simionescu

noapte. Am stat în gară și am păzit bagajele, că tovarășul diriginte ne-a spus că „umblă tuciurii”. La Galați, când am coborât din tren, tovarășul diriginte ne-a spus ca de obicei să ne strigăm numerele ca să ne amintim să luăm bagajele. A strigat fiecare numărul lui: „Unul... doi... trei... patru... cinci... șase”. Iar Bebelu, care era ultimul, face: „Șapte, dar am uitat castroanele-n tren”. Și ne-am stricat de râs. Iar tovarășul diriginte a zis că lasă: De-acu nu mai avem nevoie de castroane, că ne întoarcem acasă. Și chiar îmi era dor de casă de-acuma. Cred că la toți le era dor. Am mai vizitat niște muzee și monumente la Galați, am jucat fotbal cu niște băieți pe malul Dunării (i-am bătut, dar ei n-au vrut să recunoască golul lui Janu). Am vrut să ne plimbăm cu vapoarașul, dar tovarășul diriginte Ditunatu ne-a spus că nu mai sunt bani. Acuma începuse iar cu salam cu pâine. Dar în Alimentara nu era decât salam de pasăre, iar băieților

nu le prea plăcea. Tovarășul diriginte zicea și el: „Doamne, o să zburăm într-o bună zi de-atâta salam de pasăre”.

Și pe urmă am luat trenul spre Iași. Acuma abia așteptam să ajungem acasă și nu mai aveam chef nici de „fazan”. De la Iași am luat autobuzul și, când am coborât, pe cine credeți că văd: tot familionul! Titișor, colegul meu de bancă, dăduse telefon acasă că vine, și ai mei aflaseră. Soră-mea Florentina parcă era mai frumoasă. Avea o rochițică scurtuță-scurtuță, albastră cu buline albe. Și când coboară tovarășul diriginte, sare la el și-l pupă. Asta de față cu tata. Mama a înlemnit, iar eu mă și așteptam să aud pleosc-pleosc palmele tatei pe obrazul Florentinei. Dar tata n-a zis nimic-nimicuța. S-a dus la tovarășul diriginte și i-a strâns mâna. Pe urmă am mers toți acasă și ne-am pus la masă. Mama îmi punea bucățile cele mai bune în farfurie, mă pupa și-mi zicea „temeraru’ lu’ mama”.

Florentina îi puna în farfurie lui tovarășul diriginte. Când trecea pe lângă mine, drăcoica îmi dădea câte-o castană în cap, dar mie acuma-mi plăcea. Televizorul era pus pe ruși și un crainic transmitea de la Comitetul Central al lor. Și zice, nu știu cum, pe rusește: Ță Ka Ka Pă Es Es. Și tata zice: „Ia uite, băi, ăștia se cacă pe SS”. Atunci tovarășul diriginte a râs până ce era să se înece cu un dumaticat. Iar bunica Augustina zice: „Dă, Mariana, la români, că poate prindem niște populară”. Soră-ma Mariana, care era tare doxată cu

televizorul, știa să cumpere și lămpi noi când se ardeau cele vechi, sare și dă pe români, dar când colo era Ceaușescu, care zicea ceva cu popo’ul român. Și bunica zice: „Na, am sărit din lac în puț. Mă doare-n cur de popoul lui”. Atuncea iar am râs cu toții. Pe urmă s-a pus poamă pe masă. Era perlă din cea bună. O adusese nea Nelu, că a văzut că nu m-am dus la el la Bucium. Mi-am pus la cale o burtă de poamă și tare bine am petrecut.

Și cam asta a fost cu expediția.

Din însemnările unui estic în putredul Occident

Într-o dimineață, în Franța, Mihăiță a plecat la serviciu, într-un orașel splendid din apropiere, un Saint Tropez al Pirineilor. Am fost acolo, Collioure se cheamă. Mergi pe malul Mediteranei, o încântare. Și ne zice: puteți să faceți o plimbare. Am mâncat pe la 9 și am ieșit. Văzusem la venire o pădure în apropiere. Orașelul, Argeles sur Mer, e de fapt o stațiune. A, am uitat să spun! Am ajuns cu avionul în Spania, de acolo ne-a luat Mihăiță și pe la 2 noaptea am ajuns acasă într-un bloc nou, la parter, cu o mică grădiniță și palmieri. Mihăiță ne-a spus să închidem fereastra că dimineața trec mașini. Ei bine, pe avion eu îmi luasem niște notițe despre pupăza din tei a lui Creangă. Voiam să scriu un capitol la cartea mea despre această pupăză, capitol pe care nu l-am mai scris. Dar pe avion m-am gândit mereu la pupăza lui Creangă. Dimineața pe la 8 am deschis fereastra, deși soția dormea încă, și ce văd: vreo patru-cinci pupeze peste drum.

Bun, ne luăm noi și haide la plimbare. Mergem în pădurea cu pricina, o pădure cam pitică, dar, atenție, copacii mureau în picioare, nici o rămurică nu se ridica din ei. La un moment dat am dat peste un loc

de plante, răsadit de școala nu știu care, scria acolo. Când ne întoarcem eu, deșteptul, zic : Hai să mergem pe strada asta. Și ne-am rătăcit. Știam totuși că în stânga este marea. Măi, trebuie să dăm de stradă. Întrebăm pe o bătrână: Nu știa, blocul numit „al catalanilor”, dar în care locuiau de toate națiile, era construcție nouă. Totuși, orașul nu era mare. Umblăm, bătădăim ca nebunii – nimic. Maria își lăsase telefonul acasă, că l-am fi sunat pe Mihăiță să ne scoată din necaz. Erau tot felul de răscruci, care semănau una cu alta ca picăturile de ploaie. Până la urmă ajungem pe o stradă și am zis: Aici e! Fusesem cu o zi înainte pe strada asta și am remarcat un gard viu, unul singur. Ne-am întors pe strada asta și am ajuns la blocul nostru. Când am văzut palmierul din curticică, parcă am văzut pe Maica Domnului.

*

Am fost la Carcassonne, un oraș medieval foarte bine conservat. Dar cetatea e lângă, pe un deal domol. Orașul mi s-a părut a fi îmbătrânit. În centru e o piață mare, cam cum sunt în orașele noastre ardelenesti, Baia Mare, de pildă. Restaurante elegante și aerisite

pe marginea acestei piețe. Am căutat nu știu ce biserică istorică, n-am găsit-o, dar erau multe altele. Multe case în stil spaniol, cu arcade și acel hol deschis despre care știu de la Cervantes via Edgar Papu: un hol, dar fără ușă, ci numai cu un grilaj de fier. Cald. Pe străzi arăboaise superbe: înalte, ochioase. Mătasurile în care erau îmbrăcate mai degrabă dezbrăcau decât îmbrăcau. Eu i-am zis soției încă de pe când eram student: Măi, ce-i frumos, îi place și lui Dumnezeu! Nu prea a fost geloasă, săraca, deși avea tendințe. Na, fomei!

Și am mers la cetate. De vreo trei ori mai mare ca cetatea Făgărașului. Două rânduri de ziduri de trei kilometri lungime. Totul este făcut pentru turism. Magazine peste magazine. Mie și lui Mihăiță ne-a ieșit în față un domn cu niște bezele foarte dulci. A început să-mi vorbească mie, văzându-mă mai... trecut. Eu, în afară de bonjour, nu prea „parlevu”. Apropo de „bonjour”. Peste tot, pe stradă, în magazine, ești tratat cu un zâmbet și bonjour. Îmi dau seama că e ceva profesional, dar... îmi place. Am fost pe stânci, pe malul Mării Mediterane și ne-am așezat undeva să mâncăm niște sandvișuri. Treceau pe lângă noi diverși turiști: „Bonjour” „Bonjour”. Nu poți să nu răspunzi. La Carcassonne (sper că am scris corect) am intrat într-o biserică unde un cor rusesc tocmai a încheiat spectacolul. Cântau „Dvenațati razboinikov” – „Cei doisprezece haiduci”, un cântec care-mi place până la lacrimi. Cetatea în genere e teribilă, te face să-ți imaginezi (dacă ai ceva imaginație, desigur) acele vremuri crâncene. La întoarcere, Mihăiță îmi spune să trecem pe la domnul care făcuse promoție pentru dulcегăria lui: Hai să-i facem vânzare. Ei, nu am mai găsit magazinul. Erau atât de multe și de bun gust că nu știai ce să alegi. Am mâncat o înghețată, alegând cu deștu: D-aia! Doamna vânzătoare m-a înțeles: Aia. Apoi Bonjour, Bonjour. În general, am vorbit pe franțuzește... de mă dureau mâinile.

*

Vineri, în ultima zi a șederii noastre în Franța (nu vă mai povestesc că noi am crezut că biletele-s pentru sâmbătă spre duminică, ora 12.30, iar ele erau pentru vineri spre sâmbătă, of, Doamne, și ce-am pățit!) Mihăiță ne-a pregătit, premeditat, ne-a spus după aia, o vizită într-un sat istoric, Eus se cheamă. Era culmea săptămânii noastre în Franța. Cu o zi înainte, când am vizitat un sat cetate, și am văzut pe o fereastră prețul, 370 franci lunar, eu am zis că mi-ar plăcea să stau aici, iar acum Mihăiță îmi spune că lui i-ar plăcea să locuiască aici. Urcai cu mașina pe un drumeag în care nu încăpea decât o singură mașină. L-am întrebat ce se întâmplă dacă te întâlneai cu altă mașină: Te dai înapoi și aștepti. Erau, într-adevăr, locuri de așteptare. Pe vârful acestui deal, mai bine zis munte, era o biserică și cârciuma. La această cârciumă am adăstat. Atmosfera era minunată, exact ce voiam eu, care i-am declarat de la început soției că voiam să cunosc Franța nu prin monumente, ci prin oamenii ei.

Ei, pe vârful muntelui era această cârciumă. Am mâncat acolo, nu mai știu ce, dar știu că am făcut cu rândul la Mihăiță, ca să nu se plictisească, fiindcă era o singură doamnă care pregătea demâncarea. După ce-am mâncat, am băut un vin roze foarte bun și ușor (suntem totuși la Mediterana). Am stat și am admirat Canigou, cel mai înalt vârf din Pirinei, până ce acesta a fost cuprins de întuneric. La o masă câțiva bătrâni roșii în obraz discutau aprins despre rugby. Lângă noi un „el” și o „ea”. Nu vorbesc. Stau topiți, „tâmplă fierbinte lângă tâmplă”, cum zice poetul. La altă masă era o familie întreagă. O mulțime de scaune erau îngrămădite în jurul a două mese puse cap la cap. Trona o bătrână de vreo optzeci de ani cu fiicele, plus nurorile, două gravide, și nepoatele. Bărbații lor parcă erau în plus. La un moment dat l-am confundat pe unul cu un chelner. Totuși, atmosfera asta familială era extrem de plăcută pentru mine, un estic. Îl

înțelegeam și pe Mihăiță al meu de ce îi place atât de mult la Eus. Atmosfera, cum spuneam, era rurală, aproape bucolică, mă rog... ravisantă. Am plecat și Mihăiță a ales să nu meargă pe autostradă, ci pe un drum „județean” să-i zicem. E altceva, pe autostradă nu vezi nimic, aici însă simți Franța.

*

La Barcelona am fost și noi pe La Rambla, o stradă largă, pietonală, pentru turiști. Toate națiile pământului umblau pe strada asta. Mulți estici – bulgari, polonezi. Curios că n-am auzit unguri. Mulți ruși. Mihăiță îmi spunea că a citit în presă că sunt foarte apreciați în Spania, cumpără mult și... costisitor. De exemplu cumpără blănuri. Or fi tot de la ei din țară. Bineînțeles, sunt ruși din cei bogați. În autobuzul cu etaj, cu care am făcut turul Barcelonei erau două fete rusoaiice, una mai frumoasă ca alta, care însă erau foarte discrete, de-abia le auzai. Așa și pe La Rambla. Turiștii erau destul de discreți. Dominau catalanii: vorbeau tare, râdeau. Na! e țara lor. Steagul lor, cu dungi orizontale roșii și galbene, l-am văzut peste tot, chiar și în sudul Franței. Măgărușul – semnul lor național apare în balcoane când nu te aștepți. Mândria catalană funcționează peste tot. Și să revin la La Rambla. Multe englezoaiice de toate vârstele, singure, ca niște găini fără cocoș. Albe-albe, cred că astea, de stau o sută de ani la plajă, tot nu se bronzază. Două fete japoneze, cam de liceu, în niște uniforme perfecte, fără pată. Erau pur și simplu ireale. Mulți asiatici, dar nu numai chinezi, cu vestitele lor aparate de fotografiat: țac! țac! Mulți filipinezi sau indonezieni. Auzim în spate și românește. Ne întoarcem. „Bună ziua”. „Bună ziua”. „De unde sunteți?” „De la Constanța”. „Noi de la Iași”. Ce plăcere să găsești români între atâția străini!

O luăm pe o stradă în dreapta și ajungem la piață. O minunăție! Mormane de fructe se ridică pe tarabe. Nici nu știu cum se cheamă toate. Portocalele și lă-

măile (mai nou clementine și mandarine) sunt cam tot ce știm noi. Dar spun ca țăranul lui Marin Preda când a văzut girafa: Așa ceva nu există. Ei, cam așa era sentimentul meu văzând piramidele de fructe neștiute: Așa ceva nu există! Mirosurii și gusturi pe care nu le mai încercasem până atunci.

Pe urmă ne întoarcem pe aceeași străduță și ne dăm seama că ne este foame. Uitasem că mai trebuie să și mâncăm. Restaurant după restaurant. Ai unde. Văd un mic restaurant pe care scrie mare SARMA. Hai aici! E un restaurant turcesc mai aproape de gustul nostru, căci în Franța și Spania ți se pune doar ceva în fundul farfuriei și mănânci mai mult răbdări prăjite. Mațul meu balcanic se cere umplut altfel. Ne întâmpină Mustafa, un tip de vreo treizeci de ani agil ca un greiere, cu ochi măslinii și zâmbitori. „De unde suntem?” „Romania”, zicem noi englezit. „România?”, zice el exact românește. A lucrat „near” București: „Bună ziua, sărâmâna, la mulți ani!”.

N-am mâncat sarma, ci ceva cu carne și ardei iute. Foarte bun. Eu și cu Mihăiță am înfulecat ca lupii. Maria nu. Mustafa, deșteptul, i-a adus, fără ca ea să ceară, ceva fără carne și a dat-o gata cu chestia asta. Mi-am dat seama că Mustafa vorbea cu orice client pe limba lui. Veneau niște polonezi, le vorbea în poloneză: dzień dobry, cześć. Tot ca și la noi, cuvinte de bun venit și atât. Era un rus la bar, care bea votcă după votcă, nebunul. Pe urmă pleacă fără să se clatine și zice „Paca”, care în rusește înseamnă „deocamdată”, dar înseamnă și „cu bine”, „noroc”. Iar Mustafa îi răspunde de parcă era rus sadea: „Paca, Serghei”. Mustafa vorbea cu bucătăreasa, o tipă subțire ca și el, dar cu niște sprâncene, frate, de ziceai că-i ghinărar. Când vorbea cu ea, zâmbetul îi dispărea, asta era numai pentru clienți. Bun, plecăm mulțumiți de atmosferă și de mâncare, iar Mustafa: „Bună ziua, sărâmâna, la mulți ani!”. Aș fi vrut să-i spun ceva în turcește, dar nu-mi trece nimic prin cap.

Jan CORNELIUS

Călătorii de vis

Am fugit din România în 1977 și unul din motivele principale pentru care mi-am luat atunci lumea în cap a fost că pe timpul acela era imposibil să primești un pașaport ca să pleci în străinătate. Ceaușescu își iubea concetățenii atât de aprig, încât voia să-i țină pe toți în imediata lui apropiere; cui îi ardea de drumeție pe meleaguri străine, devenea automat suspect de infidelitate față de el ca tată al tuturor românilor și de țara mamă.

Dar nevoia învață pe om și, fiind încă din copilărie un pasionat cititor, am căutat mereu prin lectură metode inedite de-a călători în lumea largă. Le-am și găsit.

Dar dacă vrei să ajungi rapid la o anumită destinație îndepărtată, nu ai neapărat nevoie de pașaport și nici nu trebuie să iei neapărat avionul, se poate și altfel. De exemplu, Mary Poppins se folosea de-o umbrelă în deplasările ei aeriene, iar Nils Holgersson călătorea cu ajutorul găștelor sălbatice.

Încă de copil, am fost fascinat de acești eroi ai mijloacelor alternative de deplasare și nu de puține ori am încercat să-i imit. Dar, fir-ar să fie, nu mi-a ieșit niciodată! Când am încercat să sar cu umbrela de pe masă, mi-am scrântit un picior, iar găștele sălbatice, pe spatele cărora vroiam să călătoresc prin lume, fugeau de mine ca de uliu.

Dar mai târziu, în anii de liceu și de studenție, am reușit să fac o descoperire epocală: pentru călătoriile mele aeriene foloseam, n-o să vă vină a crede, cu mare succes patul. Cum? Exact așa cum o fac ades și astăzi: aprind veioza de citit, întind mâna după o

carte și în momentul în care-o deschid, gata, am decolat. Astfel pot spune adio împachetatului bagajelor, nemaifiind obsedat de ideea că aş putea uita lucruri fără care nu mă voi descurca acasă și frica mea maladivă de avion devine un subiect de domeniul trecutului. Sunt perfect relaxat, călătoresc desculț, lejer îmbrăcat, doar într-o pijama foarte largă. Am patul de la creștet până la călcâi numai și numai pentru mine și nu deranjez pe nimeni dacă-mi întind coatele sau dau brusc din picioare. Luxul de care mă bucur eu în pat e infinit superior celui de la *business class*.

Numai cât întorc pagina și am și ajuns în Australia sau în Antile. Iar partenerii mei de călătorie sunt întotdeauna oameni excepționali, sufletești și plini de înțelepciune, care cunosc ca nimeni altul țara în care mă duc și oamenii locului. Vocile lor sunt unice și fermecătoare, cu greu te mai poți desprinde din vraja lor. Îi consider minunați prieteni care-mi sunt mereu alături când am nevoie de ei. Iar dacă nu mai am nevoie de ei, închid cartea și gata.

Am fost deja ades în Africa cu Tanja Blixen, în Irlanda cu Heinrich Böll, în sudul Franței cu Peter Mayle, la Veneția cu Donna Leon, la New York cu Paul Auster, prin toată Columbia cu Garcia Marquez, în Lilliput cu Swift, în trecut cu Proust și în viitor cu Huxley. Lista poate continua la infinit, există mii și mii de oferte de voiaj de acest tip. Nu trebuie decât să mergi la librărie și să le cumperi. Prețurile au mai crescut ceva în ultimul timp, ce-i drept, dar chiar și cele mai ieftine oferte *last minute* sunt mult mai scumpe decât o carte.

EXPERIENȚE TURISTICE

La finalul călătoriilor mele cu patul, întorcându-mă din nou în dormitor, am în general parte de-o aterizare extrem de lină. Numai rareori se întâmplă ca în timpul zborului să adorm, să mă rostogolesc în somn dincolo de marginea patului și să cad bubuind pe podea ca un sac plin de cartofi. Dar *c'est la vie*, absolut toate riscurile nu se pot exclude niciodată.

Cine nu este convins încă de avantajele enorme ale unei călătorii de vis cu patul, să se gândească puțin la cuvintele lui Groucho Marx: „Tot ce nu se poate face în pat, nu trebuie făcut sub nicio formă”.

Adevărate vorbe, omul acesta a fost evident un geniu!

Dealul Repedea, Iași

Foto: Viorel Simionescu

Bogdan ULMU

La mare, în turneu cu teatrul

Era prin **1986**. Eram legat de Reșița nu doar prin faptul că regizam la teatru, ci și prin legături meta-teatrale, cvasi-sentimentale. Așa se face că am ajuns la mare prin ricoșeu (ca să însoțesc o actriță).

Teatrul urma să joace acolo, timp de zece zile, o comedie de succes, cu Adriana Trandafir în rolul principal. Actorii erau fericiți când se organiza turneu pe litoral – făceau vacanța scutind banii de tren și cazare: își aduceau copiii, de mâncare luau cât puteau, de-acasă, vreme de plajă aveau (jucau doar seara!)...

La recepția hotelului însă, directorul teatrului, Vancea, află că trebuie să plătească și tichete de masă, pentru toți cei care se cazau. Nu e de acord. I se sugerează să obțină scutire de la directorul stațiunii, tovarășul Scăunaș.

Acum, să-l descriu puțin pe acest „manager”: era atipic. Incult și servil cu autoritățile, mai mult decât cepeleag, cu o emisie groaznică și neplăcut privitului. Vorbea cu *t* în loc de *c* sau *ș*. Drăcuia des și folosea perfectul simplu. Când vorbea, închidea ochii, să se poată concentra. Bâțâia un picior și parkinsona o mână. E greu să-l imit în scris – oral, mi-e mai ușor (o fac, de altfel, cam de douăzeci și cinci de ani, cu mare succes!). Dar povestea mi se pare atât de amuzantă, că nu mă pot abține s-o relatez.

După ce au urcat toți bagajele (în care erau incluse borcane, putinici, damigene, lăzi frigorifice, aragaze de voiaj etc.), au țâșnit spre plaje. Vancea, nu putea: trebuia să obțină scutirea de masă. L-a luat cu el și pe Ovidiu, unul dintre actori (viitor director al teatrului).

Trebuie să mai fac o precizare: tov. Scăunaș, în ciuda numelui, era o persoană foarte importantă. La el veneau oficialități din toată țara. Oamenii apăreau decent îmbrăcați și aveau emoții, căci vara toată lumea are nevoie de-o cameră, ori de-o reducere la masă și nu erau siguri că se va rezolva.

Imaginați-vă ce figură a făcut secretara șefului stațiunii, când s-a trezit în antecameră cu Vancea în bermude și papuci de plastic! (Ovidiu, măcar, era mai decent îmbrăcat). Biata femeie, care bătea ceva la mașină, a rămas cu un deget în aer și a uitat să-l mai pună pe clape. Iar când Vancea a nceput să și vorbească, funcționara a făcut o figură lungă, de uluire nețărmurită (cum ar zice Garaudy)!

– Tăru mâna, timată toarășă, am vrea cu tovarătu Taburel...

– Scăunaș!

– Atea, atea, Tăunas... Eu tunt dietorul teatului din Retita, Euden Vantea.

– În ce problemă?

– Păi, vedeți, noi veniăm tă cuturalidăm dacu oae-nii muntii aflatii în contediu, nu tă ne ditrăm, ti am vrea să nu platim tihete de mată, că venirăm aiti tă muntim, nu tă ne-ndopăm!

În timpul acestei explicații, Ovidiu a văzut că secretara privește îngrozită slipul directorului: s-a uitat și el. Un testicul lung ieșea de sub unul dintre cracii chilotului de baie. Înroșindu-se, actorul i-a șoptit superiorului său:

– Eugene, coiul! Ascunde-l!

– Te coif? Ata e părul meu, ghizonat... Ti nu mă-n-

EXPERIENȚE TURISTICE

terupe când dicut chestii impotante!...

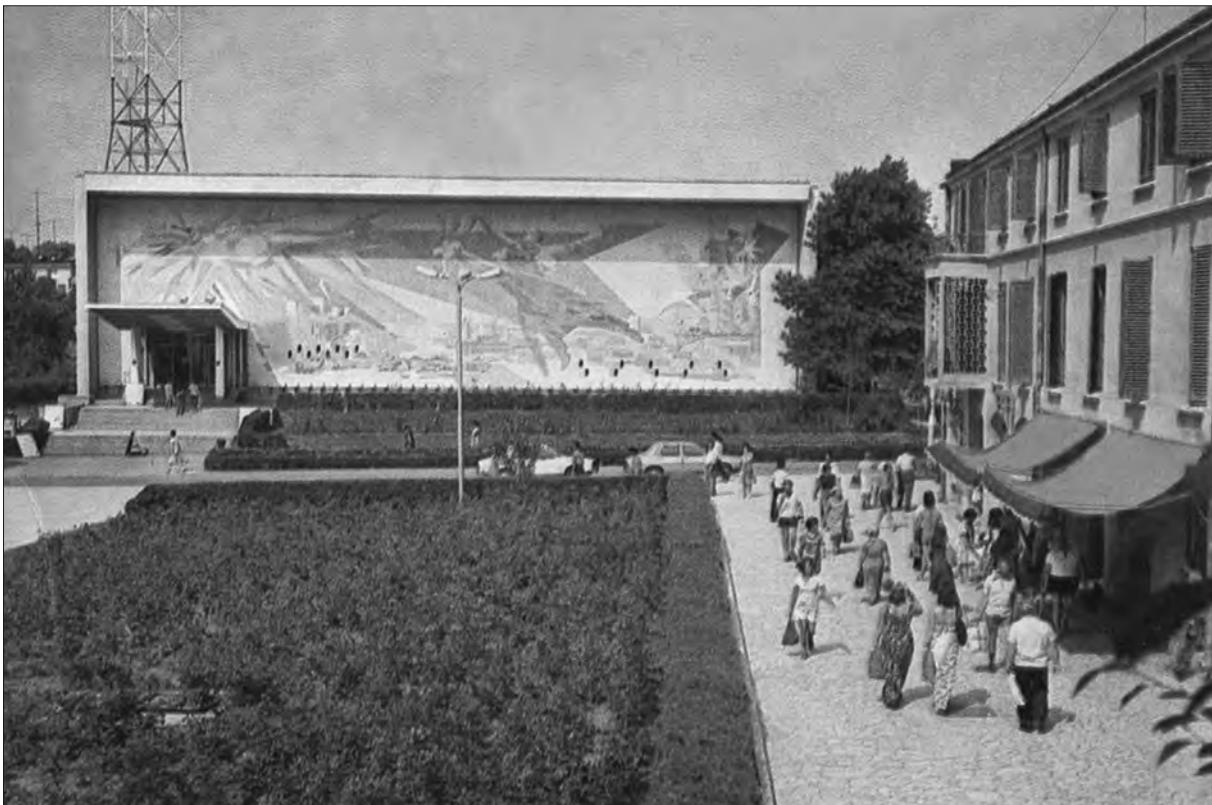
Până la urmă, de frica apariției vreunei persoane cu funcție politică, pentru a scăpa de omul... cu părul grizonat, biata secretară a intrat la șef și a obținut un bilet pe care era scris „scutiți de masă!”.

Ieșit victorios de la tovul binevoitor, Vancea, zis și nea Jenel, i-a spus însoțitorului:

– Vă cutii de mată, mă, amărăților! Dă ti tu o drozdie!...

Și, la o drojdie, Vancea i-a spus lui Ovidiu, mustăcind:

– Bă, tap bătrân, ai oservat ti tu că techetara lui Taburel îmi fătea dâmbre?...

Casa de Cultură Mangalia, anii '80

Foto: Viorel Simionescu

Stefan OPREA

Jurnalul unui altfel de turist (fragmente)

„De neînțeles cum pierdeți voi vremea cu vânătorearea și cu pescuitul”, îmi zice, odată, un confrate, prozator serios, om de redacție împătimit și soț domestic. Tot ce înțelege el din vânătoreare și pescuit e, deci, pierderea timpului. Timp care – știu foarte bine – e atât de prețios și-l drămuim meticuloși ca pe bunul cel mai de seamă. Dar cu mâna pe inimă spun că nici vânătorearea, nici pescuitul nu înseamnă deloc pierdere de timp; dimpotrivă. Voi încerca să dovedesc în cele câteva pagini pe care le rup, la întâmplare, din caietul meu de însemnări vânătorești și pescărești.

Febră

Stufurile pe bălți sunt dese ca peria și se leagănă foșnitoare în bătaia vântului. Din taințele lor, unde nu pătrunde decât pasărea, se aud, provocatoare, țipetele rațelor. Pe maluri, duminica, se plimbă vânătorii și fac evaluări în așteptarea zilei de 15 august, când se deschide sezonul. E o încordare mută în tabăra lor, în timp ce „la adversar” e o nepăsare aproape iresponsabilă, o veselie și un nesfârșit chicot care te îndeamnă să compari stuful bălții cu un stup de albine. Vânătorilor le râde mustața; se și văd în zorii zilei de 15 august, rânduți în bărci, cu flinte gata de foc, inaugurând sezonul. Nimeni nu se gândește la insuccesele de anul trecut și din anii dinaintea anului trecut, că vorba unui om al bălților – „rața-i rață” și umblă în zbor ca săgeata, încât cu greu o întâlnește bătaia puștii. Dar de aceea e frumoasă vânătorearea; ce-ar fi ca fiecare vânător să se întoarcă

din baltă cu ranița plină?! Vânătorearea n-ar mai fi un sport, ci o secție de producție a abatorului.

Asemenea gânduri i-au trecut prin cap unui vânător, rățar neîmblânzit, stând, deunăzi, pe malul unei ape și oftând că timpul se scurge atât de încet. Îi treceau pe sub nas cârduri de rațe, pluteau indiferente și naive la câțiva pași de mal, fără să știe ce suferință și în același timp ce fericire îl mușcau de suflet pe omul care le privea. Era ca pe front într-un moment de pace provizorie pentru sărbători.

Cine nu-i vânător și dorește să vadă și să înțeleagă ce e cu această categorie de oameni, pe seama cărora se fac tot felul de glume – de obicei neîntemeiate și de prost gust – să iasă pe o baltă în ziua deschiderii sezonului la rațe. Va vedea un spectacol inedit și va înțelege ce are pasionant vânătorearea și de ce e considerată un sport frumos și sănătos.

(august 1974)

* * *

Poetul în baltă

Cu aur de 18 carate sunt poleite stufurile bălților. Lotca se furișează suplă prin desișul de aur care sună ușor, a mângâiere și a dor de liniște. Scăpat din vuietul orașului, vânătorul ametește aici de atâta liniște. Când lotca se oprește, ai senzația că totul s-a oprit, până și mișcarea pământului, căci te afli într-o dulce, abia perceptibilă legănare a undei și o caldă mireamă de buruieni de baltă te învăluie; binecuvântat

parfum și binecuvântată uitare de sine. Nimic nu tulbură adâncă tăcere a bălții – o tăcere înțeleaptă, în care se Țes sensurile existenței acvatice, o tăcere de taină în care mișcarea unei petale de nufăr poate însemna cât un seism pe lună și-n care saltul unei broaște după o găză beată de mierea toamnei poate produce o tulburare egală cu vuietul unui reactor; nicăieri în lume nu poate fi mai frumos decât toamna în baltă, printre stufuri galben-arămii, în zi cu soare. Poetul care e cu mine ține în mână o pușcă – oricât s-ar părea de paradoxal – dar demult a uitat că obiectul i s-a dat într-un anume scop și, beat precum găza de mai sus, stă întors în el cu toată ființa și tresare când o adiere de vânt, rătăcită, sună în strunele de aur ale stufului sau îi înfioară pământurile zburlete. Stăm de pândă la marginea desişului și în fața noastră se întinde oglinda albastră a apei, dormitând în tăcere, ca o ființă în repaus absolut; aburi ușori se ridică, semn că balta respiră, semn că balta trăiește, că luciul suprafeței e doar aparent, e doar o mască pentru frământările din adânc. Din larg, vin spre noi, baletând grațios, cu desăvârșită discreție, două lebede albe. Tovarășul meu tresare, dar nu ridică pușca; nu vânătorul a tresărit în el, ci poetul fascinat de gingășie și puritate. Lebedele ne oferă cea mai delicată scenă de dragoste pe care am văzut-o vreodată. Suntem indiscreți, ne jenăm, dar privim dansul curtenitor al masculului făcând cercuri elegante în jurul favoritei, iar pe aceasta, plecându-și pudică privirea în unda curată și furând, din când în când, cu ochiul, statura „atletică” a genialului ei balerin. Spectacolul durează două ceasuri, după care protagoniștii albi ca zăpada se retrag în taina desişului, lăsându-ne mai frumoși și mai simțitori decât eram înainte de intrarea în baltă.

Soarele cade încet spre zare, fața apei se încrește murmurând încet, stuful începe să se agite;

se apropie seara. Seara? Sufletul vânătorului tresare. Seara se întorc rațele la culcare în stufărișuri. Poetul își aduce aminte de pușcă și o ridică dintr-o dată de pe genunchi pregătindu-se s-o încarce. „Încă nu” îi șoptesc și el o pune cuminte la loc. Dar peste puțin, o săgeată neagră trece pe deasupra noastră și se afundă în împărăția bălții. Este semnalul. Vin rațele! Cerul se umple de zvon, balta se cutremură de bufnituri de pușcă și miros de praf ars. „Lupte” durează o jumătate de ceas, iar la sfârșit, pe oglinda apei, exact în locul unde adineauri baletau lebedele albe, zac două rațe ucise. Fire subțiri de sânge înroșesc apa. Ciocurile le sunt întredeschise de parcă în clipa morții au vrut să strige după ajutor. Rămânem câteva clipe triști, cu gândul la lebede și cu ochii la rațe. Apoi le culegem. Pun una în tașca mea de vânătoare, cealaltă i-o dau poetului. Nu vrea s-o ia. „E tot a ta și asta”, zice. Apoi îmi arată cartușele nefolosite; nu trăsese niciun foc.

Ce-or fi căutând poezii la vânătoare?!

(octombrie 1975)

* * *

Într-o fostă împărăție...

Pe aici era împărăția bălților; nu numai când Jijia și Prutul aruncau peste albi puhoie de ape, ci și în timpuri potolite, cu ploi normale, ogoarele Grozeștilor se transformau în oglindă lucie, spre bucuria sutelor de mii de păsări de baltă care le luau îndată în stăpânire. Aici era până mai anul trecut raiul vânătorilor de rațe și găște sălbatice. Știu oameni bolnavi de fotbal care, duminica, lăsau fotbalul și se pierdeau în bălțile Grozeștilor, așteptând acolo, ore în șir; imensei agitații (adesea sterile) de pe stadion îi era preferată liniștea divină a bălții, foșnetul discret al stufului și amurgurile blânde, când cerul, între cele

două dealuri dinspre Bohotin, pare un imens cazan dintr-o topitorie de aur și aramă. Când necunosătorii vorbesc despre vânătoare și vânători se mărginesc la a face glume proaste și aceleași vechi și răsuflate aluzii la minciuna vânătorească (chiar dacă în același timp înfulecă lacomi vânat). Dar ei nu știu nimic – și se complac în această dulce necunoaștere și se laudă cu ea – ei nu știu nimic, zic, despre frumusețea cearurilor de așteptare, în care vânătorul e singur cu balta, cu stuful, cu broaștele, cu țânțarii și cu taina naturii. Ei nu știu ce este aceea o emoție care-ți taie răsuflarea la un simplu zbor de pasăre care poate să fie semnalul începerii pasajului; ei nu știu ce plăcut e să amorțești de nemișcare, pentru că cea mai neînsemnată schimbare a poziției unei mâni sau a unui picior ar putea zădărnici totul. Dar cine nu știe nici să nu știe, spun asta cu oarecare răutate, deși n-ar trebui, căci am prieteni care vor să afle și să cunoască toate aceste minunății ale hulitului sport numit vânătoare.

Dar să ne întoarcem la Grozești, unde până mai anul trecut era împărăția bălților. Am fost acolo nu de mult și am găsit locurile schimbate; oamenii s-au hotărât să nu-și mai lase pământurile la discreția apelor. L-am cunoscut pe președintele CAP-ului, Victor Surdu, om tânăr, isteț și vesel, inginer agronom care recită din Eminescu și Bacovia, care cântă mergând pe drum, dar care, mai ales, știe să mobilizeze oamenii la acțiuni de anvergură cum e, de pildă, aceasta, a recuperării pământurilor inundabile. Mai întâi l-am privit cu oarecare ciudă, căci din cauza lui au dispărut de la Grozești bălțile, s-a prăbușit împărăția apelor la fel ca vechile și marile imperii ce se credeau eterne. Amintindu-mi de acestea și privind acum în lungul nesfârșit al pământurilor grozeștenilor, întinse între Prut și Jijia, și văzând grâu frumos de toamnă în locul stufului de anul trecut, m-am gândit cât de supusă transformării continue e lumea, de la firul de stuf și până la cei mai temuți împărați care s-au rătăcit prin

Delta Dunării – 1985

Foto: Viorel Simionescu

milenii.

Și iată unul dintre oamenii capabili să determine asemenea transformări: se numește Victor Surdu. El și oamenii Grozeștilor au forțat apele să se retragă în albiile lor seculare și în cele săpate acum de ei și au pus stăpânire pe pământul lor care nu va mai fi la discreția mâniei valurilor.

Da, dar toate acestea le spune un vânător care a avut surpriza să nu mai găsească la Grozești ceea ce știa că există: mii de rațe, cârduri nesfârșite de găște, adică o lume mirifică în care uiți orice necaz, orice patimă, uiți chiar bucuriile mărunte și te abandonezi naturii care te primește cu generozitate.

Pe firele de apă strânse în canale, pe vechile albi, găsim totuși câteva rațe. Pentru că nu mai putem folosi barca, suntem depistați de la mare distanță de observatorii infailibili ai cârdurilor care dau îndată semnal de pericol. Se ridică chiar și un cârd de găște. Un cârd imens care în câteva minute atinge înălțimea cerului și, spărgând cu țipete stridente liniștea amurgului, se duce, se pierde în zare lăsându-ne cu nostalgia unei pierderi iremediabile. Zborul acesta mi s-a părut un fel de adio, căci nu știu dacă, în lipsa marilor bălți de altădată, păsările ce se duc spre infinitul zării vor mai veni înapoi. Le privește și inginerul și am senzația că și lui îi pare rău; amândoi însă gândim că nimic de seamă nu poți înfăptui fără să accepți și o pierdere...

(octombrie 1977)

* * *

Adio la Grozești

Pentru vânătorul-păsărar care a cunoscut bălțile Grozeștilor și a obținut acolo performanțe de povestit toată viața, actualul aspect al zonei e întristător: apa a dispărut cu desăvârșire, lăsând în urmă un fel de

microfund de mare, un pământ uscat și parcă dușmănos, zbârcit și crăpat, încrețit și strâns cu durere în sine însuși, acoperit cu o vegetație aspră, uscăcioasă, de un maroniu foarte închis – buruieni absurde și nefolositoare pe care vitele nu le pasc, omul nu le cosește, iar păsările – care continuă să vină aici chemate de glasuri vechi, de obiceiuri intrate în sânge și-n aripi – nu le recunosc și le privesc cu spaimă și cu disperare. Așa arată fostele bălți ale Grozeștilor, împărăția păsărilor și raiul vânătorilor-păsărari. De câte ori, în dricul verilor, așteptam cu nerăbdare accelerată ziua de 15 august, nu mă gândeam decât la aceste bălți fără egal în toată zona noastră ieșeană. Digurile, canalele, oglinzile de cristal ale apelor, locurile de pândă, toate îmi erau familiare; numai acolo uitam cum mă cheamă și ce treabă am pe lumea asta. Numai acolo prietenul meu I. îmi era cu adevărat prieten și tovarăș, numai acolo împărțeam absolut frățeste nu doar barca noastră pneumatică, ci și bucuriile și necazurile specifice. Și iată, bălțile Grozeștilor nu mai există. Ijia a fost deviată, i s-a ales alt drum spre Prut și locurile acelea de vis și-au schimbat destinul. Vor deveni ogoare, pășuni sau mai știu eu ce, dar bălți pentru vânători-păsărari nu vor mai fi poate niciodată.

Privim cu tristețe stolurile mari de găște țipând și înțepând cerul cu superbe angulații, în căutarea unui ochi de apă; urmărim săgețile rațelor care mai încearcă iluzia că după un pâlț de stuf anacronic ar putea licări o undă în care să plonjeze ca bolizii; privim zborul elegant descumpănit al egretelor care, ca niște albe semne ale mirării, nu înțeleg nimic din ceea ce se întâmplă și așteaptă ca apa să țâșnească din pământ.

Urcăm tăcuți dealul spre Răducăneni și de sus mai privim odată spre ceea ce fuseseră bălțile Grozeștilor. Vedem un pământ întins și uscat, cu o vegetație stra-

nie, străbătut de canale secate.

Adio, dar, împărăție a păsărilor și rai al vânătorilor-păsărari!

* * *

Căutam Jijia în altă parte, din sus de Iași, dincolo de Popricani, unde știam alte bălți, aici însă e cu totul altceva: organizare perfectă, sistematizare, ordine, disciplină etc. Nu intră cine vrea. Inginerul Cuvinciuc, șeful fermei, un bărbat brunet și simpatic, cu alură de sportiv, ne întâmpină aspru: „Cine sunteți și ce doriți?” Deși ne vede cu puștile pe umăr și știe că nu vrem decât să speriem ceva rațe, ne tratează rece. Se întâmplă însă să-l cunoască pe unul dintre noi și atunci ne face favoarea și ne lasă, cu condiția să „combatem” și ceva bătlani, „că strică grozav la pește”. Ne învârtim de două ori în jurul bălților, dăm două-trei focuri dar în afară de lișițe nu doborâm nimic. Rațele sunt puține și prudente, n-ai cum le surprinde. Inginerul ne consolează asigurându-ne că altă dată cu siguranță o să doborâm... recordul.

Dar dacă n-am împușcat nimic, am avut o altă bucurie – am cunoscut niște oameni superbi: familia Cuvinciuc, șase persoane încântătoare, de o tinerețe și disponibilitate excepțională spre prietenie și sinceritate. Șeful „clanului” și al fermei e, cum spuneam mai sus, un bărbat a-ntâia, 33 de ani, solid, cu o asprime bonomă pe figură, vânător și el, cum am aflat, cu excelente performanțe vulpicole, om trecut prin greutăți, chiar aici, la Popricani, unde a preluat, de câteva luni, de la Piscicola, această fermă, care acum e a Stațiunii experimentale Podu-Iloaei. Soția lui, Elena, e cercetător științific al acestei stațiuni și lucrează aici, alături de soțul ei; mai bine zis studiază (la început ne-am mirat când am văzut microscopie și alte aparate de laborator). O întreb ce studiază de fapt și – de unde până atunci fusese volubilă, bine dispusă,

prietenoasă – devine foarte serioasă, ba chiar roșește puțin, neobișnuită să fie intervievată. Bărbatul o prinde amical de mijloc: „Ei, hai, doar n-ai să te intimidezi acum!” Femeia prinde curaj și-mi spune că studiază problema policulturii crapului cu somnul, știuca și alte specii... Îmi dă câteva date despre exemplarele care viețuiesc sub oglinda liniștită a apei și cu toții facem ochii mari (că doar suntem și pescari). „Am aici somn cam așa... cât soțul meu”, zice și-i cere scuze din priviri soțului că l-a comparat cu peștele. Peste câțiva ani vom vorbi, aici, despre rezultatele acestei munci, care acum se desfășoară în liniște, cu superbă modestie și răbdare, calități care îi fac pe acești oameni frumoși și puternici.

Ceilalți patru membri ai familiei sunt copii. Da, familia Cuvinciuc are patru copii: ochi albaștri și ochi negri. Mărunței și neastâmpărați. Doar unul are vârsta școlii primare. De la toamnă merge și fetița în clasa întâi. Satul e departe, școala e departe, tocmai la Cărnăeni. Părinții trebuie să-i ducă și să-i aducă de la școală. Dar când ai 33 de ani, când ești sănătos și puternic, când ți-e drag ceea ce faci, uiți ușor că trăiești cam izolat de lume și învingi ușor greutățile. Familia Cuvinciuc știe bine asta și și-a găsit deja stilul de muncă și de viață.

Când ne-am despărțit de ei, uitasem deja că eram vânători și că venisem la rațe; ne simțeam reconfortați și bine dispuși. Bălțile erau liniștite. Apa strălucea roșiatic sub razele soarelui căzut în amurg. Și doar nu eram departe de Grozești; eram tot pe apa Jijiei.

(septembrie 1981)

* * *

La țânțarii!...

Titlul acestei însemnări ar fi trebuit să fie „La rațe”. Căci s-a deschis sezonul la aceste zburătoare cu viteză de rachetă cosmică și, dacă s-a deschis sezonul, locul vânătorului e pe baltă. Așadar, cu pușca pe umăr și cu cartușiera doldora, m-am aflat... la datorie, duminică 15 august, ca orice „profesionist” care se respectă. Baltă mare, căldură cumplită, stufăriș de poveste: toate condițiile. La care noi adăugăm entuziasmul și barca pneumatică. Primul contact al bărcii cu suprafața lină a apei ne înfioară ușor și dulce; tresar în noi simțiri ancestrale pe care de regulă le socotim pierdute, atrofiate, dar care sunt vii și stau pitite ca zvonul mării în scoică și ca sunetul în buza de clopot. E o liniște adâncă în care ființa noastră își regăsește culcușul primordial. O pală de vânt care mișcă stufurile e o minune, o vietate care învolbu-

rează apa capătă proporții de eveniment planetar, vâsla pe care o poartă tovarășul meu pare un instrument monstruos care tulbură ordinea firii. Din loc în loc, descoperim, prin desigurii de papură, vânători bine pitiți, bine mascați și bine înarmați; ne privesc cu mânie: le stricăm planurile. Noi trecem însă mai departe, spre locurile de taină din adâncul stufurilor, spre acolo unde – știm noi din experiența anilor – balta freamătă ca un viespar; se aude, ca din vis, măcăit de rațe și găgăit de găște. Crește în noi speranța cât muntele. Ne privim în ochi și ne înțelegem fără a rosti vreo vorbă. Vâslașul reduce „viteza” și poartă vâslele cu o grijă infinită, abia dacă atinge unda apei. Înaintăm încet și ascultăm concentrat. Dintr-o dată nu se mai aude nimic. Avem impresia că ne-am scufundat în marea tăcerii, unde numai ea, tăcerea, se aude curgând ca o apă ireală. „Cum de ne-au simțit?!” șoptește tovarășul meu și șoapta lui bubuie și se izbește de tâmplele mele. Ridic din umeri. De la câțiva

Bălțile Brăilei – 1983

Foto: Viorel Simionescu

metri, un broscoi impertinent ne privește cu ochi cât doi nasturi de palton; sigur își râde de noi. Scot limba la el, dar asta nu-l impresionează, mă privește și deși nu-i văd rânjetul, sunt sigur că râde în hohote. Am văzut și oameni făcând la fel, așa că nu mă mir. Vâslașul mă întreabă prin semne dacă e cazul să mai înaintăm și-i răspund lipindu-mi bărbia de piept. Înaintăm pe canale mai drepte ca străzile unui oraș modern. Pe stânga și pe dreapta – „cvarțale” de stuf. Îmi vine să întreb: „oare în ce cartier suntem?” Și mă mir că nu întâlnim plăcuțe cu denumirea străzilor; a canalelor vreau să zic. Propun în gând: canalul „Rața Morgana”, canalul „Vânătorul melancolic” sau denumiri mai... concrete ca, de pildă, canalul „M.R.I.” sau canalul „Nea Florică” (știu ei, vânătorii, cine sunt aceste personalități din tagma lor). Mă smulge din gânduri tovarășul meu care descrie cu degetul un semicerc peste zidul de stuf din dreapta: acolo ar fi rațele după „mirosul” lui. Mă concentrez și deduc – după semne știute numai de noi, vânătorii, că într-adevăr acolo sunt. Vrând parcă să ne confirme, un rățoi măcăie violent. Respirăm adânc. Dar în același timp, de undeva de pe alt canal, se aud două împușcături: bum! bum! și cerul se umple de rațe! E un vârtej și o furtună care ne amețesc. Armele noastre sunt în poziție de tragere. Nu rămâne decât întreba: „Vor trece sau nu vor trece peste noi?”. Nu trec! Se duc în direcția opusă! Toate! Ne uităm după ele: se duc! Sunt tot mai departe, sunt tot mai mici, e tot mai liniște! Se înserează și apar țânțarii. Mulți și sălbatici. Suportăm cu stoicism atacurile lor infernale. Se înnoptează, dar rațele nu se întorc. Când țânțarii depășesc orice limită a bunei cuviințe, pornim spre mal cu gândul că altă dată va fi mai bine.

(august 1982)

* * *

Noiembrie

Duminici de rai sunt duminicile de noiembrie pentru cine are curaj să părăsească orașul și să apuce pe poteci de pădure sau să rățăcească prin stufurile de aur ale bălților.

„Alo! – îmi zice cineva duminica trecută dis-de-diminează – ia uită-te pe fereastră, bătrâne!”.

Mă uit pe fereastră spre grădina Copou. Brumă groasă, dar copacii sunt colorați în mii de culori, cerul e senin și soarele râde din toată inima.

„Pe cai!” îi răspund și, după o jumătate de oră, ne aflăm deja pe șoseaua care țâșnește din Iași, prin tângușorul Copou, spre Stâncă Roznovanu și mai departe spre bălțile Prutului. Părăsim mașina la o margine de drum și o luăm „la picior” în jurul unei bălți ideale pentru rațe. Rațe nu-s, așa încât puștile din mâinile noastre par nefirești obiecte în această dulce pace a naturii; le punem în bandulieră și renunțăm la ideea de vânătoare. Ne rezumăm la foșnetul de bănuți de aur al stufului, la blânda clipocire a apei și la mângâierea soarelui. În această atmosferă totul e să-ți ritmezi respirația după respirația naturii. Ne simțim sănătoși, puternici, curați. Nicio mizerie a lumii nu ajunge până la noi.

De la oarecare distanță, ne privește fără teamă un țap; ne-a ghicit gândurile pașnice și nu se sinchisește de prezența noastră, nici de fioroasele noastre arme. „Uite-l!, zice tovarășul meu, acuși vine să ne lingă țeava puștii”. Mai încolo, șase căprioare admiră curajul frumosului mascul. Sub picioarele lor covorul de grâu e atât de verde și de prietenos că-ți vine să-ți culci fața în mătasea lui.

E frumos, e bine, e cald și e duminică de noiembrie. S-au înmuiat în noi și cumplitele pasiuni

vânătoarești și ne lăsăm în voia soarelui. Mi-am jurat că întors în aerul închis al redacției și la ritmul trepidant al vieții voi striga din toată inima, cum am mai strigat și altă dată către prieteni și către toată lumea: La natură, oameni buni, la natură!

Asta a fost duminică. Luni a început viscolul. La început, timid, apoi din ce în ce mai puternic. Ninsoare bogată, potop de zăpadă. Copacii grădinii Copou au încă frunze. Zăpada moale îi încarcă. Cren-gile nu rezistă, se rup sub povară. Vijelie, mânie a naturii. Sublimă mânie a naturii! Fulgeră și tună în plină iarnă. Lumea se miră. Curiozități ale mamei noastre, ciudățenii ale naturii. Se poartă și ea cu noi cum ne purtăm și noi cu ea.

Dar ce face vânătorul sportiv în această situație? Ce să facă! Părăsește bălțile și se reprofilează pe iepuri. Așa încât îndemnul rămâne: La natură, oameni buni, la natură!

(noiembrie 1981)

* * *

Deschidere la iepuri

Deschidere la iepuri, închidere la fotbal! Iată dilema în care s-a aflat duminică iubitorul de sport. La ce să mergi? Unde să te duci? Împătimitii de fotbal își vor fi zis fără ezitare: la stadion! Am avut și eu o primă tresărire. Imaginea stadionului mi-a fulgerat o clipă prin fața ochilor. Hai, mi-am zis, să văd ultimul meci de toamnă al **Politehnicii**! Mi-am revenit însă repede: Ce să văd? Cum ai noștri înfruntă o echipă codașă din B? Da, dar dacă te trezești iarăși cu o reclamație că tu scrii despre vânătoare la rubrica de sport în timp ce fotbalul merge cum merge?! Că așa s-a întâmplat, nu de mult: am primit proteste vehemente că de ce îmi permit să scriu despre vânătoare și turism în timp ce echipa de fotbal retrogradează;

ca și cum vânătoarea și turismul n-ar fi și ele sporturi și ca și cum dacă scriam eu o dată în plus despre fotbal, salvam echipa de la retrogradare! Deh, fiecare are dreptul să spună ce crede.

Dar mai era acum cazul să-mi fac probleme? Nici vorbă. **Politehnica** e pe primul loc (e drept că în B, seria cea mai ușoară) așa că avem toate condițiile să hibernăm fericiți în vizuina fotbalului până în luna martie. Atunci hai la vânătoare! mi-am zis, că tot nu s-a mai deschis de multă vreme la iepuri, pe aici prin zona noastră și că, oricum, nu ni se oferă decât două duminici. Două duminici în doi ani, și să nu te folosești de ele?! Ar însemna că ți s-au atrofiat toate simțurile vânătoarești (ceea ce n-ar fi de mirare, date fiind condițiile în care îți exerciți subsidiara meserie).

Așadar, în zorii zilei de duminică – furnicar de mașini (cu număr fără soț) pe toate străzile Iașului. Toate ieșirile din oraș sunt adevărate guri de tun care aruncă spre câmpuri zeci, sute de proiectile pe patru roți. Gara și autogara ticsită de oameni cu puști. De undeva, nu știu precis de unde – poate din inima mea – se aude corul vânătorilor. Weber e prietenul nostru cel mai prețuit. „Căci nu e pe lume plăcere mai mare/ Decât vânătoarea, cu farmecul ei!”.

Ce-o fi oare pe câmp? Se simte oare acolo fiorul morții? Au iepurii presentimente?

Ajungem. Ziua e mai frumoasă decât cele mai frumoase zile pe care ni le-am dorit. A nins ușor în ajun și totul e îmbrăcat subțire în alb. Nu-i nici cald, nici frig. Nu bate vânt. Cerul e senin. Plutește în aer o pace adâncă și limpede. Se văd în depărtare culmi de dealuri în aburi de argint, turle aurite de soare, sate ghemuite în propria lor veșnicie, totul abia descifrabil în blagiana „zăriște cosmică”. Îți vine să strigi și chiar strigi în tine: minune!

În jurul meu se glumește mult, se râde, se spun șotii. Culmea: nu se spun minciuni. Minciunile sunt

doar în mintea celor care nu știu despre vânătoare decât că e apanajul mincinoșilor. Ce nerozi! La fel de mare ca nerozia de a sta duminică în halat și în papuci de casă, în timp ce natura te cheamă frățește să-ți arate și să-ți dăruiască frumusețea și desăvârșirea ei.

Să mai spun cu ce trofee ne-am întors seara în urbea care ne-a primit posomorâtă și întunecoasă?! De ce să spun? Ar fi, sigur, socotită o minciună vânătorească. Așa că mai bine să rămână între noi, vânătorii.

(decembrie 1981)

* * *

Ronț-Cronț

S-a deschis vânătoria la iepuri! Bieții urechiați, ce chin pe dânșii, ce spaimă existențială le este dat să trăiască în această toamnă frumoasă! Dacă cineva ar fi avut puterea să vadă, în același timp, toate ieșirile din Iași, în zorii zilei de duminică, s-ar fi îngrozit de atâta vânătorime, înarmată până în dinți, îndreptându-se spre câmpuri, toți cu gândul feroce de a-și umple tolba, toți visând momentul cheie al confruntării cu biata „fiară” fragilă și fricoasă. Nu cred că a lipsit nimeni de la deschidere; momentul acesta e întotdeauna emoționant; de atâta emoție, subsemnatul a și ratat, la prima bătaie, doi iepuri care-l întâmpinaseră cu clare intenții sinucigașe.

Parcă vrând să sublinieze momentul sărbătoresc, vremea a fost excepțională: soare, cald, vreme liniștită și prietenoasă; natura ne-a primit cu o generozitate și cu o măreție care ne-au făcut să uităm uneori de ce ne aflăm pe câmp. Avem însă printre noi și ne-poetri, așa că ei ne coboară mereu la realitate. În ce mă privește, de vreo cinci ani de când sunt vânător, aștept mereu să mi se întâmple minunea din versu-

rile lui Topîrceanu:

„Într-o toamnă – zice unul –/ La un capăt de răzor,/ M-am oprit să-mi iau tutunul,/ Când, de jos, de la picior,/ Văd că sare fără veste/ Un șoldan cât un vițel/ Alți vreo șapte după el...”

Minunea nu se întâmplă și tocmai de aceea îmi place vânătoria. Cine a zis că-i place tot ce nu poate atinge?

Dar de ce mi-am intitulat tableta cum am intitulat-o? Pentru că la noi în grupă s-a statornicit un obicei, mai bine zis un anume stil de a vâna iepurii. Cineva a lansat într-o zi ideea că cel mai vulnerabil punct al unui iepure este botul; e suficient ca o singură alice să-l atingă ușor peste bot și rozătoarea cade. Din acea zi, colegul și prietenul meu C.P. folosește în exclusivitate acest stil pe care un hâtru l-a numit Ronț-Cronț. Se zicea că denumirea vine de la porecla vânătorului care a lansat ideea, dar acum e clar că porecla trebuie să dispară de vreme ce se numește un stil. E drept că stilul nu e prea... productiv, dar nu ne-am propus să stărpim neamul iepurilor, ci doar să facem sport și să ne înfrățim cu natura întru alungarea cât mai departe de noi a asteniilor, nevrozelor, anchilozelor și a celorlalte noxe ale vieții urbane excesiv sedentarizate.

* * *

În timp ce noi – amatori și de fotbal – „băteam câmpii”, la Baia Mare studenții obțineau cea mai surprinzătoare și mai frumoasă victorie din acest sezon: îl învingeau pe Mateianu chiar pe terenul băimărean, ispravă pe care încă n-a făcut-o nimeni până acum și care i-a derutat pe mulți, inclusiv pe comentatorul radio Ion Ghițulescu care, vechi prieten al **Politehnicii**, s-a lamentat în emisiunea de luni dimineața în legătură cu rezultatul de la Baia Mare „uitând” să spună

cine l-a învins pe Mateianu. Nu vreau să supradimensionez meritele fotbalistilor ieșeni, dar vreau să subliniez faptul că Ghițulescu ar fi putut să afle până acum că studenții știu să joace în deplasare și că aceasta nu-i prima victorie pe care o obțin; asta în primul rând, iar în al doilea, **Politehnica** nu-i chiar un nume care n-ar suna frumos la radio.

Mai eram dator un răspuns cronicarului de la „Săptămâna” care „m-a ciupit” de peniță după meciul cu **Gloria Buzău**. Cred însă că răspunsul i-a venit de la sine. Totuși, ca să nu rămân îndoit: studenții au jucat în acel meci cu mari indispoziții, la numai câteva ore după ce părăsiseră spitalul. Nu o spun ca să-i scuz. De vreme ce au intrat pe teren se cheamă că trebuiau socotiți valizi și judecați ca atare. O spun totuși spre informarea celor care n-au știut. Ceea ce am spus despre **Gloria Buzău**, spus rămâne, deși doresc foarte mult ca această echipă să ajungă mare.

(decembrie 1978)

* * *

La sitari

Au venit! Vestea a trecut ca un fior prin toată obștea vânătoarească, descrețind frunțile, făcând ochii să sclipească mai viu și nările să se dilate de pofta aerului umed de pădure. Au venit sitarii, păsări itinerante, ale căror migrații respectă – se zice – conturul vechilor continente. Vânătorii îl asaltează pe Nea Florică și-i cer cartușe cu alice mărunță, pentru păsări. Centrala informațiilor acolo este, la magazinul vânătorilor, iar Nea Florică are o vorbă și o informație pentru fiecare. „La Chicerea, acolo au fost văzuți sitari încă de săptămâna trecută. Cineva a și împușcat doi”. Ba, dacă vrei să vezi mata sitari, du-te la Trestiana, acolo e vad, dom’le, nu poveste”. Cu tabla plină de informații și de cartușe, vânătorul-păsărar se îndreaptă spre casă, chitindu-se încotro să apuce a

doua zi, duminică dimineată. Primăvara e bună: umedă și caldă, exact cum le place sitarilor; ceea ce înseamnă că, în tainicul lor drum pe imaginarul vechi contur al continentelor, vor face popasuri stăruitoare prin pădurile noastre.

Sâmbătă seara, profesorul Al. îmi dă telefon să mă stimuleze pentru a doua zi dimineată. Dar afară plouă. El însă e sigur că va fi frumos. Duminică dimineată e într-adevăr timp bun, așa că iată-ne în pădure. N-am mai fost din timpul iernii. E mult abur și miros reavăn amărui de muguri. Pașii nu se aud prin așternutul de frunziș umed. Căutăm văile și lăstărișul; sitarului îi place mlada fragedă, plină de seve. Mergem încet, concentrați, atenți la fiecare mișcare. Numai în aparență suntem firoși, din cauza armelor gata să bubuie; în realitate suntem oameni cu sufletul înfiorat de frumusețea și prospețimea pădurii, plutim odată cu aburul pământului. De ani de zile, în fiecare primăvară și în fiecare toamnă repetăm aceste înfrățiri cu natura, dar siteri n-am văzut niciodată. De împușcat ce să mai vorbim! Și totuși, ritualul se desfășoară după legile vânătoarești: suntem înarmați până în dinți, respectăm distanțele, slobozim câinii, ne concentrăm la strigătele gonașilor, iar când auzim de undeva, ca din altă lume, „Sitarul uăăă!” abia ne putem stăpâni bătăile inimii. Pasărea miraculoasă trece însă cine știe la ce distanță ori înălțime sau chiar nu trece deloc, iar noi rămânem cu emoția și cu uitarea de sine. Căci e și o uitare de sine în aceste isprăvi vânătoarești, o uitare care ne face bine și ne rupe de cotidian pentru câteva ceasuri.

După ce am umblat pădurea în lung și-n lat, ne hotărâm să schimbăm tactica; ne așezăm la pândă și câțiva fac pe gonașii. Stau lipit de un copac, sunt una cu el, îi simt trunchiul umed. În depărtare se aud gonașii. O găză roșie urcă pe trunchiul lucios, beată de lumină; are, cred, senzația că urcă chiar pe raza soarelui. E singura ființă mișcătoare în toată imensitatea pădurii. Ajunge la mâna mea și nu ezită, pășește

FOTO: V.Sim

Pregătirea plaselor de pescuit. Bățile Brăilei – 1983

Foto: Viorel Simionescu

grăbită ca pe o punte. Mă înfioară pașii ei mici, dar mă bucur că nu mă deosebește de trunchiul copacului, că mă socotește element al naturii. Unde s-o fi dus când? De unde o fi venind? Urmează oare și ea conturul vechilor continente sau poartă alte taine în drumul ei aparent fără rost?

Trunchiul umed al copacului mi s-a lipit de trup, îl simt rece, curat și sincer. Gonașii bat cu bețele în lăstăriș.

– A trecut, uăăă!

– Ce faci, dom'le, lași sitarul să treacă?!!

Ce să răspund? Că urmăresc o găză roșie care umblă în sus și-n jos pe scoarța unui copac și pe mâna mea și mă întreb ce diferență e între ea și o navă cosmică?! Pașii ei ușori, când ajung pe puntea mâinii mele, mă înfioară plăcut. Și mă bucur că mă confundă cu natura.

(aprilie 1978)

* * *

Sitarul propriu-zis

Casa pădurarului e deja plină, dar mai încăpem și noi doi, ultimii veniți la partida de sitari care urmează să înceapă în pădurea Z. În odaie plutesc aburi de ciorbă țărănească, iar în mijloc surâde o cană mare, de sticlă, cu vin roșu. Roșii sunt și obrajii vânătorilor care au apucat să guste din el, „nu prea mult, ca să nu li se moaie picioarele (care le vor trebui toată ziua), dar nici prea puțin, că doar afară-i destul de frig și...”.

În așteptarea gonașilor, se încing discuții. Doctorul C., venit special din București pentru partida de sitari de aici („eu de la 14 ani, dom'le, vânez sitari în pădurea asta”), ne încurajează în legătură cu șansele pe care le avem, spunându-ne una total nevânătorească, redusă în esență la cifre: „Într-un an, frate, am împușcat noi 280 de sitari în trei zile. Poate nu mă credeți? Nici cei din București nu m-au crezut, dar

le-am arătat fotografiile...”.

Eu și tovarășul meu – neofiți în ale sitarilor, în sensul că încă nu am împușcat niciunul deși am fost la circa 80 de vânători – facem ochii mari nu de mirare cum ar fi fost normal, ci de plăcere. Ne spunem parcă: iată ce ne așteaptă! „Hai nu 280 să ne cadă, îmi șoptește colegul I., dar măcar 28”. Trebuie să recunoașteți că a reduce de zece ori cifra e un semn de mare modestie vânătoarească; modestie care, cum veți vedea, s-a dovedit cu totul la locul ei.

În ce mă privește, nu mi-am făcut socoteli; m-am mulțumit să constat că vânătoarea nu-i atât o acțiune, cât o stare de spirit.

Suntem gata de plecare; un ARO ne încarcă pe toți ca într-un film cu Stan și Bran; suntem treisprezece capete cu tot cu al câinelui. Peste o jumătate de ceas ne aflăm deja desfășurați și așezați în standuri. Când gonașii dau semnalul începerii și prind a striga și a bate cu bețele în hățisuri, inima vânătorului se face mică, mică de tot și bate cu repeziciune. Ochii scrutează vârfurile copacilor până ce încordarea îi doare ascuțit. Gonașii se apropie. Unul strigă: „Sitarul, uăăă!”. Într-adevăr, pasărea misterioasă a sărit din lăstăriș, a fâlfâit pe deasupra unora dintre noi (nu dau nume!) și s-a dus. Unde s-a dus? Vânătorii mai bătrâni spun că păsările migratoare urmează conturul vechilor continente, așa că și sitarul nostru face, probabil, acum, același lucru.

Rezultatul primei „bătăi” e zero. La fel al celei de a doua, de a treia, de a cincea... Eram descurajați. Ici-colo, a mai sărit câte un sitar, a mai bubuit câte o pușcă, dar degeaba. Și iată a șasea bătaie. Eu am un loc bun, deschis, cu vizibilitate maximă. Acum e acum, îmi zic. Și nu termin de zis că văd „fiara” venind exact în bătaia puștii mele. Nu pot spune cum mă simțeam: asta nu se spune, se trăiește. Strâng arma în mână s-o frâng și când să o duc la ochi, pasărea misterioasă face o buclă ușoară și o ia spre dreapta, spre colegul I. Bok-ul lui pocnește sec de două ori și

la al doilea foc se întâmplă minunea!

Ce a urmat? Ce vorbe i s-au spus eroului zilei? Cum a fost înconjurată pasărea agonizândă, cum a trecut din mână în mână, cum doctorul C. i-a făcut o mică operație ca să moară mai repede (folosind drept bisturiu o pană smulsă din aripă), cum m-a pisat colegul meu pe drum, până acasă, că el a împușcat și eu nu? Toate acestea, oricât vi s-ar părea de neînsemnate celor care nu mergeți la vânătoare, țin de farmecul, de atmosfera particulară a acestui sport. Căci încă o dată zic: vânătoria nu-i o acțiune, ci o stare de spirit. Și peste toate – o inegalabilă întâlnire cu natura.

(aprilie 1979)

* * *

Unicul

Duminica îi e dată vânătorului sportiv să bată câmpurile și pădurile, cu pușca în mână, cu câinele lângă picior, cu prietenii (dacă-i are) umăr lângă umăr.

Câmpul e liniștit și deschis cu toți porii spre cerul care-i trimite cu zgârcenie fulgul de nea sau picătura de ploaie. Bolovanii răsturnați ast'toamnă de brăzdalele puternice ale plugurilor sunt atât de mari încât par denivelări naturale de pământ; se merge greu prin ei mai ales dacă pudra subțire de zăpadă se topește sub blândețea soarelui. De la o vreme pământul se prinde de cizme: 3-4 kg. pe fiecare picior. Privești cu jind spre pădurea în care speri că fazanii te așteaptă cu... aripile deschise. Dar până la pădure mai sunt câteva hectare bune de arătură: tragi din brazdă piciorul stâng, te sprijini pe cel drept și mergi înainte. Prin minte îți trec alergătorii de viteză pe piste superbe de zgură. Când atingem poala pădurii ni se pare că ne naștem încă o dată. Pe frunzișul umed cizma se curăță frumos și devine ușoară ca pana; îți vine să zbori. Câinele, fericit și el că a scăpat de arătură, zburdă în toate părțile, se rostogolește prin stra-

tul subțire de zăpadă pe care pădurea reușește să-l ocrotească grijulie ca o mamă.

Facem o haltă de ajustare: o înghițitură de tărie, numai atât cât să ne refacem forțele, o tartinută etc. „Eu am niște cârnăciori a-ntâia”, zice prietenul venit pe post de gonaș. „Luați cârnăciori!” repetă el, și se întoarce spre mine cu rucsacul pe care nu-l dă jos din spate. Îmi plac grozav cârnăciorii, așa că scotocesc sânguincios prin rucsac. Nu-s. I-a uitat acasă. Îi dau de la mine șnițel de fazan și se consolează.

Începem. Unul zice că să batem mai întâi huciurile de la marginea pădurii. Altul zice că nu e bine așa, că bine-ar fi altfel. Facem și așa, facem și altfel, dar degeaba, fazanii nu-s nicăieri. Când nu mai credeam că în pădurea respectivă se află vreo vietate, țâșnește de lângă noi pasărea fermecată. Toate armele se ridică, gest reflex, dar cineva țipă: „Găină, măăă!” Dezamăgirea e cumplită: în găini nu se trage. „De ce nu se trage în găini?” întreabă prietenul venit pe post de gonaș. „Eh, sexul slab!” zice unul necăjit. „Sexul frumos!” adaugă altul și de sub piciorul lui „explodează” în zbor o altă găină. Am ținut-o așa până spre prânz. Au sărit 12 găini și niciun cocoș; parcă era o adevărată conspirație a găinilor pentru a-și apăra cocoșii. Când ne pierdusem orice speranță, ajungem într-un huceag des, plin de nuiiele spinoase și de rugi care-ți leagă picioarele unul de altul. Intrăm cu orice risc. E și câinele cu noi: tânăr, încă neversat, dar face treabă; circulă pe sub rugi, saltă elastic peste obstacole și dintr-o dată, de lângă el, sare primul cocoș al zilei. Două pocnituri cam în același timp și cocoșul cade. Câinele îl ia, ezită între mine și stăpânul lui: e derutat căci am tras și eu și stăpânul-său. I-l duce lui, totuși, ca orice câine credincios. Analizăm victima. Eu am tras din dreapta, amicul din spate. Găsim alice sub aripa dreaptă și amicul, cavalier ireproșabil, mi-l întinde: „E al tău”. Câinele se uită nedumerit când la stăpân, când la mine. Celălalt amic, gonașul, e îmbujorat de oboseală și de emoție: „Măi, da' l-ați pălit ca la

carte!". „Domnuleee, zice un altul, dacă nu-l plesnești voi, venea întins la mine”.

Entuziasmul ne crește formidabil în urma acestei scene, dar soarele scade vertiginos. Ziua e pe sfârșite. Trebuie să ne întoarcem la mașină și avem de străbătut arătura în sens invers: iarăși 3-4 kg. pământ pe fiecare cizmă și unde mai pui că acum eu sunt „împovărat și cu vânatul!"; viață de vânător sportiv.

(ianuarie 1983)

* * *

Așteptare

Mai este doar ceva mai mult de o săptămână până la deschiderea sezonului de pescuit; febra pregătirilor ne face să tresărim în somn, să visăm luciul apei, să simțim în buricele degetelor amețitoarea vibrație a undiței în clipa sublimă a mușcăturii.

Numai cine-i pescar știe câtă emoție se consumă pe malul apei și câtă uitare de sine te învâluie odată cu fierbințeala soarelui sau cu briza răcoroasă, cu foșnetul stufului sau cu cântecul broaștelor. Pe seama pescarilor se fac fel de fel de glume; ei bine, nimic mai naiv și mai nedrept, căci pescuitul e cel mai frumos și mai adevărat dintre sporturi, el exprimă cea mai deplină comuniune a omului cu natura. Și natura e atât de generoasă cu el!... Nu mă refer la cantitatea de pește pe care i-o oferă... îngăduiți-mi să spun – eu, pescar înrăit – că aceasta e o problemă secundară. Scriam cândva despre vânătoare că e mai puțin o acțiune și mai mult o stare de spirit. Stare de spirit e și pescuitul. El e liniște, e maximă concentrare, e putere de stăpânire, de răbdare, de așteptare și abia după aceea e abilitate, pricepere, acțiune.

Cine nu crede să încerce. Dar cine încearcă trebuie să știe dinainte că, încercând odată, nu va mai scăpa: microbul prinde imediat rădăcină și nu există medicament împotriva lui.

Deci, în curând pe baltă!

(mai 1976)

* * *

Carasul ca „piesă”

Orice baltă e o împărăție, știm asta demult, de la Sadoveanu, și nimeni nu ne va putea spune cu mai multă convingere acest adevăr. Așadar, spre împărăția de la P. mă îndeamnă doi prieteni, pe mine care vara asta încă n-am muiat undița în apă, deși mă dau mare în chestia pescuitului. Încep pregătirile decuseară și le termin la miezul nopții; mulinetele sunt aruncate cine știe pe unde din sezonul trecut, bețele și lansetele trebuie recondiționate, firul schimbat căci e obosit, pe urmă caută cutia de râme, caută juvelnicul, caută scăunelul și pestelca etc. etc., mă rog, se face miezul nopții și la ora trei trebuie să-mi iau tovarășii de-acasă, tocmai din celălalt capăt al orașului. Toate ar fi însă bune dacă n-ar ploua cu găleata. Caut, ca de obicei, în depărtare, la orizont, geana de lumină care să-mi spună că ploaia va trece. La trei îl sun pe T. Ridică receptorul la primul clinchet, ceea ce înseamnă că stătea lângă aparat. E cătrănit că plouă-n dușmănie. „Culcă-te, îmi zice, eu rămân de planton și dacă se face frumos, te sun”. Mă culc necăjit, dar de unde somn; săptămâni întregi am așteptat o zi pe care s-o pot dedica pescuitului și când am găsit această zi, plouă. Îmi circulă prin minte poveștile celor doi prieteni: „La balta P. carasul te fură de pe mal dacă nu ești atent. Trage, dom’le, de rupe”. Prietenul T. îl pune pe F. să-mi povestească – are acesta un dar de-a povesti că nu se poate să nu crezi ce spune: ocupă frumos mijlocul camerei ca să-i încapă gesturile și mișcările, vorbește pripit, se repede în dreapta unde a mușcat crapul (zicem), mulinează rapid, se repede în stânga unde pluta joacă ușor, semn că „dușmanul” umblă la rămă, se așează pe scăunel în momentele de relaxare, dar gura nu-i tace o clipă, spune, dialoghează, se jură pe ochi, pe suflet, pe mamă, pe copii, că n-ai încotro, trebuie să-l crezi și microbul tău de pescar prinde rădăcini și te trage

spre balta P.

E ora 5.30 și n-am adormit. Sună telefonul. E prietenul T. „Hai, că s-a făcut frumos!” îmi strigă fericit. Mă uit afară, a stat ploaia, dar de frumos nici vorbă. Dar dacă T. zice că-i frumos, mai ales când o zice din toată ființa lui masivă și bonomă, n-ai altă soluție decât să accepți... Trec să-i iau cu mașina (că așa ne-am înțeles: ei sunt cu balta, cu râmele, cu mămăliga, cu miezul de pâine neagră, iar eu sunt cu mașina; și cu benzina). Îi găsesc pe amândoi, punctuali, la locurile de întâlnire. T. e tăcut, dar fericit, F. e exploziv; noroc că în mașină n-are loc să-și desfășoare gesturile și mișcările obișnuite, dar le adaptează la condiții. „Dom’le, la P. carasul nu-i caras, e monstru, te halește de pe mal dacă nu ești atent, pe sufletul meu! Și-i plin de icre ca stupul de miere, pe ochii mei! Opt chile am prins data trecută, să n-ajung să-mi văd copiii!”. „O fi”

îmi zic și apăs pe accelerație entuziasmat. Asfaltul e ud dar e bine, mergem cu viteză potrivită, deși ora solunară s-a cam dus. Când ajungem în marginea unei păduri, asfaltul se termină brusc și începe o bucurie de nedescris. Ca să mă încurajeze, F. începe să-l spele în toate apele pe unul B. care i-a dus altă dată cu mașina tot așa pe o vreme ca asta... „dar ce om, dom’le, pe sufletul meu, parcă era de aur mașina, așa o ferea de toate găurile și băltoacele și așa se mai lamenta și ne mai înjura că l-am băgat pe așa drum. Sunt oameni și oameni, pe ochii mei; unii sunt robii mașinii...”. Rămân suspendat și sunt nevoit să-i dau jos, în noroi, ca să pot ieși din încurcătură. Cu chiu cu vai ajungem. E cam târziu dar, e drept, carasul trage. Nu cel din poveștile lui F., ci altul, mult mai... delicat: cam cinci „piese” la suta de grame. În schimb sunt atâtea buruiene că pescuitul se transformă într-o

Pregătirea plaselor de pescuit. Bălțile Brăilei – 1983

Foto: Viorel Simionescu

adevărată acțiune de curățire a bălții. Dar nu-mi displace; e liniște și abur. În stânga, pădurea respiră prelung, ca o ființă mitologică.

Până spre prânz am adunat cam câte 70 de „piese”¹ de căciulă – în medie; firește că eu, obosit de volan, m-am comportat mai slab. Avem cam de-un borș fiecare. E bine, uneori, să te mulțumești cu puțin, că vorba ceea: lăcomia strică omenia.

(iunie 1978)

* * *

Rețetă pentru pescari

După ploaie, pădurea respiră adânc, ca un om sănătos, cu plămâni puternici. De pe frunze picură cristale, iar pe crengi păsări își scutură aripile, pregătindu-se să-și reia felurile concertate date pe gratis, pentru oricine vrea să asculte. Un abur dens se ridică din pământ și urcă odată cu liniștea spre vârfurile copacilor. La câțiva pași e oglinda apei, calmă, împăcată cu ea însăși, mulțumită de lumina perpendiculară ce i-o trimite soarele eliberat de trecătorii nori negri. Din avion a descoperit prietenul M. acest ochi de apă și, odată revenit pe pământ, nu s-a lăsat până nu l-a găsit, deși reperele fixate de sus s-au dovedit, la fața locului, de nerecunoscut; și totuși, după câteva ore de căutare, am găsit balta făgăduinței. Ne-am bucurat, cu toate că eram uzi ca două rufe abia scoase din Alba-Lux 2; ne-am bucurat și ne-am repezit spre malul prăvălit, căutându-ne fiecare locul cel mai bun. Ce înseamnă loc bun la pescuit? Cine nu știe?! În primul rând să fie malul blând ca să poți scoate ușor peștele mare (ce-i acela pește mare voi explica altă dată), fără a folosi minciocul; nu-i pot suferi pe pescarii care folosesc minciocul, această sculă antisportivă! Pe urmă, un loc bun nu trebuie să fie acoperit de buruieni mari care-ți încurcă sculele; să fie aproape niște păpuși lângă care să arunci cu bățul de mână, iar în față să aibă deschi-

dere mare pentru folosirea lansetelor; mă rog, ar mai fi și alte condiții, dar pentru că acum am găsit fiecare ce căutam, las descrierile pentru altă dată. Începe întrecerea: cine lansează prima sculă la apă. Prietenul M, care, după propria-i declarație invariabilă, n-are niciodată scule pregătite de acasă, face ce face și iese primul în această întrecere. „De milioane mămăliga!” îl aud strigând spre mine a laudă și încurajare (ca, adică, să mai fac și altă dată). E drept că am o rețetă strașnică pentru mămăligă. O transcriu aici pentru cine dorește s-o folosească: se iau două linguri făină porumb și o lingură apă rece și se presară treptat făina, amestecând mereu cu o furculiță și adăugându-se mereu câte puțină apă rece; se obține astfel o pastă densă care se trece apoi prin pesmet cernut fin și se frământă îndelung în mână. Se fac apoi turtițe subțiri (pe fund de lemn) și se pun la fiert într-o oală în care clocotește apă cu zahăr și ulei (câte o lingură din fiecare). Se lasă să fiarbă o oră, apoi se scurge apa. Iar turtițele se trec prin apă rece și se pun la uscat pe același fund de lemn. După o oră-două, se pun într-o pungă de plastic, iar când ajungem pe malul apei se taie mămăliga în mici calupuri pătrate și se servește în cârlig. Succesul este garantat.

Acum, aici, pe balta din pădure, nu trage! Dar nu mămăliga e de vină, ci – cum explică prietenul M.! – presiunea atmosferică. Ea, presiunea atmosferică, strică întotdeauna plăcerea pescarului. Dar cine e pescar de-adevăratelea nu se descurajează niciodată.

(iulie 1979)

¹ În limbaj pescăresc „piesa” e ceva între pește și nimic.

Simona PREDA

Retorica festivităților comuniste în periodicele pentru copii

Alături de textele ilustrative și de articolele serial care se prelungeau în cuprinsul revistelor de la un număr la altul, publicațiile pentru copii mai conțineau în cuprins și o întreagă gamă de recomandări, îndemnuri, sugestii de concursuri și acțiuni de masă ce aveau legătură cu educația patriotică și în special cu istoria patriei. Practic, aceste acțiuni de masă, festivități, presupuneau instrumentalizarea discursului istoric și ruperea de cadrele tradiționale – săli de clasă, biblioteci – și deplasarea efectivă către istoria trăită sau re trăită, la monumentele eroilor, pe câmpurile de bătălie, în muzee și locuri comemorative. Aceste acțiuni mobilizatoare erau coordonate desigur de comandanți, fie ei diriginți, profesori, activiști, și publicate în rubrici anume concepute în contextul publicațiilor pentru copii – *„activitățile pionierești sunt orientate tot mai mult pe stimularea preocupării școlarilor pentru învățatură, întărirea disciplinei în școală, dezvoltarea dragostei față de popor, patrie și partid”*¹.

În toate publicațiile periodice pentru copii, fie că era vorba despre pionieri, fie mai târziu de șoimi, colectivele redacționale aveau

grijă ca anumite date calendaristice să aibă o rezonanță anume pentru cititori. „Scânteia pionierului” și „Cravata Roșie” – semnificative ca periodice ce au ilustrat și aplicat politica partidului în rândul copiilor până la jumătatea anilor 60, propuneau spre celebrare o serie de zile importante pentru istoria și politica regimului. Astfel de sărbători erau: 7 Noiembrie (data instaurării comunismului în Rusia), 6 Martie (momentul instaurării, în 1945, a primului guvern majoritar comunist din România, condus de liderul unui mic partid, dr. Petru Groza), 1 Mai (Ziua Internațională a Muncii), 23 August (zi a unui eveniment care de-a lungul anilor va avea denumiri dife-

rite, rămânând, indiferent de relațiile cu URSS, Ziua Națională a României), 8 Mai (celebrând fondarea, în 1921, a PCR) și, în fine, 30 Decembrie, ziua instaurării Republicii, a abdicării forțate a monarhiei. Unele dintre aceste date calendaristice, de pildă 7 noiembrie – plină de conținut pentru ideologia internaționalistă, sau chiar 6 martie, aveau să fie ocultate cu timpul. Mai târziu, în timpul comunismului ceaușist semnificative au devenit datele: 24 ianuarie 1859, Ziua Unirii

Principatelor Române sub Alexandru Ioan Cuza), 26 Ianuarie (1918, ziua de naștere a secretarului general, Nicolae Ceaușescu), 1 Decembrie (1918, Ziua Marii Uniri, prin redobândirea în urma războiului a Ardealului și a Basarabiei). Referitor la data de 23 August, așa cum am menționat, a rămas în mod constant cea mai importantă sărbătoare a românilor, popularizată excesiv și în publicațiile pentru copii, cu specificația că evenimentul s-a numit pe rând: eliberarea de sub jugul fascist, insurecția armată antifascistă și antihitleristă și chiar revoluție națională. Tot până la sfârșitul regimului s-a sărbătorit și data de 30 Decembrie. Dacă, așa cum am spus, momentul revoluției bolșevice devine nesemnificativ în ultimii ani ai regimului, cele două momente de unire ale românilor capătă treptat conotații gigantice mai ales după anii 60, iar toate aceste schimbări de nuanță apar și în paginile revistelor.

Chiar de la instaurarea regimului, printr-o serie de directive a fost organizat și planificat timpul liber al școlarilor – chiar perioada de vacanță a acestora – în așa manieră încât în decursul zilelor în care nu se duceau la orele de clasă, aceștia să aibă timpul ocupat cu activități pline de conținut istorico-ideologic. În 1967, în timpul vacanței de iarnă, pionierii au fost chemați să ia parte la sărbătorirea Republicii și la Spectacolul festiv pe tema „Slăvit să fii pământ al patriei iubit”, cu prilejul aniversării a 20 de ani de la proclamarea Republicii.

Propaganda a urmărit, încă de la începutul regimului, construirea unui veritabil cult al liderului, punând în joc pentru acest demers toate resursele literare și artistice ale momentului. Or, pentru celebrarea acestui cult al liderului – fie că el se numea Lenin, Stalin, Dej sau Ceaușescu – pentru un mai bun control al societății, retorica festivităților, a acțiunilor de masă constituia o oportunitate. Toate aceste

festivități, unele dintre ele suprapuse pe sărbători a căror simbolistică națională s-a degradat treptat, au constituit momente exploatare la maximum de propagandă, care le-a transformat în ocazii de consolidare a sistemului. Această practică festivă nu e neapărat specifică mentalității comuniste, chiar dacă ea a atins cote gigantice în perioada respectivă. Ca fenomen, celebrarea sau procesul festiv în sine are la bază transfigurarea, retrăirea unui moment decisiv al cetății, prin urmare spectacolul obținut are o puternică încărcătură istorică și în același timp simbolică. Se face apel la anumite momente, interpretate printr-o grilă agreată de instanța care orchestrează întreaga festivitate, în cazul de față aparatul comunist. Remodelarea trecutului a constituit o metodă sigură în configurarea unei realități utile regimului, de care acesta s-a folosit în permanență și cu orice ocazie, ajungându-se până la cunoscutele interpretări protocroniste. Se cuvine a menționa și faptul că mania sărbătorilor și a celebrării a atins cote gigantice în timpul dictaturii lui Ceaușescu, când lunar se sărbătoreau și se comemorau personalități și date. Fenomenul poate fi pus în legătură cu vizitele pe care liderul român le-a efectuat în 1971 în spațiul asiatic (China lui Mao Zedong și Coreea de Nord a lui Kim Ir Sen) de unde a preluat ideea spectacolelor megalomane și a cultului liderului.

Aceste spectacole, reprezentări, festivități, mitinguri și acțiuni de masă au fost prezente ca imbolduri și acțiuni mobilizatoare și în publicațiile pentru copii. Un rol preponderent, așa cum am menționat, l-au avut publicațiile periodice, întrucât, dat fiind caracterul lor de apariții săptămânale sau lunare, legătura dintre echipele redacționale și cititori se putea realiza mai ușor, anunțurile și diversele tipuri de mobilizări generale se puteau face în timp util, iar pe de altă parte se asigura un feedback rapid. Periodicele

funcționau ca adevărate barometre ale vieții pionierești și controlau, sancționau, impuneau calendare de omagieri și comemorări, premiau sau, dimpotrivă, sancționau activitatea elevilor chiar și pe timpul vacanțelor. Majoritatea acestor acțiuni de masă care se promovau, aveau legătură cu trecutul și fie că era vorba despre simpla lectură a unor texte istorice sau despre concursuri cu tematică istorică sau chiar cu excursii și vizite la așa-numitele locuri ale memoriei, istoria, sau mai corect spus, discursul despre istorie devenise familiar în viața fiecărui pionier și contribuia la desăvârșirea sa ca om nou. Ideea festivă avea legături cu momentele trecutului și în același timp constituia o punte către prezent. Festivitățile erau atent selectate și organizate în așa fel încât să reprezinte momente emoționante, de comuniune cu strămoșii, cu cei dispăruți. În același timp, însă, prezentul era mereu adus în prim-plan ca termen de comparație și avea o conotație infinit superlativă, de timp al realizărilor, al desăvârșirii tuturor acțiunilor și proiectelor trecute.

În publicațiile care au apărut spre sfârșitul anilor

60, respectiv revistele „Cravata Roșie” și „Scânteia pionierului”, pionierii erau invitați să sărbătorească în primii ani ai regimului, alături de omologii lor sovietici, momente evocatoare din istoria Uniunii Sovietice. Mobilizările se făceau invocându-se de fiecare dată parteneriatul ideologic cu pionierii din Uniunea Sovietică, alături de care pionierii români îi glorificau la unison pe Lenin, pe Stalin sau Victorioasa Armată Roșie. Sărbătorile consemnate în paginile acestor reviste nu aveau nicio tentă națională și, în general, cele care s-au păstrat până către sfârșitul anilor 60 erau mai degrabă pe teme legate de muncă, de hărnicie, de depășirea planului și întreceri stahanoviste și mai puțin de istorie. În anii următori, însă, în timpul regimului Ceaușescu, pregătirea ideologică a fost accentuată iar pionierii și șoimii patriei (proaspăt apăruti în 1976 la inițiativa secretarului general) se pregăteau intens pentru apărarea efectivă a patriei, prin jocuri sportive și tabere ce mimau o pregătire militară, făcând chiar și gardă la drapel.

Anul 1976 a fost anul în care a avut loc la București primul Congres al Educației Politice și al

Tabără pionierească
Sursa: www.delcampe.net

Culturii Socialiste. Congresul a inițiat organizarea Festivalului Național al Educației și Culturii Socialiste intitulat sugestiv „Cântarea României”, după titlul unui poem în proză al pașoptistului Alecu Russo, foarte prezent în manualele școlare. Festivalul s-a pretins o amplă manifestare educativă și culturală artistică, de creație și interpretare, care să anime spiritele și să trezească valențele creatoare ale maselor. În realitate, festivalul punea la lucru toate clișeele propagandistice necesare modelării omului nou. Revenind la anii 70, putem spune că au fost anii în care s-au inițiat prin intermediul periodicelor – în special revista „Cutezători” – cele mai multe concursuri cu tematică istorică.

Anul 1977 a fost anul în care au debutat mai multe acțiuni pionierești mobilizatoare și prima dintre ele a fost sub egida „Tot înainte!”. Această acțiune, „nouă și originală, de masă” își propunea să traducă în viață „prețioasele indicații pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a dat cu prilejul deschiderii festive a Forumului tineretului”. La acțiunea „Tot înainte!” erau datori să participe toți pionierii și șoimii patriei. La nivelul fiecărei unități de pionieri trebuia să fie întocmit un „Program de activități” care să cuprindă: „evocarea unor momente importante din istoria patriei și a PCR”, „spectacole, recitaluri, versuri patriotice și revoluționare”, „organizarea de gărzi pionierești la monumentele eroilor cu depuneri de coroane de flori”, „drumeții și excursii la case memoriale, la locuri ce amintesc de trecutul glorios de luptă al poporului și partidului”.² Declanșarea acțiunii trebuia să se facă simultan, în toată țara, la o dată și o oră stabilite de comandamentul central printr-un „Ordin de acțiune”, iar festivitatea de închidere era prevăzută a se desfășura cu ceremonial pionieresc.

Tot în anul 1977 a avut loc al VI-lea Forum național al Tineretului subintitulat grandios „Spre

comunism pășim cutezători” ce a cuprins, la rândul său, o serie de acțiuni referitoare la „educația patriotică, revoluționară și socialistă a pionierilor”³. În luna mai a aceluiași an s-a sărbătorit cu mare fast centenarul Independenței de Stat a României, ocazie cu care a fost lansat concursul interjudețean „Drum de glorie: 1877-1977” care invita pionierii la evocări istorice în jurul momentului istoric al independenței, ca punte peste timp către anii glorioși pe care ei îi trăiau acum. Paginile revistei „Cutezători” au fost gazde importante ale directivelor ce trasau cu precizie tematica și planul concursului.⁴

Anul 1977 a fost și cel al declanșării unei mișcări sportive de amploare națională, intitulată sugestiv „Daciada”. Mișcarea a apărut la inițiativa lui Nicolae Ceaușescu și botezată astfel special pentru a satisface mania conducătorului referitoare la dacism. Competiția reprezenta în sine maniera prin care sportul – sub forma unor manifestări de masă – era folosit ca mijloc de propagandă în scopul îndoctrinării ideologice. Plecând de la devize competiționale mai vechi („Toate sporturile pentru popor”, „Primii în sport, primii în producție”), competiția era mai mult decât o simplă întrecere, era un veritabil mecanism menit să contribuie la omogenizarea și ștergerea diferențelor între oameni și comunități la nivel național și să asigure desăvârșirea educației comuniste, să dezvolte atașamentul față de valorile socialiste. Revista „Cutezători” a avut chiar un editorial intitulat „Start la Daciadă!”, iar cupele, trofee, câștigătorilor erau fotografiate și difuzate pentru ca toată lumea pionieriei să îi cunoască.⁵

Un an mai târziu, în 1978, a avut loc al VII-lea Forum Național al Tineretului, care a lansat deviza „Învățăm, muncim și trăim în chip comunist” – acțiune care a „izvorât din dorința fiecărui pionier de a se forma ca tânăr revoluționar” – după cum se

menționa în periodice. În mare parte această acțiune presupunea vizite la diferite fabrici, uzine, întreprinderi, biblioteci, muzee sau licee. Multe dintre deplasările, excursiile pionierilor erau transmise redacțiilor prin intermediul fotografiilor și publicate pentru ca toți cititorii să cunoască efectele acestei acțiuni de masă. Era ca un fel de bumerang ideologic.

Începând cu 1980 a debutat în publicații și în viața culturală a țării „momentul propagandistic Burebista”, marcând, sub conducerea legendarului rege, crearea primului stat centralizat dac, altă anticipare a glorioasei Epoci de Aur prezente.⁶ Sub deviza filiației cu străbunii și sub genericul „Suntem nepoți

de daci și de romani”, pionierii participă la concursuri pe această temă și citesc cărți din domeniul istoriei.

În anul 1982 a fost inițiată marea acțiune-concurs intitulată „Patrie română, țară de eroi” – deschisă tuturor pionierilor și având ca scop ultim omagierea și glorificarea ultimului și celui mai important dintre eroii țării, Nicolae Ceaușescu. Luând mai degrabă forma unui concurs cu tematică patriotică, acțiunea este lansată în luna decembrie prin intermediul redacțiilor diferitelor publicații pentru copii. De altfel, acțiunea este puternic monitorizată, iar redacțiile primesc vești că „acțiunea devine tot mai bogată în manifestări, exprimând atașamentul tinerilor

Sursa: www.delcampe.net

participanți, interesul profund pentru cunoașterea cât mai temeinică a bogatei și eroice istorii”. În cuprinsul unui articol din „Cutezători” sunt prezentate detaliat atât scopul și obiectivele acțiunii-concurs, modul de desfășurare, cât și maniera în care aveau să fie decise unitățile școlare câștigătoare.⁷ Ampla acțiune avea să se organizeze în fiecare an școlar și urma să înceapă în ultima săptămână a lunii noiembrie, printr-un program anunțat în publicațiile periodice.

În anul 1985 tot revista „Cutezători” a fost gazda concursului literar-artistic „Eroica 85” – în care atenția trebuia îndreptată către unul dintre marile evenimente ale anului: „împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, împlinirea a două decenii de când la cârma destinelor națiunii se află tovarășul Nicolae Ceaușescu”⁸.

Apogeul acestor mobilizări l-a prilejuit însă, Congresul al XIV-lea al PCR – și ultimul! – din anul 1989, moment în care pionierii și șoimii patriei au fost îndrumați să organizeze, în contextul publicațiilor pentru copii, o serie de acțiuni de masă de „adâncă semnificație”, printre care „Mulțumim pentru copilăria noastră fericită”, „Omagiul țării, conducătorului iubit”, „Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu” – acțiuni izvorâte din dragostea fierbinte față de patrie și partid, și din respectul pentru istoria țării. Acestor ample scenarii de legitimare politică – necesitând gigantice manifestări colective de festivism politico-ideologic, li s-a adăugat în jurul anului 1980 seria acțiunilor dedicate unei noi marote ceaușiste: dezideratul dezarmării globale.

Concluzionând, se poate afirma că publicațiile periodice pentru copii – și în mod special revista „Cutezători” – au constituit mediul prin excelență prin care au fost transmise mesajele ideologice către școlari și totodată canalele principale prin care s-au anunțat și urmărit acțiunile de masă mobilizatoare.

Aceste ample acțiuni – în mare majoritate cu legături în trecutul istoric, au avut rolul de a disciplina și forma continuu colectivele de elevi, de a organiza în jurul lor anul școlar și de a realiza coeziunea scopurilor precise referitoare la tână generație.

¹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Propagandă și Agitație, dosar 10/1967, fila 43.

² Acțiunea „Tot înainte!”, în „Cutezători”, nr. 23, 1977, anul XI (506), din data de 9 iunie, p. 5.

³ „Spre comunism pășim cutezători”, în „Cutezători”, nr. 22, 1977, anul XI, (502), din data de 2 iunie, p. 5.

⁴ „Drum de glorie: 1877-1977”, în „Cutezători”, nr. 19, 1977, anul XI, (502), din data de 12 mai, p. 3.

⁵ În cuprinsul numărului 579 din revista „Cutezători” din anul 1978 exista la pagina 12 „Clasamentul general pe județe din prima ediție a competiției Daciada” – pentru detalii vezi „Cutezători”, nr. 579, 1978, anul XII, din data de joi, 2 noiembrie, p. 12.

⁶ „2050 de ani de la crearea primului stat centralizat și independent, condus de Burebista”, în „Cutezători”, nr. 559, 1978, anul XII, joi, 15 iunie, p. 12.

⁷ „Start în ediția acțiunii-concurs Patrie română, țară de eroi”, în „Cutezători”, anul XVI, nr. 47 (842), 1982, din 16 octombrie, p. 6.

⁸ „Eroica 85”, în „Cutezători”, nr. 34, 1985, anul XIX, (985) din 21 august, p. 6.

George TURCĂNAȘU

Iașul nu e cool!

1. ieșenii-de-lângă-noi

Nu cred că există ieșean sau orice alt moldovean, care să nu fi asistat sau să nu fi fost parte a unui dialog în care propoziții sau fraze, precum: „ca în Iași, la *nimenea!*” sau „să vezi ce oameni sunt în Timișoara (sau Arad, Cluj, Oradea, Sibiu sau de unde tocmai s-a întors cel ce cuvântă), nu ca în Iași la noi!”, să nu fi fost rostite. Pot fi aranjate fie la debutul, fie la finalul dialogului, ca o concluzie, sau în orice altă parte a discuției. Cu un foarte mic efort intelectual, prima reacție a celui care ascultă de pe margine ar putea fi: „uăi (sau bă), oameni buni, ce prieteni aveți voi!”, ori mai impersonal: „cu ce oameni din Iași ați intrat în contact!?”. De cele mai multe ori aceste întrebări, dacă apar în mintea vreunui ascultător, nu sunt rostite, fie pentru că discuția se bifurcă, fie din alte varii motive.

Mă rog, am fi direct vizați, intrând, conform afirmațiilor de mai sus, în cohorta celor „de la noi”. Dacă nu se precizează că persoanele de față se exclud, ar trebui să ne supărăm pe acel prieten (sau prietenă) ce face astfel de afirmații? Ei, aș! Avem cel puțin două motive să nu ne supărăm. Primul e aparent facil, al doilea se insinuează într-o manieră mai ascunsă! Să le luăm în ordine:

Primul motiv, ce poate fi observat lesne de cei ce au o atitudine cât de cât analitică asupra discuției, e umorul situației. Întotdeauna se găsește ceva care a călătorit exact în aceleași locuri, și care e musai să-i țină partea celui ce a deschis discuția. Și așa ne „complimentăm”, în mod indirect, unii pe alții, până se face grătarul sau terminăm berea.

Cel de-al doilea motiv e faptul că suntem atât de

captivi stereotipurilor, încât nu mai realizăm că nu e musai să fim parte a unei categorii secundare a ființelor umane ce viețuiesc în spațiul „carpato-danubiano-pontic”.

Asemănător, dar poate nu la fel de strident, e și dialogul care ne poartă peste timp: „Ce era Iașul altădată!”, „primul teatru”, „prima universitate” sau „Iașul – oraș al începuturilor”. Dacă facem abstracție de realitatea diacronică, nu sunt altceva decât imagini statice, pe care le resuscităm, ca o expresie a frustrărilor acumulate în decursul istoriei și geografiei moderne și contemporane a spațiului românesc – contextul evoluției noastre.

Altădată nu e altceva decât variantă temporală a lui **altundeva**. Punem o barieră, de data această în timp, între spațiul bun, care a fost cândva, și unul mai puțin bun, pe care-l trăim în prezent. Un Iași zugrăvit în culori vii, calde, ce trezește însă melancolii maligne deseori, ce paralizează orice încercare de a ieși din conul de umbră în care o bună parte dintre noi credem că ne-am afundat iremediabil. Și ne uităm la ei, înaintașii noștri, al căror ADN teritorial suntem convinși că-l moștenim, ce au fost incomparabil mai bine poziționați într-o ierarhie a românilor vremii decât suntem noi acum. Și suntem convinși că nu suntem vinovați că ne comparăm altădată cu Atena, București, Belgrad sau Kiev. Vinovații sunt întotdeauna generațiile intermediare și ceilalți, a căror existență e sincronă cu a noastră, care nu sunt la fel de vioi în gândire ca ardeleanul sau bănățeanul contemporan.

2. când-susa-se-supără-pe-persepolis

Un susan (locuitor al Susei) s-a suparat pe un per-

sepolisian (locuitor al Persepolis-ului) reproșându-i că a dat capitala celor din Teheran. Țsta a fost doar primul episod. Al doilea episod e cu variantele persane ale lui Lăcustă Vodă și Lăpușneanu. Dacă aș fi știut suficientă istorie a imperiului respectiv, aș fi etalat doct și niște nume de împărați persani cu o imagine ciufulită și/sau negativă. În lipsa lor, dar și a locuitorilor respectivelor orașe capitale, trufașe atunci, inexistente acum, să ne uităm la ce mai bâiguie elita politică din prima fostă capitală durabilă a Moldovei.

Am să încep cu ceea ce acum câțiva ani politicianul, atunci PDL-ist, Gheorghe Flutur spunea, ca o reacție la „regionalizarea Dragnea”: „(*Iașul*) merită să fie capitală de regiune, dar și Bucovina are un cuvânt de spus. Noi nu concurăm cu Iașul. Îl respectăm”. Până aici totul e bine și frumos, chiar înțelept, dar pentru ceea ce urmează în discursul său nu cred că există pentru caracterizare epitete adecvate în limba română: „*Noi am dat capitala la Iași, iar ei ce au făcut? Au dat-o la București*”.

Dăunăzi, Președintele Consiliului Județean Suceava, Cătălin Nechifor, recidivează, afirmând că nu mai acceptă ca cineva „*să se mai ia de Suceava și de Ștefan cel Mare [...] Poate ar trebui să spunem foarte clar tuturor că Suceava e cine e. Să nu uite cineva că Suceava e cine e. Și toate până la Ștefan cel Mare. Până acolo: deci nu ne legăm de Ștefan cel Mare. Chiar nu e în regulă lucrul acesta. Nu ne-a durut capul despre Iași. Nu ne-a interesat că ne-au mutat capitala cu Lăcustă Vodă și cu Lăpușneanu. Am reținut, am înțeles, dar au trecut sute de ani, și de atunci până acum chiar sub talpa cuiva nu mai stăm. Eu personal nu mai stau*”. Nu mă pot abține, :) !

Să înțeleg că oștile de moldoveni ale lui Ștefan cel Mare, ignorând liniaritatea timpului, intră în conflict cu cele ale lui Vodă Lăpușneanu și ale lui Lăcustă Vodă!? Grea misiune să georeferențiez (procesul prin care harta digitală este asociată cu coordonatele

geografice reale) temporal o astfel de acțiune. Lăsând imposibila sincronizare la o parte, în termeni tehnici, ceea ce au debitat respectivii politicieni reprezintă o declarație de conflict (nu știu dacă au mai existat astfel de ghidușii prin Europa modernă și contemporană) a NUTS 3 – Județul Suceava, prin reprezentantul LAU 2 – Municipiul Suceava, NUTS-ului 3 – Județul Iași, vizat direct fiind reprezentantul LAU 2 – Municipiul Iași.

Asta să fie oare înțelegerea mecanismelor evoluției structurilor teritoriale, sau e vorba doar de discursuri politicianiste capabile să atragă atenția celor mai puțin pregătiți dintre cei care populează o zonă sau alta a Moldovei? Sincer, aș prefera a doua variantă. Oricum, lucrurile au luat-o razna: „acum și Botoșani va face parte din Bucovina” sau „Agenția de turism *** organizează excursii de o zi la mânăstirile din nordul Bucovinei” (au schimbat doar toponimul, uitând de adecvarea punctului cardinal), sunt doar câteva aberații care circulă pe net.

Prea multe Moldove actuale nu sunt altceva decât rezultatul unor „perversiuni” ale istoriei. În urma fiecărei divizări a vechiului stat, marile puteri ocupante inamice au fost preocupate să investească teritoriul rezultat cu o personalitate nouă. În cazul Bucovinei, ce se suprapune teritorial într-o bună măsură nucleului inițial al statului moldovenesc, s-a ajuns până la impunerea unei denumiri care să amintească cât mai puțin de cea originală. Deloc discretă acțiunea Imperiului Austriac, ce a inventat efectiv, dar durabil, Bucovina. Marea problemă e că nu doar forțele externe inamice au (re)modelat teritoriul a ceea ce a mai rămas din Moldova; stângăciile structurilor interne, amice de această dată, de încadrare politico-administrativă au afectat cel puțin în aceeași măsură teritoriul regional, iar acestea pot fi chiar mai nocive deoarece ating nu numai teritoriul, ci și modul de a-l trăi, respectiv teritorialitatea.

Din punctul de vedere al teritorialității lucrurile, cel puțin la prima vedere, nu arată că ne vom îndrepta către un viitor mai bun. „Concurența e bună!”, afirmă deseori economiștii sau cei influențați de către cinicii economiști. Eu unul nu pot să fiu de acord cu această afirmație în planul evoluției teritoriale. Concurența e deseori distructivă, neloială și are o doză prea mare de egoism. Întotdeauna va exista un holon spațial care se va comporta precum Pat Pending, personajul malign din serialul de desene animate „Curse trăsnite” produs de Hanna-Barbera (*Wacky Races*, în engleză), care va face ca lucrurile să nu evolueze într-o manieră normală către echilibru. „Scopul scuză mijloacele” nu are loc în ecuația unui teritoriu ce dorește să devină competitiv. Competiția e bună, mai corectă și nu exclude loialitatea față de parteneri. O regiune, dacă dorește să devină competitivă, trebuie să-și asigure coeziunea, iar dacă politicienii, dar și oamenii de rând, nu vor înțelege acest lucru, Moldova (în varianta sa apuseană) nu va mai putea fi reinventată.

Apropo, Lăcustă Vodă a domnit la Suceava!

3. iașul-nu-e-cool

Am întrebat-o acum trei sau patru ani pe domnișoara Lili din Botoșani, proaspătă absolventă a Liceului Economic din localitate: unde intenționează să urmeze facultatea? „La Sibiu!”, a venit răspunsul ei. Știind că dorește să urmeze o specializare banală (din cadrul științelor economice), alimentat și de o curiozitate profesională, am întrebat-o de ce nu optează pentru Iași, care e mult mai aproape!? „Iașul nu e cool!”, a venit de îndată răspunsul ei. Văzându-mă contrariat, tatăl ei mi-a dat o explicație suplimentară: „Am o cumnată la Sibiu, care are o firmă și o casă mare. Îi merge bine, dar e singură, fiul ei fiind plecat în Germania de câțiva ani. S-a oferit să mă ajute să-mi țin fata la facultate”. Probabil că răspunsul tatălui ar

fi fost suficient, dacă anul trecut, urmărit de aceeași „obsesie profesională” a fluxurilor, nu aș fi întrebat-o pe domnișoara Carmen, absolventă a Colegiului Național „A.T. Laurian” din Botoșani, pentru ce facultate optează. Dorea să facă Dreptul la Cluj, la Babeș-Bolyai. „De ce nu la Iași!?”, am întrebat. „Iașul nu e cool!”, am primit răspunsul, ca tras la indigo. Domnișoara Carmen nu avea rude la Cluj!

Câteva click-uri ne despart de informațiile statistice privitoare la numărul de studenți din Iași. Pe site-ul Direcției Județene de Statistică (DJS), aflăm că numărul studenților din orașul nostru e în cădere rapidă. De la aproape 70.000 de studenți, în intervalul 2004-2009, Iași au ajuns la doar ceva mai mult de 55.000 de studenți în anul universitar 2012-2013. Putem lesne identifica drept cauze ale acestei stări de fapt: deteriorarea structurii pe grupe de vârstă, efectele crizei economice, selecția mai dură a viitorilor studenți în urma examenului de bacalaureat sau concurența cu alte centre universitare (inclusiv cele din străinătate). Oricum, importanța relativă a centrului universitar Iași se deteriorează în raport cu cea a Clujului, a cărei scădere a numărului de studenți, generalizată la nivelul întregii Româнии, este mult mai atenuată.

Un lucru e cert, Iași se decuplează lent de hinterlandul său universitar tradițional. Să stea oare la baza diluării importanței regionale și naționale, chestiunile social-economice sau resorturi mai subtile? Pe la mijlocul anilor '90, pe vremea studenției mele, aveam colegi din Caraș-Severin, Hunedoara, Brașov sau Constanța, care nu știu cât erau de atrași de mirajul marelui oraș moldovean, cât de mediul securizant oferit de rudele lor din Iași, frații sau părinții părinților lor. Aceștia erau copiii celor ce au participat la marea migrație economică a moldovenilor din anii '70-'80, în căutarea unei vieți mai bune în vestul sau sudul țării. Acum fluxurile de studenți s-au inversat, o parte dintre ele având aceeași motivație a soli-

darității familiale.

Un sondaj pe internet, ce vizează opțiunile elevilor Colegiului Național „A.T. Laurian” din Botoșani, evidențiază că Iașii nu mai sunt la fel de atractivi ca altădată. Deși centrul universitar Iași rămâne prima opțiune pentru elevii botoșăneni, nu mai adună decât ceva mai mult de 40% dintre opțiuni. Bucureștii se află pe locul al doilea, cu ceva mai mult de 20%, Clujul, cu 15%, pe al treilea, iar restul este împărțit între alte centre universitare, inclusiv cele din străinătate. Nu sunt foarte sigur dacă opțiunile viitorilor studenți s-ar materializa sau nu, dar Iașii nu mai e perceput ca oraș central de către aproape 60% din populația liceală. Situația e gravă, având în vedere faptul că Botoșanii este orașul ce furnizează cei mai mulți studenți centrului universitar Iași, după orașul nostru.

Sunt mulți cei ce vor afirma că trebuie să ne intereseze mai mult calitatea studenților, decât numărul lor. Nu vreau să fiu ipocrit, așa că am să afirm că ne interesează deopotrivă și cantitatea lor. Economia orașului e dependentă de funcția universitară. Un număr mai mic de studenți se va reflecta în mod negativ asupra economiei orașului, de la decăderea „industriei divertismentului”, la dispariția micilor chioșcuri cu produse diverse din proximitatea campusurilor sau reducerea activității, mai degrabă informale, a închirierii spațiilor de locuit.

4. centralitate-teritorialitate-identitate-și-alte-declicii-deopotrivă-spațiale-și-temporale

Caracteristică fundamentală a unui teritoriu, centralitatea nu este un produs exclusiv al geometriei. Ca reper și ca element structurant al unui teritoriu, centralitatea este un construct mai degrabă cultural, un produs, deopotrivă social, economic și politic. Centralitatea nu e unică; în funcție de repere și de scara de analiză, vorbim mai degrabă de o succesiune de centralități, intuite și explicate de geograful german W. Christaller în teoria locului central. Centrali-

tățile se ordonează trans-scalar: cele locale tind a se agrega în clustere, subordonându-se unor localități urbane de talie mai mare și mai bine situate în raport cu geometria relațiilor spațiale. Acestea din urmă, pot genera centralități superioare, ce au capacitatea de a insera micile organizări spațiale obținute până la scară globală.

Fiecare centralitate generează o structură teritorială ai căror locuitori își au propriul mod de practicare a teritoriului, propria teritorialitate, iar în raport cu cei din exterior ceea ce îi definește e identitatea. Identitatea e exhibată sau ascunsă, în funcție de imaginea de marcă a locului de proveniență. „Harnicul” și „civilizatul” ardelean va ține cu tot dinadinsul să-ți spună și de zece ori într-o conversație ca el e din Ardeal, în timp ce „leneșul” și „nespălatul” moldovean, nu se va grăbi să-și destăinuie regiunea natală, iar dacă nu reușește să-și ascundă accentual, îți va spune ca Suceava nu e în Moldova sau că Iașul e „Occident curat” pe lângă celelalte așezări moldovene. (Îmi vine să râd când mă gândesc la faptul că și timișorenii sau clujenii trebuie să facă un efort asemănător pentru a-i convinge pe străinii occidentali că ei sunt altfel decât restul românilor.) Bineînțeles, că există și o specie aparte, neinteresantă din punctul de vedere al scriiturii de față, dar cu un umor debordant și cu o teritorialitate așisderea. De la această categorie veți afla unde s-au născut Eminescu, Iorga, Enescu, Alexandru Ioan Cuza, Bacovia și mulți, foarte mulți alții.

Lumea noastră e una trans-scalară, la fel ca și trăirile noastre sau multiplele identități pe care (e necesar să) ni le asumăm. Deseori captivi stereotipiei regionale, atunci când reperul nostru e nivelul național, inventăm conflicte la nivel regional, dar adesea „drama” noastră se consumă în intimitatea identității ca individ în raport cu cei din exterior. Refuzăm să mai fim moldoveni și încercăm să ne construim o altă identitate, de data aceasta nu pentru cei din exterior,

ci doar pentru confortul nostru.

Teritorialitatea nu e o dogmă, iar exprimarea nu trebuie să fie încastrată într-un formular rigid, de genul: statul căruia aparții, regiunea, județul, localitatea sau viceversa. Identitatea e mult mai subtilă decât transcalaritatea ei. Chiar dacă există o taxonomie și o scalaritate a teritoriilor, fiecare individ își exprimă apartenența teritorială așa cum simte. Nu e deloc lipsit de patriotism să te simți mai ardelean, mai moldovean, mai băănățean sau, în fine, mai bucovinean și să susții construcția unui teritoriu românesc (inclusiv regional!) etic și echitabil din această postură. Dar e condamnat să negi evidențele!

Faptul că suntem captivi stereotipurilor, că refuzăm, ca și politicienii noștri (eventual, ai lor!), să ne mai asumăm o identitate-lest sau faptul că ambele domnișoare au oferit aceeași motivație a alegerii unui centru universitar situat la o distanță mai mare, în detrimentul Iașilor, ar trebui să ne pună în alertă. Imaginea unei țări, a unei regiuni, a unui oraș reprezintă în lumea contemporană un reper fără de care nu mai putem face alegeri. Nu contează ce vede tatăl, ci contează percepția domnișoarei Lili asupra orașului Iași. Pentru ea, Iașul nu e cool! Nu contează că oameni mai pregătiți și poate mai educați sunt chiar în fața ta, deja știi că locuitorii din vest sunt cei ce posedă aceste calități într-o măsură mai mare decât prietenii tăi moldoveni. Ne situăm pe un teren alunecos, al imaginii de marcă, al brandului ce e rodul unei construcții cel mai adesea voluntare. Dar această construcție prezintă mai degrabă o realitate cosmetizată, o impostură, bazându-se doar pe imagini pozitive pentru cei din exterior, propulsând calitățile locului și ignorând defectele acestuia.

Ca și în poziționarea temporală, când filtrul uitării reduce amintirile la ceea ce a fost frumos, și filtrul distanței ascunde ceea ce nu dorim să vedem sau ceea ce nu cunoaștem îndeajuns. De ce pentru ieșeni

orice oraș din vest e mai frumos decât Iașul? Pentru că din ecuația teritorială a peisajului urban propus nouă, vizitatorilor, lipsește orașul - marile suprafețe urbane, pe care se etalează spațiul rezidențial, dominat oriunde în România de cartierele de blocuri, unde nu neapărat griul sau noile culori apărute în mod insolit după izolarea termică sunt cele care deranjează vizual privitorul, cât geometriile deloc inspirate ale balcoanelor, mahalalele ce înconjoară orașul de odinioară, unde noile inserții arhitecturale intră în conflict cu mai vechile lor geometrii, spațiile ocupate de halele industriale mai vechi sau mai noi, depozitele sau „spațiile altfel” – maidanele urbane post-industriale asaltate de buruieni și controlate de haitele de câini, axele feroviare, trama stradală moștenită și (încă!) neadaptată cerințelor urbane actuale etc. Pentru localnici, acestea devin elementele de reper sau discontinuitățile pe care trebuie să le învingă în ritmul diurn al practicării spațiului urban. E valabilă și reciproca. Dacă un bucureștean, timișorean sau un clujean vă va spune că „Iașul e frumos”, nu e neapărat un compliment gratuit. Ei privesc orașul sub forma unor imagini statice, pe când noi, locuitorii, avem o percepție organizată și radical diferită asupra spațiului urban. În practica noastră cotidiană, noi ne bazăm pe o geografie a rețelelor reticulare care pun în relație domiciliul cu locul de muncă sau locurile de recreere. Pentru noi, cartierele Păcurari, Alexandru, Nicolina, Tătărași reprezintă repere areolare cel puțin la fel de importante ca marile repere culturale, dar punctuale ale Iașului.

Nemulțumiți? Neîncrezători? Neprieteni? Supărați pe spațiul și timpul teritorialității noastre? Există un om ce a depistat ingredientul lipsă al Iașului contemporan. Referindu-se la proaspăta candidatură a orașului nostru la titlul de CCE 2021, actorul ieșean Teodor Corban, ambasador cultural al Iașului a afirmat: „*Iașul are, evident, în gena sa toate ingredientele*

IAȘUL TURISTIC. SAU NU?!

ca să devină Capitală Europeană a Culturii. Îi lipsește unul singur, dar esențial: solidaritatea. Dacă toți cei care datorăm ceva Iașului pentru ceea ce suntem acum, fie că locuim aici, fie că am plecat din țară, dacă toți am sprijini concertat această candidatură, atunci orașul nostru ar deveni iarăși capitală”.

O rețetă pentru ca Iașul să se delecteze de această stare nu cred că poate fi importată, doar și pentru faptul că orașul nostru nu a fost tot timpul unul din categoria celor secundare. Acesta s-a secundarizat în timp atât cultural, cât și demografic, economic și social. Poate și din această cauză Iașul se reinventează cu greutate, sub presiunea unui timp ce a fost odată

mai generos cu regiunea noastră. Afirmăm că suntem atașați de tradiții și istorie, dar de fapt suntem blocați într-o imagine stranie a orașului dintr-o paradigmă teritorială defunctă. Nu cred să existe un alt oraș al României mai legat de legende, etichete și gloria demult apusă, ca Iașul.

(Această scriere conține și fragmente din: „Iașul de lângă noi”, „Când Susa se supără pe Persepolis” și „Iașul nu e cool” publicate la rubrica „Teritorii Subiective” a Opiniilor din „Ziarul de Iași”)

Zona Pădurii, Iași

Foto: Florin Lăzărescu

Mihai CHIȘCĂ

Zone turistice în județul Iași

Despre potențialul turistic al județului Iași se vorbește rar. Județul este considerat, din acest punct de vedere, o umbră fără contururi definite a municipiului. Promovările lipsesc aproape cu desăvârșire, până și ieșenilor fiindu-le străine multe dintre reperele turistice cel puțin interesante pe care comunele ieșene le dețin. Iată de ce considerăm utilă o sistematizare a acestor repere, în speranța că ar putea fi un bun început pentru o mai serioasă abordare a temei în discuție.

(Dacia literară)

ZONA BÂRNOVA

Comuna Bârnova face parte din categoria localităților administrativ teritoriale cu concentrare mare de obiective turistice naturale și antropice.

Obiective turistice naturale – Conform Hotărârii nr.8 / 1994 a Consiliului Județean Iași cu privire la instituirea unor arii protejate, în teritoriul comunei Bârnova au fost identificate:

- Rezervația paleontologică Repedeș – protejează fauna fosilă pe care o conțin calcarele oolitice de Repedeș, localizată la limita de nord-est a satului Pietrăria pe o suprafață de 4.98 ha;

- Aria avifaunistică Repedeș/ Bârnova – cuprinde masivul forestier cu același nume în care sunt ocrotite 120 de specii de păsări;

- Parcul dendrologic al Domeniului Inculeț - păstrează elemente floristice valoroase ce necesită a fi protejate (monumente ale naturii): 1 stejar de 150 de ani, 1 salcâm japonez și 2 nuci negri de 100 de ani;

- Monumente ale naturii – tei argintiu la Mănăstirea Bârnova de 350 ani, 2 tei argintii de 150 de ani și un castan de 150 de ani – în satul Vișan, 3 stejari de 150 de ani (stejarii lui Movilă), un stejar de 200 de ani (în satul Cercu), 2 stejari de 300 de ani (pe proprietatea Potop/ satul Bârnova);

- Perimetre speciale forestiere – trupuri de pădure cu rol de protecție, în special pentru protecția solului, localizate la sud și nord de satul Păun, în lungul DJ 247 spre Iași.

Obiective turistice antropice – Localitatea Bârnova se caracterizează printr-o concentrare foarte mare de patrimoniu construit cu valoare culturală de interes național prin prezența Ansamblului Mănăstirii Bârnova, clasificat ca monument istoric de valoare națională excepțională.

În comună se mai întâlnesc valori culturale-istorice de importanță națională și locală, Biserica Sfinții Apostoli (satul Păun) – monument istoric și ansamblu de clădiri ce au constituit Domeniul Inculeț, arie protejată conf. Hot. 8 / 1994 și Mănăstirea Piatra Sfântă (Schitul lui Târâță), din secolele XVIII-XIX (Sat Pietrăria).

Bârnova este deja intrată în tradiția locurilor pentru agrement și practicarea sporturilor de iarnă putând fi amenajată ca stațiune turistică de interes local. Pentru aceasta se impune:

- modernizarea structurilor de cazare existente pentru ca cca. 1.000-1500 de persoane să poată petrece sfârșitul de săptămână aici. Baza de cazare este reprezentată în prezent de Cabana Bârnova (comuna

Mănăstirea Bârnova

Grajduri) ce dispune de 20 de locuri, precum și de pensiunile agroturistice cu alte 70 de locuri. În afara acestora, în zonă se mai află un camping la Schitu Duca cu o capacitate de 38 de locuri. Asigurarea unor noi spații de cazare de genul căsuțe de vacanță, camping, motel, concomitent cu unități de alimentație publică, trebuie să asigure condiții propice pentru petrecerea concediului de odihnă, atât în perioada de iarnă cât și de vară, și pentru realizarea de drumeții la Dobrovăț, Poiana cu Cetate, Bârnova-sat.

Odihna, aerul curat, consumul de alimente proas-

pete (inclusiv cura de legume și fructe), degustarea vinurilor, rachiurilor, a unor preparate din gastronomia țărănească sunt argumente pentru practicarea turismului rural și dezvoltarea agroturismului (Păun, Pietrăria, Poieni, Schitu Duca, Grajduri, Ciurea).

– amenajarea unei pârtii de schi (respectiv omologarea acesteia) și de bob, precum și a altor terenuri pentru practicarea sporturilor pe timp de iarnă dar și a unor terenuri pentru baschet, tenis, minigolf pentru perioada de vară. În aceste condiții promovarea zonei se poate realiza și prin organizarea de compe-

țiții sportive cu caracter local/regional.

– promovarea zonei prin includerea ei în ofertele turistice precum și ca parte componentă a unor trasee :

1. Pietrăria – Poieni – Schitu Duca – Grajduri – Ciurea;

2. Păun – Goruni – Chicera – Poieni – Schitu Duca – Blaga – Dumitreștii Gălății – Pocreaca – Dobrovăț;

La 2 km de Bârnova se află satul Poiana cu Cetate. La marginea satului, în poiana cu același nume se găsesc ruinele unei cetăți din vremea lui Ștefan cel

Mare. Zona oferă posibilitatea practicării schiului și săniușului.

ZONA ARONEANU – DOROBANȚ

Amplasată în apropierea municipiului Iași, într-o ambianță naturală foarte plăcută (relief colinar, păduri, lacuri, livezi), dispune de un potențial de atracție turistic și un habitat deosebit.

Arealul poate fi amenajat ca important centru de agrement și sportiv al municipiului Iași datorită prezenței zonelor împădurite (pădurea Ghiorgiasa), iz-

Biserica Aroneanu

IAȘUL TURISTIC. SAU NU?!

voarelor de apă minerală (Aroneanu I, II, III – administrate de R.A. „Apemin”), a lacurilor precum și a obiectivelor istorice și culturale. În vederea promovării zonei și atragerii unui număr mai mare de turiști se pot întreprinde o serie de măsuri:

- asigurarea accesibilității (respectiv pietruirea DC15 și a drumurilor comunale care asigură accesul spre obiective);

- amenajarea lacurilor; Lacul Aroneanu 1 oferă prin lungimea și lățimea sa posibilitatea amenajării unei piste pentru desfășurarea sporturilor nautice de agrement și de performanță. Lacul Aroneanu 2 poate fi amenajat ca pepinieră piscicolă cu posibilități de agrement și piscicultură.

Pentru agrementarea zonei se propune împădu-

rirea versantului stâng al lacului Aroneanu 2, având rol de stabilizare a terenului și crearea de liziere - perdele de protecție între șosea și malul lacurilor, unde poate fi amenajat un loc de popas pentru plajă și odihnă.

Pentru desfășurarea în bune condiții a activităților de sport nautic și odihnă de scurtă durată (sfârșit de săptămână) se impune:

- amenajarea plajelor pe malul lacurilor;
- modernizarea și echiparea corespunzătoare a bazei sportive de canotaj Dorobanț (eventual dezvoltarea unei baze de cantonament pentru sportivi);
- dezvoltarea unităților de cazare. Capacitatea de cazare a zonei este de doar 20 de locuri.
- promovarea zonei, a obiectivelor istorice și cul-

Lacul Dorobanț

turale (Biserica Sf. Nicolae, ruinele fostului palat al Roznovanilor) dar și din punct de vedere sportiv, în vederea efectuării cantonamentelor și organizării de concursuri sportive.

Potențialul ambiental plăcut reprezentat de relief, pădure, lacuri, vii și livezi specifice acestei zone oferă posibilitatea practicării pescuitului, vânătorii, sporturilor nautice precum și a drumețiilor. În acest sens poate fi propus **traseul turistic** Iași – Aroneanu. Străbătut de drumul comunal dă posibilitatea vizitării monumentului istoric Biserica Sf. Nicolae, drumul continuând spre pădurea Aroneanu. De pe același traseu se ramifică drumul care duce spre lacurile Aroneanu I și II, continuând mai departe spre nord la Stânca Roznovanu unde pot fi vizitate ruinele fostului Palat al Roznovanilor. În imediata apropiere a comunei se află complexul natural recreativ al municipiului, pădurea și salbele de lacuri Ciric, precum și clubul sportiv aeronautic „Moldova” Iași.

ZONA DUMBRAVA

Pe drumul județean 248, la 9 km. de la ieșirea din Iași, în apropierea satului Dumbrava se află iazul Ciurbești cu o suprafață de cca. 6 ha. În afara cadrului natural plăcut, în zonă mai pot fi vizitate o serie de **obiective turistice** (rezervații arheologice – așezarea dacică „Dealul Dumbrava”, „Lunca Ciurei”, Biserica Sfântul Nicolae – sat Ciurea, Biserica Sfântul Gheorghe – Piciorul Lupului ș.a.). Trebuie menționat faptul că Biserica fostului Schit Hlincea cu hramul Sfântul Gheorghe (sec. XVI) este considerată ca fiind monument istoric de valoare excepțională.

Amenajarea zonei pentru petrecerea sfârșitului de săptămână este necesară pentru a oferi o zonă de agrement populației din cartierele de la marginea orașului.

În acest scop se propune realizarea unor căsuțe

de vacanță (capacitatea 70 de locuri) precum și a unui motel (singurele forme de cazare în prezent fiind pensiunile agroturistice). Pe lângă infrastructura de cazare sunt necesare și dotări de agrement precum teren pentru camping, restaurant, plajă, ștrand și eventual o bază de canotaj. Condițiile oferite de cadrul natural sunt propice pentru practicarea canotajului, înotului astfel încât se poate amenaja o bază sportivă de cantonament, un club pentru canotaj.

ZONA BREAZU

Amplasată la nord de municipiul Iași, pe drumul județean D.J. 248, zona Breazu face parte din teritoriul preorășenesc ieșean ca spațiu plantat cu funcții multiple: protecție, microclimat, extinderea zonelor verzi intravilane, agrement (existența pădurii de agrement, cu folosință generală).

În vederea dezvoltării ca zonă de agrement pot fi propuse o serie de dotări precum:

- pârtie de schi și sanie;
- terenuri de sport (volei, handbal, baschet, badminton);
- camping și unități de alimentație publică.

ZONA BUCIUM – REPEDEA – POIENI

A intrat în tradiția ieșenilor deplasarea în timpul liber spre acest areal. Zona dispune de un masiv împădurit dezvoltat, cu amplasamente favorabile pentru toate tipurile de activități recreative precum și de locuri de cazare oferite de Motelul Bucium. Mai mult, pot fi organizate aici drumeții spre alte zone precum: Bucium – Repedea – Păun – Poieni sau Dobrovăț.

Pentru îmbunătățirea condițiilor de agrement se impun o serie de investiții precum:

- amenajări adecvate ale zonelor în aer liber (adăposturi, locuri pentru picnic, închirieri de șezlonguri,

umbrele etc.);

- dotări pentru practicarea sporturilor (terenuri de tenis, volei, badminton);
- dezvoltarea capacităților de cazare (căsuțe de vacanță) precum și camping;
- dezvoltarea unităților de consum (în zona viilor);
- teatru în aer liber (Pietrărie).

ZONA CUCUTENI – COTNARI – HÂRLĂU – DELENI – PÂRCOVACI

Zona, deosebit de atractivă din punct de vedere turistic, este încă slab valorificată.

Cucuteni – Situată la aproximativ 60 de km. de municipiul Iași, vatră istorică a civilizației „Cucuteni” și a altor vestigii istorice, accesibilă pe DN 28 și DJ 118, comuna constituie un punct de atracție pentru turiști, atât pentru petrecerea timpului liber cât și pentru tratament.

Astfel, pentru dezvoltarea turismului în scop de tratament poate fi dezvoltată zona satului Băiceni

unde au fost identificate resurse hidro-minerale. Satul face parte din comuna Cucuteni, fiind situat în partea de vest a județului, la 12 km de Târgu Frumos și 60 km. de municipiul Iași. Spre vest de această localitate se întinde platoul structural al Laiului iar spre N, NE și E se află prelungirea Dealului Stroiești-Osoi. Din punct de vedere climatic, se manifestă un caracter de adăpost cu însoțire puternică. În ceea ce privește factorii naturali, au fost semnalate, identificate și analizate un număr de 9 izvoare, din care doar două își mențin interesul balnear: izvorul P. Poni și Cetățuia. Aceste izvoare sunt caracterizate ca ape sulfuroase, bicarbonate, sodice hipotone. Celelalte 7 surse provin din fântâni insuficient amenajate și neprotejate.

Bioclimatul localității, considerat după ansamblul

Vestigii ale civilizației Cucuteni

Foto: Corneliu Grigoriu

caracteristicilor sale și a înălțimilor ocrotitoare, prezintă evidente avantaje balneare și turistice. Sub raport turistic, un argument îl reprezintă stația arheologică Cucuteni, de importanță europeană.

Apele minerale curative, elementele peisagistice și fondul arheologic de valoare europeană reprezintă suficiente motivații pentru a dezvolta aici un complex balneo-cultural cu o serie de secțiuni precum:

- balneoterapie;
- spații cazare cu funcție sanatorială și ca popas turistic;
- laborator arheologie cu sală muzeală de prezentare;
- dotări pentru alimentație și agrement.

Localitatea poate fi amenajată pentru a deveni o microstațiune balneară de interes local. Aceasta presupune construirea unui hotel dotat cu echipamentul necesar, restaurant, precum și dotări de agrement: terenuri de sport, amenajare parcuri, club cu discotecă, sală de spectacole.

Zona se remarcă și prin gama diversificată de **obiective turistice** dintre care pot fi menționate:

- vestita civilizație „Cucuteni”;
- Muzeul arheologic Cucuteni, care adăpostește un mormânt princiar și alte piese importante din punct de vedere istoric și arheologic;
- Dealul Cetățuia – așezare neolitică, descoperită în anul 1884 de folcloristul ieșean Teodor Burada, cercetată din punct de vedere arheologic din același an de către specialiști români și mai apoi de marele cercetător german Hubăr Smith;
- monumente istorice și de arhitectură: Sat Băiceni – Biserica „Sfinții Voievozi” (1804), cu adăugiri ulterioare, Biserica de lemn „Sfânta Treime” (1808), Sat Cucuteni – Biserica „Schimbarea la față” (1777); Casele familiei Cantacuzino, aparținând

sec. XVII-XVIII;

- în satul Săcărești poate fi vizitată casa memorială a marele chimist Petru Poni;
- există un iaz piscicol (cu suprafața de 4,5 ha) unde se poate practica pescuitul sportiv;
- pe un teren din apropierea Mănăstirii Secu s-a construit un schit cu biserică din lemn la etaj, având unele sculpturi din lemn foarte valoroase și importante picturi;
- în apropiere, în comuna Ruginoasa, se află vestitul palat al lui Alexandru Ioan Cuza;

Punerea în valoare a obiectivelor istorice/arheologice, a mănăstirilor se poate realiza prin semnalizarea adecvată a acestora și promovarea lor prin includerea în oferte turistice ale agențiilor de turism. Numărul mare al acestui tip de obiective, dublat de cadrul natural deosebit din zonă favorizează amenajarea unui sat de vacanță/ tabere pentru elevi și studenți (capacitate de cca 60 de locuri) și a unei cabane, îndeosebi pentru cei interesați de istorie/ arheologie, prin parteneriate cu facultățile de profil în vederea realizării practicii studențești.

Zona este vizată pentru promovarea unor „discrete formule turistice”, cu investiții private și tabere de artă. Dezvoltarea ei este motivată de existența unui cadru natural pitoresc și variat, cu posibilități de valorificare: izvoare de ape minerale, iazuri piscicole, terenuri pentru agricultură și pentru construcții de locuințe, cariere de piatră, nisip și argilă, condiții favorabile mai ales pentru viticultură, resurse forestiere, obiective istorice și arheologice naționale nevalorificate suficient.

Meșteșugurile continuă și ele să confere zonei un plus de atractivitate. Vestita ceramică de Cucuteni poate fi pusă în valoare prin participarea la târguri regionale de olărit dar și prin înființarea în localitate

Ruine Cotnari – Schola Latina

Foto: Corneliu Grigoriu

a unei tabere cu acest specific pentru turiștii români și străini.

Cotnari – este situată în partea de nord-vest a județului, la 64 de km. de municipiul Iași, pe drumul național 28B și la aproximativ 10 km. de orașul Hârlău. Este o zonă importantă din punct de vedere turistic prin resursele turistice de care dispune.

Dintre obiectivele turistice antropice pot fi menționate: Biserica Sfânta Paraschiva (sat Cotnari), Cetatea traco-getică „Dealul Cătălina” (sat Cotnari) și Punctul muzeal „Cezar Petrescu” din Cotnari, inaugurat la 2 octombrie 2015, în cadrul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT).

Expoziția permanentă reconstituie muzeografic viața și activitatea scriitorului Cezar Petrescu.

La acestea se adăugă și o serie de obiective naturale precum viile din zona Cotnari, legate de numele lui Ștefan cel Mare, care a construit poduri și pavat drumuri pentru a ușura transportul vinului, precum și pivnițe adânci pentru păstrarea acestuia. În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*, Dimitrie Cantemir spunea: „și vinul cel mai bun se face la Cotnari și îndrăznesc să-l consider superior tuturor celorlalte vinuri din Europa”. Vinul emblemă este Grasa de Cotnari, care, în 1900, la Expoziția Mondială din Paris, a fost premiat cu o medalie de aur și de atunci

a dobândit numele de „Floarea României”. Alte soiuri de vinuri din podgoria Cotnari sunt:

- Feteasca albă (vin demidulce sau dulce);
- Tămâioasa Românească/ Busuioacă de Moldova (vin dulce aromat);
- Frâncușă/ Țârțară (vin alb, sec nervos, cu o bună aciditate);
- vin sortiment (plasat în categoria vinurilor demidulci și dulci cu următoarea combinație: 30% Grasă, 30% Fetească Albă, 30% Frâncușă, 10% Tămâioasă românească).

Există de altfel și un mic muzeu în care sunt expuse unelte primitive de fabricare a vinurilor și alte materiale scrise despre vie.

La Cotnari vizitatorii se pot bucura de degustări de vinuri alături de tot felul de mâncăruri tradiționale, tipice zonei.

Aceste resurse pot fi valorificate prin dezvoltarea turismului viticol, care în prezent este slab valorificat. Promovarea unei asemenea forme de turism va fi stimulată și de punerea în practică a unui traseu național aflat în prezent în fază de propunere, intitulat „Drumul vinului”, un segment al acestuia vizând și partea de NE a țării, incluzând și podgoria Cotnari.

Deleni – amplasată la numai 7 km. de orașul Hârlău, comuna este renumită pentru calitatea aerului și a apei, livezile de pomi fructiferi și vița de vie, precum și pentru salba de lacuri. Având în vedere și prezența vestigiilor istorice și arheologice, putem considera că localitatea prezintă suficiente atuuri pentru a fi dezvoltată ca stațiune de interes local.

În forajul Deleni – Hârlău se găsesc izvoare de apă minerală similare cu cele de la Nicolina. Acestea sunt ape clorosodice și clorocalcice, ușor radioactive, cu o mineralizație foarte ridicată.

Satul Pârcovaci din componența comunei dispune

de izvoare de ape minerale precum și de un climat favorabil pentru amplasarea în zonă a unui obiectiv sanatorial și construirea și amenajarea unor căsuțe de vacanță destinate curei de reconfortare.

În localitatea Deleni există izvorul „Deleni Fierbătoare”, administrat de R.A. Apemin.

Aerul curat este datorat prezenței pădurii de pe Dealul lui Holm, cu rolul complex pe care îl are în ameliorarea climatului și regimului hidrologic al apelor, protecția solului, precum și pentru potențialul turistic și de agrement. Prezența pădurii a influențat pozitiv mediul menținând și conservând cât mai aproape de starea naturală multe din componentele acestuia. Pădurile ce se extind din zona Hârlău pot fi valorificate prin realizarea unor spații de cazare de tip camping /căsuțe de vacanță precum și a unor unități de alimentație publică în vederea dezvoltării turismului de agrement și sfârșit de săptămână precum și a turismului de tranzit, având în vedere proximitatea față de artera rutieră DN 28B. Ele sunt completate de importante suprafețe ocupate de vii și livezi.

În afară de prezența apelor minerale și a masivelor împădurite dintre obiectivele turistice naturale mai pot fi menționate:

- două parcuri dendrologice în localitatea Maxut:
 - Domeniul Ghica Polizu de 1,5 ha;
 - Domeniul Ghica (Spitalul de copii Deleni) cu suprafața 3,50 ha.
- parc de agrement la cota 518 m pe Dealul lui Holm în localitatea Poiana;
- lac pentru pescuit sportiv în localitatea Poiana.

Ca mărturie a bogatului trecut istoric stau numeroasele vestigii istorice și de arhitectură care conferă zonei un plus de atractivitate. Dintre acestea pot fi menționate: Ansamblul Curții Boierești (Feredeni), Ansamblul Cantacuzino-Deleanu (Deleni), Hanul din

sec. XVIII (Deleni) și Schitul Lacuri (Schitul Deleni-Sihăstria) din Codrul Delenilor cu Biserica Sfântul Nicolae (Deleni).

La acestea se adaugă și practicarea meșteșugurilor, respectiv vase din ceramică neagră de la Deleni.

Toate acestea presupun rezolvarea unor probleme prioritare. Pe de o parte, este vorba de accesibilitate, ceea ce impune dezvoltarea căilor de acces (DJ 281 Belcești – Bahlui, DC 144 Bahlui – Cotnari, DC 135 Cotnari – Horodiștea) și dezvoltarea accesibilității către zona Cucuteni – Băiceni, relativ izolată în prezent datorită stării precare a drumurilor.

Pe de altă parte este vorba de starea infrastructurii de cazare. În prezent baza de cazare este alcătuită dintr-un hotel amplasat la Hârlău (44 de locuri), o cabană (16 locuri), 12 căsuțe (24 locuri) la Poiana-Deleni și un camping la Deleni. Pe lângă acestea se propune și construirea și amenajarea unui sat de vacanță precum și amenajarea de terenuri de joacă pentru copii și terenuri de sport în scop de agrement.

Inexistența și/sau starea proastă a spațiilor de cazare poate fi într-o oarecare măsură compensată prin dezvoltarea agroturismului, respectiv crearea unor pensiuni turistice, agroturistice și clasificarea acestora pentru a putea fi incluse în circuitul turistic.

ZONA STRUNGA – MICLĂUȘENI – TREI IAZURI – MIRCEȘTI

Zona atrage atenția îndeosebi datorită potențialului balneoclimateric al stațiunii Strunga. Valorificarea presupune în primul rând atragerea de resurse financiare în vederea dezvoltării unei baze moderne de tratament pe principiul „totul sub același acoperiș” și a dotărilor în scop terapeutic, în prezent inexistente.

Singura stațiune de tratament balneo-climateric

din regiune necesită amenajarea unor spații de cazare corespunzătoare. Structura de primire turistică cu funcțiuni de cazare este alcătuită din 6 pavilioane, 7 căsuțe, 2 tabere și un camping dispunând în total de un număr de 234 locuri la care se adaugă alte 30 de locuri în gospodării particulare.

Din acest motiv, apar ca necesare:

- repararea și reamenajarea vilelor și pavilioanelor existente;
- gruparea tuturor modulelor terapeutice în prezent dispersate în stațiune și comună;
- echiparea cu aparatură completă care să înlocuiască aparatele uzate și învechite, cu module de balneaj, de hidrokinetoterapie modernă, sală de gimnastică medicală, fitness;
- amenajarea pădurii limitrofe ca parc balnear.

Datorită prezenței parcurilor (unul natural de 8,5 ha cu bănci și umbrare și unul turistic de 5 ha cu arbori exotici și seculari) și a iazului natural, precum și a amfiteatrului natural Poiana care poate fi amenajat pentru desfășurarea unor spectacole în aer liber, Strunga poate deveni un important punct de atracție pentru odihnă și agrement. La aceasta se adaugă și existența în zonă a altor obiective turistice la Hăbășești și Fedeleşeni. În acest scop se impune realizarea unor dotări de agrement: motel, sat de vacanță, club (discotecă, sală de spectacole), terenuri de sport polifuncționale și a unor dotări de alimentație publică și comerciale.

Prin amenajări corespunzătoare pot fi valorificate și izvoarele hidrominerale din localitatea Crivești – Gura Văii ce prezintă interes balnear.

Complementar turismului de agrement și în scop balneo-climateric poate fi promovat și turismul cultural prin valorificarea obiectivelor cu valoare istorică și arhitecturală, respectiv Palatul Miclăușeni,

Castelul Sturdza de la Miclăușeni

Foto: Corneliu Grigoriu

casa-muzeu a lui Vasile Alecsandri, prin semnalizarea lor corespunzătoare și includerea lor în trasee cu caracter cultural (spre exemplu: Tg. Frumos – Strunga – Miclăușeni – Mircești). Se poate amenaja la Mircești o tabără (chiar o tabără tematică, cu caracter literar) pentru elevi având în vedere prezența cadrului natural deosebit (Lunca Mircești, parcurile dendrologice) și a altor obiective antropice din zonă.

Pentru dezvoltarea zonei se impune construirea:

- unui complex hotelier balnear;
- hotel de trei stele (capacitate de cca 200 locuri);
- restaurant cu salon clasic, salon cu specific, bar de zi;
- motel (60-80 de locuri) cu restaurant;
- sat de vacanță și camping cu toate dotările de agrement (club, ring de dans, terenuri de sport) și comerciale.

Tot în scop de agrement se impune dezvoltarea punctului turistic Trei Iazuri situat pe DN 28 în apropiere de Strunga, care să asigure pe lângă locuri de cazare (motel cu restaurant cu specific pescăresc) pentru turiști și posibilități diversificate de divertisment (amenajarea luciilor de apă pentru pescuit și sporturi nautice, terenuri de sport, discotecă, terasă).

Zona poate fi mai bine pusă în valoare și prin includerea ei într-o serie de trasee de genul:

- Strunga – Miclăușeni – Mircești – Codrii Pașcanilor;
- Strunga – Tg. Frumos – Iași (retur);
- Strunga – Tg. Frumos – Ruginoasa – Pașcani – Tg. Neamț – Vânători Neamț (retur).

ZONA DOBROVĂȚ

Localitatea poate fi dezvoltată ca punct de atracție pentru turiști având în vedere existența obiectivelor

turistice naturale și antropice necesare pentru îndeplinirea de funcții turistice complexe (religios, sportiv, odihnă și recreere, agrement, agroturism). Aceasta în condițiile care se asigură spațiile de cazare (întrucât lipsesc în prezent). În acest sens se propune construirea în zonă a unui han turistic cu restaurant, terase și club de distracții, precum și a unei cabane de vânătoare.

Problema spațiilor de cazare poate fi parțial rezolvată și prin dezvoltarea în zonă a agroturismului, care ar contribui la sporirea farmecului regiunii, mai ales că aici continuă să se practice meșteșugurile tradiționale (țesutul covoarelor, pielărie, blănărie etc.) care pot fi valorificate prin comercializarea obiectelor artizanale și participarea la târguri și expoziții locale sau naționale.

Pădurea reprezintă o importantă resursă naturală a comunei, atât pentru produsele pe care le oferă (resurse forestiere, cinegetice ș.a.) cât și pentru rolul complex pe care îl are în ameliorarea climatului și regimului hidrologic al apelor; protecția solului, precum

Mănăstirea Dobrovăț

și pentru potențialul turistic și de agrement. În afară de aerul curat, ca factor natural de cură, zona poate fi promovată și pentru efectuarea de drumeții. Amplasată pe drumul județean 241 între Pietrărie și comuna Dobrovăț, face legătura cu zona Bucium – Repedea – Poieni la nord și cu zona Bârnova – Dumbrava la sud, prin pădurea Dobrovăț. Prezența rezervațiilor forestiere și a pâraului Dobrovăț oferă posibilitatea practicării vânătorii și a pescuitului.

Cadrul natural deosebit de plăcut este completat de obiective antropice, respectiv Mănăstirea Dobrovăț. Aceasta a fost ridicată în anul 1503 de domnitorul Ștefan cel Mare și este valoroasă istoric și artistic. Interiorul a fost pictat pe un fond albastru de Voroneț la anul 1529, în timpul lui Petru Rareș.

ZONA PAȘCANI – MOȚCA

Zona prezintă potențial pentru dezvoltarea:

- **turismului de tranzit**; important nod de cale ferată aflat pe axele de penetrație spre Iași, Carpații Orientali, București, Delta Dunării, Marea Neagră, situat în apropiere de DE 20, orașul Pașcani și-ar putea spori funcția turistică prin amenajarea corespunzătoare a spațiilor de cazare, îmbunătățirea calității și diversificarea serviciilor oferite.

În prezent, municipiul Pașcani dispune de un singur hotel. În plus, este necesară și echiparea cu dotări turistice și de agrement, atât în cadrul orașului, cât și în vecinătatea acestuia, respectiv Moțca și Ruginoasa. În afara spațiilor de cazare de tip camping pot fi amenajate în aceste zone unități comerciale pentru desfacerea produselor agroalimentare și artizanale precum și de service și PECO;

- **turismului de agrement** și de **sfârșit de săptămână** prin amenajarea și dotarea corespunzătoare

a spațiilor de cazare și unităților de alimentație publică din zonele împădurite de la Moțca (Codrii Pașcanilor) precum și de pe culoarul Siretului, lacul Blăgești, acumularea Pașcani;

- **turismului cultural** – prin semnalizarea corespunzătoare și promovarea obiectivelor turistice naturale și antropice din zonă, îndeosebi prin includerea lor în cadrul unor trasee cu diferite teme.

Palatul Iordache Cantacuzino-Pășcanu de la Pașcani
Foto: Corneliu Grigoriu

ZONA MĂDĂRJAC – SINEȘTI

Zonă împădurită, deosebit de pitorească, ce poate constitui un important punct de atracție pentru turiști. Dintre obiectivele turistice pot fi menționate:

Obiectivele naturale:

- de interes național: Pădurea Frumușica (97,30 ha);
- de interes local: Rezervația forestieră Gheorghițoaia (202,3 ha).

Obiective antropice:

- de interes local;
- Biserica Adormirea Maicii Domnului a fostului schit 1785 (sat Mădărjac).

Valorificarea potențialului zonei presupune identificarea surselor de finanțare necesare pentru amenajarea zonei prin racordarea și modernizarea căilor de acces și construirea de spații de cazare (motel și căsuțe de vacanță) și a unităților de alimentație publică, întrucât acestea nu există în prezent. Într-o etapă următoare se impune și valorificarea nămolurilor de aici.

ZONA VICTORIA

Aflată pe traseul dinspre punctul vamal Sculeni, zona poate fi amenajată nu doar ca punct de tranzit, dar și în scop de agrement prin punerea în valoare a **obiectivelor naturale** (Pădurea Icușeni și balta Teiva Vișina) precum și a **monumentelor istorice** (Biserica Sfântul Nicolae 1830 – sat Luceni, Biserica Sfântul Nicolae 1825 – sat Sculeni).

La vest de satul Victoria, în dreapta râului Jijia se află un foraj ce debitează apă minerală puternic sulfuroasă. Forajul este dispus în câmpia Jijiei inferioare în apropiere de Dealul Stânca și Cotu lui Ivan. Apa minerală provenită din foraj, prin compoziția chimică și

proprietățile organoleptice se aseamănă cu apele de la Drânceni (jud. Vaslui), situate în apropierea râului Prut și cele de la Nicolina – Iași. Pe firul de scurgere a izvorului se formează un nămol negru, asemănător celui din stațiunea Nicolina. Din aceste motive, se propune amenajarea în viitor a unei micro-stațiuni balneare de interes local.

Pentru promovarea zonei în scop de agrement se poate amenaja plaja în spațiul dintre foraj și râul Jijia și un debarcader pe malul râului.

În apropiere, în comuna Golăiești, se poate vizita și Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu”, inaugurat la 20 mai 2016, de Muzeul Național al Literaturii Române Iași, satul Medeleni, care a dat denumirea cunoscutei trilogii a lui Ionel Teodoreanu, aflându-se la 7 km de distanță de Golăiești.

LUNCILE RÂURILOR SIRET ȘI PRUT – se impune găsirea unor soluții de realizare a unor investiții pentru dotări (campinguri, baze de agrement și sport, alimentație publică) prin care să se exploateze cadrul natural deosebit (punerea în valoare a peisajelor) precum și pentru asigurarea unor condiții propice pentru practicarea pescuitului și vânătorii, organizarea unor competiții sportive cu acest profil.

Amenajările turistice din zona Luncii Prutului trebuie să țină cont și de faptul că arealul este declarat zonă de interes național (de valoare excepțională).

Mircea COLOȘENCO

Procesul Caion-Caragiale

„Pentru faptă răsplată și năpastă
pentru năpastă”

Sunt ultimele cuvinte pe care le rostește Anca – eroina dramei *Năpasta* de Ion Luca Caragiale –, la căderea cortinei (Premiera, 8 februarie 1890, Teatrul Național București), piesă lăudată, dar și criticată: „o adevărată năpastă a dramei”.

În limbajul curent, cuvântul *năpastă* înseamnă „mare nenorocire, pacoste, acuzație, calomnie”, trăgându-se dintr-un termen slav cu sensul de *bir/ tribut*, în evul mediu, plătit obligatoriu în bani de locuitorii unei așezări în contul fugarilor înregistrați anterior de Vistierie.

De la *Procesul Caion-Caragiale* desfășurat, în București, în două instanțe, în anul 1902, Primăvara (12 martie) și Vara (11 iunie), supranumit „Procesul calomniei”, în care s-a pus problema plagiatului dramei *Năpasta*, mai întâi după un autor plăsmuit, apoi după lucrarea *Puterea întunericii*, Caion fiind apărut la recurs de patru avocați, balanța Zeiței Dreptății (legată la ochi) înclinându-se când într-o parte, când în cealaltă, sentințele ajungând divergente, „năpasta” a căzut pe amândoi împričinații. Căci de la articolul semnat cu pseudonim (Podeanu), titrat *Răstignirea lui Caion* („Moftul Român”, nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 6, rubrica „Tribuna liberă”, cu o notă: „Redacțiunea nu răspunde de cuprinsul acestei rubrici”), s-a declanșat procesul în instanță și nu în presă, Caragiale neasumându-și responsabilitatea publicării zeflemelei,

deși el era proprietar-director al revistei.

Tratatele de istorie a literaturii române, biografiile/ monografiile dedicate vieții/ operei lui Ion Luca Caragiale nu prezintă însă adevărata față a lucrărilor de *facto et de jure*, ci îl protejează pe marele scriitor, în dauna preopinentului, în numele artei sale literare geniale, de parcă, în ceea ce îl privește ca om în societate, nu ar fi fost supus greșelilor de fiecare zi!

Textele selectate de noi din presa timpului și antologate într-un *corpus documentarum*, asemenea altei antologii cuprinzând materiale publicate pe tema *Delictul literar: imitație, copie, plagiat. Istoria negativă a literaturii române. 1882-1937* (Editura Timpul, Iași, 2011, 404 p.), încearcă să elucideze miezul faptelor de acum o sută zece ani, actualizând mărturisirea marelui dramaturg inserată într-un cotidian:

„D. Caragiale nu va face recurs contra hotărârei Curței cu jurați, deoarece dsa crede că scopul pe care l-a urmărit, dându-l în judecată pe d. Caion, a fost atins. Dsa a voit să stabilească, într-o dezbatere publică, cum că d. Caion, acuzându-l de plagiat, nu avea nicio dovadă în sprijinul acestei acuzații, că deci această acuzare a fost nefundată. Aceasta s-a stabilit. A obține o condamnare a dlui Caion nu putea fi în intențiunea dlui Caragiale, deoarece urmările ei ar fi fost prea disproportionale față de greșeala comisă!” („Ultime informațiuni”, în „Adevărul”, XV, nr. 4622, 12 iun. 1902, p. 3)

Cotidianul în discuție era condus de Constantin

Mille (alias Emilian), bun prieten al scriitorului și, în același timp, echidistant, iar luările de poziție ale lui B. P. Hasdeu și Nicolae Iorga (după ambele instanțe), la fel de echilibrate/ nevotriolante.

Cât privește plagiatul nuvelei *Kir Ianulea* (după Nicolo Machiavelli) relevat de Romulus Dianu, tratatele de istorie a literaturii române au amuțit *in corpore*.

Nici în jurul plagiatelor *Năpastei* și a *Făcliei de paște*, în lumea Parisului – orașul luminilor, aceleași tratate și biografii, dincolo de prezentarea lor în presa timpului, n-au rupt tăcerea! Mai ales că era vorba și de drepturile de autor...

În continuarea falsificării adevărului despre „Procesul calomniei”, cu Caion căzut în dizgrația tuturor istoricilor literari români, asemenea distinctului poet clasic Al. Macedonski, minciuna și dezinformarea prind viață, în 1972, într-o parodie ridicolă a *Procesului Caion-Caragiale*, după un scenariu al lui Romulus Vulpesu. La peste un sfert de secol de la înscenarea farsei menționate, în 1998, Muzeul Național al Literaturii Române din București reproduce în propria editură atât textele lui Octav Minar, un plastograf dovedit ca mișel, din placheta *Procese celebre* (București, 1924), cât și „Dosarul revizuirii”, recte scenariul lui Romulus Vulpesu, însoțit de un „Preambul” de Șerban Cioculescu și „Câteva observații” de Constantin Vișinescu, jurist.

Cu toții au căzut în capcana mistificatorului Octav Minar. Nici unul dintre ei, nici directorul de atunci al Muzeului și Editurii, Alexandru Condeescu, împreună cu muzeografi din subordine nu au ajuns la documentele de arhivă ale procesului din 1902, dar nici la paginile presei timpului, cu sutele de relatări la cald! S-au oprit și au reproduș comentând bâlbâit cele câteva pagini tipărite șiret de Octav Minar, bazându-se

pe adevărul denaturat/ escamotat al acestuia... *curat murdar!*

Au reproduș doar momentele din prima instanță a procesului, eludând pe cele din finală, de la recurs, care aplică pecetea: *Caion nevinovat!*

Dar dacă numai în cazul lui I. L. Caragiale ar fi o asemenea secetă de informații pertinente, documentate!

Post-scriptum

În realitate, între Ion Luca Caragiale și Constantin A. Ionescu (Caion) a fost o luptă dură, lipsită de menajamente, o luptă între două personalități accentuate, tangențial și nu în principiu pe temei literar, ceea ce ne face să considerăm procesul închis în anul în care comemorăm un secol de la dispariția unui geniu al spiritualității naționale.

Grav este faptul că istorici literari de anume zestre morală continuă să dea importanță fără sens acestei lupte de cocoși orgolioși. Pe de o parte, nu țin de literatură, pe de cealaltă, nici unul dintre dueliști – din punct de vedere juridic – nu s-a dovedit vinovat.

Păcătuiseră întru vanitate!

Contemporanii celor doi inegalabili oameni de spirit (între ei) au trecut în umbră procesul până la dispariția lui.

Să le urmărim pilda.

... În *Istoria* sa, G. Călinescu, spre cinstea lui de înțelept, pricepând motivația „procesului calomniei” ca pe o răfuială între doi indivizi și nu o chestie literară, nici nu l-a menționat!

Anca VIERU

Calistrat Hogaș, experiența ieșeană

Contemporan cu junimiștii și chiar mai vârstnic decât unii dintre aceștia, Calistrat Hogaș nu ajunge să se impună din timpul vieții ca scriitor. Scrierile sale vor fi publicate într-o revistă de oarecare circulație abia în primul deceniu al secolului al XX-lea, iar în volum, după o întreagă serie de peripeții ori evenimente mai puțin previzibile, opera va fi tipărită doar postum, în anul 1921.

Accidentele biografice, atitudinea față de scris, circumstanțele unui veac dominat de instabilitate sunt doar câteva dintre motivele pentru care intrarea în istoria literaturii s-a petrecut în cazul lui Hogaș destul de târziu. Chiar dacă linia discontinuă a carierei sale este vizibilă cu ochiul liber, cert este că printre locurile în care a poposit de-a lungul vieții, Iașul ocupă una dintre pozițiile definitorii pentru întreaga sa activitate de scriitor. La Iași și-a pus bazele culturii, s-a instruit în adevăratul sens al cuvântului, tot la Iași a fost numit profesor și recunoscut pentru calitățile sale didactice, dar mai ales, în Iași, datorită prieteniei scriitorilor ieșeni va fi simțit impulsul interior de a se întoarce încrezător la uneltele scrisului. Alfel spus, Iașul prefăce omul Hogaș în scriitorul de mai târziu.

Primul contact cu capitala Moldovei se petrece în viața acestuia destul de devreme, în 1860, odată cu înscrierea sa la gimnaziu. La numai un an după unire, urbea Iașului i se înfățișează noului școlar ca un ținut al contrastelor, plin de note discordante, cu un aspect arhaic și compozit, nu departe de evocările lui Alecsandri ori Alecu Russo. Viitorul scriitor avea să fie primit ca „stipendist” la Gimnaziul Central al

Academiei Mihăilene. Trebuie să spunem din capul locului că instituția nu era întocmai o Academie. Numele pretențios îi fusese dat la înființare de domnitorul Mihail Sturdza din dorința de a-i oferi un aer neîndoielnic distins prin integrarea unor discipline speciale precum filosofia, matematicile superioare și limbile străine. Cu toate acestea, din tot acest gran-

dios proiect, Academia Mihăileană s-a ales în cele din urmă mai mult cu titulatura răsunătoare. Anul 1860 este anul în care, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, Academia se va divide în două centre școlare: Universitatea din Iași și Liceul „Național”. Localul școlii se afla lângă biserica Tălpăleri în două clădiri dispuse față în față și unite pe deasupra străzii printr-o pasarelă, un „neverosimil *ponte dei sospiri* al școlarilor”, cum îl numește Vladimir Streinu, rămas până la sfârșitul secolului ca o ciudățenie arhitectonică a capitalei moldovene.

Deși Hogaș va mărturisi mai târziu că în această perioadă și-a pus bazele unei consistente culturi literare, citind deopotrivă din clasici și din moderni, nu putem garanta că lucrurile s-au petrecut întocmai. Abia în 1863 Titu Maiorescu, noul director, organizează pentru uzul elevilor o colecție de cărți care priveau doar materiile de studiu. Din treizeci și șase de volume, cât cuprindea această modestă bibliotecă, douăzeci și nouă erau cărți „școlastice”, iar la încheierea studiilor lui Hogaș biblioteca se afla tot la începuturile sale. Nici starea bibliotecii universitare nu era una mai prosperă. În aceste condiții, suntem îndreptățiți să avem rezerve cu privire la posibilitatea de a cunoaște marile capodopere universale, dacă în acea perioadă biblioteca era aproape inexistentă. Mult mai importantă trebuie să fi fost programa de învățământ care reprezenta atunci un instrument de cultură foarte serios. Așadar, particularitățile spiritului literar al lui Hogaș nu prea se justifică în lecturile personale ori accidentale ale acestuia, ci mai degrabă în forma de învățământ de bază bine articulat.

Deși departe de casă, adolescentul Hogaș nu se va simți în centrul Moldovei un înstrăinat. Dimpotrivă, printre colegii de liceu, A.D. Xenopol, Al. Lambrior, V. Conta, C. Dimitrescu și G. Panu, scriitorul de mai târziu descoperea nu doar o caldă colegialitate, ci și oca-

zia de a lega prietenii pe care le va păstra toată viața. O caracterizare făcută de T. Maiorescu, în calitate de director, elevilor propuși pentru premiere, îl menționează pe acesta ca proaspăt absolvent de clasa a treia alături de colegul Al. Lambrior: „a patra mențiune onorabilă a clasei sale, însă purtarea ar trebui să fie mai bună”. Înfățișarea școlarului Hogaș nu era, în ochii celorlalți, una dintre cele mai agreabile. Mult prea scund, cu fruntea și tâmpilele acoperite până la refuz de părul castaniu, „cu nasul oarecum strivit, deși nu lat, făptură de viitor om urât – s-ar fi zis – de n-ar fi iluminat-o, de sub sprâncenele frânte malițios, ochii sclipitori ai protoierului”. Nu e de mirare că directorul internatului, Zaharia Columb, îl va porecli „momițoiul” „căci prima impresie pe care o lăsa chipul său era de puiantru piticoid ieșind la lumină din hățișul părului”. Amănuntul anecdotic ni-l oferă însuși Hogaș, mult mai târziu, probabil la Durău, unde rememorează alături de Gh. Panu vremurile de altădată. Dar ce valoare mai puteau avea detaliile fizionomice, dacă acest „momițoi” învăța cu tragere de inimă, iar colegii îl apreciau drept un versificator al clasei? Încercările lirice le va clasa peste ani, printre rătăcirile adolescenței: „Eram pur și simplu poetul clasei și făceam admirabile și admirate poezii, pe care, mai târziu, le-am aruncat în foc ca fiind niște monumentale prostii”.

Interesul pentru noile tendințe în gândire, printre care se număra la acea vreme și scientismul veacului, depășește cu mult cercul închis al oamenilor de cultură, pentru a cuprinde întreaga societate, inclusiv pe cei aflați pe băncile școlilor. Ceasurile petrecute între colegi se transformau adesea în adevărate polemici de natură filosofică, religioasă ori politică. De pildă, subiecte incitante precum „nemurirea sufletului, existența lui Dumnezeu, autenticitatea minunilor, învierea morților” constituiau tema explozivă de con-

troversă a acestor juni combatanți, culminând în cele din urmă cu o încăierare pe măsură. Iar ca picanteria anecdoticului să fie gustată până la capăt, se pare că din mâinile lui Hogaș toți adversarii „ieșeau... cu părul vâlvoi și cu spetele darabană”, iar Panu, ca să-și sporească puterile fizice, „își lăsa ca prevedere să-i crească unghiile nemăsurat de lungi și când la unghiile lui mai adăuga și iuțea extraordinară pe care o avea în toate mișcărilor... trebuia numaidecât să tăgăduiești existența lui Dumnezeu”.

La finele cursurilor gimnaziale, în 1867, tânărul Hogaș este declarat absolvent cu distincția *Cum laude*, cu dorința firească de a se înscrie la cursurile Universității ieșene, alături de colegii săi, Al. Lambrior și Gh. Panu. Cu toate acestea, când își va rememora începuturile studenției sale, Hogaș le va plasa abia în anul 1868. În realitate, se va înscrie la Universitate în anul 1867 și tot în același an își va începe studiile obținând bursa solicitată la un interval de câteva luni de la începerea cursurilor.

Din evocările lui Hogaș, șederea pe perioada studenției s-ar fi petrecut într-o chilie călugărească de la Mitropolie, iar neajunsurile materiale resimțite în cele câteva luni de întârziere a bursei îl vor determina pe acesta să publice în „Curierul” un anunț în care își făcea publică dorința de a oferi „preparațiuni în particular de limba română, franceză și latină”. Nu putem cunoaște cu fermitate dacă acest anunț a dat într-adevăr rezultatele scontate. Se pare că Hogaș a reușit totuși o perioadă să-și acopere prin meditații câteva mese pe săptămână.

Episodul studenției lui Hogaș va coincide cu perioada în care se înființează gimnazii în mai toate reședințele de județ din Moldova. Prin urmare, se scoteau la concurs numeroase catedre, care puteau fi ocupate deopotrivă de licențiați și studenți. Așa se face că, după doi ani de studenție, tânărul Hogaș, în-

deplinind toate prevederile cerute de lege la acel moment, se va prezenta la concurs și va obține astfel un post de profesor la gimnaziul din Piatra-Neamț. Odată cu debutul carierei didactice, acesta va lăsa în urmă nu doar Iașul formației sale intelectuale, studii universitare nefinalizate, dar, poate cel mai important, avânturile sale scriitoricești. Dar dincolo de toate pribegiile sale, Iașul capătă pentru activitatea sa de scriitor o valoare incontestabilă. Hogaș va întâlni aici un climat literar care va reprezenta un evident stimulent pentru creatorul literar. În orașul studenției sale, prietenii, în frunte cu A. D. Xenopol îi propun lui Hogaș să țină conferințe în cadrul grupărilor culturale ieșene. Prezența unui asemenea personaj interesant la tribuna din aula universității nu avea cum să nu trezească entuziasmul auditoriului.

Șederile la Iași vor fi prilejuite cel mai des de activitatea sa profesorală. Hogaș va fi mutat la Iași la începutul anului școlar 1880-1881 ca profesor de istorie la școala normală „Vasile Lupu”, în 1899 ca profesor la Liceul Național din Iași și la liceul „C. Negruzzi”, în 1905 ca director la Liceul Negruzzi și ca profesor la Institutul Humpel. Din mărturisirile foștilor elevi de la Liceul Internat, figura profesorului Hogaș nu era una care să poată fi trecută ușor cu vederea. Trăsăturile distinctive, bonomia, suplețea intelectuală dar și o fascinantă prezență de spirit fac din acest profesor un personaj cu totul aparte. Elevul Cezar Petrescu îl vedea ca un „pitoresc și bărbos haiduc”, „cu o pelerină vastă de conspirator, cu o pălărie de calabrez și cu operele clasice latine și elini în buzunar”. Pe de altă parte, cât timp funcționează la catedra de la Liceul Internat, scriitorul are ocazia să se facă cunoscut și apreciat de colegii de catedră dintre care făcea parte și viitorul critic G. Ibrăileanu. Nu mai puțin semnificativ este faptul că absolvenții Liceului Internat, care au intrat mai târziu în istoria culturii

românești, precum Iorgu Iordan, D. Gusti, Cezar Petrescu, Demostene Botez, Ionel Teodoreanu, Mihai Ralea, l-au avut profesor și pe Calistrat Hogaș.

În anul 1906, an în care Hogaș demisionează de la Liceul Internat, o impunătoare publicație literară se afla la început de drum. Este vorba de „Viața românească”, în paginile căreia i se vor retipări amintirile de drumeție apărute înainte în revista „Asachi” și „Arhiva”. În felul acesta, scriitorul începe să intre în atenția cercurilor literare. Recunoașterea o va căpăta mult mai târziu. Chiar dacă revista „Viața românească” îi va susține talentul literar, scrierile sale intră greu în circulație. În climatul revistei, confrății îl prețuiesc nu doar ca artist literar, dar și ca spirit original. Se nasc astfel frumoase prietenii, dar și o formă de comunitate literară. În atmosfera de redacție a „Vieții românești”, Topîrceanu reține una dintre aparițiile lui Hogaș: „venea cuconul Calistrat Hogaș, cu figura lui jovială de faun, să ne mai cetească un capitol homeric despre borșul cu chitici și călătoriile lui prin munții Moldovei”. Printre contemporani, Hogaș părea un povestitor fascinant și plin de vervă, încât întâlnirea cu „autorul drumurilor de munte” constituia nu de puține ori, un punct de atracție pentru unii dintre aceștia: „au venit la Iași d-nii Vlahuță și Caragiale, care, aseară la masă, au vorbit foarte mult și cu mari laude despre dl. Hogaș”. Hogaș manifestă o predispoziție pentru tot felul de aluzii, farse ori jocuri ironice, iar colegii de la „Viața românească” îi fac pe plac, mimându-i felul de a fi și adresându-se în scrisori cu următoarele apelative: „Bătrânule Fakir și delicioasă scrumbie”, „Ilustrule Belezis și grațioasă balenă”, „Ilustrule Ahasversus și somnrosule morun”, „Drăgălașă Giocondo și frumoasă Fiammeta”. În anii cât a stat la Iași, se statornicise obiceiul ca în vacanțele de vară să călătorească alături de cei de la „Viața românească” spre pitoreștile mănăstiri din

ținutul Neamțului.

Spre sfârșitul vieții, Hogaș se simțea urmărit de un permanent nenoroc. După ce ratează premiul Academiei, un alt eveniment cu totul neașteptat avea să îl deziluzioneze. Un incendiu distruse localul redacției „Vieții românești” împreună cu depozitul de cărți și manuscrise, printre care se număra și volumul lui Calistrat Hogaș, *Pe drumuri de munte*. Drept compensație morală, cei de la redacția revistei vor decide să facă cunoscute „acele bucăți din volum care n-au apărut în paginile revistei”. În așa fel, se presupunea că cititorii care vor avea numerele complete vor putea parcurge întreaga operă a scriitorului. Gestul nu avea cum să cântărească prea mult în ochii scriitorului. Îi rămânea atunci aspirația la o posibilă recunoaștere postumă.

În reconstituirea traseelor biografice hogașiene, lumea Iașului va ocupa mereu o poziție de frunte. Întâlnind aici un adevărat ferment cultural, susținerea și aprecierea din partea celor de la „Viața românească”, Hogaș va putea să-și dezvolte dezideratele sale în materie de literatură. Cu alte cuvinte, Iașul îi va dărui omului Hogaș o conștiință de scriitor.

Bibliografie:

Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, Editura Humanitas, București, 2006

Constantin Ciopraga, *Calistrat Hogaș*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960

Valentin Ciucă, *Pe urmele lui Calistrat Hogaș*, Editura Sport-Turism, București, 1981

Sidonia Hogaș, *Tataia: amintiri din viața lui Calistrat Hogaș*, Editura Tipografia și Legătoria de cărți Lumina, Piatra-Neamț, 1940

Vladimir Streinu, *Calistrat Hogaș*, Editura Tineretului, București, 1968

Maria DANILOV

Pe urmele bibliotecii lui Paul Gore

Puține sunt acele biblioteci din Basarabia secolului al XIX-lea ale căror colecții au ajuns intacte până în zilele noastre. Informațiile istorice asupra colecțiilor de carte din bibliotecile de altădată sunt cunoscute doar fragmentar, prin mijlocirea unor eventuale registre-catalog descoperite și/sau redescoperite printre documentele risipite în arhive. N-a ajuns până azi nicio colecție integrală de carte din bibliotecile boierești de altădată. Și mai puține sunt cărțile ajunse din colecția unor biblioteci publice sau private. Ce avem astăzi în patrimoniul bibliofil din marile biblioteci ale lui Alexandru Hâjdeu, Constantin Stamati, Dimitrie Govdelas, Constantin Tufescu, Alexandru Cotruță, Olga Catargi, Nicolae Casso, Pavel Leonard, Ștefan Gonata, Ion Suruceanu, Petre Draganov, Gheorghe Bezviconi, Ioan Pelivan, Ștefan Ciobanu sau Paul Gore. Se mai păstrează ceva? Nu o spunem deloc ca o consolare, deși avem și unele excepții în acest sens: cărțile din biblioteca contelui Alexandru Sturdza (1791-1854), transferate în anii 1970-1971, de la Biblioteca Universitară „I. Mecnikov” din Odesa. Este vorba numai de o mică parte a acelei impunătoare colecții de carte din biblioteca neamului sturdzeștilor (203 titluri), cuprinse între anii 1636 și 1846 și care a fost adunată în câteva generații încă de pe timpul domniei lui Vasile Lupu¹. De asemenea, putem vorbi despre cărțile din biblioteca lui Paul Gore (1875-1927), care actualmente se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai

Eminescu” Iași. Biblioteca lui Paul Gore (6.456 volume) – o parte doar – a fost cumpărată de Fundația „Regele Ferdinand” din Iași (anii '30 ai secolului al XX-lea), ulterior însă a fost dispersată, cărțile ajungând în diferite colecții publice sau particulare.

Paul Gore (1875-1927), personalitate de excepție în istoria culturală a Basarabiei „sub ruși”, a fost printre puținii basarabeni care a reușit să adune o impunătoare colecție de carte românească. Dincolo de condițiile unui aspru regim de cenzură (indiferent de locul de apariție, or limba scrierii, din perspectiva cenzurii imperiale – toată cartea tipărită sau intrată în Basarabia era supusă cenzurii), Paul Gore reușește, totuși, să învingă opreliștile țariste și să procure cărți de la Iași sau București. A întreținut o permanentă și benefică colaborare culturală cu Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, ceea ce a creat o posibilitate unică să-și completeze colecția cu cele mai noi apariții științifice din spațiul românesc.

În urma cercetărilor întreprinse asupra surselor documentare cu privire la istoricul bibliotecii lui Paul Gore (*Referatul asupra conținutului bibliotecii*, martie 1932) s-a constatat că bogata colecția adunată cu atâta râvnă și dragoste în câteva generații cuprindea cărți rusești – 2.530, cărți românești – 2.240, cărți franceze, germane, italiene – 204. Cât după „materie, cărțile se pot împărți: istorice – 1.568; literare – 540; dicționare, enciclopedii – 176; juridice, codice, jurisprudență – 610; calendare – 13; cărți de artă – 27; re-

viste diferite – 72”². O bună parte o alcătuiau „cărți politice, bisericești, de științe naturale, geografie, medicină, filologice, sociologie, filosofie etc.”. De asemenea, s-a păstrat inventarul acelei impresionante biblioteci, în cel puțin două exemplare, unul la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, celălalt la Arhivele Naționale din București, din care desprindem existența a 5014 (titluri) sau 6.456 de volume³.

Există în istoricul bibliotecii lui Paul Gore o mulțime de probleme cu totul principiale, care nu pot fi elucidate altfel decât prin investigații de durată. Cea mai complicată problemă ține totuși de identificarea cărților și a documentelor din fondul (arhiva) *Paul Gore*, aflate în colecțiile BCU „Mihai Eminescu” din Iași (Sediul Central și Filiala de Istorie). Încercarea noastră se înscrie, mai degrabă, în perspectiva de abordare critică a stadiului de cunoaștere în care se află problema de identificare și/ sau recuperare a surselor cu privire la colecția *Paul Gore*. Avem, de fapt, mai multe întrebări și mai puține răspunsuri. Identificarea unor titluri din fondul *Paul Gore* a fost posibilă numai datorită faptului că înregistrările bibliografice din catalog cuprind însemnări, precum: „*Donația Paul Gore*”, „*Lucrarea prezintă ex-libris Paul de Gore*”, „*Provine din biblioteca lui Paul Gore*”, „*ex-libris etichetă «Paul de Gore. Basarabia»*” și altele. Ar trebui să precizăm că există și înregistrări bibliografice, în cadrul cărora nu au fost consemnate, în momentul catalogării, astfel de informații, deși ele sunt trecute pe cărți. Absența acestor însemnări pe fișele de catalog îngreunează (sau face aproape imposibilă) identificarea tuturor publicațiilor din arhiva Gore în depozitele de carte ale BCU Iași (Sediul Central și Fi-

liale). Amintim în context că unele lucrări rare și prețioase, cu ex-libris „Paul Gore”, au fost identificate și consemnate de reputatul cercetător Martin Bodinger, în 1976, în catalogul de colecție a cărții vechi românești⁴. De asemenea se cere subliniat efortul lui Liviu Papuc, care a depistat nu mai puțin de 12 modele de ex-libris prezent pe exemplarele din colecția Paul Gore⁵.

Printre exemplarele din colecția BCU „Mihai Eminescu” din Iași se păstrează valori bibliofile care cu toată certitudinea pot fi atribuite cu calificativul de carte veche și rară: [Polikarpov, Feodor], *Dictionarium trilingue hoc est dictionum slavonicarum graecarum et latinarum thesaurus...*, (Moscova, 1704); Бантыш-Каменский Д.Н. Путешествие в Молдавию, Валахию и Сербию/ Bantyș-Kamenskij, Dmitrij Nikolaeviči, *Puteșestvie v’ Moldaviju, Valahiju i Serbiju* (Moskva, 1810); *Psaltire* (Brașov, 1816); *Alcătuirea ponturilor* (Chișinău, 1819); Dimitrie, Cantemir, *Scrisoarea Moldovei* (Mănăstirea Neamț, 1825); Mihail, Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens* (Berlin, 1837); manuscrise: Paul. Gore, *Carnet de însemnări* (Chișinău [?] 1892); conține note diverse, încercări de traducere din scriitori ruși și români; mape speciale cu scrisori, acte imprimare, broșuri, jurnale și alte însemnări mărunte rămase de la Paul Gore (Chișinău, 1906-1923). Valoarea acestora este inestimabilă în raport cu cartea de patrimoniu care a supraviețuit timpului și terorii istoriei în această latură a Țării cuprinsă între Prut și Nistru. O analiză temeinică asupra acestor volume din biblioteca lui Paul Gore ne lipsește. Studiile, însă, nu vor întârzia să apară din momentul în care va fi cercetată acea parte

a colecției de carte din biblioteca lui Paul Gore ce se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași. Sarcinile de cercetare ce decurg din aceste considerații presupun o muncă sistematică, o muncă orientată prioritar spre identificarea și valorificarea surselor istorice autentice în scopul reconstituirii istoricului acestei biblioteci boierești basarabene. Sunt motive să constatăm că multiplele probleme ce țin de istoricul bibliotecii lui Paul Gore rămân în continuare o tematică încă foarte puțin cercetată sub aspectul restituției documentare a surselor. Fără îndoială, cărțile adunate cu atâta jertfire în cursul a două generații (tatăl și fiul) pot fi considerate adevărate valori patrimoniale, nu numai în contextul istoriei cărții din Basarabia sau despre Basarabia „sub ruși”, ci într-un context mult mai larg al istoriei cărții românești și străine (despre români).

(Maria Danilov este beneficiar al Programului de Burse „Junimea” și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.)

¹ *Cărți din biblioteca contelui Alexandru Sturdza în colecția BNRM*. Catalog alcătuit de Ștefan Lupan și Veronica Cosovan, Chișinău, 2012, 88 p. (Toate exemplarele din biblioteca lui Alexandru Sturdza sunt însoțite de ex-libris sub formă de șampilă cu text imprimat în rusește: „Стурдзовская библиотека/ Biblioteca Sturdza”. Cea mai veche tipăritură inclusă în catalogul de colecție este *Tâlcuirile lui Theofilact al Bulgariei* (Londra 1636).

² ANICB, Fond *Gore Pavel*, d. 43 (6 file).

³ ANICB, Fond *Gore Pavel*, d. 32 (245 file).

⁴ Martin Bodinger, *Cartea românească veche în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași*. Catalog adnotat (Cărți rare și prețioase – vol. 3), Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”, Iași, 1976, p. 193-367.

⁵ Liviu Papuc, *20 de cărți vechi și rare din biblioteca lui Paul Gore (Amintirii lui Martin Bodinger (1929-2012))*, în „Tyragetia”, serie nouă, vol. VIII [XXII], nr. 2, Istorie și Muzeologie, Chișinău, 2014, p. 169-172; Idem, *Câteva date preliminare privind biblioteca lui Pavel Gore*, în „Biblos”, nr. 24-25, Iași, 2012-2013, p. 7-10.

Zamfir BĂLAN

Perpessicius, primul cronicar literar radio

Cel mai adesea, când se discută despre contribuția lui Perpessicius la bogăția patrimoniului cultural românesc, câteva clișee par de neocolit, lăsând impresia unei stereotipii ce face sensurile cuvintelor din ce în ce mai greu perceptibile. De la „autorul monumentalei ediții Eminescu”, „autorul *Mențiunilor critice*”, până la „susținătorul constant și

consecvent al tinerilor scriitori”, inventarul atributelor care însoțesc numele lui Dumitru Panaitescu-Perpessicius pare să ocolească una dintre preocupările sale cele mai longevive: cronicar literar radio, ba mai mult – primul nostru cronicar literar radio.

Surprinzător și de neînțeles, nici „tabelele cronologice” – primele dintre acestea redactate împreună cu însuși Perpessicius – nu fac vreo referire la activitatea de cronicar literar la Radio. Este cazul celui publicat în „Luceafărul”, numărul din 22 octombrie 1966 (*Date bio-bibliografice*), dar la fel stau lucrurile și cu *Tabelul cronologic* din volumul *Eminesciana*, apărut la Editura Minerva (colecția BPT), în 1971, și, în același an, cu *Schiță de excurs autobiografic*, din finalul volumului *Perpessicius – Excurs sentimental. Mențiuni, Medalii, Memorial*, editat de Muzeul Literaturii Române, „la 80 de ani de la nașterea «Acelui deprins cu suferința»”. *Schiță de excurs autobiografic* are și o notă a autorului (Dumitru D. Panaitescu): „*Date bio-bibliografice* se intitula prima variantă a «tabelului cronologic» care a apărut în «Luceafărul» (...); a doua variantă, revăzută împreună cu tatăl meu (s. n., Z. B.), precede *Eminesciana* (...); la sugestia prietenilor de la M. L. R. și de la «Manuscriptum», reluând un titlu perpessician, am căutat să întrunim cât mai multe pagini autobiografice, să reconstituim un *Perpessicius par lui-même*”. La fel a procedat, mai târziu, Marcel Crihană, redactând un *Racursiu bio-bibliografic perpessician* (în vol. *Perpessicius. Studii, articole, documente*, Porto-Franco, 1991), fără contribuția lui Perpessicius la

emisiunile culturale ale postului național de radio.

Există, totuși, o excepție: antologia Perpessicius, *Scriitori români*, în cinci volume, realizată de Editura Minerva, în colecția BPT (I, II, 1986, antologie și prefață de Andrei Roman; III, IV, 1989; V, 1990, antologie de Tudor Păcuraru) are un *Tabel cronologic* alcătuit de Teodor Vârgolici, în care, la anul 1929, se poate citi: „Își începe colaborarea la Radio, la numai câteva luni de la înființarea postului național”.

Începută la mai puțin de un an de la inaugurarea radioului românesc (prima emisiune, la 1 noiembrie 1928), colaborarea lui Perpessicius avea să dureze, cu frecvență variabilă, până în 1947. Chiar și în anii de după 1947 îl regăsim la microfonul Radiodifuziunii, dar ca invitat, nu ca titular, ultima dată fiind în februarie 1971, când au fost transmise fragmente din două conferințe despre Eminescu. Cu sănătatea foarte șubrezită, Perpessicius avea să se stingă peste o lună și jumătate (29 martie 1971).

Toate contribuțiile sale radiofonice, păstrate în arhiva Radiodifuziunii Române, completate și corelate cu textele prezentate la radio, nepăstrate în arhivă, dar incluse în volumele de *Mențiuni critice*, sau publicate în periodice, alcătuiesc un volum de aproape o mie de pagini, realizat de doi profesioniști ai edițiilor critice: Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu.¹

Apărut la Editura Casa Radio, în 2015, în colecția „Biblioteca Radio”, seria „Magister”, volumul *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947* are o dublă însemnătate: este o contribuție excepțională la trecutul cultural al radioului public românesc, alături de realizări editoriale precum: N. Iorga, *Sfaturi pe întunec. Conferințe la Radio 1931-1940*, Ion Petrovici, *Talentul Oratoric. Conferințe la Radio. 1932-1943*, și C. Rădulescu-Motru, *Caracter și destin. Conferințe la Radio, 1930-1943*, apărute la aceeași editură în 2001, 2002 și, respectiv, 2003; este o valorificare mult

așteptată și o întregire a imaginii cărturarului Perpessicius, prin repunerea în circulație a cronicilor sale radiofonice – latură esențială a activității de promovare a literaturii române prin intermediul radioului public.

Începuturile radioului românesc sunt legate de nume de mare rezonanță culturală: Tudor Arghezi citește, la numai o lună de la înființarea postului, două dintre poeziile sale (*Duhovnicească* și *Litanie*); despre arta românească vorbește Alexandru Tzigara-Samurçaș; Constantin Brăiloiu ține o conferință despre *Cântecul popular românesc*. Au urmat: Nicolae Iorga, Ion Marin Sadoveanu, Mihai Ralea, Victor Ion Popa, Dimitrie Gusti, C. Rădulescu Motru și alții.

Perpessicius a semnat cronică literară radiofonică ani de-a rândul: din 23 martie 1929, până în 15 octombrie 1937 (timp în care, până la suspendarea „Cuvântului”, 1 ianuarie 1934, a fost prezent simultan la microfon și în paginile ziarului condus de Nae Ionescu), apoi din 17 februarie 1941, până pe 18 septembrie 1947, prezența la microfonul emisiunii *Cărți și reviste*, devenită *Cronica literară*, este din ce în ce mai neregulată. Anul 1946, de exemplu, nu înregistrează decât o singură emisiune (*Cuvânt de bun sosît pentru Ilarie Voronca*), din 31 ianuarie, iar anul următor – cel care încheie o colaborare de aproape două decenii – are doar două prezențe Perpessicius în sumar (*În memoria lui Ion Minulescu*, 10 aprilie, și *Prosperitate literară*, 18 septembrie). După 1947, prezența lui Perpessicius în emisiunile postului național de radio este foarte rară, chiar la intervale de câțiva ani, și nu mai răspunde dezideratului inițial, de „oficiu critic”.

Față de Radio România, Perpessicius s-a aflat într-o dublă ipostază: cronicar literar și comentator al rolului și beneficiilor nou înființatului mijloc de comunicare în masă.

O inovație absolută la vreme aceea, în România, radioul a atras imediat atenția, oferind nebănuite, până atunci, posibilități de dialog cultural. După momentele de uimire maximă, după șocul produs de „drăcăria” (cum numea Sadoveanu invenția) care elimina spațiul și distanțele în comunicare, făcând posibilă transmiterea unui mesaj instantaneu, „în timp real”, Radioul intra – nu fără piedici și dificultăți – în conștiința publică. Iar Perpessicius n-a întârziat în a-i evidenția și a-i susține importanța: „A stăru, astăzi, pentru însemnătatea prodigioasă a acestui mijloc de cultură universală este superfluu (...) Iar a sublinia perspectivele de propagandă ce se deschid țării noastre (...) este cu atât mai firesc cu cât astăzi cu postul de emisiune provizoriu, dar cu o luminată organizare a programelor (...), s-au pus în circulație atâtea valori ale spiritului românesc și universal, din toate ramurile literare, științifice și artistice. A intra în concertul mondial începe să devie și pentru țara noastră ceva mai mult decât o figură de stil”.²

Perpessicius face aceste observații la 13 aprilie 1929, în „Cuvântul”, adică la nici jumătate de an de la prima emisiune a postului public. Atenția sa se îndreaptă în primul rând nu asupra noutății tehnice în sine, cât spre ceea ce se poate face instrumentând benefic noul mijloc de comunicare. Radioul nu trebuia să fie nici elitist, dar nici să minimalizeze valorile, de dragul unei „culturalizări” forțate.

Despre Radio în mediul rural, Perpessicius scria în același an, 1929, punctând foarte clar rostul acestuia prin programe bine gândite: „Important este ca radiofonia la sate să ajute cu adevărat, să suplinească și într-o bună zi să umple lacunele analfabetismului, să stimuleze calitățile civice, omenia, să cultive, sub raportul moral, literar și artistic. Nu va fi, cu alte cuvinte, de ajuns să închizi cârciumile și să aduni mulțimea în fața *haut-parleur*-ului – totul e să

întocmești un program apropiat minților și inimilor sătenilor”³.

Din postura de ascultător și comentator al programelor Societății de Radiodifuziune, Perpessicius pune în discuție, tot în „Cuvântul”, atât necesitatea retransmiterii concertelor Filarmonicii și ale Operei, cât și – încă de pe atunci – spinoasa și controversata problemă a reclamelor: „Organizarea serviciului de reclame este (...) o chestiune de pedagogie radiofonică”. Perpessicius se arată înțelegător față de nevoia de fonduri a Radioului, dar nu poate trece peste impresia de agresivitate și disconfort creată de inserturile publicitare: „Nu numai programele se desfigurează și pierd din unitatea lor armonioasă, dar auditorul însuși este exasperat în cel mai barbar mod și recepția alterată”⁴.

Despre rolul radioului în educarea și formarea elevilor, Perpessicius scria în paginile aceleiași gazete, în vara anului 1933, cu ocazia unei expoziții de „radiofonie școlară”, patronate de D. Gusti, ministrul instrucțiunii publice, amendând „insuficiența și pauperitatea programelor”, iar în același an, în toamnă, saluta inițiativa direcției programelor literare a Societății Radio de a introduce în jurnalul duminical interviuri cu scriitorii: „Auditorul nostru are prilejul să asculte litania poetului, pledoaria prozatorului, dialogul dramaturgului și satisfacția lui nu e mai mică, fie că unul e răgușit, altul opac și celălalt de-a dreptul radiogenic. În oricare dintre manifestările accidentale, auditorul știe că are în fața lui, în sensibila pânză a difuzorului, pe scriitor, în cea mai prețioasă a lui ipostază: proiecția spiritualității lui intime. Și este dintre toate mijloacele de propagandă cu siguranță cel mai eficace. Nu e rău, desigur, nici când actori de branșă sau lectori improvizați citesc pagini alese dintr-un scriitor sau altul, nici când un cronicar își comunică impresiile și le confruntă cu ale audito-

rilor, nici chiar când inserția radiofonică, oricât de stereotipă, stimulează timpanul cu un titlu nou, cu un nume puțin familiar. Niciun mijloc, însă, nu poate rivaliza cu lecția personală a scriitorului la microfon”⁵.

Din tot acest ansamblu al educării cititorului, prin aportul major al Societății de Radiodifuziune, lipsea o piesă: editorul – „glasul autorizat” al celor care gestionează „realitatea colțuroasă” a producerii și desfacerii cărții românești: „Desfacerea cărții românești, a bunei cărți de literatură românească, rămâne, cu toate surzătoarele grafice ale timpului din urmă, deficiară. Pentru că nu e vorba numai de un gen literar, romanul, intrat așa de categoric în favoarea publicului. E vorba și de celelalte genuri, de eseu, de ediția critică și, mai ales, de poezie, această unică valoare permanentă a omenirii (...). Un cetitor avizat, un cetitor călit în deliciale diverse și susținute ale lecturilor, nu se izolează într-o singură carte, nici într-un singur gen de cărți. Cetitorul ideal e cetitorul educat, avid, plural.

Or, educația aceasta cine altul e mai chemat să o întreprindă dacă nu editorul?!”⁶.

Când și-a început colaborarea la Radio România, Perpessicius avea deja un impresionant portofoliu de cronicar literar. Primele sale „mențiuni critice” datează din 1923, când colabora la revistele „Spre ziuă” și „Buletinul cărții”. De atunci, semnătura lui Perpessicius avea să fie întâlnită în „Mișcarea literară”, condusă de Liviu Rebreanu, în „Săptămâna muncii intelectuale și artistice” pe care o scotea Camil Petrescu, în „Cugetul românesc”, „Ideea europeană”, „România nouă” și încă altele.

În 1925, îi apăruse prima carte, cu titlul *Repertoriu critic*, în care tipărise selectiv recenziiile găzduite în 1924 de revista „Buletinul cărții”. La apariția volumului, „blândețea” de care s-a făcut mereu caz în caracterizarea cronicilor lui Perpessicius n-a trecut

neobservată de cea mai autoritară voce a criticii de atunci: E. Lovinescu. Însă, pe lângă „excesul amabilității”, conducătorul „Sburătorului” observa: „D. Perpessicius e un om de gust, un stilist grațios și un spirit ornat, e poate singurul din generația nouă care se poate folosi oportun de o reminiscență clasică (...). Axa judecății estetice a d-lui Perpessicius este în gustul său, în genere sigur; atmosfera ei stă într-o bunăvoință în care ochiul exercitat distinge, totuși, degradarea culorilor; primejdia vine numai din excesul acestei bunăvoințe (...)”⁷.

După *Antologia poezilor de azi*, I (1925), un an mai târziu a ieșit de sub teasc primul volum de poezii, *Scut și targă*, tipărit la Casa Școalelor și întâmpinat elogios de Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Teodorescu-Braniște, Nae Ionescu, Vladimir Streinu, Camil Petrescu și alții.

Din 1927, Perpessicius avea să semneze aproape zilnic articole în „Cuvântul”, ziar care din anul următor trecuse sub conducerea lui Nae Ionescu. De altfel, colaborarea la „Cuvântul” venea în continuarea „mențiunilor critice” publicate în „Buletinul cărții”, unde tot Nae Ionescu, membru fondator și acționar la Centrala Cărții, îi încredințase consemnarea aparițiilor editoriale. Despre anii din redacția „Cuvântului”, autorul *Mențiunilor critice* scria: „În cele literare, «Cuvântul» a dat pilda celei mai mari libertăți, căci se putea scrie despre orice autor, indiferent de vârstă, de școală literară sau de celebritate și nicio dată cronicarul, care am fost șapte ani încheiați, n-a avut să se plângă de cea mai mică ingerință, de cea mai vagă recomandare. De altminteri, Nae Ionescu era prea îndrăgostit de literatură, cunoștea mult prea bine literatura românească și ne potriveam prea adesea în gusturi și judecată, ca să mai poată fi vorba nici chiar de umbra unei silnicii”⁸.

În anul în care Radio România lansa în eter prima

emisiune, Perpessicius publica primul volum din seria *Mențiuni critice*, la Casa Școalelor, din cuprinsul căruia făceau parte cronicile scrise între 1923 și 1927.

În „lămurirea” adresată cititorilor, criticul ține să precizeze că paginile volumului nu sunt rezultatul unei atitudini critice asupra literaturii, ci „în primul rând o serie de mărturii ale unui cetitor, mai mult sau mai puțin în curent cu producția literară contemporană din România”. Refuzul afișării unei atitudini critice se traduce prin refuzul unui „anume dogmatism”⁹ și al vreunei însușiri didactice – în fond o capcană întinsă cititorului mai puțin avizat, pentru a elimina distanța și pentru a face lectura agreabilă.

La fel va proceda și la microfonul emisiunilor sale, împărtășind ascultătorilor „impresii de lectură”, „mențiuni critice” și nu discursuri austere și rigurose academice.

Peste ani – după aproape patru decenii – într-un articol publicat în „Presa noastră” – Perpessicius avea să-și amintească de perioada când făcea cronică literară la radio, sub genericul *Cărți noi*. Atunci, notează Perpessicius, totul „era ca în epoca debuturilor eroice – modest și ca înfățișare, modest și ca întreprindere”¹⁰.

Două concluzii – două adevăruri, spune Perpessicius – răzbat peste timp, din această privire retrospectivă a criticului: părerea unui cronicar literar sau a unui critic este unul din elementele după care se orientează cititorul în opțiunile sale pentru lectură; „este unul dintre ele, atenționează Perpessicius, nu însă cel hotărâtor”.

Al doilea adevăr se referă la propriile opinii critice, la propriile judecăți de valoare exprimate la microfonul postului național de radio. În ciuda unor păreri grăbite și lipsite de argumentație, „am ajuns la convingerea că și la Radio, la microfon, se poate emite

o judecată de valoare care să fie verificată de timp, deci, pe care s-o poți recunoaște, subscrie, fără nici un fel de rușine, chiar după trecere de ani”¹¹. De altfel, din cronicile radiofonice de după 1933, Perpessicius a alcătuit, după propria mărturie, conținutul „a cel puțin două volume ale seriei *Mențiuni critice*”.

O privire asupra sutelor de pagini de cronici radiofonice, fie și una mai grăbită, nu poate să nu remarce osatura de „istorie literară instantanee”. Sintagma îi aparține lui Perpessicius însuși, care o lansase într-un articol din 1933 – *Scriitori la Radio*, menționat de Dumitru D. Panaitescu, într-o sinteză – *Perpessicius și începuturile radiofoniei românești*¹²: „Radio are puțința să creeze acea *istorie literară instantanee*, pentru a cărei difuzare toate mijloacele materiale și intelectuale îi stau la îndemână. Și lucrul ar putea lua înfățișarea unei publicații periodice vorbite, unei istorii literare în curs de publicare cu capitole și paragrafe bine determinate, cu demonstrațiuni în jurul unei teme sau epoci, ca în bunele, de pe vremuri și tot mai rarele, șezători publice”.

Luate împreună, cronicile din paginile ziarului „Cuvântul” și cele rostite la Radio alcătuiesc o panoramă de neegalat a literaturii românești din perioada interbelică, sau, cum remarca Mircea Eliade, în 1935, în „Vremea”, *Mențiunile critice* alcătuiau încă de pe atunci „cel mai vast repertoriu critic al literaturii românești contemporane”.

În intervalul de aproape două decenii (1929-1947), „graficul” prezențelor lui Perpessicius la microfonul Radiodifuziunii arată, totuși, fluctuații foarte mari. O primă întrerupere s-a produs la sfârșitul anului 1933 și începutul anului 1934, mai exact din 20 noiembrie 1933, până pe 26 aprilie 1934. Conform notei foarte detaliate a îngrijitorului ediției, rubrica lui Perpessicius a fost înlocuită inițial cu o alta, nouă, *Cartea și problemele ei*, în cadrul căreia au vorbit N.

Georgescu-Tistu (*Munca tiparului*) și Vasile Demetrius (*Povestea „Bibliotecii pentru toți” până astăzi*). De la 11 decembrie 1933, titularul cronicii literare a fost G. Călinescu, până la 15 martie 1934.¹³

Nu se cunosc în mod clar și evident cauzele înlocuirii lui Perpessicius cu G. Călinescu, la microfonul cronicilor literare radio. Istoria literaturii române consemnează aceeași perioadă pentru debutul unor tensiuni între cei doi. Ar mai fi de observat că perioada în discuție coincide cu suspendarea apariției „Cuvântului” și cu arestarea lui Nae Ionescu (urmare a articolelor filosofului, considerate de autorități ca instigatoare, și a asasinării lui I.G. Duca).

A doua sincopă, de această dată cu mult mai mare, se înscrie în intervalul 15 octombrie 1937-17 februarie 1941. De la interzicerea apariției „Cuvântului” (1 ianuarie 1934) și până la începutul anului 1938, când ziarul lui Nae Ionescu își reia apariția, singura „tribună” a cronicarului literar a fost radioul public. Re-luarea colaborării la „Cuvântul”, marcată de articolul *Întoarcerea cronicarului risipitor*, publicat în primul număr al seriei noi, este pentru Perpessicius prilej de mare bucurie: „...ca să ne apropiem de ținta noii noastre serii de *mențiuni critice* (...), să spunem că melancoliile noastre de patru ani au fost, nu rareori, suferințe și chinuri. A fi fost surghiunit în chilia pustnicească a numai-cititului, a fi fost spus unui regim înjumătățit, când deprinderi de ani și ani, indiferent de răzvrătiri platonice, transformaseră un jug oricum apăsător, într-o rațiune de a fi, a nu fi putut clasa un eveniment, declama un vers, proclama o nouă constelație sau reclama una din atât de numeroase ineleganțe, câte s-au vânturat, și lăfăit, de patru ani, în arena scrisului românesc – iată constrângeri ce n-au putut trece fără să lase drojdia lor de amărăciune pe fundul sufletului”¹⁴.

În ziua „aceasta de întoarcere la vatră, când bucu-

ria regăsirii e așa de mare”, Perpessicius face o retrospectivă a ceea ce ar fi putut consemna în paginile gazetei, de-a lungul „răstimpului de absență”, sub semnătura de cronicar literar: în lirică „ne-ar fi plăcut, așadar, să anunțăm (...) debuturi sau închegări de carieră”, în proză „am fi plâns întâi atâtea pierderi ireparabile” (P. Zarifopol, Gib. I. Mihăescu, Mateiu Caragiale, Anton Holban, D.P. Pătrășcanu) și s-ar fi oprit asupra romanului social (Cezar Petrescu, 1907), a „romanului de penumbre” (Mihail Sadoveanu, *Cazul Eugenției Costea*) și a celui istoric (Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi, Izvorul alb*), fără a ocoli pamfletul virulent „îmbibat de lirism” din *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi.

Fără îndoială, memorialistica lui Nicolae Iorga și paginile de însemnări zilnice ale generalului Alexandru Averescu – „două cărți de epocă ale memorialistice” – ar fi constituit un bun prilej de desfășurare intelectuală pentru un „profesionist al cititorului” cum se considera Perpessicius însuși, în postura de cronicar al „Cuvântului”.

O privire peste sumarul anilor 1934-1938 arată limpede că bilanțul nostalgic al celor ce ar fi fost de publicat în paginile „Cuvântului” este mai degrabă o figură retorică. Temele melancoliilor „cronicarului risipitor” se regăsesc în inventarul „tuturor faptelor de literatură” comentate la Radio. *Întoarcerea cronicarului risipitor* este, după cum remarcă Valeriu Râpeanu în nota articolului, și un text „cu valoare de epilog”. Perpessicius tocmai încheiase o colaborare de nouă ani la postul public de radio. Textul, publicat în „Cuvântul”, n-a fost citit la Radio. A fost reproduș ulterior în volumul *Opere*, 7.

Noua serie a „Cuvântului” a durat doar câteva luni. Gazeta a fost suspendată din nou la 17 aprilie 1938, iar Perpessicius și-a mutat „oficiul” de cronicar literar la ziarul condus de Cezar Petrescu, „România”.

Până în 1941, conform cercetării făcute de Valeriu Râpeanu, un singur articol apare ca făcând parte din programul Radioului și este menționat în *Bibliografie Radiofonică Românească*, vol. II, 1936-1940, Editura Casa Radio, 2000, la pagina 277. Manuscrisul nu s-a păstrat în Arhiva SRR, dar a fost publicat în ziarul „România” (1 ianuarie 1939) și în volumul *Opere*, 8.

Reluarea colaborării la Radio, în februarie 1941, nu s-a aflat sub cele mai bune auspicii. Paginile de jurnal ale cronicarului arată disensiuni majore între acesta și conducerea emisiunilor culturale. Perpessicius se declara jignit de atitudinea „consiliului de război” de la Radio, care-i hotărâse excluderea. Cu toate acestea, anul 1941 înregistrează un sumar al prezenței lui Perpessicius la microfon dintre cele mai consistente.

Cum am arătat deja, după 1942, 4 septembrie, Perpessicius revine la Radio abia în 1945 pentru numai două emisiuni, apoi, în 1946, pentru una (31 ianuarie), și în 1947, pentru două emisiuni (10 aprilie și 18 septembrie).

În paralel, din 5 septembrie 1940 și până la sfârșitul lui noiembrie 1942, Perpessicius și-a publicat cronicile literare în ziarul „Acțiunea”. A treia serie a „Cuvântului” (14 octombrie 1940-24 ianuarie 1941), sub direcția lui P. P. Panaitescu nu l-a avut pe Perpessicius printre colaboratori.

Panorama literaturii române – ca să parafrăzăm titlul unei lucrări celebre semnate de un contemporan al lui Perpessicius, brăilean și el, Basil Munteanu – configurată de cele două decenii de cronică literară radiofonică (și jurnalistică) însumează comentarii, opinii, analize, aprecieri despre scriitori, cărți, reviste, evenimente editoriale, multe dintre acestea incluse în seria *Mențiunilor critice*, reluate apoi în volumele de *Opere*, numeroase altele rămase necunoscute până la publicarea volumului *Cărți noi. Cro-*

nici radiofonice 1929-1947.

Din sumarul complex al volumului atrag atenția o serie de preferințe ale autorului, motivate de judecăți de valoare neștirbite de trecerea timpului. Este cazul afirmațiilor despre literatura română interbelică („cea mai bună, mai variată și mai originală literatură”), al celor despre romanul românesc („nu trebuie niciodată uitat: vârsta adevărată a romanului românesc abia dacă numără douăzeci și ceva de primăveri, din ziua binecuvântată când Liviu Rebreanu a despiciat cu toiagul aprigului *Ion* stânca zgârcită până atunci a romanului”) și despre „masiva piatră de hotar a liricii noastre” care era volumul *Cuvinte potrivite* de Tudor Arghezi.

Dar, mai ales, sunt de interes major capitolele de sinteză, „bilanțurile” anuale, cum le numește Perpessicius. Acestea vădesc – în ciuda impresiei de fragmentarism și de inapetență pentru studii de mare întindere, sancționată de unii dintre confrăți – nu numai preocuparea criticului literar pentru sinteze, ci și spiritul său selectiv, gustul estetic și, mai ales, capacitatea de a extrage din întregul foarte dens al literaturii române interbelice valorile, paginile pereche. Dintr-un text publicat târziu, când activitatea de cronicar literar la Radio rămăsese cu mult în urmă, în „Revista de Istorie și Teorie Literară”, se poate vedea că Perpessicius avea măsura exactă a rostului său în istoria literară românească: „Ce vor fi realizat aceste *Mențiuni critice* – unii și alții au spus-o cu mai multă competență. Poate că ele sunt ceva mai mult decât un simplu repertoriu bibliografic, cum lăsa a se înțelege George Călinescu. Ce este sigur, totuși, și ceea ce nu mă opresc a crede e că ele reprezintă opiniile unui cetitor atent, unui cetitor ideal, așa cum mă vedea Cezar Petrescu (...). În ce măsură ele sunt prea binevoitoare, aceasta rămâne de verificat. Însă ambiția de a se opri mai cu deosebire la ceea ce

poate fi transmis, decât la ceea ce se detașează și e caduc, nu le-a fost străină”¹⁵.

Primul bilanț, din seria celor prezentate la Radio, cel al anului 1930, este prilej pentru Perpessicius să-și precizeze condiția – „Iată-mă experimentând de câțiva ani oficiul acesta de contabil literar...” – și să-și afirme principiul după care se conduce în evaluarea literaturii: „Pentru că bilanțurile acestea literare mai au o latură, aceea morală, psihologică, sau cum voiți să-i ziceți, după noi cu mult mai importantă, pentru că neglijează strictețea cronologic-bibliografică și se conduc de principiul (...) vitalității operelor literare”¹⁶.

Anul 1930 se caracterizează – spune Perpessicius, făcând comparație cu sistemul financiar-contabil – prin „excedente estetice” și printr-o cotă valorică excepțională venind dinspre scriitori care aparțineau tuturor generațiilor: „Mircea Eliade, Ion Barbu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi și Mihail Sadoveanu – iată scriitori aparținând tot altei generații, de la aceea de 20 de ani ai eruditului indolog Mircea Eliade și până la aceea de 50 de ani ai de curând sărbătoritului poezitor Mihail Sadoveanu. Tot altă vârstă, însă opere de valoare superioară, putând fi așezate fără jenă, una lângă alta, la aceeași altitudine estetică. Opere, însemnate, toate, cu mirul maturității artistice”¹⁷.

Fără a intra în detaliile „micului nostru recensământ”, ierarhiile stabilite de Perpessicius pentru anul 1930 așează, la poezie, pe primul loc *Joc secund* de Ion Barbu, la roman, care „a cunoscut izbânzi senzaționale în ăst an 1930”, în frunte se află *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, „a treia față a troiței magnifice”, *Hanu Ancuței* și *Zodia Cancerului*. În privința criticii literare, care „a excelat în studii eminesciene”, cel al lui Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*, se află, de departe, printre preferințele lui Perpessicius.

Se cuvine aici o paranteză. Nu există nicăieri

vreun semn că bilanțurile lui Perpessicius ar fi fost rezultatul mai mult al unui gen de convenționalism, sau al unei tradiții statornicite în epocă de mass-media, și mai puțin al nevoii resimțite de cronicar de a decanta și ierarhiza producțiile literare ale anului. Cu toate acestea, un articol de la începutul lui 1931 surprinde prin afirmațiile „bilanțierului” despre propria muncă: „N-am pus niciodată prea mare preț pe bilanțurile, în speță literare, de fine de an”. Articolul¹⁸ este replică la o „izbucnire” a lui N. Iorga – *O boicotare*¹⁹ – din care Perpessicius citează „câteva rânduri patetice”, găsindu-le cuceritoare prin excesul de sinceritate: „Am străbătut cu ochii – scria N. Iorga – toți „anii literari”, „anii teatrali” și „anii politici” ai zilelor noastre și am constatat absoluta mea neexistență.

Și, totuși, dacă nu mă-nșel, sunt un om de oarecare activitate.

Lucrând de dimineața până seara, e imposibil, în țara Arghezilor, Galactionilor și Lovineștilor geniali, să nu fi făcut și eu, cât de cât, ceva bun, măcar ca rămășiță a unui trecut care, e adevărat, nu află loc în mai nicio carte de cetire.

Cred că voi fi făcând și eu ceva bun, fiindcă în toată străinătatea se vorbește cu un oarecare respect de un N. Iorga despre care am cutezat să cred că va fi fiind același cu hamalul veșnic disprețuit al nației, care sunt eu.

Nu vă grăbiți la înmormântarea cui nu vrea să moară, o, tineri, care n-ați trăit în adevăr niciodată”.

Într-adevăr, Perpessicius nu-l inclusesese pe N. Iorga în sinteza anului 1930 și s-a considerat „vizat” de atacul acestuia, așezat în rândul tinerilor „care n-au trăit în adevăr niciodată”. Admonestarea nu i s-a părut justificată și a răspuns tăios, fără obișnuita sa amabilitate: „Cred că nu strică dacă excesului de sinceritate al d-lui N. Iorga îi vom răspunde cu sinceritate. Eu cred că dl N. Iorga nu trebuia să figureze în

bilanțul literar pe 1930²⁰.

Interesul, în contextul acestei discuții, nu se îndreaptă, totuși, spre această rară abordare fățișă a „interlocutorului”, ci spre neașteptatele considerații despre bilanțurile anuale, din debutul articolului: „Le-am privit întotdeauna ca pe una din tradițiile superflue, de care ne-am fi putut dispensa în aceeași măsură în care ne și conformam”. „Liste, mai mult sau mai puțin aproximative”, „distracție de fine de an”, „obiceiuri sărbătorești”, „grațiozități” sunt tot atâtea echivalente pentru „bilanțuri de fine de an”. Era aceasta o opinie cu adevărat sinceră, sau un artificiu retoric „marca Perpessicius”, menit să ridiculizeze „rândurile patetice” ale preopinentului său?! Toate bilanțurile literare redactate de Perpessicius contrazic ideea de convențional și superfluu. Ele țin de un alt fel de a vedea lucrurile: „o hartă de genuri, un grafic evolutiv, o sinteză într-un cuvânt, în care nomenclatura de multe ori schematică ar fi fost înlocuită printr-o gradare a esențelor”²¹.

„Bilanțul literar pe 1932” este un text inedit și a fost prezentat la Radio pe 2 ianuarie 1933. Volumul *Opere*, 12 (1983), îngrijit de Dumitru D. Panaitescu, cuprinde „bilanțurile literare” ale anilor 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1933 (toate reproduse din ziarul „Cuvântul”), nu și pe cel din 1932, scris numai pentru Radio și rămas în Arhiva SRR²².

Suprapunerea anului calendaristic cu anul literar este un simplu artificiu, o convenție, nu întotdeauna relevantă pentru realitatea literaturii, pentru că, argumenta Perpessicius, „sunt lucrări născute moarte și altele, dimpotrivă, a căror faimă răzbate cu mult mai târziu (...), iar unele desigur cele mai fericite a căror viață fără de moarte și tinerețe fără bătrânețe e un dar al ursitoarelor”²³.

Și de această dată Perpessicius reclamă avalanșa

de titluri și, în special, obiceiul editorilor de a supra-satura piața de carte spre finele anului: „o cursă de titluri, în goana căroră unii vor fi mai favorizați și alții mai puțin”²⁴. Ierarhie îi va lua locul „o grăbită trecere în revistă”, iar autorul bilanțului rezervă „pentru fiecare din actorii banchetului literar pe 1932”, doar „un atribut, două”²⁵. Camil Petrescu, Nichifor Crainic, Radu Boureanu, Tudor Arghezi sunt numele care domină dimensiunea lirică a anului 1932. Romanul este strălucit reprezentat de C. Stere, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu. Dar, după ce va fi neprecupețit elogiile numelor de mai înainte și multor altora, „fără să fie toate de aceeași esență” pe parcursul anului, ierarhia se va contura „de îndată ce vom fi pus în fruntea lor romanul de mare densitate psihologică al dnei Hortensia Papadat-Bengescu: *Drumul ascuns*”²⁶.

În memorialistică, anul 1932 este de neegalat, grație unei lucrări – „inspirată, dar și substanțială, pe cât de vie, de evocativă și, în același timp, grea de informație și sugestii” – *Supt trei regi* de N. Iorga.

Chiar în seara ultimei zile a anului 1935, Perpessicius prezenta la Radio „Bilanț de fine de an”. Textul a rămas în manuscris, în Arhiva SSR, până la publicarea în volumul *Cărți noi*. De altfel, aceasta este varianta integrală, versiunea prezentată în ajunul noului an 1935 fiind mult prescurtată. Oricum, Perpessicius nu trage concluzii privind literatura, ci face aprecieri generale ale „activității culturale”, pe un ton solemn, evocator: „Răsfoiți analele trecutului nostru și vă veți minuna câte fapte de cultură luminează veacurile, anii, regiunile”. Fraza vibrează retoric, sună declamator când îmbracă în cuvinte de sărbătore „emulația așa de îmbucurătoare” și „conștiința culturală în care se topecs toate eforturile, fie că pornesc din metropolă, fie că sosesc din cele

mai îndepărtate colțuri de țară”. Probabil că Perpessicius însuși va fi găsit nota „bilanțului cultural” exacerbată, de vreme ce, în final, cu umor subțire, voia să-și ferească discursul de deochi: „Și pentru că un an nou începe și pentru ca imaginea paradisiacă ce am zugrăvit vieții culturale pe 1935 să nu se deoache, să strecurăm aici, la sfârșit, un grăunte de scepticism, învelit în hârtia de argint a unei urări”²⁷.

Adevăratul bilanț al anului literar 1935 a fost prezentat la Radio pe 9 ianuarie 1936 – „Anul literar 1935” – și debuta cu gândul „la cei trei dispăruți pe care i-a înregistrat literatura noastră: Panait Istrati, Gib. I. Mihăescu și Eugen Goga”²⁸.

Rândurile despre Panait Istrati – căruia îi amenadase entuziasmul și elanul comparatist, ca prefăcător al cărții lui Petre Bellu, „Apărarea are cuvântul”²⁹ – surprind în cuvinte puține esența: „Tradus în nenumărate limbi și cunoscut până la marginile pământului, Panait Istrati era un scriitor universal. Faima lui era perfect justificată și n-o datora decât marelui său dar de povestitor și suflului de umanitate care încălzea oricare din paginile scrisului său”³⁰.

Ca și Panait Istrati, Gib. I. Mihăescu a sfârșit fără să-și poată încheia mesajul de scriitor. Alături de *Rusoica* și *Donna Alba* – „culmi epice” – Gib. I. Mihăescu „ar fi adăugat, de bună seamă, și altele”. Eugen Goga, autorul *Cărții Facerii*, „roman de solidă construcție”, s-a stins „înainte de a fi putut da toată măsura puterii lui”³¹.

În „biblioteca poeziei pe 1935”, Perpessicius distinge „trei rafturi”: „al seniorilor liricii românești”, al „tinerilor cu pasul sigur” și cel din urmă, al „debutanților nepromovați”.

Pentru cei care au văzut numai lapte și miere în condeiul lui Perpessicius, definiția debutanților nepromovați este una din nenumăratele dovezi că

verbul cronicarului putea fi extrem de tăios, tranșant, ironic și în același timp elegant și rafinat: „Debutanții nepromovați numim pe acei poeți, parte versificatori și parte înrâuriți de prea multe influențe străine, cărorora vechiul sfat horațian al sertarului, în care și-ar ascunde nouă ani de zile lucrările, le-ar aduce numai bine. Ca și vinul, poezia câștigă din trecerea anilor. Câștigă în densitate, în buchet sau (și nu este un câștig de neglijat) se volatilizează cu totul. Câte cariere poetice n-au fost mântuite pe calea aceasta a discreției. Pe debutanții nepromovați încă, și-au fost câțiva, nu-i vom numi decât peste nouă ani, în cazul cel mai rău”³².

Dintre tinerii „cu pasul sigur”, intră în discuție premianții Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”: Virgil Gheorghiu, Ștefan Baciuc și Simion Stoilnicu. Seniorii au excelat în 1935 prin Tudor Arghezi (*Cărticica de seară*), Aron Cotruș (*Horia*, reeditare), Adrian Maniu (*Cântece de dragoste și moarte*), Al.T. Stamatiad (*Peisagii sentimentale*, tălmăcirii din Baudelaire) și alții.

Cum vremurile când poezia deținea „întâietatea producției literare” au trecut, „proza, în feluritele ei manifestări, și romanul, în prima linie, domină astăzi pe toate celelalte”³³. La vârf, pentru 1935, se află „*Huliganii*” al dlui Mircea Eliade, unul din cele mai perfecte ale acestui tânăr maestru al scrisului românesc de astăzi”. Nu lipsesc din mențiunile critice ale anului 1935 *Lorelei* de Ionel Teodoreanu, *Orașul cu salcâmi* de Mihail Sebastian, ca și *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi, sau *Logodnicul* de Hortensia Papadat-Bengescu.

Pentru critică, estetică și istorie literară, spiritul critic al lui Perpessicius remarcă întâia parte a *Esteticii* lui Tudor Vianu și „excelenta Domniei Sale exegeză a poeziei lui Ion Barbu”. Tot aici intră și „seriile

II și III din *Oameni cari au fost*, marea operă portretistică și culturală a dlui N. Iorga”.

La întrebarea „ce va rămâne din aceste tone de hârtie tipărită peste... atâția și atâția ani?”, răspunsul lui Perpessicius îi arată modestia și cumpătarea în judecată: „Posteritatea s-a dovedit întotdeauna mai generoasă și mai dreaptă decât prezentul. E marea lecție cu care consolează istoria literară”³⁴.

Ultimul bilanț literar prezentat la Radio – menționat în *Bibliografia Radiofonică Românească*, vol. II, 2000, p. 274, dar nepăstrat în Arhiva SRR – este cel referitor la anul 1938.

Greu de înțeles această apariție singulară, de pe 4 ianuarie 1939, la microfonul Radiodifuziunii, în contextul întreruperii colaborării, intervenite în octombrie 1937 (vezi mai sus) și prelungite până în 17 februarie 1941.

În cei peste trei ani de absență din programul Radioului, Perpessicius s-a adresat ascultătorilor doar o dată, vorbind despre „Anul literar 1938”. Textul citit la Radio apăruse în ziarul „Romania”, pe 1 ianuarie 1939.

„Revista de fine de an” debutează într-un registru stilistic tipic, cu accente de ironie fină, subtilă, învăluită în tonuri liniștitor nostalgice. Pe literatul ocolit de „recensământul” anual îl asigură că „păgubit nu va fi nimeni. Absent aici, va figura la vecin și dacă nici acolo, poate să fie sigur că Institutul de bibliografie universală, cu diversele lui sucursale îi va rezerva un loc în nenumăratele-i columbării de fișe, în adăstarea acelei judecăți din urmă, când fiecare va avea să-și dea seama de păcatele tinerețelor sau bătrânețelor lui literare”³⁵.

„Epitetul ornat”, aluziile izvorâte din erudiția criticului, aprecierea învăluită în expresii artistice, *captatio* după toate regulile retoricii clasice sunt tot

atâtea particularități ale bilanțului literar, la începutul căruia Perpessicius deplânge decalajul, „disproporția dintre poeți și prozatori”, poezii suportând „nedreptatea unui atare regim al minorităților”. Acesta este motivul pentru care Perpessicius se gândea – și se confesează ascultătorului – să rezerve „la capătul fiecărui an un grup de foiletoane închinat toate poezilor”.

Proiectul va mai întârzia până la o dată fără importanță, dar va cuprinde nume precum Lucian Blaga, despre al cărui ultim volum – *La curțile dorului* – „încă n-am scris un rând”, dar îl consideră „esență decantată a lirismului său de totdeauna, alimentată tot mai insistent la izvoarele folclorului și care a stârnit deopotrivă elogiul și contestarea”. Nici despre ediția definitivă a poeziilor lui Adrian Maniu n-a găsit „acel răgaz și acea atenție la care prestigiul liricii sale originale (...) are și dreptul, și îndreptățirea”³⁶. „Puțina poezie” comentată în paginile „Cuvântului” și ale „României” are o vizibilă notă compensatorie: „excelența volumelor cu care, întâmplător, ne-am întâlnit”. Între acestea, *Anotimpurile* de Emil Giurgiuca, *Caiet* de Al. O. Teodoreanu – „adevărat (...) mesagiu într-o bătălie, încredințată oceanului posterității” – *Cununi uscate* de Radu Gyr, *Florile fără pace*, cu „aromă pătimească”, „aceste autohtone «flori ale răului»” ale lui Mihail Celarianu.

Din proză, revista literară anuală reține al doilea volum al tripticului 1907 de Cezar Petrescu. Pentru o corectă și elocventă comparație cu *Răscoala* lui Liviu Rebreanu e încă devreme, crede Perpessicius, în absența ultimului volum. În „planul făuritorilor de epopee”, unde tocmai fusese înscris *Gorila* de Liviu Rebreanu, în ciuda „dezavantajilor unor încălcări de perspective”³⁷, intră fără ezitare „autoarea marelui roman ciclic, ajuns, de curând, la cele două compacte

tomuri ale *Rădăcinilor*” – Hortensia Papadat-Bengescu. Entuziasmul provocat de moșierul Pascalopol n-a încăput îndeajuns în rândurile dedicate ultimului roman al lui G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, despre care Perpessicius mărturisea că n-a spus „tot binele”.

Critica și istoria literară a anului 1938 este atât de bogată în contribuții „epocale”, atât de strălucit realizate încât „epitetul le-ar coborî de pe treapta lor de severitate și erudiție, asimilându-le cu jocurile fanteziei”³⁸. Din repertoriul anului abia încheiat fac parte: *Lucian Blaga, energie românească* de Vasile Băncilă, *Figuri literare* de Pompiliu Constantinescu, *Modalitatea estetică a teatrului* de Camil Petrescu și *Pagini de critică literară* de Vladimir Streinu.

Seria bilanțurilor literare începută cu anul 1924 („Anul literar 1924-1925”, publicat în „Calendarul Minervei pe 1926”, reprodus în *Opere*, 12, p. 225-263) și încheiată cu „Anul literar 1939”, datat „1 ianuarie 1940” (publicat în „Romania” lui Cezar Petrescu și reprodus în *Opere*, VIII, p. 325 – 330), construiește pe o întindere de cincisprezece ani un autentic breviar de istorie literară. Lipsesc din această serie – nu se află nici în sumarul volumelor de *Opere* și nici între emisiunile realizate la Radio – anii 1926, 1934, 1936 și 1937. Dar cum din ediția *Opere* nu au apărut decât jumătate din volume – „cele 25 de volume de OPERE definitive vor fi completate cu volume de articole uitate (...) și de un tom ultim, cuprinzând *Bibliografia scrierilor lui Perpessicius*”, anunța Dumitru D. Panaitescu în *Cuvânt despre ediție*³⁹ – seria „bilanțurilor” literare rămâne deschisă.

În paginile care țin loc de prefață la volumul *Lecturi intermitente* apărut postum, Perpessicius făcea o trecere în revistă a anilor „de citit” și „de scris”, cântărind elanul și iluziile începutului și avatarurile unei

vieți dedicate cărții: „A fost o vreme când lectura, acest «viciu nepedepsit», cum glăsuiește axioma galică, era pentru noi unica mare delectațiune. (...) A fost, după aceea, o vreme când scrisul, acest viciu condamnat, această dulce-amară caznă incurabilă, cum au socotit-o mai toți aceia care i-au descoperit tirania, ne-a amăgit și ne-a îndemnat să împărtășim și altora bucuriile noastre, și timpul acela a fost unul de pierzanie, căci el a decis cariera noastră de cronicar literar, începută puțin timp după primul război și continuată, cu apreciable spații albe, până mai deunăzi. Că ea n-a putut fi, această carieră, ceea ce nai-vele visuri ale debutului năzuiau, nu e prea greu de presupus. «Registratura generală» la care ne gândeam (...) în 1923) (...) căreia nu trebuia să-i scape nici un produs al tiparului beletristic, era o pură himeră, dacă nu de-a dreptul un stigmat de incompetență”⁴⁰.

O secțiune importantă a acestei „registraturi generale” este tomul de aproape o mie de pagini publicat de Editura Casa Radio.

Ediția semnată de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu este una complexă, alcătuită după toate rigorile științifice ale unei ediții critice și depășind toate dificultățile reconstituirilor, identificărilor, colajonărilor și stabilirii textului, pe baza cercetărilor de arhivă și din colecțiile bibliotecilor.

Impresia de acuratețe și claritate în urmărirea unei informații însoțește cititorul la lectura volumului, fie că e vorba despre notele critice, despre studiul introductiv sau anexele volumului.

Încă un pas către recuperarea unei contribuții majore la cunoașterea și promovarea literaturii române interbelice, încă o etapă, extrem de importantă, datorată realizatorilor ediției, în lungul și anevoiosul drum al publicării integrale a operei lui Perpessicius.

- ¹ Perpessicius, *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947*, Ediție critică, note și variante de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu. Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Editura Casa Radio, București, 2015, 972 p. Volumul este însoțit de un CD cu înregistrări difuzate între 1959 și 1971.
- ² „Radio București” („Cuvântul”, anul V, 13 aprilie 1929), în volumul Perpessicius, *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947*, p. 818.
- ³ „Radio-rural” („Cuvântul”, anul V, 1929, nr. 1474), în *op. cit.*, p. 820.
- ⁴ „Insertia radiofonică” („Cuvântul”, anul VIII, 23 iunie 1932), în *op. cit.*, p. 822.
- ⁵ „Editorul la microfon” („Cuvântul”, anul X, 30 noiembrie 1933), în *op. cit.*, p. 824.
- ⁶ *Ibidem*.
- ⁷ E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I, Editura Minerva, București, 1981, p. 324.
- ⁸ Perpessicius, *La început a fost Cuvântul*, în *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Editura Casa Școalelor, București, 1944, p. 68.
- ⁹ Perpessicius, *O lămurire (prefața ediției I, din 1928)*, în *Opere*, 2, EPL, București, 1967, p. 9.
- ¹⁰ „Cronicar la Radio” („Presa noastră”, nr. 8, 1967), în Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 825.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 826.
- ¹² Dumitru D. Panaitescu, *Perpessicius și începuturile radiofoniei românești* („Steaua”, octombrie, 1975), în Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 827.
- ¹³ Vezi Valeriu Râpeanu, *Note și comentarii*, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 868.
- ¹⁴ Perpessicius, *Întoarcerea cronicarului risipitor*, în *op. cit.*, p. 606-607.
- ¹⁵ Perpessicius, „Schiță de excurs autobiografic”. Apud Valeriu Râpeanu, „Studiu introductiv”, în *op. cit.*, p. 12
- ¹⁶ Perpessicius, „Bilanțul literar pe 1930”, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 130.
- ¹⁷ *Ibidem*, p. 131.
- ¹⁸ Perpessicius, „Dl N. Iorga și bilanțul de fine de an”, în *Opere*, 4, p. 330-335.
- ¹⁹ Apărută în „Neamul românesc”, 4 ianuarie 1931.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 333.
- ²¹ *Ibidem*, p. 331.
- ²² Vezi Valeriu Râpeanu, „Note și comentarii”, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 862-863.
- ²³ Perpessicius, „Bilanțul literar pe 1932”, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 200.
- ²⁴ *Ibidem*.
- ²⁵ *Ibidem*.
- ²⁶ *Ibidem*, p. 203.
- ²⁷ Perpessicius, „Bilanțul de fine de an”, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 435-437.
- ²⁸ Perpessicius, „Anul literar 1935”, în *op. cit.*, p. 438.
- ²⁹ Vezi Perpessicius, „Petre Bellu, Apărarea are cuvântul”, în *op. cit.*, p. 309-310.
- ³⁰ Perpessicius, „Anul literar 1935”, în *op. cit.*, p. 438.
- ³¹ *Ibidem*.
- ³² *Ibidem*, p. 439.
- ³³ *Ibidem*, p. 440.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 441-442.
- ³⁵ Perpessicius, „Anul literar 1935”, în *op. cit.*, p. 609.
- ³⁶ *Ibidem*, p. 610.
- ³⁷ *Ibidem*, p. 611.
- ³⁸ *Ibidem*, p. 612.
- ³⁹ Dumitru D. Panaitescu, „Cuvânt despre ediție”, în Perpessicius, *Opere*, 5, p. 6.
- ⁴⁰ Perpessicius, „Lecturi intermitente”, în vol. *Lecturi intermitente*, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 5-6.

Diana VRABIE

Iașul și ieșenii: tradiție și modernitate (II)

Semnalat de cronicari și învăluit în magia filelor de demult, absorbit febril în proza pașoptiștilor, de unde va fi perpetuat de marii clasici și apoi de interbelici, Iașul a devenit în timp un veritabil spațiu al contrariilor, al hibridității inedite, al tranziției inerente, denunțate de fizionomia orientală și de cea europeană. Aceste însemne ale spațiului ieșean vor fi surprinse cu multă acuitate de prozatorii pașoptiști, pentru care Iașul devine acel *axis mundi*, acea oglindă retrovizoare, prin prisma căreia sunt interpretate vremurile, locurile, personajele. Dacă pentru pașoptiști ieșeanul este purtătorul „amestecului de inovații altoite pe vechile datini, care alcătuiesc un fel de mijlocire pitorească între moravurile asiatice și moravurile Occidentului”¹, pentru intelectualii ieșeni interbelici, *ieșenismul* conotează o „rasă culturală” (*ieșeanul* e un om superior, de calitate); e un construct asumat ca stil de viață și identitate culturală, o „memorie colectivă”, „memorie socială”, care are nevoie de imagini spațiale și de inerția imaginilor, zidurilor și vestigiilor, a bisericilor, a Universității, a străzilor, a caselor boierești, a statuiilor etc., elemente care garantează grupului că nimic nu s-a schimbat și susțin forța tradiției locale. Prin urmare, important este să se impună prin repetare (și nu neapărat prin veridicitate) imaginile și simbolurile care conotează puterea, creația, dinamismul, așadar chipul unui altfel de Iași, „mai tânăr, mai frumos, mai viu”, în opoziție flagrantă cu imaginea stereotipă a efeminării lirice, a lipsei de voință și energie, a „lânțezelii bătrânicioase” și a „înghețului”, a „refuzului de a trece la

act” al Iașului, „cetate a morții, a somnului, a plictiselii”, a pasivității elegiace, a ratării, coordonate în care l-au situat reverberant chiar unii scriitori. Cezar Petrescu, de pildă, aseamănă Iașul „cu o amantă bătrână și nă râvită de care nu te poți despărți. Te înșeală, o bați și o alungi, pe urmă tot tu o cauți și te rogi să te ierte. Te iartă, a două zi fugi tu să scapi de dânsa, ca să te întorci seara și să te milogești la fereastră. Ieșenii sunt făcuți pentru Iași și Iașul pentru ieșeni. Se completează, trăiesc în simbioză. Nu se pot despărți...”², reținând totodată magnetismul orașului asupra locuitorilor lui. Ieșenizat în mod voluntar, G. Topîrceanu explică acest magnetism în felul său inconfundabil: „Mi-a plăcut de la început Iașul, cu grădinile lui înflorite, cu gardurile lui dărăpănate ... căci oricâte straturi de glod s-ar depune acolo, tot nu vor putea să astupe vreodată urmele pașilor lui Eminescu, urma ciubotelor de iuft ale diaconului Creangă, urmele atâtor oameni iubiți de altădată ... cum să nu-mi placă?”. Atmosfera Iașului e de o compoziție specială, observa Cezar Petrescu – „Conține o emanație, un efluviu, o radiație, – numește-o cum vrei! – care moleștește individul ca un narcotic. Nu-l lasă să se aventureze în accese de energie, îi retează aripile cu care să se avânte în sboruri riscate, dar, în schimb, îi dă aci, unde îl ține prizonier, o fericire dulce ca orice narcotic. O fericire a lui, specială, un fel de Nirvana ieșeană, care te cuprinde cu încetul și din care te superi dacă ar încerca cineva să te smulgă”³.

„Găzduit” de scrieri ficționale și memorialistice,

Iașul va deveni subiect de evocare pentru A.D. Xenopol și Nicolae Iorga, pentru Dimitrie Anghel și G. Topîrceanu, pentru G. Ibrăileanu și G. Călinescu, pentru Gala Galaction și Octav Dessila și lista poate continua în mod generos. În tentativa de a-i decipta (în)semnele, scriitorii realizează veritabile studii ale mentalului colectiv ieșean. Spre exemplu, G. Călinescu deghizat sub pseudonimul Aristarc, în „Jurnalul literar”, ne decodifică unele mărci ale psihologiei ieșene, în tușe necruțătoare: „Ieșeanul e un cetățean care visează cu ardență desființarea totală a orașului lui și mutarea populației, în masă, la București. Decăderea Iașului vine din sentimentul nemărturisit al ieșeanului că Iașul nu face două parale, că soarele răsare la București. Când un ieșean declamă: „Iașul nostru cultural, nu-l credeți. E un fel de a se scuza că nu e încă în București...”⁴. În același sens se pronunța și Ion Minulescu, în *Ieșenii toți se nasc cu geamantanele în mână*, asemănând Iașul cu Marsilia: „Iașul față de București – în România – e ca și Marsilia față de Paris – în Franța. Și unii și alții sunt interesanți numai că se cred victime reciproce”.

Ancorarea în culturalitate se produce uneori în virtutea unor reflexe derivate din complexe marginii față de centru: „Iașul se agață de culturalitate ca naufragiatul de firul de pai. În zadar ar căuta scepticul să convingă pe ieșeanul de pe stradă de inutilitatea unui asemenea procedeu. Oricât ar căuta să demonstreze că Iașul nu mai are nicio revistă de cultură, nicio bibliotecă demnă de acest nume, acea centrală nemaiservind nici la pregătirea celei mai modeste lucrări de seminar, că aripa cea nouă a Universității așteaptă de ani de zile să fie isprăvită, cu pomana centrului; că universitarii noștri, fiind din specia voiajorilor, fac numai arări vizite Iașului; că o pinacotecă de valoare fabuloasă este subvenționată cu 637 lei anual; că palatul Vieții Românești este ocu-

pat de chestura poliției și că locul faimoasei librării Barasch este umplut cu succes de o cârnățarie cer-năuțeană. De prisos!...”⁵.

Având în vedere că mentalitatea colectivă presupune „un ansamblu al modurilor de a percepe, judeca, acționa, caracteristic «spiritului» unui grup, unei epoci”⁶, „ansamblu de obiceiuri intelectuale, de credințe, de convingeri, de comportamente caracteristice unui grup”⁷, „fel particular de a gândi al unei colectivități”⁸, „ansamblu de opinii, prejudecăți și credințe care influențează gândirea indivizilor, a grupurilor umane, a popoarelor”⁹, valențele acestuia pot fi identificate, plecând de la textele memorialistice pe care ni le furnizează filantropic generațiile de scriitori care au intrat în stăpânirea unui trecut ilustru, de o mare densitate culturală: George Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, Nicolae Gane, *Amintiri (1848 – 1891)*, Radu Rosetti, *Amintiri*, Rudolf Șuțu, *Iașii de odinioară*, G. Topîrceanu, *Cum am devenit ieșean*, Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor* ș.a.

Plecând de la ideea că „orice se întâmplă într-o societate omenească vine din starea ei de spirit, din felul cum este alcătuită ei sufletească în acel moment”¹⁰, Iașul își modelează locuitorii după propriul chip: *molcomi, spirituali, indolenți, refractari la înnoiri, fanarioți, profund ancorați în trecut și purtători ai unei pasivități orientale*. Autocompătimirea se relevă frecvent în discursurile ieșenilor. Există și tendința de autopersiflare a unei comunități care face haz de necaz, în loc să se revolte, pe fundalul unei lumi fluide unde lucrurile nu se iau în serios.

Gala Galaction în *Iașii precum erau* reține dimensiunile spirituale ale ieșenilor: *intelectualitatea, religiozitatea, profunzimea, moralitatea*, adică specificul spiritualității ieșenilor: „Era în acest oraș domnesc, cuprins de melancolia amintirilor prea mari, purtate de un prezent prea micșorat, mai mult suflet, mai

multă inteligență și mai mult cult pentru cele intelectuale decât în oricare alt centru românesc. Înțelegeai din ochii celor cu care te întâlneai, în ulițele lor întortocheate (dacă erau altceva decât bieți muncitori cu palmele), că în odăița de unde coboară, au lăsat, pe masă, cu foile deschise, un poet, un filosof, un sociolog, Biblia sau Talmudul... Seara, când mă rezemam în fereastra mea și priveam, din deal la vale, miile de luminițe care se aprindeau în Iași, mă întrebam – cum nu-mi venea niciodată să mă întreb la București: la câte din aceste luminițe, studiul celor sfinte sau al celor profane, încovoaaie trupul și înalță sufletul? Firea molcomă a moldovenilor, idiomul lor bemolizat și muzical sporeau impresiile mele de spiritualitate și mângâiau văzul și auzul meu, celui sosit din București”.¹¹

Mai puțin elogios, Nicolae I. Popa realizează o adevărată „fiziologie a ieșeanului”, plămădită dintr-o oarecare *lipsă de inițiativă și resemnare, flexibilitate și timiditate, orgoliu și reverie*, condimentate cu nota unui *fatalism congenital* („Prea evoluat pentru a accepta lupta în orice condiții, s-a lăsat depășit de viață, prea diletant pentru a se disciplina, el trăiește în *marginea vieții*, mulțumindu-se cu icoana pe care singur și trudnic și-o făurește. Trăiește în *speculație spectaculară*, convins că înșeală viața, – deci știe că bătrânețea îl va dezvălui brutal, arătându-i ce a însemnat în realitate...”¹²). Apelând la psihologia filosofică, autorul încearcă să proiecteze portretul psihologic și să demonstreze predispoziția spre arte a ieșeanului: „...Ieșeanul este un *psihastenic*, condamnat să-și împuțineze ființa, elanul și funcția, din lipsă de încredere și vitalitate. De aici probabil compensația prin artă și literatură, care absorb forme de nădejdi și de vis nerealizate”¹³. Trăind cel mai adesea în „evaziuni succesive: refugii literare în trecut, în vis, în exotism, în fantastic, în «paradise artificiale» sau

în deprinderea cu ideea de moarte”, ieșeanul rămâne un romantic după formula lui Novalis, un mistic închis în micul univers artificial, pe care și l-a construit laborios, „torturat de îndemnuri sterile și de speranțe ce abia mijesc”, un om de gust fin, știind să întrețină „o conversație vie și cu miez”.

Reținând rând pe rând „*legea efortului minim*”, *complexul de inferioritate*, vecin cu cel de *superioritate*, *mândria trecutului*, *lipsa voinței de a trăi*, *spiritul critic*, *vocația prieteniei*, autorul conchide că „Ieșeanul este o realitate psihologică, bine conturată. Iar Ieșenismul este un stil de viață”.

Portretul ieșeanului lui Ionel Teodoreanu rezultă din vorba puțin molatecă, „cu «măi», «bre omule», «oleacă», «tăți cele», «iaca bre», «ista», «ceia» și «iracăn de mini», mergând tare domol (că doar nu dau turcii), și cam strâmb pe călcăie (scâlciate mai la toți); cu pantalonii răsuciți să nu-i feștească ba glodul, ba colbăraia, ba toanele dezghețului, ba-te-miri-ce (rar ieșean fără pantaloni suflecați), cu pălării romantic vaste, cu părul lung-prelung, aducând mai mult a chică, revărsat pe ceafă și pe tâmpile, cu mare avânt al obrazilor nerași pentru barbă (muscă, țacălie, barbișon, barbete, barbă și cascadă popească), cu multă tragere de inimă spre pahar (nu cu apă); cu galoși care depășeau mereu anotimpul lor firesc, cu cortel și când plouă, și când este soare (parcă ce, strică?) și cu vorba (plină de ifos și de rouă): «Noi iștia de la Ieși».¹⁴

Dimitrie Ralet, autorul unui singur volum, ca și Ion Codru-Drăgușanu, ne lasă, în descendența schițelor provincialului, lansate de Mihail Kogălniceanu sau de Costache Negruzzi, o adevărată fișă de temperatură a ieșeanului. El reține câteva însemne comportamentale ale acestuia, cum ar fi: *orizontul provincial*, *pesimismul impregnat de nostalgia vâltorii* „*capitalliei*”, pe care și-l cultivă deliberat: „Cu toate ceremo-

niile și buna primire, ieșeanul presimte c-o să moară de urât, ca într-o surghiunie. Târgul îi pare pustiu, lipsește vuietul capitaliei care poate-l ajuta de nu i se mai alege vorba. Nu-i desime de pe ulița mare, care ne oprește a răzbate pân-la dânsul ș-al privi în tică; nu-s droșcele care-l înlesnesc la crăii. Orizontul provincial îl apasă cu întinderea și monotonia sa”¹⁵. *Si-mandicos și plin de fițe*, „ieșeanul de vra să meargă piste drum, îi trebuie trăsură, pe jos nu se micșorează a umbla; poate se și teme că nu-l vor alege din norod. Singur nu se poate sluji, ca provincialul; altul îl îmbracă, îl dezbracă, îl încălță, îl scutură, îl piaptână, numai nu-l hrănește și nu-l țesală”.¹⁶ Autorul distinge între ieșeanul băștinaș și „provincialul așezat câte zece luni pe an la Iași”, cel din urmă fiind doar „părechea ieșeanului crai de frunte și numai plămădeala adevăratului ieșan”, întrucât „prin intrigi se face cas-

nic, prin lingușiri prinde la nas, prin crăii place, îndatorește cu bancuri ș.a. Așa i se deschid toate ușile, toate mesele, ba îl vezi răsărind politicește, ca o ciupercă din gunoi”¹⁷.

I. Fr. Botez, în *Iașul tuturor iluziilor*, reține contradicțiile spiritului ieșean – *discreți și plini de vitalitate în același timp*: „Nu sunt oare ieșenii de totdeauna tăcuți și blajini, năvălitorii de azi ai străzilor? Nu sunt singuratecii, ascunși în case mici și plăcute, veselii consumatori de la mese? Chiar ei, chiar ei! Doriți însă de aer, de viață și de haz zgomotos. Starea aceasta, savantul dr. Leon ar putea-o boteza în limbaj zoologic „ieșirea din hibernație și somnolență” iar d. Adrian Pascu ar putea-o denumi «dor aprig de Teatru Vesel...»”¹⁸.

Societatea ieșeană constituie un univers eterogen, plin de contradicții, este universul în care coabitează

vectori divergenți. Dacă considerăm masculină, în accepțiunea lui Hofstede, o societate care tinde să înlocuiască valorile morale cu acumularea de bani, funcții sociale și bunuri materiale, tipul societății ieșene se înscrie pe coordonatele masculin feminin, unul din cei patru coeficienți avansați de Hofstede pentru a evalua diferențele dintre dimensiunile culturale.

Universul ieșean este impresionant prin culorile, formele, sunetele și mirosurile sale, el găzduiește o populație cosmopolită care mișună caleidoscopic, convergentă și divergentă, cu speranțele, iluziile, temerile, dezamăgirile și erorile ei. Pe ieșeni îi unește disponibilitatea pentru artă, prețuirea trecutului, ancorarea în cultură și artă, menținerea tradițiilor etc. Or cum sugestiv observă Nicolae Iorga, „societatea reprezintă un popor sau o tovărășie de popoare. Astfel, ea are ceva sufletește permanent, care-i dă caracterul, care-i stabilește valoarea, care-i face mândria sau o îndreaptă către pieire. Afară de extraordinare efortări ori de cele mai mari și mai rare măsuri, acest fond nu poate fi biruit. El e zestrea, el e darul, el e nenorocirea și el e osânda. Acoperit un moment, înșelat sau înspăimântat, el își revine și domină și mai departe, fiindcă el vine din tot ce a suferit și a câștigat, din tot ce primește din mediul ei, din tot ce și-a agosisit societatea”¹⁹.

Diana Vrabie este beneficiar al Programului de Burse „Junimea” și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.

¹ Alecu Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*, p. 228.

² Cezar Petrescu, *La Paradis general*, Editura Cartea românească, București, [f. a.], p. 46.

³ *Ibidem*, p. 51.

⁴ Aristarc, *Cronica mizantropului*, în „Jurnalul literar”, 28 mai 1939, p. 4.

⁵ *Pagini din viața și opera scriitorilor ieșeni contemporani*, Iași, Socec, [f.a.], p. 12.

⁶ Fernand Braudel, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1995, p. 52.

⁷ Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere*, 1994, p. 119.

⁸ Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei*, Editura Meridiane, București, 1986.

⁹ Sigmund Freud, *Totem și tabu*, Editura Humanitas, 1991, p. 43.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Cum se creează o stare de spirit*, în *Sfaturi pe întuneric*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Editura Militară, 1976, p. 107.

¹¹ Gala Galaction, *Iașii precum erau*, în *Opere alese*, vol. I, Editura pentru Literatură, București, 1961, p. 16.

¹² Nicolae I. Popa, „Fiziologia ieșeanului”, în „Însemnări ieșene”, nr. 3, 1936, p. 89.

¹³ *Ibidem*, p. 90.

¹⁴ Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, Editura Princeps Edit, Iași, 2011, p. 104.

¹⁵ *Ibidem*, p. 252

¹⁶ Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Editura Minerva, București, 1979, p. 252

¹⁷ *Ibidem*, p. 255.

¹⁸ I. Fr. Botez, *Iașul tuturor iluziilor*, Editura autorului, 1930, p. 26.

¹⁹ Nicolae Iorga, *Cum se creează o stare de spirit*, în *Sfaturi pe întuneric*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Editura Militară, București, 1976, p. 107.

I. SIMIONESCU

(Președinte al Consiliului de Administrație al „Cărții Românești”)

Cartea Românească

Ideea înfăptuirii unei mari edituri românești a zăvâcnit în mijlocul frământărilor de la Iași. Nici n-a-pucară bine să se deslușească zorile izbândeii finale și urmară discuții, în cerc restrâns, asupra diferitelor probleme, mai ales culturale, care se iveau de pe

urma noilor perspective istorice. Ca o coincidență de bun augur, consfăturile aveau loc în Aula vechii Universități, sală în care, pe vremuri, s-au ținut conferințele Societății Junimea, cu o covârșitoare influență asupra progresului nostru cultural.

Librăria și birourile „Cărții Românești”, București

Apărătorul hotărât și tenace al înființării unui institut de editură, cu scop de a contribui la cultura mulțimii, și la cimentarea suflutească din provinciile ce aveau să se unească, a fost regretatul Profesor Ion Athanasie. El a făurit primele statute ale Societății vișate, din care au rămas multe puncte și în actualele statute ale „Cărții Românești”, cum e crearea unui fond cultural, participarea lucrătorilor la beneficii etc.

Împrejurările economice, schimbate de război, au dus la îndeplinirea gândului lui Athanasie, mai repede și mai măreț decât l-ar fi putut închipui fostul rector al Universității din București, primul președinte al Consiliului de Administrație al Societății „Cartea Românească”.

Firme vechi, cu renume câștigat, nu se mai încumetau să facă față, izolate, noilor cerințe. Împrejurările le-au împins la unire.

Astfel a luat naștere, în anul 1919, marele institut de editură „Cartea Românească”, aproape în același timp când vechiul institut „Socec” trecea în stăpânirea D-lor Schwartz & Șaraga. Se creau în felul acesta izvoare de mari forțe în domeniul editurii.

Trăinicia instituției „Cartea Românească” este asigurată chiar de la început, căci ia naștere din fuziunea altor trei instituții, care au contribuit în largă măsură la progresul cultural al țării, dinainte de război. Din firmele I.St. Rasidescu de sub conducerea D-lui Carol Rasidescu, „Theodosiu Ioanițiu & fii” de sub conducerea D-lui Niculae Ioanițiu, și din editura „Sfetea” de sub conducerea regretatului C. Sfetea, s-a format „Cartea Românească” cu sprijinul material al Băncii Românești. Capitalul inițial de 12.000.000 lei a ajuns cu timpul la 100.000.000 lei.

Sediul Sfetea, de lângă Sf. Gheorghe, era excentric. S-a simțit deci nevoia, dintr-o dată, ca librăria să se instaleze într-o încăpere mai centrală. S-a cumpărat clădirea Societății „Minerva” din B-dul Academiei 3-5, azi transformată într-un măreț palat, cu fațadă impunătoare în simplitatea ei, cadrând de minune cu

noul palat al Universității din apropiere. Întâmplarea s-a nimerit bine. Librăria cea mai mare din țară nu putea să fie prea departe de înaltul focar de cultură al neamului întreg. În trecerea lor spre Universitate, miile de studenți, zilnic întâlnesc în calea lor dovada propriilor grafice și de editură. De viața ei este legată viața și buna stare a unei armate de aproape 1.200 de funcționari și lucrători.

Activitatea Societății „Cartea Românească” este complexă, cuprinzând trei ramuri bine distincte, puse sub aceeași conducere centrală.

A. Industria Grafică este concentrată în Atelierele din Șos. Bonaparte. Ele cuprind două mari clădiri anume contruite, înzestrate cu tot utilajul modern. Una, în formă de arc, are o suprafață de 1.260 m.p. cu subsol, parter, două etaje și mansardă. A doua, în formă de hexagon, pe o suprafață de 650 m.p. cu subsol, parter, mezanin și 4 etaje.

Forța motrică necesară acestor ateliere este căpătată printr-o uzină proprie, înzestrată cu un motor Diesel de 300 H.P. și cu regeneratoare pentru comasarea curentului electric.

De cum intri în ateliere, rămâi surprins de felul metodic cum sunt împărțite sălile. Vei găsi sute de oameni lucrând cu febrilitate în zecile de secții, din care se pot cita: Secția zețăriei, Turnătoria de litere, Secția zincografică, Secția de gravură, Stereotipie de Galvanoplastie, Secția artistică de desen, Secția litografică, de Offset, Secția de reproducere, Secția cartografică, Secția de fotogravuri, Secția mașinilor tipografice, Secția mașinilor litografice, Secția confecțiuni, Secția de plicuri, Secția de liniatură, Secția cartonajelor manuale, Secția cartonajelor mecanice etc.

Din toate aceste secții „Cartea Românească” scoate anual tot ce închipuirea omenească a născocit că s-ar putea lucra din hârtie: de la cea mai simplă broșură până la cea mai desăvârșită carte de artă; de la afișul-înștiințare până la afișul reclamă în 14-15

culori. Apoi cele mai variate lucrări, cum sunt: acțiunile, timbrele, tablourile cromolitografice, precum și cutii de diverse forme și mărimi pentru țigări, parfumuri, bomboane, casete în zeci de culori cu reliefuri, poleite cu aur și argint etc. Toate tipurile și formele de registre, carnete, dosare, bibliopapete, agende, calendare și altele.

La sfârșitul acestor pagini s-au dat câteva modele de imprimări făcute în Atelierele „Cărții Românești” după metoda tipografică, litografică și fotogravură. Dar numai un cunoscător în arta grafică își poate da seama de ceea ce poate produce un atelier de mărirea celui al „Cărții Românești”. În secția zețării cu 120 lucrători se culeg, într-o singură zi, cuvinte compuse din 500.000 de litere; așezându-se literele într-un singur rând, s-ar putea împrejmui cu ele grădina Cișmigiu. Dacă s-ar pune alături toate coalele de hârtie trecute într-un an prin mașinile „Cărții Românești” s-ar putea face un brâu care să încingă pământul la ecuator.

Pentru ajutorarea personalului, pe lângă Ateliere funcționează o cantină, unde lucrătorii pot lua masa cu 15 lei pe zi, iar elevii cu 10 lei. Există de asemenea și un cabinet medical de prim ajutor și tratamente ușoare, în care doi medici și o moașă dau consultații gratuite. De câțiva ani funcționează și o casă de pensie pentru toți funcționarii.

Producția anuală a atelierelor, în care lucrează cam 700 lucrători și lucrătoare, cu salariu anual de 35.000.000, este aproximativ de 1.200.000 kgr. de material confecționat. Pentru transportul acestui material ar fi nevoie de un tren cu o lungime de 960 metri.

Afară de Atelierele centrale, „Cartea Românească” mai are ateliere complet organizate în orașele: Chișinău, Cluj și Dicioșanmartin (Târnăveni).

B. Comerțul de librărie. Pentru a-și putea desface produsele sale, „Cartea Românească” a fost nevoită

să dea o dezvoltare cât mai vastă comerțului de librărie. Astfel Librăria centrală din B-dul Academiei No. 3-5 și Edgard Quinet No. 4 se poate spune că este cea mai mare librărie din România.

Ea ocupă subsolul, parterul și etajul întâi al palatului central și are raioane de vânzare pentru cărți literare românești și străine, cărți didactice, articole de papetărie și confecțiuni, articole de pictură, galanterie, articole de sport, material didactic, gramofone, plăci, radio, jucării precum și o sală de expoziție de pictură, cunoscută sub numele de „Sala Ileana”.

A doua librărie, „Cartea Românească” o are în Calea Moșilor 64, fosta librărie C. Sfetea.

În imobilul din Calea Moșilor se află și depozitul principal de cărți, ca și serviciul de expediție pentru întreaga țară.

Ținând seamă de importanța pe care o poate avea o librărie, în promovarea culturii naționale din provinciile alipite, „Cartea Românească” a socotit că îndeplinește o datorie către neam, înființând chiar cu sacrificii sucursale în centrele cele mai de seamă din ținuturile românești. Există filiale ale „Cărții Românești” la Chișinău pentru Basarabia; Timișoara și Lipova pentru Banat; Cluj, Brașov și Dicioșanmartin (Târnăveni) pentru Ardeal.

Afară de aceste librării și sucursale, „Cartea Românească” are peste 600 corespondenți și reprezentanți în toată țara, care fac oficiul de colportori ai produselor ei.

C. Editura. De la înființarea ei chiar, Societatea „Cartea Românească” și-a stabilit un plan de editură în conformitate cu starea generală culturală din țară.

Cultura mulțimii a fost pusă pe planul întâi, și în această direcție „Cartea Românească” a săvârșit, cu hotărâre și continuitate, mai mult de cât oricare altă instituție similară, particulară sau de Stat.

Ea n-a urmărit un câștig, deoarece prin statute se

menține în fiecare an un fond cultural, uneori și de un milion de lei, pentru susținerea bibliotecilor ieftine pe care le editează, în diferite domenii de cunoștințe.

Sute de mii de exemplare s-au răspândit astfel în mulțimea dornică de citit, prin „Pagini Alese din Scriitorii Români”. Aproape 2.000.000 de broșuri din „Cunoștințe Folositoare”, adevărată enciclopedie științifică și geografică, s-au împrăștiat în numeroase biblioteci satești înființate de particulari sau de instituții ca „Fundatia Voievodul Mihai” și Direcția Educației Poporului.

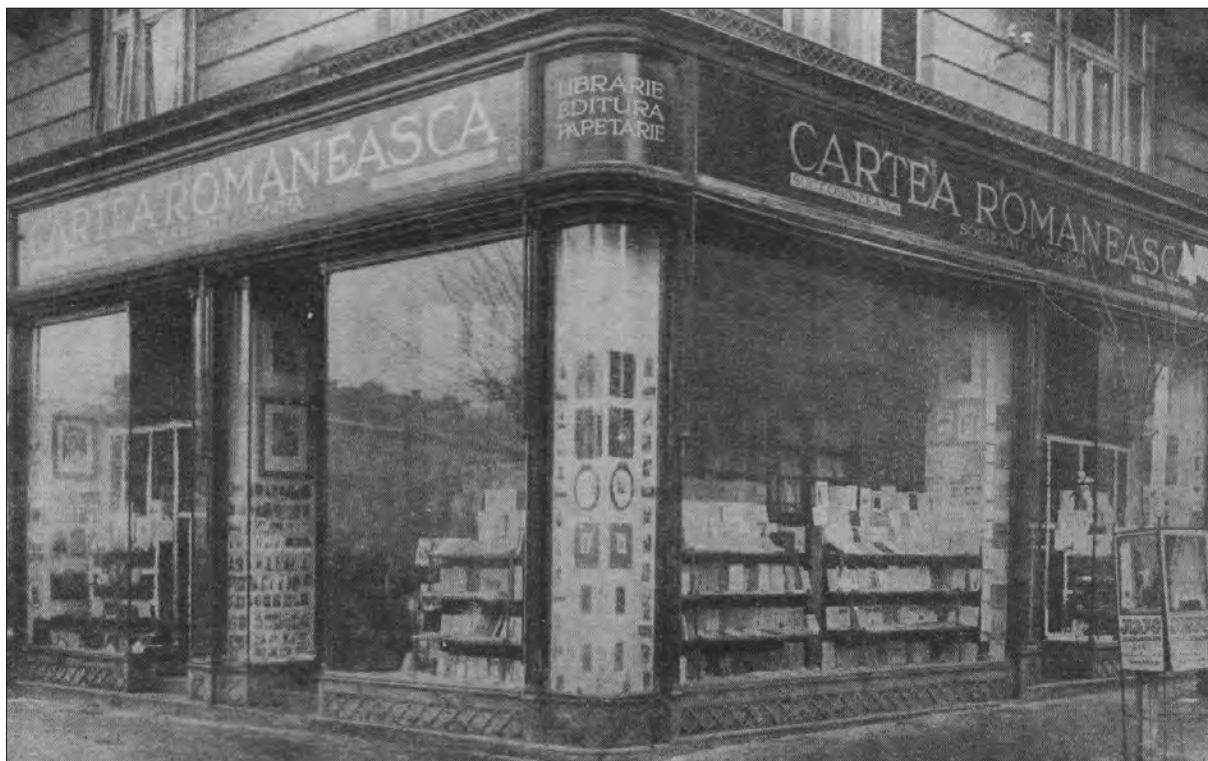
„Calendarul Gospodarilor” apare regulat de 11 ani; din această carte de citire, a săteanului, dar și a celor din orașe, s-au vândut peste un sfert de milion de exemplare, întâlnindu-se în orice sat cât de izolat din țară.

La aceasta, dacă se adaugă Biblioteca Agricolă și Biblioteca Minerva se poate scoate în relief cu toată obiectivitatea, partea însemnată pe care a luat-o „Cartea Românească”, abia într-un deceniu de activitate, la răspândirea culturii generale.

Răspândind gustul de citit în mulțime, ea pregătește astfel terenul pentru înțelegerea și desfacerea cât mai largă a literaturii și științei românești.

În această direcție „Cartea Românească” și-a făcut pe deplin datoria. Ea a fost singura instituție de editură care a stabilit premii literare și științifice pentru lucrări inedite, obținând astfel un succes moral însemnat.

Catalogul ei general cuprinde capitolele cele mai variate, de la poezii la opere de specialitate științifică, de la cărți cu preț redus la adevărate lucrări de artă pentru bibliofili. Din această din urmă categorie me-

Librăria „Cartea Românească”, Cluj-Napoca

rită mențione: *Adrian Maniu, La gravure sur bois en Roumanie*, frumoasele colecții de stampe ale D-lui *Olszewski*, ediția aleasă din *Poveștile M.S. Regina Maria, Niculăiță Minciună* de Brătescu Voinești, cu planșe originale colorate, sau opera *Divina Comedie*, tradusă de Coșbuc, adnotată de D-l Prof. Ortiz, cu stampe și desenhuri tot așa de alese ca în edițiile de lux străine.

Clasicii români au fost scoși din uitare prin ediții îngrijite, „Cartea Românească” asigurându-și exclusivitatea operelor lui Coșbuc, Slavici ori Vlahuță.

Din monumentală operă a marelui istoric A.D. Xenopol, *Istoria Românilor* în 14 volume, au apărut până acum 12 volume, iar celelalte două vor ieși în curând, încheind astfel o lucrare de editură grea și costisitoare, tipărită cu toată îngrijirea cerută de în-

semnătatea operei, unică în felul ei.

„Cartea Românească” se mândrește că a putut înlesni apariția operelor celor mai de seamă scriitori români de astăzi și al căror nume, în schimb, a contribuit în largă măsură la vaza de care se bucură această instituție, nu numai în țară, dar și în străinătate.

Ca romancieri și nuveलिști își au operele editate exclusiv sau în mare parte la „Cartea Românească”: Agârbiceanu I., Arghezi T., Brătescu Voinești I., Bucuța Emanoil, Kirițescu C., Petrescu Cezar, Rebreanu L., Sadoveanu M., Stănoiu Damian, Teodoreanu Ionel și Al. și alții.

Ca poeți: Blaga I., Botez Demostene, Carp O., (G. Proca), Codreanu M., Crainic N., Davidescu N., Mănescu I., Maniu A., Militaru V., Pillat I., Topîrceanu G., Voiculescu V. și alții.

Librăria „Cartea Românească”, Brașov

Ca scriitori populari: Cristescu Florian, Diaconescu Pantelimon, Dulfu P., Gorovei A., Lungianu M., Popescu Băjenaru I., Speranția Th., Vissarion I. și alții.

Printre autoare: Bucura Dumbravă, Otilia Cazimir, Cunțan M., Mantu Lucia, Petrescu Lucreția.

Ca autori dramatici: Davila A., Goga O., Iorga N., Sorbul M.

Din domeniul criticii literare și al biografiei: Ibrăileanu G., Lovinescu E., Mehedinți S. (Soveja), Sanielevici H., Simionescu I., Vianu T.

Din domeniul diferitelor cercetări științifice: Antonescu G.G., Cantacuzino Matei, Cuza A.C., Cătuneanu I., Dr. E. Juvara, Marinescu G. Dr., Paulescu C. Dr., Slăvescu V., Tafrali O. etc.

Necesitățile culturale fiind atât de variate, potrivit împrejurărilor istorice în care se află țara noastră, activitatea editorială a „Cărții Românești” este și mai complexă.

Ea a tipărit traduceri din clasicii noștri în limba minoritară; a susținut lupta din ce în ce mai grea în editarea cărților de curs primar. În ce privește cărțile de curs secundar „Cartea Românească” și-a dat toată silința de a pune în mână elevilor cele mai bune manuale, atât din punct de vedere pedagogic cât și tehnic. Azi instituția deține cam 60% din întregul stoc de cărți didactice folosite în școli.

Ca o încununare a activității sale editoriale de un deceniu, „Cartea Românească” a întreprins publicarea unei opere mărețe, unice în România.

Este împlinirea unei lipse simțite de toți și de multă vreme, dar în același timp o largă contribuție la opera de apropiere sufletească între locuitorii țării de orice neam. E vorba de *Dicționarul enciclopedic ilustrat al limbei române* întocmit de D-l Prof. univ. I.A. Candrea. Partea 2-a, *Dicționarul istoric și geografic*, este datorat D-lui Prof. G. Adamescu. Această lucrare monumentală, față de mijloacele noastre tehnice, va fi la înălțimea prinosului adus prin ea neamului și țării. Va cuprinde peste 2.000 pagini cu peste

10.000 ilustrații în mare parte referitoare la țară, ca și hărți, planșe în culori și în afară de text.

Opera e pe jumătate tipărită și va apărea negreșit în cursul anului 1931.

Dacă s-ar strânge la un loc toate cărțile ce se tipăresc într-un an la „Cartea Românească” și s-ar pune una lângă alta cu cotoarele în afară, s-ar putea alcătui o bibliotecă, ce ar ocupa o suprafață de 6 ori mai mare decât fațada mărețului palat al librăriei.

Dacă instituția „Cartea Românească” în scurta vreme de funcționare a biruit greutățile vremii și ale începutului oricărei organizări temeinice, ajungând în fruntea instituțiilor similare din țară și asigurându-și o viață sănătoasă și trainică în viitor, faptul se datorește în bună parte înțelegerii, destoiniciei, hărniciei și spiritului sănătos ce domnesc în conducerea ei. Partea tehnică e sub directa supraveghere a D-lui C. Rasidescu, cunoscător adânc al meseriei, începută ca ucenic în atelierele tatălui său. Partea comercială e stăpânită de competența D-lui N. Ioanițiu, urmaș al unei tradiții vechi de negustori români în ramura librăriei. La început a fost de mare sprijin priceperea deplină în alte edituri a regretatului C. Sfetea.

Pe lângă cei doi conducători tineri și pricepuți, într-o activitate de fiecare clipă, se adaugă sfatul competent, vegherea neobosită asupra totalului din partea directorilor administrativi și a unui consiliu de administrație luminat, format din personalități competente în ale culturii sau comerțului. Nu se poate lăsa nemenționată și râvna întregului personal, de la zetari până la procuriști. Într-o solidaritate demnă de laudă ei își pun toată tragerea de inimă în serviciul de care se leagă și buna lor stare.

Propășirea, vădită din an în an, a unei asemenea instituții de cultură nu poate să fie decât de un real folos pentru înaintarea sufletească a neamului întreg.

(„Boabe de Grâu”, anul I, nr. 8, octombrie 1930, p. 477-485)

Georgiana LEȘU

Ana Ipătescu, modelul feminin al liderului revoluționar

În cadrul lucrărilor Primului Congres al Scriitorilor din R.P.R., în 1956, Mihai Beniuc îl alături pe Camil Petrescu scriitorilor precum Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Demostene Botez, Al. Philippide și Cezar Petrescu, care, afirma el, s-au alăturat, „sub steagul partidului”, unei literaturi noi, sănătoase și purtătoare de spirit democratic¹. Același scriitor era evocat și în enumerarea autorilor preocupați de teme de inspirație istorică, cu accent pe epoca asupra căreia Camil Petrescu și-a îndreptat atenția, una extrem de importantă în discursul istoriografic din anii democrației populare². În mod deosebit, perioada modernă a fost una extrem de ofertantă pentru viziunea asupra istoriei promovată de regim. O vreme a revoluțiilor și a transformărilor sociale, începând de la 1821 până la răscoalele țărănești din 1907, evenimentele secolului al XIX-lea și începutului de secol XX au permis conturarea unor mituri istoriografice consistente, în acord cu elanul revoluționar al regimului comunist nou instaurat.

Literatura de inspirație istorică din anii '50 prilejuiește studii interesante despre raportarea la trecut a unui regim care își construia legitimitatea. Într-o perioadă în care scriitura se încadra, de cele mai multe ori, în tipare fixe și era structurată pe linii parabolice, interpretarea evenimentelor trecutului a urmat o direcție asemănătoare. Scrisul istoric și cel de ficțiune au fost cât se poate de apropiate, scriitorii

fiind nevoiți să respecte viziunea istoriografică în vigoare. De altfel, atenția acordată astăzi literaturii realismului socialist, a unei scriituri din plin studiate în perioada post-decembristă, ne permite să observăm ce anume din viziunea istorică pe care regimul a promovat-o prin intermediul istoriei și a literaturii rămâne astăzi în mentalul colectiv. Acest tip de literatură aduce în scenă o sumedenie de personaje, toate încadrate în tiparele realismului socialist și ale viziunii istoriografice în vigoare, majoritatea construite pe baza unor mituri istoriografice pe care uneori regimul comunist le-a inventat, alteori le-a preluat și le-a adaptat, profitând de încărcătura simbolică a acestora.

În acest context, Camil Petrescu scria *Un om între oameni*, roman cu totul diferit de aparițiile sale interbelice și care, deși prezenta numeroase personaje revoluționare încadrate în tiparele realismului socialist, excela totuși la capitolul documentare istorică³. Între numeroasele aspecte care atrag atenția asupra scriiturii lui Camil Petrescu sunt și personajele feminine. Aici se evidențiază tiparul realist socialist, al binomului bine-rău. Femeile din roman sunt pe de o parte personaje negative – boieroaicele, iar pe de alta, personajele din lumea satului sau cele din mica boierime revoluționară, apropiate grupului Frăția. Ana Ipătescu se remarcă în mod deosebit, fiind plasată în mijlocul revoluționarilor și beneficiind de atribute

neobișnuite pentru personajele feminine: curaj, determinare, abilitatea de a conduce masele, de a le încuraja în luptă și de a mânui armele, putere fizică.

Romanul în trei volume a apărut în perioada 1953-1957 și a rămas neterminat din cauza morții autorului. Vorbim așadar de o perioadă în care direcțiile istoriografice ale noului regim erau trasate, alături de aspecte ideologice precum: rolul liderului în revoluție⁴, promovarea unei forme de emancipare a femeilor și demonstrarea unei adeziuni cât mai largi la cauza revoluției. Atenția acordată de Camil Petrescu personajului feminin prezent activ în revoluție nu era așadar o noutate. Ana Ipătescu devenea un nume promovat în anii democrației populare, fiind prezent din abundență și în manualele de limba română ale vremii, care ofereau de altfel numeroase cunoștințe de factură istorică, în completarea celor din manualele de istorie⁵. De altfel, apetența regimului pentru pașoptiști este ușor explicabilă: anul 1848 putea demonstra o tradiție revoluționară în spațiul românesc, astfel că discursul oficial a numit regimul democrației populare drept singura formă de organizare statală care va putea îndeplini dezideratele pașoptiste. Nume cu rezonanță pentru evenimentele jumătății secolului al XIX-lea au intrat în nomenclatorul străzilor din toată țara: în București, alături de revoluționarii Nicolae Bălcescu și Gheorghe Magheru, numele Anei Ipătescu îi era atribuit fostului bulevard Lascăr Catargiu.

Camil Petrescu a introdus-o în acțiune pe Ana Ipătescu spre finalul celui dintâi volum, în momentul în care se alătură grupului de apropiați ai lui Bălcescu, pentru a vizita o tăbăcărie. Împreună cu alte două personaje feminine, Tița (sora lui Bălcescu)

și Luxița (Lucica Florescu⁶), personalitatea sa iese puternic în evidență în momentul în care se află în mijlocul tăbăcarilor. La fel ca Bălcescu, ea este conturată conform modelului conducătorului apropiat de tăbăcari, văzuți ca o proiecție în trecut a muncitorilor din secolul XX. Dacă celelalte femei rezistau cu greu peisajului dezolant și mirosului puternic, Ana Ipătescu se „încrâncenă să rămâie” vrând să vadă tot⁷. Chiar și după ce soțul ei, Nicolae Ipătescu, renunță la periplul prin magazinele tăbăcăriei, ea rămâne alături de Bălcescu⁸.

De departe imaginea cea mai reprezentativă a Anei Ipătescu, un construct cultural rămas de altfel și în memoria colectivă, este cea de revoluționară cu steagul în mână: când Nicu Goleescu o anunța, lipsit

Detaliu din tabloul „Ana Ipătescu”
de Alexandru Ciucurencu, 1949

fiind de orice speranță, că guvernul a fost arestat, ea a intrat în rolul liderului: „Totul poate fi recâștigat”⁹. Personajul aflat în momente decisive pentru revoluție capătă o flacără în privire și reflexe de jărat în păr¹⁰. Tot ea smulge steagul tricolor din ulucii porții și merge spre Palat în picioare, în caleașcă, ținând steagul cu brațul întins și se adresează oamenilor cu o voce „caldă, pătrunzătoare”¹¹. În tot acest avânt răgușește, părul i se desprinde, iar fața i se arată „înflorită de arșiță și de mânie”¹². Ajunsă la Palat, femeia cu steagul în mână le vorbește oamenilor pentru a-i mobiliza la revoluție: „Cum puteți vorbi cu brațele încrucișate? Nu e nici o săptămână de când, sub dealul Filaretului, douăzeci de mii de oameni ați jurat să apărați Constituția cu viața voastră, și acum priviți liniștiți cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloși? (...) Cum puteți sta așa? Ah, eram mândră că sunt româncă... îi curgeau lacrimi pe obraji (...) – Și acum, pe câmpul libertății voastre pasc iar râmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a și trezit de marți până sâmbătă ...”¹³.

Tot în momentele tensionate ale arestării guvernului revoluționar, Ana Ipătescu îi smulge pistoalele unui bărbat tânăr, arnău și paznic la Eforie, care rămâne neputincios în fața ei. Un nou tablou revoluționar este conturat: cu pletele desfăcute, femeia cu păr negru conduce mulțimea cu pistolul în mână dreaptă ridicată deasupra capului¹⁴. Ea rămâne alături de revoluție până la final, susținându-și soțul în fața lui Fuad Effendi, după ce revoluționarii au fost arestați. Alături de Maria Rosetti, îi spune trimisului Porții: „Suntem amândouă mândre de soții noștri care au luptat pentru acest popor, cum e mândru acest popor de conducătorii pe care și i-a dat”¹⁵.

În definitiv, Camil Petrescu ilustrează un personaj care, deși bine documentat istoric, precum întreg romanul de altfel, se încadra foarte bine în direcția istoriografică a perioadei. Regimul comunist a promovat imaginea Anei Ipătescu ca reprezentantă a vizionarismului și a implicării femeilor în cauzele revoluționare, într-un context al unor discursuri puternice despre emancipare. Ea a fost mereu alături de Bălcescu, i-a împărtășit cauza și, spre deosebire de celelalte personaje feminine alăturate liderului pașoptist, a fost cât se poate de activă în momentele importante, încurajând populația să nu renunțe și să elibereze guvernul proaspăt arestat. Alături de Maria Rosetti, a cărei imagine a fost asociată multă vreme cu revoluția pașoptistă datorită reprezentării lui C.D. Rosenthal, Ana Ipătescu apare în romanul lui Camil Petrescu ca un simbol al femeii revoluționare, care luptă cu arma în mână, nu doar alături de bărbați, ci în fruntea acestora. Ea este conturată în tușe puternice, având, precum personajele pozitive încadrate în canonul realist socialist, țeuluri înalte și un caracter puternic. Camil Petrescu aducea astfel în fața cititorului istoria și personajele sale, redată într-un registru al imaginarului comunist: punând accentul pe lupta de clasă, pe aportul unei proto-muncitorimi a secolului al XIX la revoluție, pe rolul liderului în revoluție (fie el bărbat sau femeie) și pe creionarea personajelor revoluționare într-o manieră care îi apropie de liderii politici ai momentului democrației populare. Dacă Bălcescu a fost personajul principal al momentului 1848, Ana Ipătescu era conturată ca o variantă feminină a liderului în revoluție, ilustrând ideea de participare cât mai amplă la viața publică. Ea are curaj, este hotărâtă, puternică și se raportează

REALISMUL SOCIALIST ÎN LITERATURĂ

mereu la popor, la masele fără de care, în cheie marxist-leninistă, nu poate fi înfăptuită revoluția¹⁶.

Dacă istoria a fost obsesie pentru comuniști, accentul pus pe momentele revoluționare a servit ca o mână nevăzută de legitimare resimțită de regimul proaspăt instalat. Modul în care istoria era scrisă iar reprezentările despre trecut erau vehiculate a avut o mare însemnătate pentru crearea unor tipare prin care trecutul era adus în fața prezentului democrat popular. Mai mult decât atât, literatura de inspirație istorică a contribuit la popularizarea cu mai mare ușurință a reprezentărilor care, distribuite pe cale oficială, erau greu de acceptat.

În final, putem observa cum studiile despre o perioadă atât de cunoscută și de cercetată mai reprezintă interes tocmai din considerentul perspectivei oferite de trecerea timpului: știut fiind faptul că imaginile despre o epocă sunt însușite și internalizate mai bine de generațiile care doar le-au receptat, ne putem întreba în ce măsură stereotipurile create în anii democrației populare au rămas în imaginarul colectiv al românilor sau sunt umbrite de imaginea noastră față de regimul care a creat aceste reprezentări.

Strada Ana Ipătescu, Galați

- ¹ Mihai Beniuc, *Literatura din R.P.R. și perspectivele ei de dezvoltare*, în „Lucrările primului congres al scriitorilor din Republica Populară Română, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1956, p. 15.
- ² „Pentru literatura noastră are o importanță deosebită faptul că scriitorii de seamă și-au consacrat activitatea lor vremii revoluționare din jurul anului 1848, îndeosebi luminoasei figuri a promotorului înflăcărat al acelei timp, Nicolae Bălcescu, apoi marilor răscoale țărănești din anul 1907. La noi, anul 1848 și pașoptismul, din cauza trădării ulterioare a ideilor lui de către burghezie, ajunsese de batjocură, stingându-se flăcările lui sub injuriile pe care le meritau de fapt partidele burgheze, *facțiunile* cum le numea pe drept Caragiale, cărora în celebra sa piesă *O scrisoare pierdută* le-a smuls masca de pe obraz, iar în vestitul său pamflet *1907– din primăvară până în toamnă* le-a dovedit criminalitatea față de țărănimea săracă” (*Ibidem*).
- ³ Se pare că toată această documentare i-a fost îlesnită de ajutorul unui student, care, tocmit fiind de editură, extrăgea materialul documentar din volumele și tipăriturile disponibile la Biblioteca Academiei și îl trimitea scriitorului aflat la Sinaia, în casele de creație (Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ediția a III-a adăugită, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 122).
- ⁴ Rolul liderului în revoluție trebuia să țină seama de conceptul de personalitate în istorie, bine explicat și delimitat din punct de vedere teoretic, concentrat în jurul ideii de conformitate între necesitatea istorică și acțiunea umană. În fața „legilor economice obiective de dezvoltare a societății”, liderului îi era oferită doar șansa de a se evidenția prin ideile și aspirațiile care „exprimă just nevoile dezvoltării economice a societății” (M. Rozental, P. Iudin (redactori), *Mic dicționar filozofic*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1954, p. 514).
- ⁵ Personajul a fost valorificat în contextul ideilor despre emanciparea femeilor în noul regim (*Ana Ipătescu*, în *Limba română. Manual provizoriu pentru clasa a V-a elementară*, Editura de stat, București, 1949, p. 66). Fragmentul biografic despre Ana Ipătescu era precedat de articolul 21 din constituția R.P.R. în care era enunțat principiul conform căruia femeia avea drepturi egale cu bărbatul. Contribuția ei la revoluția din 1848 era descrisă și elevilor de clasa a VI-a elementară (*Ana Ipătescu*, în *Limba română. Manual unic pentru clasa a VI-a elementară*, Editura de stat, București, 1950, p. 316).
- ⁶ Fiica vornicului Iordache Florescu (Camil Petrescu, *Un om între oameni*, volumul I, Editura Tineretului, 1958, p. 441).
- ⁷ *Ibidem*, p. 438.
- ⁸ *Ibidem*, p. 444.
- ⁹ *Ibidem*, volumul II, Editura Tineretului, 1959, p. 444.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 445.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 448.
- ¹² *Ibidem*, p. 450.
- ¹³ *Ibidem*, p. 453.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 458.
- ¹⁵ *Ibidem*, volumul III, Editura Tineretului, 1957, p. 398.
- ¹⁶ Pentru a evita interpretarea într-o manieră greșită a rolului unui lider, criticul literar Nicolae Tertulian numea elementul esențial pe care un scriitor ar fi trebuit să îl aibă în vedere ilustrând o personalitate istorică: legătura acestuia cu masele. Marxism-leninismul își exprima astfel admirația pentru personalitățile revoluționare care au avut încredere în „forța creatoare a maselor”, după cum afirma autorul (Nicolae Tertulian, *Probleme ale literaturii de evocare istorică*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1954, p. 45).

Doru SCĂRLĂTESCU

Cu Eminescu, la simpozionul național de hiperbole

*Eu am văzut în ochii largi profetul
Ce tună strigăt de nemulțumire.*

Nicolae Labiș

Când, în anii 30 ai veacului trecut, G. Călinescu a lansat pe piață volumele sale despre Eminescu, pachetul de acțiuni pe numele acestuia atingea la bursa de valori a României interbelice cote maxime. Intra-sem, cum s-ar zice, în „obsedantul deceniu” Eminescu. Negocierile privind imaginea poetului nostru reprezentativ făcuseră ca balanța să se încline definitiv în favoarea partidei adoratorilor săi. Cei câțiva firavi opozanți („detractori” pre-dilematici) păreau implacabil morți și îngropați¹. Dar, deși oferta era deosebit de generoasă, cererea devenea tot mai insașiabilă; de aici, inflația și producția de monedă falsă. Asumându-și calitatea de *major shareholder* în întreprinderea de capitalizare a noului zăcământ național, criticul nostru a încercat, printr-un manageriat abil, să țină lucrurile sub control, în vederea obținerii unui profit maxim, dar fără iluzii deșarte. Sunt îndeobște cunoscute avertismentele și îndemnul la prudență ale lui Călinescu formulate, cu știuta-i vervă polemică, la începutul capitolului „Cultura” din *Opera lui Mihai Eminescu*. Iată: „Precum Dante ajunsese în Italia cripta tuturor înțelepciunilor omenești, Eminescu a ajuns și el, în lipsa unei critici adevărate, începutul și sfârșitul oricărei discipline, autoritatea supremă”²... Privită în contextul unor „false idolatrii” și „exagerări de cult”, și a obligației de a studia opera poetului „în spiritul adevărului și cu o

pietate care să nu degenereze în caricatură”, aceste rânduri și-au păstrat actualitatea. Preluând rezervele și semnalele de alarmă ale marelui critic și istoric literar, Al. Oprea socotea în 1980 că ele se aplică, mai cu temei, speculațiilor generate de publicistica eminesciană, devenită „hrana preferată a amatorilor de fraze grandilocvente și de revelații psihice”, mai ales pagina de coloratură națională fiind „luată în antrepriză de cele mai reacționare cercuri politice ale vechii Români”. Dar prefăcătorul volumului al IX-lea din *Ediția Perpessicius a Operei eminesciene*, la care recunoaștem și poncife frazeologice ale „noii” Români, cădea el însuși în capcana concesiilor față de ideologia de data asta partinic-comunistă a epocii, vorbind de o publicistică „atât de legată de suferințele și aspirațiile claselor de jos”. În realitate, textul jurnalistic eminescian, de orientare conservatoare în esență (Ioan Stanomir), e „valorificat” de toate curentele noastre naționaliste și extremiste, de la dreapta la stânga, ajungându-se chiar, cum arată Lucian Boia, ca, la centenarul din 1950, poetul să fie asumat, simultan, și de oficialitățile comuniste din țară, dar și de opozanții anti-comuniști din exil, precum Mircea Eliade sau Carol al II-lea. În ceea ce privește afirmațiile ironice ale lui Călinescu, dincolo de corul de proteste ale celor ce li s-au părut că înseamnă o obstrucționare a ritualului eminescologic (s-a vorbit cu reproș chiar de un „jug călinescian”), să remarcăm și noi că ele sunt atenuate până la urmă de propria-i întreprindere, model de erudiție și clarviziune, înălțând o *construcție exegetică* de mari dimensiuni,

cuprindere și frumusețe. Întreaga lucrare, din care nu lipsesc superlativele, validează astfel de rânduri din același capitol: „Ca poet, Eminescu a fost cel mai cult dintre poeții noștri, cu cea mai ridicată putere de folosire a tuturor factorilor de cultură...”. Fără ca prin aceasta, își ia măsură de siguranță criticul nostru, să se transforme într-un „*monstrum eruditionis*”. Dacă o comparație cu Dante i se părea criticului, cum am văzut, forțată, el nu-și refuza totuși plăcerea asocierii poetului român, în numeroase ocazii, cu o personalitate de talia lui Goethe. Chiar primele rânduri din monografie trimit către o astfel de asociere: „răsfoirea manuscriselor sale ne dezvăluie un Eminescu plănuiind mari compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și a organicului ca și Goethe”.

După Călinescu, astfel de asocieri devin curente până la saturație în eminescologie, campionul lor fiind, neîndoielnic, Edgar Papu, „părintele protocronismului”, care introduce în discuție, mai apăsător, o coordonată precum anticiparea (devansarea) de către Eminescu, dar și de alți conaționali, a unor curente, teorii și practici moderne din filosofia, știința și literatura română și universală. Personal, acest demers al lui E. Papu îmi amintește de excesele din manualele epocii staliniste, unde, într-un mixaj amestecat de real și imaginar, rușii erau, cu câteva zile înaintea altora, inventatorii de drept ai becului electric (Alexandr N. Lodîghin), ai radiofoniei (Alexandr Popov) și ai rachetei interplanetare (Konstantin Tîolkovski), adevărații descoperitori ai geneticii (I. V. Miciurin) și ai agrobiologiei (Trofim Lîsenko), primii experimen-tatori ai vieții produsă în laborator din materie non-celulară (Aleksandr I. Oparin, Olga Lepeșinskaia), primii exploratori la Polul Nord (Ivan Paparin), primii inițiatori în teoria și practica educației colective (A. S. Makarenko)... Sovieticii au fost, așadar, primii protocroniști în plan mondial! Revenind pe meleagu-

rile noastre, autorul cărții din 1971, reeditată la „Junimea” în 1979, *Poezia lui Eminescu*, crede, de exemplu, în răspăr cu o elită de latiniști ce-l caută, ca o posibilă reminiscență literară, pe celebrul „dulce” eminescian acasă la Sapho, Catul, Posseidipos, ori cu Tudor Vianu, care-l privește doar ca pe un element nevinovat al recuzitei romantice, că poetul nostru este cel dintâi care „trăiește *dulcele*” cu o „intensitate și bogăție de nuanțe” ce-l fac să depășească cu mult primele inițiative romantice în această direcție (Lamartine, Alecsandri la noi). Mai mult, nesocotind avertismentul lui Călinescu, el susține că Eminescu, în demersul său de „promovare lirică a dulcelui”, este „egalat numai de Dante în toată literatura universală”. Adăugându-i în această asociere pe Shakespeare și Goethe și pornind de la neșansa unei vieți prea de timpuriu curmată, Edgar Papu distinge în persoana poetului român „pe un mai nefericit egal al lor”³. Exemplele pot continua. Motivul „prăbușirilor de lumi” întrece, prin „infinita forță sugestivă a evocărilor eminesciene”, maniera „exterior descriptivă” hugoliană și, mai mult, „toate antecedentele romantice”. El se distinge, de asemenea, printre „cei dintâi poeți europeni de factură majoră în care se află înscrisă înțipărirea filosofiei lui Schopenhauer”, fiind urmat în această privință doar de figuri strălucite ale Germaniei, precum Nietzsche și Wagner. Criticul nu face economie de hiperbole: marile „gesturi cosmice” din postuma „*Memento mori*” fac din autorul ei „unul din cei mai mari poeți titanici ai lumii”. Eminescu este, de asemenea, „unul din cei mai nuanțați și mai profunzi reprezentanți ai *sinesteziei* în lirică”; dar, prin „vizualitate activă”, el ajunge să privească, sfidând timpul, „prin ochii veacului nostru”. Cu aceasta, ajungem la dezavuarea formulei restrictive și minimalizatoare „Eminescu, ultimul romantic european”, în favoarea înscrierii sale printre cei dintâi reprezentanți ai post-

romantismului de nuanță modernă, sincron și „fără urmă de influență” cu marii poeți simbolști contemporani ai sfârșitului de secol XIX. Mai departe, el se distinge ca purtător de „germeni anticipatori” ai epocii următoare, ajungând, prin „Oda (în metru antic)”, nu numai la „repudierea” din perspectivă modernă a romantismului dar și la „acel existențialism difuzat abia în veacul nostru și care se dirijează către regăsirea ființei în cadrul experiențelor-limită”. Poezia citată reprezintă, astfel, „poate prima valoroasă piesă lirică a existențialismului”. Mai departe, printr-o „zonă minus a grotescului”, Eminescu se apropie și de cultivarea inovatoare a absurdului în literatura euro-

peană⁴. Din seria de raportări europene ale lui E. Papu, mai rezonabilă este desigur aceea, cu bătaie mai scurtă, la postromantism. Romantic până în măduva oaselor, cum s-a și autodefinit, Eminescu ten-tează, ca și alți congeneri, mari reprezentanți ai curentului, la modul intuitiv, modalități și direcții ale poeziei sfârșitului de secol, fără ca, totuși, să dea pe undeva vreun semn că i-ar fi citit pe contemporanii săi simbolști Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, ca să nu mai vorbim de un Georges Rodenbach ori Algernon Charles Swinburne. M-am bucurat să văd o astfel de invitație la prudență din partea unui reprezentant al

Interior din Muzeul „Mihai Eminescu”, Iași

Foto: Corneliu Grigoriu

noii generații critice, Bogdan Crețu, care propunea, într-o recenzie la cartea lui Caius Dobrescu *Mihai Eminescu. Imaginarul spațiului privat. Imaginarul spațiului public*, în acord cu eforturile autorului brașovean de ne oferi imaginea unui scriitor racordat la „un sistem poetic perfect congener cu secolul său”, să rămânem doar în limitele acestui post-romantism de final de secol. Altfel, crede tânărul profesor ieșean, prea mult „aplomb encomiastic”, prea multe „excese protocroniste”, prea multă „vlagă sofistică” s-au consumat pentru a-l face pe Eminescu un poet modernist și chiar postmodern⁵.

Reluând argumentele din *Poezia lui Eminescu*, Edgar Papu își fundamentează teoriile protocroniste în celebrul volum *Din clasicii noștri*, 1977, în mod substanțial, pe analiza operei eminesciene. De sub hlamida lui Edgar Papu, care, e adevărat, nu și-l asumase încă pe Heidegger (o va face abia în cartea apărută postum *Eminescu într-o nouă viziune*), răsar alți propovăduitori de priorități românești, fanatici declarați ai amintitului protocronism, o parte din ei drapați în somptuoase mantii academice sau senatoriale: Dan Zamfirescu, Marin Mincu, Henri Zalis, Ilie Bădescu, Ion Coja, Corneliu Vadim Tudor, Paul Anghel, S. Damian... Între aceștia, din păcate, și moldoveni de-ai noștri, precum I. Constantinescu, Th. Codreanu, G. Popa, de altfel, niște minți cu totul luminate. S-a ales praful din pozitivul spirit critic junimist, de parcă nici nu s-ar fi născut în paginile „Convorbirilor literare” din capitala moldavă. Și parcă nu aici ar fi apărut, în contextul „primei bătălii canonice” (N. Manolescu) din cultura română, avertismen-tele privind „megalografia” lansate de Titu Maiorescu, fără îndoială, primul adversar al protocronismului românesc. Căci preferința pentru cuvinte balonate și comparații mirobolante e meteahnă veche la români și ele au fost ridiculizate de mentorul

junimist în două celebre articole din 1869 („Observări polemice”) și 1873 („Beția de cuvinte” în „Revista contemporană”). Iată-l în paginile „Convorbirilor literare” din acei ani pe înaintașul lui Edgar Papu în persoana prolificului istoric, scriitor și gazetar, Vasile Alexandrescu-Ureche, cel care, alăturându-l pe „sublimul” Văcărescu „germanului practic” Goethe, se întreabă cu modestie: „Suntem oare pretențioși proclamând superioritatea poeziei lui Văcărescu?”. Iată-i și pe viitorii susținători ai prefigurărilor științifice românești, modești avatari ai aceluiași năstrușnic savant cu „șapte nume” (M. Eminescu), exeget acum al lui Miron Costin: „Care e meritul lui M. Costin ca om de știință? Dar ce dezvoltare mai admirabilă de inteligență ca aceea a lui M. Costin, care ajunge la concluziunile științei cu secole mai înainte de atâți nemuritori lucrători în ogorul științific, în ogorul istoriei, la apusul Europei!”. Fulminantul istoric și filolog Dan Zamfirescu e prefigurat și el de cunoscutul politician liberal Dumitru Brătianu, cu o intervenție retorică din 1866, pe care o citează larg, amuzându-se, dar nu foarte tare, Maiorescu: „Două din cele mai mari evenimente în istoria Europei moderne au primit direcțiune, sau cel puțin s-au născut, la signalul dat de pământul nostru: revoluțiunea franceză și cele două uniuni naționale ale Italiei și Germaniei. Revoluțiunea franceză este numai continuățiunea revoluțiunii lui Horia... La sunetul eraldului, anunțând unirea Moldovei și a Munteniei, se deșteaptă Garibaldi și Bismarck; Constituțiunile ce ne-am dat în anii acești din urmă sunt și ele premergătoare noului spirit în Europa. După noi, Austria își reveni la parlamentarism; după noi, Spania face revoluțiunea sa; după noi, însăși Franța va face câțiva pași înainte în sensul democrației”.

În ceea ce privește protocronismul nostru recent, prea multe lucruri nu se mai pot spune. El a fost ra-

diografiat în capitole de lucrări sau studii monografice întregi, cele mai multe de semn negativ, semnate de antropologi cunoscuți precum Catherine Verdery, critici literari mai mult sau mai puțin tineri cum sunt Florin Mihăilescu, Nicolae Manolescu, Th. Codreanu, Lionel Decebal Roșca, Alexandra Tomiță, Grațian Cormoș, ori istorici de prestigiu ca Lucian Boia. O mențiune specială merită cartea din 2008 – adevărat „bestseller critic”, s-a spus – a profesorului Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*. Tentativele proto-croniste sunt privite aici într-un ansamblu mai amplu de pioșenii, tabuizări, culturi, mistici, canonizări, mitizări, false paralelisme, fundamentalisme, ignorări obstinate de disfuncții, psihoze, obsesii..., mai mare groaza. Cartea e menită să toarne o cisternă de apă rece peste motoarele noastre encomiastice, prea adesea turate la maximum. Dar nici așa! Domnul Negrici aduce în istoria noastră literară o viziune atât de „sceptic-rece” (Eminescu a bănuț el ceva) încât aproape că îți vine să te lași de meserie. La capitolul „Prinți geniali, purtători de torțe, făclii naționale”, primul scriitor luat în discuție este Mihai Eminescu. D-sa e rezervat cu privire la capacitate noastră de a părăsi zona „delirației la geniu” și, deopotrivă, a „isteriilor demolatoare”, pentru a reveni la statutul „strict literar” al poetului și a reface „contactul firesc cu opera”, dar o umbră de lumină, totuși, se întrevede. Mai este încă posibilă o carte care să ne explice, lucid, forța de „reverberație în timp” a poeziei eminesciene, motivele „efectului ei persistent”. O alternativă la „pălirea” valorii strict artistice a operei pare să fie investigarea „valorilor expresivității” acesteia. Există o soluție, și o bănuim în interogația finală a capitolului: „Neîncetând să ne uimească, puritatea mistică a simțirii, adevărul sentimentelor, trăirea arzătoare a ideilor, nu contribuie, oare, la complexitatea efectului, refăcând în alt plan, terenul pierdut?”⁶.

Mai este, așadar, multă treabă de făcut. Opera lui Eminescu, trecută și ea prin cutremure, a rămas încă vie, în picioare. E un lucru îndeobște cunoscut că, atunci când un text nu mai generează sens și semnificație pentru generațiile următoare, e răposat estetic. El rămâne însă imun la mușcătura timpului dacă, precum în cazul lui Eminescu, ne oferă noi și variate piste de analiză și interpretare, noi prilejuri, cum spunea Cioculescu, de încântare estetică. Dar opera însăși ne impune niște limite rezonabile de care suntem datori să ținem seama. Căci una e, vorba „divinului critic”, să visăm pe marginea textelor și alta să ne inducem prin ele halucinații narcomane și coșmaruri apocaliptice. Eminescu nu e Nostradamus. A pescui în fulgurații de vers ori în mari scenarii onirice prefigurări ale unor teorii filosofice moderne sau urme de postulate ale fizicii cuantice mi se pare cu totul excesiv. Un manual de interpretare a viselor este mult mai productiv în această direcție. Cu ceva cunoștințe de literatură universală și cu mai mult curaj, putem detecta astfel de anticipări la toți marii poeți ai lumii, începând cu Homer, posibil străbunic al lui Freud și Adler, sugerând, primul, teoria complexelor psihice, a refulării și a pulsionilor compensatorii (șchiopul Hefaistos însurat cu cea mai frumoasă dintre zeițe), ori cu colegul său de generație, Moise, prevestitor al efectelor încălzirii globale (potopul) și ale experimentelor nucleare (Sodoma și Gomora). Eminescu anunțându-l pe Einstein în poezia „La steaua”? Păi atunci, dacă e pe dreptate, protocroniștii elvețieni ar trebui să-l revendice, ca anticipator, cu câteva zeci de ani înaintea lui Eminescu, pe inspiratorul acestuia, Gottfried Keller al lor. Iată: „Vielleicht vor tausend Jahren schon/ zu Asche stob der Stern,/ und doch steht dort sein milder Glanz/ noch immer still und fern” („Siehst du den Stern”). Mai logic ar fi să vedem aici, cum zicea profesorul nostru

Constantin Ciopraga, o observație curentă de ordin științific, ori, cum notează mai recent Lucian Boia, „o problemă astronomică foarte limpede”. Preocupări privind deplasarea în spațiu a luminii le găsim încă

din secolul XVI, la Galileo Galilei, savant de altfel cunoscut și citat de Eminescu.

Lăsând gluma deoparte, e un fapt îmbucurător, desigur, că exegeza eminesciană n-a rămas cantonată

Interior din Muzeul „Mihai Eminescu”, Iași

Foto: Corneliu Grigoriu

în Călinescu, Vianu, Caracostea, Cioculescu, Murărașu..., că se forțează trecerea dincolo de „cortina de fier” a interpretărilor clasice. În 1968 apare marea schismă a lui I. Negoțescu cu propunerea unui „nou Eminescu”, plutinic, al postumelor, în pofida „prodigiilor asociative” și a „insațietăților de gust” călinesciene. „Sentimentului geografic” al poeziei eminesciene mărturisit de Călinescu, Negoțescu îi opune un sentiment „geologic” al aceleiași poezii, în numele căruia proclamă frumusețea inegalabilă a marelui ei imperiu subteran, cu magme fierbinți, limbi de flăcări vineții și otrăvuri distilate, ale căror stranii și fascinante megalopolisuri se numesc „Memento mori”, „Povestea magului călător în stele”, „Mureșanu”, „Demonism”, „Diamantul nordului”, „Gemenii”. Următoarea replică aparține unui filosof, Constantin Noica, ce va opune „odihnei” noastre, lungi și comode, în Călinescu, un sentiment „galactic” al operei eminesciene, generat de prelungirile ei, dincolo de granițele îndeobște cunoscute, literare, în marile orizonturi ale cunoașterii, către acele „nemargini de gândire” despre care poetul însuși a vorbit. Așadar, „codul” interpretativ călinescian, zice cu aplomb un discipol declarat al filosofului de la Păltiniș, Constantin Barbu, este „istoric depășit”. Au apărut noi repere în exercitarea actului critic; în afară de I. Negoțescu, se disting Rosa del Conte, Ioana Em. Petrescu, Dan C. Mihăilescu, Svetlana Paleologu Matta, Monica Spiridon... S-au propus noi efigii ale poetului. Noi autorități tutelare. Noi provocări. Dincolo de Platon, Kant, Hegel, Schopenhauer, dincolo de „pesimism și natură”, „voluptate și durere”, „farmec dureros”, „inefabil”, „lună”, „feeric nocturn”, „motivul teiului”, „metafora mării”, „femeie titanică”, „Veneră serafică”..., s-au adăugat, mai mult sau mai puțin justificat, nume noi de referință în paradigma eminesciană: Nietzsche, Heidegger, Husserl, Max Scheler,

Einstein..., termeni noi precum „absolut”, „abis ontologic”, „nihilism”, „structuri holografice”, „ireal poetic”, „antimaterie”, „ființă”, „ființare”, „ființial”... Datoria noastră este să le privim cu obiectivitate, chiar când nu suntem pe deplin de acord cu ele. Plasarea poetului nostru în ambianța existențialismului heideggerian devine un adevărat semn de recunoaștere pentru eminescologii de dată mai recentă, un blazon asumat cu fermitate și chiar cu exclusivism, bunăoară, de Svetlana Paleologu-Matta: „grila lui Heidegger e singura, la ora actuală, după umila mea părere, care permite o abordare mai profundă a unui poet ca Eminescu”⁷. Astfel, ca să dăm un exemplu, apelând la Heidegger, pentru care căderea e o propulsare „în înălțime” și, o dată cu aceasta, o „deschidere” în profunzimi, autoarea cărții din 1988 despre Eminescu, descoperă în „Luceafărul” ridicarea către o astfel de profunzime, echivalentă cu „abisul cuvântului”. E o „cădere în sus”, cum sună un titlu de carte a lui Mihai Cimpoi. Oricum, duce exegetul basarabean ideea mai departe, acest abis („răpă”, zice cam neinspirat domnia-sa) „îl așteaptă pe poet atât în arătările ființei ființării cât și în înfățișările ființei cuvântului”⁸. Pe aceeași linie, George Popa, prieten și confident epistolar al româncei din Logano, evidențiază și el, în seria sa de *Teze și antiteze* din revista online a românilor din Canada, „Alternativa”, descoperirea de către aceasta a unui Eminescu „heideggerian *avant la lettre*”, cu diferența că, dacă filosoful german pune problema salvării ființei doar la nivel teoretic, scriitorul român chiar o salvează prin poezie⁹. Propria carte de altfel a medicului eminescolog de la Iași, *Deschideri metafizice*, 2007, este înțesată de Heidegger.

Grila de lectură heideggeriană devine atât de uzitată încât, într-un interviu acordat lui Mihai Cimpoi, Rosa del Conte, care-și revendică voalat descoperirea filiației, socotește că ea, supralicitată, a devenit o ade-

vărată „modă” în critică, nu numai în ce-l privește pe Eminescu dar și pe alți poeți, dincolo de granițe de loc și de timp: „după părerea mea perspectiva este mai mult sugestivă decât fondată filosofic: într-atât încât s-a ajuns să fie adoptată și pentru Eckart cât și pentru Sf. Tereza, pentru Eminescu ca și pentru Montale!”¹⁰. Absolutul lui Eminescu, pare să spună distinsa profesoară din Roma, este strict problema lui Eminescu și nu a lui Heidegger. De altfel, chiar autoarea incitantei exegeze din 1988, *Eminescu și abisul ontologic*, venind în întâmpinarea acuzei de „heideggerizare” excesivă a poetului român, adaugă la ediția a treia din 2007 o *addenda*, „Eminescu dincolo de Heidegger”, adică înapoi la Platon! Un afin al acesteia, deja amintit, George Popa, publică și el la Editura Princeps, 2010, cartea *Eminescu sau dincolo de absolut*. Într-o euristică specifică, își rezumă undeva demersul domnia-sa, „intelectul eroic” al poetului nostru plonjează în „Marele Deschis”, antrenat într-o permanentă „cursă a eliberării”, surmontând piscul absolutului. Pornind de la citatul eminescian „absolutul este frate cu moartea”, autorul ieșean depistează aici depășirea țelului suprem al minții umane (absolutul) și, astfel, performanța poetului nostru de a ajunge la „cea mai radicală deschidere, cea mai înaltă viziune a libertății metafizice”¹¹. Nu lipsesc din exegezele lui G. Popa nici accentele protocronice, ideea lui Eminescu privind „azvârlirea omului în brazdele veciei”, „devansând afirmația similară” a lui Martin Heidegger privind omul „aruncat în lume”, ca „ființă întru moarte”¹². Atracția lui Heidegger e, să recunoaștem, irepresibilă. Atât de puternică încât și I. Negoîtescu, autorul studiului de răscruce de la finele anilor 60 ai secolului trecut (*Poezia lui Eminescu*), unde nu e pomenit nicăieri filosoful german, simte nevoia ca în prefața ediției a treia, din 1980, să-și revendice, ca „imbolduri” ale propriei

inspirații critice, opera teoretică a lui Blaga și, prin ea, deschiderea de orizonturi „spre gândirea unui Sigmund Freud ori Martin Heidegger”¹³. Aceeași lacună și-o va corecta mai târziu Edgar Papu. Să mai adăugăm mărturisirea fostului și actualului „copil teribil” al Craiovei, „fiorosul” Constantin Barbu ((Dan Mănucă), autor, pe urmele lui Noica, al unei ciudate „gramatici” gnostic-ezoterice eminesciene, că întâlnirea sa cu Heidegger, cel ce se naște cu câteva luni după dispariția lui Eminescu, i-a produs „tristețea că ultimul mare filosof al lumii nu l-a cunoscut pe ultimul mare poet al lumii”¹⁴.

Nu lipsesc din demersurile comparatiste *sans rivages* de ultimă oră nici „întâlnirea”, ca „ipoteză de lucru”, dintre Eminescu și un înaintaș al gânditorului german, filosoful pre-existențialist danez Søren Kierkegaard, eveniment produs, ne asigură cercetătoarea ieșeană Amalia Enache, sub semnul modernismului incipient. Articolul său din „Studii eminesciene” (nr. 16, 2014) se numește „Eminescu și Kierkegaard, doi romantici moderni”. Asocieri (și disocieri) cu autorul pre-cioranian al *Tratatului despre disperare* le găsim și în cele *Trei eseuri* din 2011 ale sibianului Radu Vancu. De altfel, perspectiva comparatistă rămâne seducătoare pentru cercetătorii de dată mai recentă. Voi recurge doar la câteva exemple. Într-o frumoasă lucrare de licență, dezvoltată în studiul critic „Eminescu. Visul chimeric”, 1991, Mircea Cărtărescu îl așază pe Eminescu, prin amplitudinea orizontului de cunoaștere, în compania măgulitoare a unor anticipatori și exponenți ai liricii moderne precum Novalis, Poe, Rimbaud. Ca și aceștia, poetul român „a deschis un front cognitiv uriaș”, implicându-se fără ezitare „în toate domeniile existenței”. Astfel de afirmații sunt însoțite însă de echilibru și de bun simț. Prin setea lui de cunoaștere în varii domenii, mai „ample și fructuoase” fiind studiile din zona filosofiei și a istoriei,

Eminescu se dovedește nu atât un savant de factură enciclopedică, cât, mai ales, „un spirit preștiințific, cum ar spune Bachelard, înclinat spre speculație și reverie”, de tipul gnosticilor¹⁵. În prefața de la ediția a doua, din 2011, a lucrării, se trezește în Cărtărescu prozatorul din *Orbitor*, transpunând într-o pagină de veritabilă efuziune lirică imaginea înțeleptului din „Scrisoarea I”, aruncat în *Capitala care ucide* a lui Cezar Petrescu: „Un biet om care scrisese versuri demne de Dante, de Góngora și de Shakespeare¹⁶. Iarși Dante! Mergând mai departe, o colegă de generație a cunoscutului autor al *Levantului*, stabilită de timpuriu la Berlin, specializată în fenomenologia limbajului, Ilina Gregori, identifică, la rândul-i, în transcrierile și comentariile lui Eminescu din perioada berlineză privind filosofia înconștientului și etnopsihologia, cu ecou în încercările sale prozaistice, un precursor al lui Jung: „Descoperim în această onirologie a sufletului etnic nu numai o anticipare a psihologiei abisale jungiene, ci și elementele unei concepții moderne despre istorie...”¹⁷. Mai tânărul Radu Vancu, deja amintit, îl plasează și el pe poetul nostru dincolo de romantism, pe o linie evolutivă Hölderlin – Mallarmé, dar „urmărind o direcție lirică mai pronunțat tragică” decât a acestora. În ceea ce privește literatura română, Eminescu ajunge, printr-o prefigurare a „poeticilor biografiste” moderne, la Bacovia și, prin el, la Mircea Ivănescu și la douămiiști¹⁸.

Nici Kierkegaard însă și nici Heidegger nu reprezintă „ultima frontieră” în eminescologia de orientare științifico-filosofică. Unul din reprezentanții generației relativ tinere de cercetători, universitarul timișorean Pompiliu Crăciunescu, ridică ștacheta la înălțimi amețitoare, „deasupra și numai aparent în afara textului” (Elvira Sorohan), venind cu o grilă de lectură în mare măsură insolită, șocantă și destul de incomodă, să recunoaștem, pentru cititorul (fie el și

critic) neavizat. În cartea sa dedicată lui Eminescu, apărută la *Junimea* în 2000, descifrarea textului poetic și „științific” al acestuia, autorul parcurge traseul stabilit de marele său mentor Basarab Nicolescu, în „manifestul” privind „noua viziune asupra lumii” din 1996, de la „pluridisciplinaritate” (un obiect al unei discipline e studiat prin mijlocirea „mai multor discipline deodată”) la „interdisciplinaritate” („transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta”) și, mai departe, ca ultim obiectiv în deplina „înțelegere a lumii prezente”, la „transdisciplinaritate” (obiectul studiat este, simultan, „și între discipline și înăuntrul diverselor discipline, și dincolo de orice disciplină”, ș.a.)¹⁹. Cartea lui Basarab Nicolescu, de o mare profunzime, concentrare, sistematizare și limpezime a ideilor, cu care ne-a obișnuit încă de la revoluționara abordare a universului barbian, din 1968, *Ion Barbu. Cosmologia „jocului secund”*, se numește *La transdisciplinaritate (manifeste)*, Éditions du Rocher, Monaco, 1996, și a fost tradusă la Polirom în 1999. Cartea lui Pompiliu Crăciunescu se intitulează *Eminescu: paradusul infernal și transcsmologia* și valorifică multe din conceptele mentorului său, care-i validează, la rândul-i, demersul, în prefața la volum intitulată, ca o parafrază la Ilina Gregori, „Îl merităm oare pe Eminescu?” Noua contribuție eminescologică tentează căile de acces la, în accepție nicolesciană, un „limbaj universal”, sau un „trans-limbaj”, menit să exprime „experiența totalității ființei noastre, în sfârșit reunită, dincolo de aparențe”. Termeni specifici ai acestui limbaj universal sunt, iată, într-o enumerare din care sunt sigur că mi-au scăpat destui dintre ei: „lucurile magmatice”, „spectroscopia magmei”, „pirosfera operei”, „poetica hologramei”, „sentimentul eonic”, „metafizica disimetriei”, „chreoda”, „enantiomorfismul”, „vidul intravital”, „geometria incendiată”, „efectul Pompei”, „arsura glacială”, „paradisul infer-

nal”, „zborul invers”, „figurile vidului”, „trans-limbal”, „cosmologia trans”. O preferință pentru acești din urmă termeni, pe lângă cel utilizat în titlu („transcosmologia”), este evidentă, de exemplu, în recenzia din „Convorbiri literare” (6, 2009) la volumul bilingv din același an al lui Nicolas Blithikiotis, *Eminescu, Lumină de lună. Poezii alese/ Lumière de lune. Poèmes choisis*: „trans-misiune”, „transfinit”, „transgresiune”, „transviziune”, „transistoric”. Recenzia e, transgresându-și granițele genului, un manifest, putem spune, al „generației Trans” din noua eminescologie. Dincolo de utilitatea lor, bănuiesc, fără răutate, la autor, și o tainică voluptate a termenilor rari, un orgoliu al apartenenței la o confrerie selectă alături de Max Planck și Kurt Gödel (gelos pe colegul din Timișoara, am alergat pentru corectarea lacunelor de informare la Biblioteca universitară ieșeană centrală și la filialele acesteia, cu care ocazie am constat cu surpriză că niciun volum de-al acestora n-a prezentat vreun interes pentru traducătorii români), Stéphane Lupasco și Basarab Nicolescu. La aceste nume, într-o mărturisire a autorului privind „recursul” său la teorii și metode de pe diverse meridiane ale lumii, se adaugă altele, pe care nu le mai înșir aici. Pe lângă filosofi și teoreticieni ai culturii și științei, să mai menționăm că poeții convocați sunt, cei mai mulți, din zona modernă a istoriei literare: Blaga și Stănescu de la noi, apoi, Rimbaud, Rilke (citată copios), Lorca, Gottfried Benn, Georg Trakl, Fernando Pessoa, Mário de Sá Carneiro, Jorge Guillén, Vicente Aleixandre... Nu lipsește o paralelă cu Proust. În ceea ce privește posibila racolare a poetului nostru de către postmodernism, Pompiliu Crăciunescu refuză categoric „chingile” curentului, socotite o contaminare proto-cronistă, de care, fatalitate, până la urmă tot nu scapă: „Eminescu trasează, înaintea lui Nietzsche și Artaud, dimensiunea solară a nebuniei”.

Alături de această virilă generație „Trans”, nu cred că eminescologia mai mult sau mai puțin rulată a anilor din urmă se simte tocmai confortabil. Ion Negoitescu, cu regatul său plutonic și Ioana Em. Peterescu, cu cosmologiile sale platonice-kantiane fac figură de sacre relicve ale antichității. Mircea Cărtărescu cu chimera sa onirică e de prin goticul timpuriu. Constantin Barbu și Theodor Codreanu, care m-au speriat odată cu chintalele lor de trimiteri și citate savante, sunt, și ei, din evul mijlociu al eminescologiei. Edgar Papu, cu atâtea trimiteri peștițe, vine, evident, din baroc. Echilibrării Const. Ciopraga și Dan Mănucă rătăcesc prin clasicism. George Popa, cu sublimul său hyperionic, abia întrezărește pâlpăirile primului romantism. Eugen Simion, cu proza lui Eminescu, e cam de nicăieri. Recitindu-mă, mie însumi îmi par venit din străfunduri de lume. Cărți precum aceasta pe care am discutat-o mai sus îi trec, generos, cu vederea, la aparatul bibliografic, pe reprezentanții consacrați, oarecum oficiali, ai eminescologiei curente. La rândul lor, aceștia, cu rare excepții (Constantin Cubleșan), s-au retras într-o tăcere suspectă, deși *Eminescu* al domnului Crăciunescu, indiscutabil, o *carte eveniment*, îi așteaptă de mai bine de cincisprezece ani. Dar lumea de azi, trebuie să acceptăm, se transformă, și, odată cu ea, noi și percepția noastră critică. Sunt semne de schimbare în această lume. Cultul lui Eminescu, „uniform și monolitic”, ne asigură Mihai Zamfir, dă semne de oboseală. Atacată cu tărie în ultimul timp, ironizată și ridiculizată, gramatica superlativă a expresiei eminescologice pare definitiv scoasă din uz. Dar se petrece cu aceasta un fenomen cu totul ciudat. Într-un mod mult mai subtil acum, prin înălțarea exegezei în stratosferele hermeneuticii moderne și, de aici, printr-un transfer de la subiect la obiect, aura hiperbolică poposește victorios, din nou, pe fruntea poetului nostru. O luăm așadar, cumiți, de la capăt.

- ¹ O resuscitare a acestora, în vederea redeschiderii dosarului și a reabilitării măcar a câtorva dintre ei, o întreprinde criticul ieșean Al. Dobrescu, în trei volume antologice incitante, bine apreciate, *Detractorii lui Eminescu*, 2002 – 2008, la care se adaugă masiva sa ediție *Anghel Demetrescu*, din 2007.
- ² G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu, II, Minerva*, 1985, p. 5-6. Să remarcăm că despre o primă șansă de egalare a lui Dante, din păcate ratată de poet, vorbește Elie Miron Cristea în teza sa de doctorat budapestan, din 1895: „Dacă n-ar fi fost bolnav, dacă n-ar fi avut decepții și dacă nu s-ar fi întâlnit cu Schopenhauer și cu budismul, Eminescu ar fi putut fi pentru români ceea ce este Dante pentru italieni”. Integrarea lui Eminescu în familia „acelor spirite înflăcărâte în fruntea cărora stă Dante” o aflăm și la un reputat eminescolog maghiar din anii postbelici, László Gáldi. Asocierea este, vom vedea, longevivă.
- ³ Th. Codreanu va relua, apăsător, constructul imaginar al magiștrilor săi declarați, Papu și Noica. Eminescu este așadar „afin în domeniul cunoașterii «interdisciplinare» cu Leonardo da Vinci, Dante și Goethe” (Mihai Cimpoi, „Dialog cu Theodor Codreanu”, în *Spre un nou Eminescu*, Editura Eminescu, 1995).
- ⁴ Vezi Edgar Papu, „Universalitatea lui Eminescu”, în *Poezia lui Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1979, p. 186-208.
- ⁵ Bogdan Crețu, „Între privat și public: un alt Eminescu?”, „Convorbiri literare”, nr. 1, ian., 2006.
- ⁶ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 77.
- ⁷ Mihai Cimpoi, „Dialog cu Svetlana Paleologu-Matta”, în *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Eminescu, București, 1995, p. 54.
- ⁸ Mihai Cimpoi, *Plânsul demiurgului. Noi eseuri despre Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1999, p. 9. Ca și la Svetlana Paleologu-Matta, și la academicianul basarabean factorul de referință rămâne, constant, opera heideggeriană (în special *Ființă și timp*). Vezi în această privință recentul *Dicționar enciclopedic Eminescu* (Editura Gunivas, 2013), în care numele marelui filosof german, părinte al fenomenologiei moderne, fost profesor al lui Constantin Noica și Petre Țuțea, apare de aproape patruzeci de ori. Privit acum, „prin retina mărită” de noi, contemporani ai secolului XXI, Eminescu ni se recomandă drept „un poet eminamente ființial” (p. 336).
- ⁹ George Popa, „Svetlana Paleologu Matta și Eminescu” (www.alternativaonline.ca/Tezesiantiteze1211.html).
- ¹⁰ Mihai Cimpoi, „Dialog cu Rosa del Conte”, în *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Eminescu, București, 1995, p. 44.
- ¹¹ George Popa, *Euristica eminesciană*, în „Națiunea”, 1 sept. 2011.
- ¹² George Popa, „Cuvânt înainte” la *Libertatea metafizică eminesciană*, Editura Timpul, Iași, 2005, p. 5. Extinzând câmpul investigațiilor, câteva pagini din cartea următoare, *Deschideri metafizice*, 2007, sunt puse sub genericul „Anticipații eminesciene” (p. 156-161).
- ¹³ I. Negoîtescu, *Poezia lui Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 6.
- ¹⁴ Constantin Barbu, *Eminescu. Poezie și nihilism*, Editura Pontica, Constanța, 1981, p. 7.
- ¹⁵ Mircea Cărtărescu, *Eminescu. Visul chimeric*, ediția a doua, Editura Humanitas, 2011, p. 21-22.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 8.
- ¹⁷ Iliana Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, Editura Art, București, 2008, p. 115.
- ¹⁸ Radu Vancu, *Eminescu. Trei eseuri*, Sibiu-Cluj Napoca, InfoArt Media-Argonut, 2011: „atât prin proto-biografismul lui, cât și prin imaginarul acesta apocaliptic, Eminescu se dovedește surprinzător de îndeaproape de biografismul și expectanța apocaliptică douămiistă”. Vezi, de asemenea, răspunsul la o anchetă pe Facebook, din 17 ianuarie 2014: „De la 30 (de ani) și până acum, caut să recitesc mai ales poemele, destul de puține ce-i drept, care anticipează poeticile biografiste, de la Bacovia la douămiști – începând cu sonetele din 1879, cele cu *Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată*, în care e de fapt tot Bacovia într-o coajă de nucă”. (www.bookaholic.ro/ancheta-cinci-poeti-contemporani-despre-poetul-nationalu-radu-vancu-elena-vladareanu-vlad-l-tausance-iulian-tanase-si-razvan-tupa...).
- ¹⁹ Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Editura Junimea, Iași, 2007, p. 53.

Stefan SUSAI

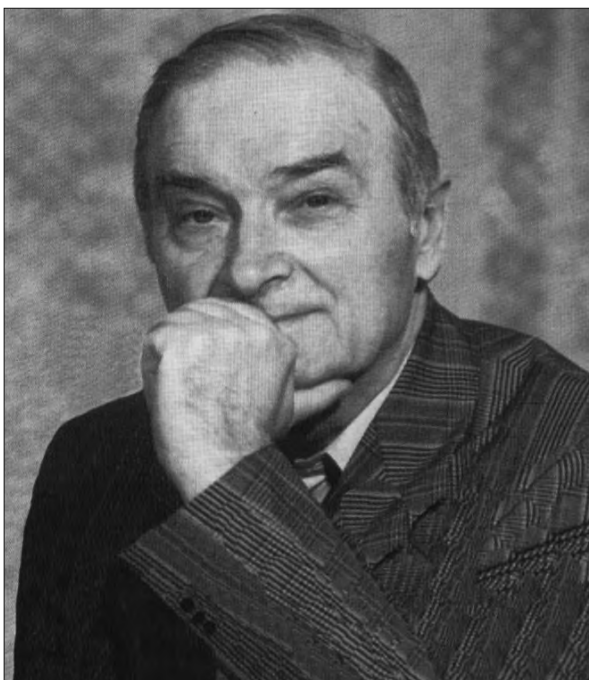
Ion Druță și lumea literară ieșeană

„Măi, ce mai face acela de la Iași? Cum îi spune?...” caută Ion Druță să își amintească numele. Cu oarece teamă îi reamintesc: „Mircea Radu Iacoban?”. „Da, Iacoban, acela” îmi zice maestrul. „Ce să facă? Și el cu scrisul și cu bătrânețea”. „Mda... scrisul și bătrânețea” repetă Ion Druță privindu-mă cu ochii săi pătrunzători care mi-au adus aminte cumva de drama *Păsărilor tinereții noastre*, scrisă în acest apartament modest de pe Lomonovski Prospekt 19, în anul în care s-a autoexilat la Moscova.

Întâlnirea noastră are loc după foarte mulți ani. Eu am mai îmbătrânit, deși maestrul spune ca sunt încă tânăr, el se apropie de pragul de 90 de ani, dar ambii ne rugăm, ca într-un vers al poetului Andrei Lupan, cumva nașul literar al lui Ion Druță, „să nu ne bată vremea cu ruina”. A trecut parcă o veșnicie de când am pășit prima dată pragul casei lui Ion Druță. Mi-a rămas întipărită de la prima noastră întâlnire revolta sufletească a maestrului când i-am spus că unii îl contestă la Chișinău și la Iași. Și el mi-a răspuns atunci: „Cine sunt cei care mă contestă”? Sensul celor spuse de Ion Druță era acesta: *ce au scris cei care îl contestă ca scriitor și ce operă au ei? Căci până la urmă toată lumea contestă pe toată lumea, dar opera rămâne. Avea și Maiakovski niște versuri despre contestarea lui de către confracți: „Peste tot ce-am făcut/ Nihil pun./ Nimic și nicicând,/ Nu-i citesc. La ce bun?/ Cărțile?/ Ce sunt cărțile lor? Și ce coincidență. Sunt 100 de ani de când Maiakovski a scris aceste versuri în*

Norul cu pantaloni. Ori poate, locul meu în Moscova e pe Tverskaia, lângă statuia poetului care m-a influențat cumva.

De altfel, la mormântul poetului aflat la Novodevichy fusesem cu o zi în urmă... Dar tot cu o zi în urmă fusesem și la Lomonosovski, dar nu am intrat la Ion Druță ci mă mulțumisem doar să îl sun. Cu gândurile și pașii între Maiakovski și Druță. Oricum, marii scriitori și poeți nu de contestatari au dus lipsă. Vrând-nevrând am abordat în discuția cu Ion Druță

Ion Druță

propunerea unei edituri ieșene de a tipări măcar un volum din ceea ce a scris de-a lungul vieții. Date fiind experiențele cu unii scriitori din orașul celor șapte coline, maestrul s-a arătat oarecum neîncrezător. Căci de-a lungul timpului lumea literară ieșeană nu i-a arătat vreo simpatie ori vreo recunoaștere corectă a operei. Druță a fost judecat mai mult politic, deoarece scriitorilor, poate într-o măsură mai mare decât altora, nu le sunt străine invidia și răutatea. Dar așa a fost judecat toată viața. Și pe când era la Chișinău și în vremurile când a fost nevoit să plece în exil la Moscova.

În urmă cu aproape un an, Ioan Holban, unul dintre importanții critici literari din România își lansa lucrarea *Literatura română de azi. Poezia. Proza*. Am rămas consternat când nu l-am regăsit în paginile lucrării pe Ion Druță. La Palatul Sturdza din Miroslava, unde avea loc lansarea cărții, Ioan Holban, pentru care am o prețuire deosebită, mi-a spus: „Ion Druță nu se declară român. Este rus”. I-am spus criticului: „Să știți că niciun român nu a scris atât de frumos despre oamenii și satele dintre Prut și Nistru cum a făcut-o *rusul* Druță”. Invocând argumentul reputatului critic ieșean, ar trebui ca Emil Cioran să fie exclus din istoria literaturii române pe motiv ca este francez. Unde mai pui la socoteală că Cioran justifica de ce a renunțat la scrisul în limba română alegând franceza. Druță nu a renunțat niciodată la limba maternă. Herta Müller ar trebui considerată scriitor german, iar Norman Manea american.

Tot politic a fost judecat Ion Druță și de dramaturgul Mircea Radu Iacoban. În diferite texte, MRI a trecut în planul secund opera lui Druță invocând mai mult presupusele opțiuni politice ale acestuia. Despre opera lui Druță, MRI afirma că de foarte multă

vreme nu a mai scris ceva notabil și că ar rescrie vechile nuvele și romane. Oricum, Ion Druță a precizat că își arogă dreptul de a rescrie și de a îmbunătăți ceea ce consideră de cuviință. Ion Druță și MRI sunt două personalități incontestabile ale literaturii române. Dar, în perioada comunistă MRI era director al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași. Tot în acele vremuri Ion Druță era nevoit să plece la Moscova. Nici vorbă la Chișinău de toleranță și îngăduire față de Ion Druță, nici vorbă de vreun post în domeniul cultural. Despre beneficiile financiare ale lui MRI și Druță nu poate fi vorba în relația cu regimul comunist. MRI avea, de exemplu, un hârb de autoturism autohton Dacia 1300, care l-a și lăsat în drum, după cum recunoaște chiar el în *Jurnal*. Ion Druță, jumătate din viață, a călătorit cu metroul și, spre deosebire de MRI care măcar nu auzea la radioul din mașină cuvinte în limba română, auzea zi de zi în metrou mergând spre teatru ori la întâlnirile cu actorii și regizorii: „Следующая станция Фрунзенская”. Mare era bucuria când deslușea câteva vorbe în limba maternă în metrou. Unii îl și recunoșteau și îi lăsau locul. Și unii se mirau. Uite, un mare scriitor merge ca și ei, oameni simpli, cu metroul. Parcă altceva își imaginau despre un scriitor atât de cunoscut. Nu știu cum, dar Ion Druță era parcă mai respectat și mai citit de cei întâlniți întâmplător pe linia de metrou Sokolnicheskaya decât mergând, de exemplu, între Muzeul Național al Literaturii Române Iași și sediul Uniunii Scriitorilor.

Ion Druță a fost un proscris pentru regimul comunist. Regimul a picat. Se pare că Druță a rămas un scriitor dizident și în raport cu lumea literară ieșeană. Și nu neapărat din vina lui. Opera lui Druță este tipărită în tiraje mari. Mari pentru aceste vre-

muri. Căci înainte de 1989 un tiraj de 150 de mii de cărți, spre exemplu volumul *De la verde pân la verde*, era ceva obișnuit în ceea ce privește tipărirea cărților lui Ion Druță. Acum, câteva mii de exemplare reprezintă un tiraj important. Chiar și așa, astăzi, când existența cărții tipărite este pusă sub semnul întrebării, membrii USR dintr-o filială nu au la un loc tiraje însumate cât o carte a lui Ion Druță. Poate și asta e un motiv de invidie și respingere a marelui scriitor. Academia Română i-a tipărit anul trecut *Singurătatea Duhului*, un volum de aproape 1.200 de pagini în care sunt incluse *Biserica Albă*, *Povara Bunătății Noastre*, *Ultima Lună de Toamnă*, *Frunze de Dor*. La Iași nimic nu pare a se concretiza în ceea ce îl privește pe Ion Druță. Numele lui este parcă pus la *index* și nu este pomenit. Este bagatelizat și tratat ca fiind rus sau depășit. În tot acest timp, în lucrări literare importante din România Ion Druță este (re)pus unde îi este locul.

În *Dicționarul General al Literaturii Române*, se spune: „Opera lui Druță este, în linii mari, o expresie a rezistenței spirituale și morale în fața a tot ce subminează naționalul, umanul, sacrul”. Valeriu Cristea afirma în lucrarea menționată că „nu poți să nu te gândești la Ion Slavici, Liviu Rebreanu sau Marin Preda. Într-atât de puternic structurată e imaginea lumii țărănești pe care prozatorul basarabean o oferă, într-o limbă de o rară frumusețe”.

În *Istoria Literaturii Române Contemporane. 1941-2000*, un alt important critic literar, Alex Ștefănescu scria că Ion Druță are „... aureola de insubordonat față de realismul socialist și apărător al tradițiilor românești într-o perioadă de sovietizare brutală a culturii basarabene”.

Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii*

române îl menționează pe Ion Druță ca fiind un „scriitor de dicționar”. Și apoi, trăim vremuri în care a contesta este sinonim cu a exista. Și la Chișinău tinerii scriitori contestă nume importante ca Ion Druță și Grigore Vieru. La București, alții îl contestă pe Nicolae Manolescu. Contestatarii nu au însă cărțile și succesul celor pe care îi vor cumva dispăruți. Pornografia și publicistica agresivă nu pot înlocui literatura. Contestați, necontestați unii scot volume iar numele lor este menționat. Dar numele lui Ion Druță este tot la *index*. Piese de teatru ale lui Druță se joacă în continuare în fostul spațiu sovietic, dar și în Europa. Cărțile sunt tipărite, citite și apreciate. Mai puțin la Iași unde atmosfera îi este oarecum ostilă marelui scriitor basarabean. Orice s-ar spune, în apartamentul modest de pe Lomonosovski Prospekt 19 din Moscova, Ion Druță a scris unele dintre cele mai frumoase pagini despre oamenii și satele dintre Prut și Nistru. Dincolo de neînțelegerile de astăzi, va rămâne în istoria literaturii române opera marelui scriitor, apreciat de cei mai mulți, contestat de unii, dar citit ca nimeni altul. Timpul va arăta cine s-a înșelat. Și apoi, Ion Druță este parcă sătul de deceniile de luptă politică și, mai apoi, după destrămarea Uniunii Sovietice și a lagărului comunist, de neînțelegerile cu unii scriitori și critici literari. Unii din Iași. Vorba lui, *Dragă Ștefan, eu nu sunt ban de aur ca să mă iubească toți*.

Alexandrina IONIȚĂ

Napoleon Bonaparte în mentalul popular moldovean

– Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei –

Caesar, Napoleon, Hitler și Stalin sunt personalități istorice despre care s-au scris biblioteci întregi, subiecte abordate dintr-o diversitate inapreciabilă de unghiuri și, totuși, apar mereu noi perspective de investigare. Apariția monumentalei culegeri de *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*¹ invită și la cercetarea modului în care unii români au aflat despre existența împăratului francez, despre războiul pe care Franța l-a purtat cu cea mai mare putere din Estul Europei, Rusia, și au înțeles să păstreze pentru urmași, notând pe cărțile iubite, cele mai citite, păstrate de regulă în familie, informații despre evenimente și personalitatea împăratului, și chiar păreri demne de reconsiderare peste timp.

În condițiile în care Țările Române se aflau în plin regim fanariot, în totală izolare față de Europa Occidentală, informațiile despre această parte continentală pătrundeau aici pe două canale: prin intermediul *presei* austriece, ce copia și/sau rezuma informațiile din cea pariziană, mai târziu chiar din revistele franceze – celebrele „gazeturi” despre care scrisese așa de mult Nicolae Iorga –, la care numai domnitorul și unii mari boieri erau abonați,² și prin intermediul diverselor *persoane*, de naționalitate franceză, germană, engleză, în trecere prin aceste locuri ori care s-au stabilit aici, găsindu-și slujbe în case boierești.

După ce, pe parcursul secolului al XVIII-lea, speranțele românilor de a înlătura dominația otomană prin intermediul Rusiei s-au destrămat prin rapacitatea ei economică și politico-militară³, românii in-

struiți află că pe continent s-a ivit fulgător o mare putere militară, Franța, capabilă să pună stavilă expansiunii ruse în estul continentului, și spre ea și-au îndreptat noile speranțe de eliberare, transpuse în numeroase memorii adresate lui Napoleon. Tentativa boierului Constantin Dudescu de a obține sprijinul

împăratului, în cadrul celebrei sale vizite la Paris, pentru înlăturarea numeroaselor abuzuri ale Rusiei în Principate, este cea mai cunoscută, finalizată cu o nouă dezamăgire, căci Tratatul de la Tilsit, semnat în 1807 de Napoleon și Alexandru I, lăsa Principatele la dispoziția țarului, interesul împăratului francez îndreptându-se în sens opus, spre Anglia, nu spre Estul Europei. Aceasta era însă percepția elitei românești, nu și a omului de rând.

Însemnările păstrate pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei din perioada 1810-1815, referitoare la Napoleon Bonaparte, prin însăși varietatea grafică a numelui împăratului francez, arată că informațiile nu proveneau de la sursă directă, din ziare și reviste franceze, fiecare autor scriind numele așa cum îi parvenise pe cale orală sau cum îl înțelesese. Presa fiind accesibilă numai domnitorului și marilor boieri, multă vreme fiind chiar ținută sub cheie, informațiile de interes parveneau în infrastructura socială pe cale orală, asemeni unei legende, generând distorsiuni adeseori amuzante. Vom găsi numele scris corect, *Napoleon*, dar și *Napolion*, *Napoliun*, vom găsi *Bonaparte*, dar și *Bonăparte*, *Bunăparte*, în funcție de gradul de instrucție al scriitorului.

Cu siguranță, în alte categorii de izvoare, apar informații mai timpurii decât cele aflate pe *Însemnări*, dar aici cea mai veche datează din 1810, deci foarte târziu, dacă urmărim evoluția Imperiului Francez. Pe un manuscris românesc, cu ultima însemnare din 23 decembrie 1855, s-a păstrat o listă cronologică, anonimă, a evenimentelor considerate de autorul mențiunilor ca fiind importante, desfășurate în perioada 1732-1855. Majoritatea sunt cutremure, apariții de comete, epidemii (ciumă, holeră) etc.⁴ Pentru data de 10 mai 1810 este menționată prezența pe cer a unei comete „*cari au stătut pân'la 1812 avg(ust) 15*”. Tre-când peste imposibilitatea menținerii unei comete pe

cer vreme îndelungată fără ca astrologii vremii să o fi înregistrat ca pe un fenomen de excepție, găsim imediat însemnarea care ne interesează:

„*Și au biruit muscalii pe împăratul franțuzăsc, Napoleon, și au luat 1137 tunuri în ace bătălii și li-au zădit în țara franțuzului turni spre pomenire biruinții, fiind împărat Rusii Alexandru Pavlovici*” (Î, IV, 492).

Asocierea unui fenomen astronomic cu desfășurarea unui eveniment istoric real ori cu viața unei personalități istorice nu este deloc o noutate, obiceiul persistând până în epoca modernă. O noutate este însă percepția evenimentului: este foarte posibil ca bătălia la care se face referire să fie cea de la Borodino (7 septembrie 1812, cunoscută și sub numele *bătălia pentru Moscova*). Interesant este că autorul face mențiunea între 15 august și 30 septembrie, fără a data susținerea acestei lupte cumplite, în care rușii au pierdut 55.000 de oameni, iar francezii numai 20.000 din *La Grande Armée*, ce număra 691.000 de ostași. Cât despre tunuri, se pare că rușii au lăsat pe câmpul de bătălie doar 70 de tunuri. Sensul general al notiței sugerează că autorul se bucură de succesul armatei ruse și pare să se afle în tabăra filorusă, Napoleon și armata franceză reprezentând inamicul. În realitate, victoria a aparținut pentru moment francezilor, armata și împăratul mergând direct la Moscova. Întrucât mențiunea se oprește la data de 30 septembrie, nu putea fi vorba despre bătălia de la Maloiaroslaveț, din 18 octombrie, unde, într-adevăr, francezii au fost înfrânți, iar Napoleon va decide retragerea din Rusia. Nu armata rusă l-a învins pe Napoleon, nici „generalul Iarnă” – așa cum frumos s-a spus –, ci un complex de împrejurări pe care istoria l-a înregistrat și analizat deja. În textul însemnării de față, nu au fundament două informații: numărul tunurilor, fantezist de altfel, deși uimește cifra ce pare precisă, și arcul metalic de triumf, ridicat în amintirea

victoriei armatei ruse „în țara franțuzului”. O realitate pare să fi fost la baza afirmației, dar ea a fost radical distorsionată: Napoleon a ridicat, după bătălia de la Austerlitz (1806), l'Arc de Triomphe du Caroussel (1807-1809), Coloana Vendôme (1810) și l'Arc de Triomphe de l'Etoile (început în 1808, dar terminat abia în 1835). Nu știm la care monument se referea autorul însemnării. Oricum, toate construcțiile omagiau Marea Armată, dar nici una dintre ele nu a fost inițiativa țarului. Interesant mai este faptul că autorul mențiunii nu cunoștea nici numele de familie, *Bonaparte*, nici numele țării, *Franța*, informația generală parvenindu-i, se pare, dintr-o sursă apropiată de armata rusă, probabil orală, a cărei retragere din Principate, conform Tratatului de la București din mai 1812⁵, s-a prelungit până în octombrie același an.

Aceeași asociere între „o ste cu coadă ca o mătur(ă)” și războiul franco-rus din 1812 se găsește pe o *Psaltire* (Î, III, 294). Acum nu este amintit numele împăratului, nota constând într-o descriere generală, mai aproape de realitate:

„Și s-au sculat franțujii asupra moscalilor și au mărșu pîră la Mosca și acolo s-au topit, cei mai mulți de ger au pierit. Și apoi i-au luat moscalii dinapoi și i-au bătut pără i-au gătit și au pus alt craiu”.

Într-un mod simplist și naiv, diluată ca o poveste, se poate spune că, în esență, așa poate fi redată Campania din Rusia.

Pe un *Miscelaneu*, datat 1812 (Î, III, 294), Stan Irimie reia motivul asocierii cometei, al creșterii și descreșterii sale, cu războiul franco-rus din 1812:

„La anul 1812 au ieșit o stea mare, cu multe raze, de cătră ameazi de noapte. Răsărea și mergea la răsărit, cătră muscali, apoi s-au întorsu și au mers la apus și i s-au stricat razele. Steao patru luni au umblat în bătaia franțezului cu muscalu(l) cu neamțu(l)”.

Autorul insistă asupra timpului îndelungat al prezenței cometei pe cer și o leagă, parcă mai mult decât predecesorii, de războiul franco-rus, mersul cometei pe cer sugerând creșterea și descreșterea puterii Imperiului Francez. Apare în această însemnare un element nou, armata austriacă – „*neamțu(l)*”, asociată cu armata rusă împotriva francezilor.

Același război reappare menționat pe o *Psaltire*, într-o notă pe cât de scurtă, pe atât de precisă și plină de umor:

„La anul <1>812 au bătut rușii pe Franța. Napolion au fost fugit de la Moskva ca chica toporului”.

Pe o *Biblie*, cineva nota data semnării Păcii de la București în august 1812: „au făcut pace moscalii cu turci și s-au întors despre Dunăre înapoi și s-au împărțit Țara Moschicească avînd bătălie cu Bunăparte, numele împăratului franțozilor, sau Napolion” (Î, III, 302). La 12 august 1812, o notă aproape identică, tot pe o *Biblie*, pare să sugereze că a fost scrisă de aceeași persoană sau de cineva apropiat, care primise vestea din aceeași sursă, căci o transmite la fel: „Tot la acest an 1812, în luna lui avgust, au făcut pace moscalii cu turcii și s-au întorsu desp(r)e Dunere înapoi și s-au întors în Țara Moschicească, avîndu bătălia cu Bunăparte, anumi împăratul franțuzesc sau Napolnun” (Î, III, 303).

La 20 octombrie 1812, un *Catastih* fusese „izvodit și s-au legat [...] la niște vremi preavredinice de pomenire, iar mai vîrtos de plîngere, când Rosia cea mare, adecă Moscova, împărăția cea creștinească, vestită de puternică și vetează, au dat spatele vrăjmașului franțuz, minune negândită” (Î, III, 305).

Autorul nu are prea multe informații despre campania lui Napoleon în Rusia, însă deplînge faptul că Rusia, o mare putere în mentalul popular, dar și în realitatea geopolitică a vremii, „au dat spatele”, adică

s-a făcut de rușinea Europei, „*minune negândită*” până la ridicarea împăratului francez. În viziunea autorului, „*împărăția cea creștinească*” a fost învinsă de o alta, nu necreștină, ci catolică (lucru nescris, dar intuit prin sublinierea autorului însemnării!). Putem crede că autorul a fost influențat în formarea convingerilor sale pe de o parte de *propaganda țaristă*, ce crease imaginea *puternicei* și *vitezei* armate țariste – deși războaiele din cursul secolului al XVIII-lea au arătat că putea fi învinsă nu o dată –, iar pe de altă parte de *propaganda religioasă ortodoxă*, Rusia erijându-se în *protectoarea* ortodocșilor nu numai față de islamism, ci și față de catolicism. Cert este că autorul acestei însemnări avea convingeri ferme și dorea să le transmită celor ce vor moșteni *Catastihul*.

Ceva mai bine informat pare să fie autorul însemnării din 31 martie 1814, păstrată pe manuscrisul unui *Calindariul a celor șapte planeti*:

„*Să (să) știe de cînd au intrat moscalii în Paris, cu craiul prusăsc, cu capitulații. Și au făcut împărat Franții în locul lui Bunăparte pe fratele lui Ludovic împăratul, făcînd aliații rușii cu nemții și cu pruşii și cu alte adunare norodului, cu gvarde franțuzască și cu oștile de aliaților păzind străjile. În vreme acee fugindu împărăția(sa) Bunăparte la Orlianso, iar Napoleon cu rămășițurile armii sale au fugit la Luaru, pornindu la 1 april Alexandru cu oștile de pă Bunăparte ca să-l prindă. 1814 martie 31*” (Î, III, 335).

Însemnarea se caracterizează prin înmulțirea detaliilor, unele corecte, ca alianța antinapoleoniană a puterilor europene, retragerea la Orléans a împărătesei Maria Luiza, altele frizând fabularea: înrudirea lui Napoleon Bonaparte cu Ludovic al XVIII-lea, retragerea lui Napoleon la Loire (în realitate, Fontainebleu). Sursa informațiilor a fost însă mai detaliată și mai aproape de adevăr. Este adevărat că Alexandru I a

fost principalul inamic al lui Napoleon Bonaparte, dar atribuirea rolului principal în coaliție țarului și armatei ruse la Paris ține de distanța dintre Franța și Principate.

Peste doar un an, în Principate s-a răspândit vestea celor 100 de zile, căci pe un manuscris românesc, cineva notase:

„*Să (să) știe de cînd au fugit Napoleon din Elba, fiind dus de aliați pentru toată viața lui la Elba. Ș-au venit iarăș în Paris împărat, priimindu-l toati oștile Franții cu toată bucuria. 1815 martie 15*” (Î, III, 356).

Dacă informațiile de până acum despre Napoleon erau târzii și diluate, nota de față surprinde prin antedatarea evenimentului: Napoleon a ajuns la Paris la 20 martie 1815, însoțit, este adevărat, de o armată de 140.000 de soldați și 200.000 de bonapartiști.

Peste doi ani, la 14 decembrie 1817, pe un *Octoih*, era scrisă o însemnare lungă care, în intenția autorului, ar fi trebuit să fie istoricul construirii bisericii din Bodești (jud. Neamț). Ea este importantă pentru faptul că descrie cariera comisului Toader Buhuși în domeniul neguțătoriei cu armata rusă și ca funcționar (ispravnic de Cărligătura, de Fălciu și de Vaslui), iar din punctul de vedere al subiectului nostru, leagă evenimentele locale de conjunctura europeană. Textul referitor la împăratul francez este următorul:

„*Întru acest an [1812] s-au făcut pace între împărăție Rosai(i) și între puternica Poartă Otomanicească [...] fiindcă împărăția Rosăii ave războiu cu franțzâi, fiindcă Bunăparte Napoleon, împăratul franțzăscu deschisără războiu asupra Rosăii. Și așa au trecut oștile franțzăști și au mersu prin Țara Rusască până la cetatea Moscai, dar n-au șezut mult că pornindu-să nărodul rusăscu împreună cu oștile, au omorât toată oastea franțzască și Napoleon Bonăparte, împăratul franțzăscu, de abia au scăpat cu puțani ostași [...]*”

(Î, III, p. 415).

Nota transmite informații corecte, dar imaginea „războiului total”, în care „oastea cea mare” a norodului se aliază cu armata profesionistă, condusă de generalul Mihail Kutuzov în numele țarului, nu este credibilă. Un adevăr răzbate însă: rușii au strâns toate alimentele din calea armatei invadatoare, iar cazacii (luptători înspăimântători!), foamea și „generalul Iarnă” au desăvârșit înfrângerea Marii Armate franceze.

Amintirea împăratului avea să persiste în anii următori. Pe un *Teofilact*, căminarul Neculai avea să facă, în 1820, însemnare lungă, importantă, dar nu pentru corectitudinea transmiterii adevărului, ci pentru imaginarul românesc. Textul, fragmentat, menționează că „la anu 1810”, „*Leopoltu*” a fost bătut „foarte” de Bonaparte, dar „*l-au prinsu și l-au închis în cetate la Elvva. După aceast(a), la anu 1812 și mergându la țara sa au făcut gătire, și supuind pe toț(i) crai(ii) i-au luat cu elu cu toate puterile și au mersu asupra moscalului. Și au intrat în (Moscova), în cetate împărătească fără a li să împotrivi mos(calii). Urgie Domnului ceresc i-au întâmpinat pre ei cu iarnă mari atât de strașnic(ă) încât nici adinăoară din veci n-a fost așa strașnică iarnă, începând giruri cumplite de pi la o(ctom)v(rie) 28 și păn(ă) la april în 23, neconținut zi și noapți, și pi di altă parti luminaț(i) fiind de Dumnezeu, moscalii au pustiit cu foc satile, magaziiile cu zaere, țarinile cu stog(u)ri di grâu, o ars orzu, fănașile și altile de trebuința hrani. Și așa s-au topit toată oaste(a) sa în număr di 300.000 di foame dintru ei și cai le-ar (fi murit). Abie o scapat elu cu 300 osteni a gvardii sale cu multă lipsă cuprinși. Și (i-au) gonit moscalii bătându-l pi la multe locuri cuplit [...]. Și luându-i și țara, și... (în) loc(ul) lui au așăzat craiu tot pi cel vechiu, care îl scoasă elu și pi dânsul prin*

chez(ă)șie e(n)glez(u)lui l-au închisu în ostrov(ul) din Sintă Elenii”, unde era păzit de patru generali: moscal, neamț, englez și francez al craiului „*di acum al Flandrii*”.

Trebuie să fi fost bun cunoscător de carte acest Nicolae căminar, căci cursivitatea povestirii este susținută de un dramatism bine gradat. Sentimentele sale filoruse nu sunt ascunse, Napoleon nu este pentru el o speranță de eliberare, ci un dușman ce vine de departe să demoleze ordinea bineștiută în „Crăia Rosiei”. Descrierea iernii dintre anii 1812 și 1813 este unică, aici autorul pare să povestească din amintirile proprii, spre deosebire de secvența „războiului total”, care pare mai degrabă rodul imaginației decât al unei trăiri reale, ca și cifrele referitoare la francezii supraviețuitori. Incendierea Moscovei a fost un eveniment real, dar Campania din Rusia nu poate fi plasată între momentele Elba și Sf. Elena, aici fantezia debordează în mod amuzant, ca și presupusa trecere a armatelor rusești, conduse de generalul I. Michelson, comandantul șef al administrației ruse în Moldova între noiembrie 1806 și august 1807 („*Mikelsonu [...] au trecut în Moldova asupra franțujilor*”, Î, III, 491).

Din însemnările păstrate pe manuscrise și cărți vechi din Moldova, trecute aici în revistă, nu rezultă atitudinea entuziastă ce caracteriza boierimea liberală, după bătălia de la Austerlitz, atunci când își pusesese speranța în sprijinul împăratului francez, pentru eliberarea Principatelor de sub stăpânirea otomană și rusă, așa cum prezintă unele documente contemporane. Este adevărat, autorii notelor nu fac parte din clasa elitei politice: ei sunt cunoscători de carte, cititori de texte religioase în special, dar și laice, așa cum am văzut, unii pot fi chiar fețe bisericești. Neavând acces la ziarele și revistele europene, ei află din surse indirecte informații despre evenimentele desfășurate

pe continent și sunt puternic marcați de răsturnarea vechii ordini europene. Le consideră importante și le însemnează pentru posteritate. Chiar și atunci când nu-l susțin pe Napoleon împotriva Imperiului Țarist, românii nu se lansează în epitete, insulte ori alte caracterizări, însemnările încercând să păstreze o notă de obiectivitate: Napoleon nu a susținut speranțele românilor de eliberare, exprimate în memoriile întocmite de elita politică antirusă și antiotomană, despre care românii din clasa de jos nici nu aveau cum să afle, dar nici nu este tratat ca un Antichrist. El are imaginea unui mare comandant militar, conducătorul unui imperiu ridicat în doar câțiva ani, care a avut curajul să lupte cu puternica și viteaza Rusie.

Nu același lucru rezultă din atitudinea lui P.V. Ciceagov, ultimul comandant șef al administrației ruse în Principate (mai 1812 – octombrie 1812). În declarația de retragere a armatei ruse din Principate (conform Păcii de la București, în urma căreia Rusia sfâșia trupul Moldovei prin anexarea Basarabiei), adresată Divanului moldovean, amiralul afirma că „*Napoleon, dușmanul și nelenștere noroadelor, tăresc pe Europa cu lanțuri de fhier la nenumărații cîmpii a Rosiilor*”. Este adevărat, pentru amiralul rus, Napoleon era dușmanul direct al țării sale, ceea ce nu era valabil și pentru români, însă escamotarea adevărului rămâne una dintre problemele general valabile și discutabile ale istoriei.

¹ Ioan Caproșu și E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, 4 vol.: vol. I și II, 2009: vol. III și IV.

² Alexandrina Ioniță, *La circulation des périodiques français en Moldavie depuis 1750 jusqu'à 1859*, în „Espace(s) francophone(s)”. Actes de la journée d'étude du 29 mars 2006, sous la direction de Maria Pavel, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, p. 152-159.

³ Vezi și Ion Agrigoroaiei, *Basarabia în acte diplomatice: 1711-1947*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2012; Leonid Boicu, *Politica externă a Rusiei țariste între <anii>1825-1861*, în „Scrieri istorice alese”, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2011, p. 471-511 ; Alexei Agachi, *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008.

⁴ Pentru comentarii pertinente asupra însemnărilor vezi, în special, Stelian Dumistrăcel, *Istoria oamnenilor, a culturii și a limbii prin însemnări de pe cărți*, în „Dacia literară”, anul XX, nr. 87 (6), noiembrie 2009, p. 14-15, numeroasele sale articole la rubrica „Lumea cuvântului”, în „Lumina”, iul., aug., sept. 2009, „Spații culturale”, sau Mariana Flaișer, *Notații privind limba română din însemnările de pe manuscrise și cărți religioase din Țara Moldovei (sec. XVI-XIX)*, la adresa [http:// www.cntdr.ro/sites/default/files/c2009/c2009a12.pdf](http://www.cntdr.ro/sites/default/files/c2009/c2009a12.pdf)

⁵ Textul tratatului este reprodus parțial în Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 133-134.

Mircea-Cristian GHENGHEA

Știre dintr-un posibil viitor... Exercițiu de *science-fiction*

Nu sunt antieuropean sau eurosceptic. Nu sunt împotriva Uniunii Europene, organism a cărui influență (în genere, benefică) asupra României este destul de evidentă... Însă consider că, de ceva vreme, mai exact de când a început toată această nebulă mai mult sau mai puțin publică provocată de vestita, deja, criză a refugiaților, măcar unii dintre liderii proeminenți ai Uniunii Europene au cam pierdut simțul măsurii și al realității. Ori, cine știe, poate adepții teoriei conspirației au, în sfârșit, dreptate...

Recent, Claude Juncker, Președintele Comisiei Europene a declarat, cu ocazia unui discurs susținut în Luxemburg, în fața liderilor parlamentarilor euro-

peni, că „trebuie să fie posibil, pe un continent cu 508 milioane de locuitori, să integrezi adecvat 2 milioane de refugiați”¹. Mai mult, același Juncker a adăugat că „se simte «stânjenit» atunci când discută cu lideri din Iordania și Liban, țări mai sărace decât majoritatea statelor membre ale UE, dar care au primit mai mulți refugiați decât blocul comunitar”². Fără comentarii... Nu are rost nici măcar să-i recomandăm acestui „lider” european să mai pună mâna pe o carte de istorie și să citească, poate mai înțelege câte ceva despre trecutul Europei și despre relațiile cu lumea islamică.

Nu doresc să contribui la inflamarea sau conti-

Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker

nuarea unei polemici și nici nu mă consider în măsură să ofer verdicte pentru un fenomen ale cărui adevărate dimensiuni și consecințe nu le putem cuprinde pe deplin în aceste momente. Îmi permit, însă, să schițez, într-o manieră ce ține de o viziune proprie (evident, subiectivă...), o perspectivă încă legată, vreau să cred, mai degrabă de scenariile SF și nu de vederile analiștilor contemporani sau, mai bine spus, de previziunile care aparțin diverșilor „specialiști” în citirea viitorului...

* * *

Berlin, 13 septembrie 2135

Președintele Germaniei, Yusuf al-Bakr, a declarat astăzi, într-o intervenție susținută în *Bundestag* cu ocazia debutului festivităților organizate anual în onoarea fostului cancelar Angela Merkel, că solicitările minorității germane din landul Baden-Württemberg sunt lipsite de substanță. Amintim că, săptămâna trecută, o delegație a partidului *Ich bin Deutsch!*, condusă de politicianul ultranaționalist Hans Zimmerman, a contestat afirmațiile lui Yusuf al-Bakr conform cărora minoritatea germană nu are o atitudine constructivă în menținerea unui climat de echilibru și înțelegere interetnică, deoarece pretinde că ar trebui să i se acorde statutul de etnie fondatoare de stat: „Este absurd să luăm în seamă pretențiile unora care au obrăznicia să considere că trebuie să li se acorde respect pentru simplul fapt că strămoșii lor au întemeiat acest stat. Să respectăm în primul rând principiile corectitudinii politice și să lăsăm chestiunile de istorie, care nu fac decât să învrăjbească spiritele și să tensioneze inutil societatea. Istoria trebuie să-și găsească locul în muzee, nu să provoace conflicte și nemulțumiri”. Aceste cuvinte au fost rostite de Președintele Germaniei în cadrul unui forum al oamenilor de afaceri la Köln, la care au participat nume cunoscute din industria germană, precum Murad Awad Salam, Ali Ahmed al-Harasi și Ibrahim ibn al-Hussein.

La rândul său, Hans Zimmerman a ținut să menționeze că este absurd ca, în Germania anului 2135, să mai fie nevoie să se discute despre identitatea istorică a statului german: „Știm foarte bine cine a întemeiat acest stat și ce religie aveau acești întemeietori. Noi suntem adevărații germani și solicităm respectarea drepturilor noastre firești! Din cauza presiunilor la care suntem supuși, a climatului de teroare care a început să se instaureze în diferite părți ale Germaniei încă din primii douăzeci de ani ai veacului trecut, mulți dintre compatrioții noștri au emigrat în Polonia, Ungaria și România, țări care înțeleg să respecte atât limba germană, cât și contribuția deosebită pe care Germania a avut-o la dezvoltarea și afirmarea civilizației europene. Din păcate, un politician precum Yusuf al-Bakr nu înțelege că tocmai acel echilibru de care vorbește nu există din simplul motiv că se refuză recunoașterea identității noastre istorice și religioase”.

La festivitățile anuale organizate în cinstea fostului cancelar Angela Merkel au participat numeroși invitați din străinătate, printre care s-au numărat și premierul turc Reçep Ivedik, președintele Franței, Kadir el-Ohmi și președintele Albaniei, Nehanç Ender Gonkar. Președinții Poloniei, Ungariei și României au declinat invitația care le fusese adresată de la Berlin, confirmând, astfel, indirect, existența unei stări de tensiune între țările lor și Germania.

Pentru *Agerpress* a consemnat
Yasmine Murat Nicolescu

¹ Vezi Juncker: *Uniunea Europeană ar trebui să poată absorbi 2 milioane de refugiați*, articol accesibil online la adresa <http://www.agerpres.ro/externe/2016/05/23/juncker-uniunea-europeana-ar-trebui-sa-poata-absorbi-2-milioane-de-refugiat-19-06-21>, accesată în 24 mai 2016.

² *Ibidem*.

Iulian PRUTEANU

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” Miroslava

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” de la Miroslava a fost inaugurat la 18 aprilie 2016, în urma unui parteneriat dintre Muzeul Național al Literaturii Române Iași, Primăria Comunei Miroslava și Asociația „Patrimoniul pentru comunitate Iași”. Între anii 1971-1990, în conacul de la Cornești, unde s-a născut poetul Dimitrie Anghel, a existat un punct muzeal. Aici erau expuse manuscrise, reviste, fotografii, cărți ale poetului. După Revoluția din 1989, punctul muzeal de la Cornești a fost închis temporar pentru restaurare, iar

între anii 1990-1992, conacul, beciul și celelalte anexe au fost demolate până la fundație de către locuitorii din sat: „Conacul părintesc avea toate elementele corespunzătoare cadrului simbolist: iaz imens în apropiere, havuz, arbori stufoși, cișmea perpetuă, ținând loc de *jet d'eau*. Casa era prevăzută cu un imens balcon, sprijinit pe coloane groase, năpădite de plante acățătoare, iar în parc se întindeau mari rondouri de flori”¹.

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” devine astfel

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” Miroslava, județul Iași

cel de-al 14-lea obiectiv aflat în componența Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Expoziția documentară care reconstituie muzeografic viața și activitatea scriitorului Dimitrie Anghel cuprinde fotografii ale poetului, cu momente și oameni care au trecut prin viața sa, cărți în ediții prime și traduceri de-ale sale, fotocopii după manuscrise, reviste literare, la care a colaborat, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Curatorii expoziției sunt reprezentanții Muzeului Național al Literaturii Române Iași: Iulian Pruteanu, Oana Melinte și Corina Irimia.

Dimitrie Anghel s-a născut la Cornești, comuna Miroslava, la 16 iulie 1872. Este al treilea fiu al lui Dimitrie C. Anghel, comerciant, arendaș și proprietar de moșii, deputat liberal, descendent din aromâni refugiați din părțile Ianinei, și al Erifiliei Leatris (1845-1879), grecoaică născută la Istanbul, originară din insula Antigona. A fost crescut și de bunica sa, Ecaterina Anghel, sora tatălui lui Paul Zarifopol, în casa de la nr. 18 din Ulița Sfânta Vineri din Iași (astăzi, demolată). În anul 1890, Dimitrie Anghel abandonează, înainte de absolvire, Gimnaziul „Alexandru cel Bun”, unde ajunsese după ce trecuse și pe la institutul pedagogic condus de Lambrino, Institutele Unite și Școala de Belle Arte. La sfârșitul aceluiași an, publică primele versuri, de o inspirație vădită eminesciană, în paginile revistei „Contemporanul”. În anul 1893 realizează o călătorie în Italia împreună cu prietenul său, poetul I. Păun-Pincio, apoi merge la Paris, unde studiau frații săi mai mari, Constantin D. Anghel (1867-1935), important membru al mișcării socialiste din România și dr. Paul D. Anghel (1869-1937), unul din întemeietorii școlii de chirurgie

ieșene, care au încercat zadarnic să-l înscrie la o școală superioară. Călătorește mult, vizitează Spania, Elveția și Italia. Între anii 1893-1901 îi apar traduceri și creații proprii în „Adevărul literar”, „Literatură și artă română”, „Pagini literare”, „Convorbiri literare”, „Curierul literar” etc. Din 1903, împreună cu Șt.O. Iosif (1875-1913) se implică în reparația revistei „Sămănătorul”. În anul 1905 îi apare prima carte de versuri *În grădină*. Este numit inspector domeniial în Dobrogea. La Constanța, începe o prietenie frumoasă și o colaborare de traducător cu Ion Minulescu, cei doi traducând cu precădere din lirica franceză. A făcut parte din redacția revistei „Sămănătorul” (1906-1908) și a editat revista „Cumpăna”, împreună cu Șt.O. Iosif, Mihail Sadoveanu și Ilarie Chendi (1909-1910). În colaborare cu bunul său prieten, Șt.O. Iosif publică volumele *Legenda funișurilor* (poem dramatic, 1907), *Cometa* (comedie, 1908), *Caleidoscopul lui A. Mirea* (1908 și 1910), *Carmen saeculare* (poem istoric, 1909), *Cireșul lui Lucullus* (proză, 1910) și *Portrete* (memorialistică, 1910). Primele trei volume au fost premiate de Academia Română în anul 1909. Tot în 1909 publică cel de-al doilea volum de versuri, *Fantazii*. Participă la șezători literare în Bucovina (1908, 1910), a fost membru fondator al Societății Scriitorilor Români, fiind ales vicepreședinte în primele trei comitete. Prietenia cu Șt.O. Iosif se destramă în anul 1910, datorită pasiunii lui Dimitrie Anghel față de soția lui Iosif, scriitoarea Natalia Negru (1882-1962), cu care se va căsători în 1911. În același an este numit inspector în Ministerul Cultelor și Artelor. Îi apar și volumele de proză *Poveștea celor necăjiți* (1911), *Fantome* (1911), *Oglinda fermecată* (1912), *Triumful vieții* (1912) și *Steluța* (1913): „Puțină, impopulară, proza lui D. Anghel este excepțională și revoluționară. Fără ea nu s-ar înțelege proza de mai târziu a lui T. Arghezi, care

perfecționează și sistematizează maniera anghe-
liană”². Extenuat psihic, cu o viață conjugală tumu-
toasă, lucrează din ce în ce mai puțin. În dimineața
zilei de 27 octombrie 1914, în timpul unei dispute
conjugale, datorate, cel mai probabil, firii geloase și
dificile, Dimitrie Anghel se împușcă în piept, după ce
trăsese un foc care a atins-o pe Natalia. Rănit grav, va
mai trăi încă două săptămâni de chinuri pe patul de
spital al fratelui său, dr. Paul D. Anghel. Moare de sep-
ticemie la 13 noiembrie 1914, după ce și-a rupt, cu
voință, pansamentele. Este înmormântat la Cimitirul
Eternitatea din Iași.

„Printre scriitorii noștri, de obicei colțuroși în le-
găturile lor de toate zilele, lipsiți de acea simpatică
mlădiere a oamenilor cărora le zicem «binecrescuți»,
Anghel răsărea ca un civilizat, mai ales prin sufletul
său delicat și foarte sensibil. Avea o eleganță înnăs-
cută în mișcări, în îmbrăcăminte, ochiul său era mai

deprins ca al oricui să prindă nuanțele cele mai dis-
crete. De aceea literatura lui e plină de imagini (...) Era ciudat în aprecieri, inegal și capricios cu prietenii,
pătimaș în credințe, rigid cu cei antipatici, și viforos
cu cei ce-l supărau. Ar fi ucis într-o clipă de mânie,
dar n-ar fi jignit niciodată cu o vorbă rea ori cu un
gest disprețuitor. Cu prietenii era cald, foarte comu-
nicativ, duios, sincer. Poezia lui Anghel e numai o
parte din sufletul său. Căci sufletul său închidea un
amestec de sentimentalism și sarcasm, de fantezie și
de melancolie orientală, ca un ecou de doină și ca un
refren de poveste”³.

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până
în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 691.

² *Ibidem*, p. 690.

³ Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, Editura pentru lite-
ratură, București, 1965, p. 512.

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu” Golăiești

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu” de la Golăiești
a fost inaugurat la 20 mai 2016, în urma unui parte-
neriat dintre Muzeul Național al Literaturii Române
Iași, Primăria Comunei Golăiești și Asociația „Patri-
moniu pentru comunitate Iași”.

Satul Medeleni, care se află la 7 km distanță de
Golăiești, a dat denumirea cunoscutei trilogii a lui
Ionel Teodoreanu: „Voi cerca astăzi, în fața domniilor
voastre, să dărâm o legendă, să înlătur un neadevăr:
acela al autobiografismului *Medelenilor*. (...) Țin,
doamnelor și domnilor, să dezmint această aglome-
rare de erori și inexactități. Eroinele *Medelenilor*,
Olguța și Monica, nu-s surorile mele: n-am avut nici-
odată surori. Moșia Medeleni, în care și în jurul căreia

gravitează acțiunea celor trei romane, nu este și n-a
fost moșia părinților mei. *Nimeni din neamul meu
n-a fost proprietar de pământ*. Singura moșie care a
aparținut cuiva din neamul meu nu este o moșie de
pământ arabil, ci o moșie de hârtie tipărită: am numit
romanul *Medelenilor*, nu moșia Medelenilor. (...) A!
Asta nu înseamnă că unele dintre trăsăturile unor
personaje din roman nu sunt împrumutate de la oa-
menii reali pe care i-am cunoscut. Doar nu creăm
din neant. Suntem chiar creatorii celor mai pure
ficțiuni...”¹.

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu” devine astfel
cel de-al 15-lea obiectiv aflat în componența
Muzeului Național al Literaturii Române Iași, alături

PROIECTELE ANOTIMPULUI

de Muzeul „Ion Creangă” (deschis în 1918, primul muzeu memorial-literar din țară), Muzeul „Vasile Alecsandri”, Mircești (deschis în 1928), Muzeul „Sf. Ierarh Dosoftei – Mitropolitul” (deschis în 1970), Muzeul „Mihai Codreanu” (deschis în 1970), Muzeul „Vasile Pogor” (deschis în 1972), Muzeul „Otilia Cazimir” (deschis în 1972), Colecția „Istoria teatrului românesc” (deschisă în 1976), Muzeul „Mihail Sadoveanu” (deschis în 1980), Muzeul „G. Topîrceanu” (deschis în 1985), Muzeul „Mihai Eminescu” (deschis în 1989), Muzeul „Nicolae Gane” (deschis în 1993), Muzeul „Constantin Negruzzi”, Hermeziu-Trifești (deschis în 1995), punctul muzeal „Cezar Petrescu”, Cotnari (deschis în 2015), punctul muzeal „Dimitrie Anghel”, Miroslava (deschis în 2016).

Expoziția documentară reconstituie muzeografic

viața și activitatea scriitorului Ionel Teodoreanu și cuprinde fotografii de familie, mobilier de epocă, volume, corespondență, fotocopii după manuscrise etc.

Curatorii expoziției sunt reprezentanții Muzeului Național al Literaturii Române Iași: Iulian Pruteanu, Oana Melinte și Corina Irimiș.

Ioan-Hipolit (Ionel) Teodoreanu s-a născut la Iași, la 6 ianuarie 1897. Este al doilea fiu al lui Oswald A. Teodoreanu (1869-1938), magistrat și om politic, apreciat gazetar ieșean, și al Sofiei Musicescu, profesoară de teorie muzicală la Conservatorul din Iași și pianistă, fiica lui Gavril Musicescu (1847-1903), cunoscut compozitor, muzicolog și dirijor. Bunicul din-

spre tată, Alexandru Teodoreanu (1847-1914),

Interior din punctul muzeal „Ionel Teodoreanu” Gălbăești, județul Iași

magistrat și decan al Baroului avocaților a fost primar al Iașului (ianuarie-martie 1914). Fratele mai mare, Păstorel Teodoreanu – pseudonimul lui Alexandru Osvald Teodoreanu (1894-1964), a fost avocat și epigramist, iubitor de vinuri, membru al boemei din Iași și București.

Între anii 1905-1909, Ionel Teodoreanu urmează școala primară la București (Școala germană de la Pitar Moș) și Iași. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr”, apoi pe cele ale Liceului Internat, unde îl are ca profesor de limba română pe Calistrat Hogaș, și ale Liceului Național din Iași (1909-1916). În anul 1916, Ionel Teodoreanu este încorporat dar nu este trimis pe front. Trei ani mai târziu, în 1919, debutează publicistic, cu proza *Bunicii*, în revista „Însemnări ieșene”, sub patronajul spiritual al lui Garabet Ibrăileanu. În 1920 se căsătorește cu Lili Lupașcu (1897-1995), fiica diplomatului Ștefan Lupașcu, care va ajunge, la rândul-i, scriitoare, publicând cu pseudonimul Ștefania Velisar Teodoreanu. În același an obține și diploma de licență în drept, începându-și o carieră strălucită de avocat. În anul 1923, publică primul volum, *Ulița copilăriei*, care este bine primit de critica literară: „d. Ionel Teodoreanu este cel mai distins poet în proză al generației actuale” (cf. Pompiliu Constantinescu). În anul 1925 îi apare *Hotarul nestatornic*, primul volum din trilogia *La Medeleni*, Ionel Teodoreanu devenind un scriitor cunoscut și apreciat de public. Următoarele volume vor apare în 1926 (*Drumuri*) și 1927 (*Între vânturi*). Mihai Ralea considera *Medelenii* ca „primul roman important al generației maturizate în timpul Marelui Război”: „Lumea din *La Medeleni*, care prezintă câteva analogii cu aceea din *Viața la țară*, e lumea unei anumite clase moldovenești, astăzi în mare criză, dacă nu în deplină decadență. E marea burghezie rurală de dincoace de Milcov. Sunt oameni bogați, care trăiesc la țară și la oraș, viață largă, fără griji, viață occidentală, prin

tendințe, dar profund națională, prin ceea ce ține de instinct și de inconștient. Există o anumită patriarhalitate orientală, făcută din lene, din glumă, din romantism...”. În 1929 îi apare romanul de dragoste, *Bal mascat*, iar în 1931 *Fata din Zlataust* (I, *Scandalul*; II, *În Beilic*). A fost, pentru o perioadă scurtă de timp, directorul Teatrului Național din Iași (1933). În următorii ani îi apar cărțile *Golia* (I, *Casa de peste drum*; II, *Porțile s-au închis*) (1933), *Crăciunul de la Silvestri* (1934), *Lorelei* (1935), *Arca lui Noe* (1936), *În casa bunicilor și Fundacul Varlaamului* (1938), *Prăvale-Baba* (1939), *Ce-a văzut Ilie Pânișoară* (1940), *Tudor Ceaur Alcaz* (I, *Coca Duduș*, 1940; II, *Drumul magic*, 1941; III, *Inima*, 1942; *Frunză*, 1943), *Întoarcerea în timp* (1941), *Hai diridam* (1945), *La porțile nopții și Masa umbrelor* (1946), *Zdrulă și Puhă* (1948). După instalarea regimului comunist, Ionel Teodoreanu a devenit un personaj incomod, fiind considerat un „reacționar”. Pe 3 februarie 1954, în urma unui infarct, scriitorul moare, pe când se afla la cumpărături. A fost înmormântat la Cimitirul Bellu din București, în prezența apropiaților. I-au fost publicate postum volumele de versuri *La porțile nopții* (1970) și *Cina cea de taină* (1996), precum și romanul *Să vie Bazarcă* (1971).

„Prin productivitatea sa neîncetată și prin trăsături care-i sunt particulare, Ionel Teodoreanu și-a cucerit un public pentru care el constituie una din atracțiile spirituale ale vremii. De la începutul carierei Ionel Teodoreanu s-a arătat ca viitor romancier al copilăriei și adolescenței, instinctul artistic fixându-l astfel în domeniul ce-i este propriu”².

¹ Ionel Teodoreanu, *Cum am scris „Medelenii”*, în *Opere alese*, Editura Minerva, București, 1981, p. 460, 472-473.

² D. Murărașu, *Istoria literaturii române*. Ediția a III-a, Editura „Cartea Românească”, București, 1942, p. 408.

Caragiale între prieteni

În 1911, la serbările Asociațiunii ASTRA, când s-au aniversat 50 de ani de la fondare, preotul Alexandru Ciura i-a găzduit, la Blaj, pe I.L. Caragiale, Șt.O. Iosif, O. Goga și pe Aurel Vlaicu.

Fotografia, făcută cel mai probabil în curtea casei preotului, a fost publicată pe prima pagină a revistei „Flacăra” (anul II, nr. 7, 1 decembrie 1912), cu următoarea legendă: „Caragiale în mijlocul prietenilor: Goga, Iosif, Ciura, Vlaicu, etc.”.

Confesiunile unei supraviețuitoare

În patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași se găsește o scrisoare, datată 1 decembrie 1914, a scriitoarei Natalia Negru către Constantin Banu, fondatorul și directorul revistei „Flacăra”. Scrisoarea a fost scrisă pe două foi-carton, cu chenar negru pe exterior, și este o confesiune a unei supraviețuitoare. Scrisoarea completează cu informații, tragica poveste de dragoste dintre Natalia Negru și cei doi poeți români, Șt.O. Iosif (1875-1913) și Dimitrie Anghel (1872-1914).

Natalia Negru s-a născut la 5 decembrie 1882, în comuna gălățeană Buciumeni. A urmat cursurile școlii primare la Galați, unde tatăl ei era institutor, pe cele liceale la Școala Centrală din București, iar în 1901 s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București pe care a absolvit-o în 1907. În timpul studenției, obișnuia să meargă și să citească la Biblioteca Fundației Universitare unde, în 1903, l-a cunoscut pe Șt.O. Iosif. Poetul, care era deja consacrat după ce publicase trei volume de versuri, îndeplinea funcția de custode al Bibliotecii. Îndrăgostindu-se de Șt.O. Iosif, Natalia Negru a căutat o cale de a intra în viața lui, iar un an mai târziu, cei doi aveau să se căsătorească.

Nonconformismul poetului nu a fost pe placul Nataliei, ceea ce a făcut-o să mărturisească peste ani în *Helianta*: „Steo (Ștefan Octavian) a dezamăgit iluziile mele de la început. Întârzia mereu seara, uneori până dimineața. Vestimentar era foarte neglijent. Câștiga modest, mult sub nevoile noastre cele mai reduse. Eu trebuia să procur câte un ban, de multe ori cerând tatii, ceea ce îmi era teribil de jenant...”.

La acea vreme, prietenul cel mai bun al lui Șt.O. Iosif era Dimitrie Anghel, supranumit de critici „poe-

tul florilor”. Vizitând des casa celor doi soți și scriind împreună cu Șt.O. Iosif, Anghel s-a îndrăgostit de Natalia și a făcut tot posibilul să o seducă. Prietenia dintre cei doi bărbați nu a oprit-o pe Natalia Negru să-și părăsească soțul și să se mute la Anghel.

Pentru Șt.O. Iosif această dublă trădare a avut un efect devastator. Pierzând-o pe femeia care i-a inspirat majoritatea versurilor și pe care o diviniza, înșelat de cel mai bun prieten, blândul și sensibilul poet n-a

putut suporta șocul. La data de 22 iunie 1913, a murit în urma unei congestii cerebrale.

Deși opus temperamentului lui Șt.O. Iosif, Dimitrie Anghel n-a avut parte de fericire în brațele Nataliei Negru. Anghel avea comportamentul unui „băiat de bani gata”. Căsătoria celor doi, oficiată în noiembrie 1911, a creat în jurul familiei o atmosferă ostilă. În scurt timp, căsnicia s-a transformat într-un coșmar pentru Natalia care mărturisește în romanul *Helianta*: „Mai multe zile m-a ținut încuiată în casă, singură, ca într-un turn, sfâșietor despărțită de fetița mea, în imposibilitatea de a-mi relua libertatea [...] Eram condamnată la moarte de el, pe care începusem sa-l ador”.

A doua tragedie s-a produs în urma unei scene de gelozie. Anghel își rănește soția și încearcă apoi să se sinucidă, în locuința lor de la Tecucel. „Am crezut că glumește [...] El a scos revolverul... și a tras. Eu am căzut. Impresionabil cum era, a crezut ca m-a omorât, de aceea glonteile următor și l-a tras în piept...”, povestește Natalia Negru în romanul amintit.

„Poetul florilor” moare din cauza unei infecții datorată rănii ce o avea, în noiembrie 1914.

O acuzație gravă în timpul ceremoniei de înhumare: o necunoscută, aflată în mulțimea care asista la înmormântare, i-ar fi strigat Nataliei: „Mizerabilo, care omori pe toți oamenii mari ai țării!”.

Curând, războiul avea să provoace a treia tragedie în viața Nataliei Negru. În timpul unui bombardament al armatei germane, schija unei bombe lansate dintr-un zeppelin a lovit-o pe Corina, fiica sa iubită; aceasta a murit în septembrie 1916, la vârsta de 11 ani. După aceste pierderi, Natalia Negru a mai trăit 46 de ani, trecând în neființă la vârsta de 80 de ani, la 2 septembrie 1962, la Tecuci, în casa ei din strada George Coșbuc.

Corina IRIMIȚĂ

1 Decembrie 1914,
Tecuci

Stimate Domnule Banu,

Poate ar fi fost necesar să fi murit și eu, pentru a fi dată în adevărata ei lumină, dureroasa dramă ce dura de ani de zile, și ale cărei victime au fost: Iosif, Anghel, eu și fetița mea.

O femeie sunt și eu, însă în viața mea am întâmpinat greutăți și complicații, momente tragice atât de extraordinare, cum puținor oameni le-a fost scris să le treacă.

De aceea, singură nu pot răzbi cu lumina minții labirintul de conflicte sufletești, a căror pradă am fost și sunt!

Știu doar că de câțiva ani încoace, n-am avut zi liniștită, în care să nu vărs șiroaie de lacrimi, n-am avut noapte în care să nu tresar îngrozită – din visuri urâte!

Și astea fiindcă la un moment dat m-am trezit că doi oameni au nevoie – pentru ca să poată ei trăi – de tot ce e viață în mine, de tot ce sunt în alcătuirea mea trupească și sufletească.

Mie îmi rămâneau două soluții:

Să fac pe nepăsătoarea, pornind departe însoțită numai de ființa cu adevărat dragă mie, fetița mea nevinovată, dar riscând în felul acesta să asist la două morți tragice – ori să mă anihilez pe mine moralmente, aplicându-mi o moarte poate mai rea decât cea definitivă, – lăsând să fiu prădată de toate drepturile la viață –, de tot ce înseamnă rațiune de-a trăi și de-a avea un rost printre oameni – ceea ce am și făcut numai să nu asist la o reeditare a morții lui Odobescu.

Așa cred că a fost – deoarece am trecut prin torturi

EPISTOLA REGĂSITĂ

neînchipuite, terorizată de amenințări de sinucidere din două părți odată – și eu nu m-am delectat, n-am petrecut, n-am iubit, ci am plâns, m-am zbuciumat, m-am chinuit, căutând să potolesc pornirile nefiresc de exasperate, și să aduc lucrurile în așa fel, încât unul să mă cedeze celuilalt, nu pentru binele meu, și nici al lor – doar pentru nenorocirea tuturor cum a ieșit la urmă!...

A fost o luptă de întrecere – poate fără pereche în analele romanticismului, pentru a mă înstăpâni pe mine.

Nu s-a omis nici unul din mijloacele îngăduite sau nu de rațiunea omenească – mai ales din partea lui Anghel; și amândoi au exploatat fără cruțare toate resursele de generozitate și de milă ale sufletului meu.

După ce însă m-am înscris divorțul acela unde întrevedeam atâta fericire și noroc în momentul când mă cununam cu Iosif, și am rămas în seama lui Anghel, am simțit că se prăbușește pământul sub mine!

Dar... „despre morți să nu vorbim decât bine”!

Voi aminti în treacăt că n-a fost moment sufletesc mai nemărginit de dureros decât acela când m-am cununat eu a doua oară cu hotărârea de-a divorța a doua zi!...

Căsnicia mea din urmă e un trist exemplu al consecințelor jertfei de sine însuși!...

Anghel ținea poate la mine și în ultimul timp, dar se lăsase influențat de familia lui, care în loc de-a vedea adevărul, că făcusem o concesie luându-l pe el – vedea nici mai mult, nici mai puțin decât o „mezalianță”!

Avocatul Anghel, în drumul spre casa de la țară unde eram bolnavă, s-a oprit la bunicul meu ca să-i ceară trăsura, și a apărut în casa bunului bătrân cu o intrare teatrală:

Fratele meu! Spuneți-mi ce face fratele meu!...

Apoi într-o scurtă convorbire acolo, a spus între al-

tele:

„Natalia trebuia să se poarte altfel cu fratele meu dacă vroia să se mențină în lumea mare”!

Acestea – și alte stupidități și unele din partea sorei lui Anghel care mă teroriza pe când eram și eu în pat, m-au îndârjit și m-au făcut să-mi calc pe suflet și să nu stau lângă patul bolnavului până avea să-și dea suflul!

Ei nici nu mi-au comunicat trista veste a morții, însă bineînțeles că am aflat și am plecat desperată noaptea la Iași.

Acolo, am întâmpinat o atmosferă nu dușmănoasă, ci căinoasă, emanată din cercul familiei lui.

Cu timiditate am întrebat pe avocatul Anghel de ce nu m-a chemat și pe mine când a văzut că boala se agravează, și el m-a bruscăt: „Ce? Ai venit aici să faci reproșuri? Dacă ai venit să faci reproșuri...” și a urmat un ton de suspensie care însemna „ieși afară”...

Am plecat imediat înghițind și aceasta!

Ei însă, cu toții, fuseseră așa de bine găzduiți la noi când au venit să vadă pe Mitif!

Circulau în Iași calomnii și învinuiri nedrepte și nedemne pe socoteala mea. Și se zice că unul din ei se pregătise a-mi spune la cimitir:

„Canalie, ai îndrăznit să mai vii aici, când ai omorât pe toți oamenii mari ai țării!...”

Și eu am plâns cu durere, și încă plâng... nu pe soțul meu, ci flacăra minții lui, din vremurile bune, care în alte împrejurări ar fi fost o adevărată comoară a țării.

Nici el nici Iosif nu m-au prețuit atât ca femeie, ci ca pe-o prietenă înțelegătoare, capabilă să simtă și să prețuiască talentele lor. Se întreceau să se ridice în ochii mei prin ceea ce scriau, și mie mi-au închinat tot ce-au produs mai bun în vremea din urmă.

Dar ce folos? Într-un orașel de provincie, mă gândesc plângând la cele două morminte, și nimenea nu-mi crede nici doliul, nici nevinovăția.

EPISTOLA REGĂSITĂ

Două cutii mari de scrisori mi-au rămas de la amândoi – pe care le stropesc tot cu lacrimi – și asta-i încheierea tinereții mele!

Știam eu oare ce mă așteaptă când, acum zece ani, mi se publica cea dintâi poezie în „Sămănătorul” și când zâmbeam privind întâia oară cum umblă o mașină de tipar!...

Dar... mi-a mai rămas Corina! E și ea departe acum de mine, la școală, unde oricând o colegă îi poate spune în ciudă: „Mama ta e de două ori asasină”, fiindcă așa spune Dl. Karnabat la „Seara” – ori – „de trei ori asasină” fiindcă așa scrie Dl. Lovinescu la „Flacăra” – și „asasină” îmi poate striga orice femeie căreia nu i-ar plăcea ochii mei – și oricine se va împiedeca de mine pe un teren sau altul.

Oricine are libertatea să spună orice pe socoteala mea, fiindcă eu sunt dezarmată și slabă, deci eu sunt vinovată: sunt femeie! –

Acestea vi le spun într-un moment amar din viață.

Natalia Anghel

Str. Alexandru cel Bun 22 Tecuci

P.S.

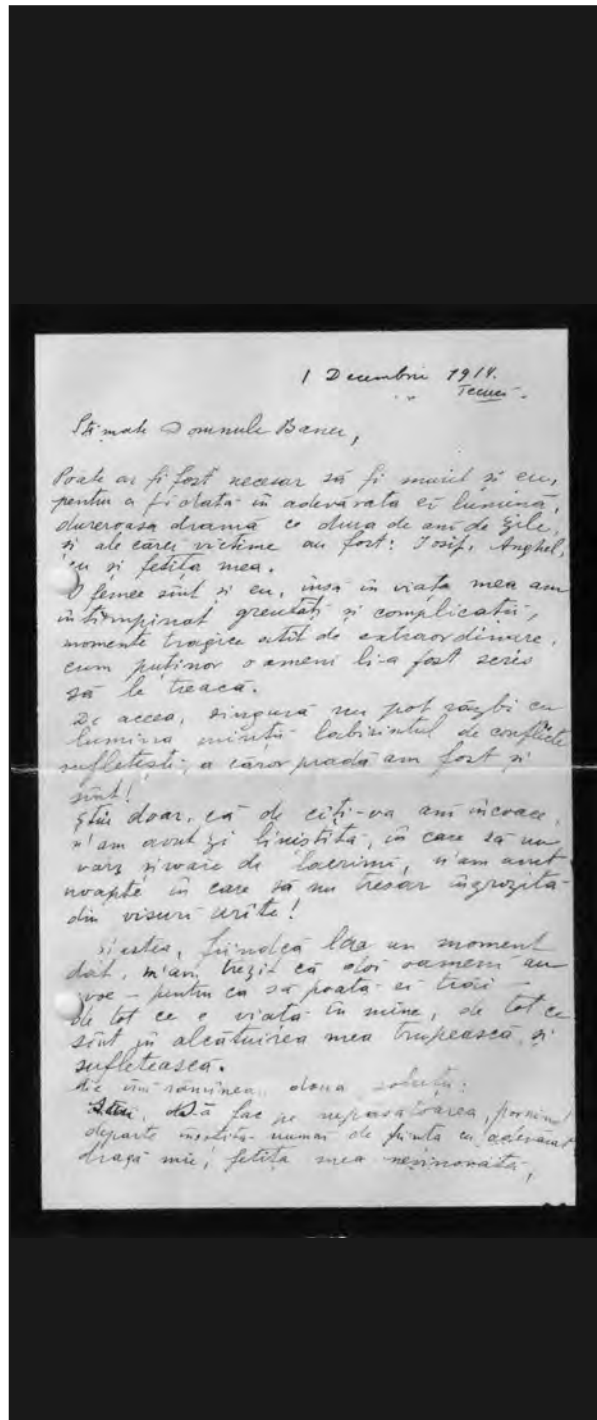
Copiez cu cea mai strictă exactitate câteva din scrisorile lui Iosif și Anghel, ca să poată vedea cineva dacă eu am asasinat literatura românească ori am fost singura ființă care m-am jertfit pentru ea.

Dintr-o scrisoare a fratelui meu se poate iarăși vedea cât de greu era impasul în care mă găseam la o răspântie a vieții.

Dar lumea pe toate le judecă ușor!...

Dacă o citiți, vă rog să mi-o înapoiați.

Cu stimă,
Natalia Anghel

***Unicat* în normele gramaticii**

În ultima perioadă, în limba română actuală, în special în mass-media, se remarcă o tendință în a utiliza anumite substantive cu valoare de adjective. Rezultatul unei astfel de schimbări a valorii ori clasei morfologice/gramaticale a unui cuvânt, prin adjectivizarea unui substantiv, a primit denumirea de „nume-epitet” (Stoich ițoiu Ichim 238). Fenomenul nu e chiar nou, fiind specific, de fapt, limbajului colocvial și celui argotic (*muzică **beton**, minte **brici**, petrecere **marfă*** etc.). Astfel, presa, din dorința de a-și apropia tot mai mult publicul prin utilizarea unui limbaj cât mai familiar, abundă în creații ce urmează acest tipar: *preț șoc, ofertă bombă, vânzări record, copil-problemă, martor-surpriză, petrecere surpriză, firmă-căpușă, firmă-fantomă, interviu-fulger* ș.a. Faptul că unele se scriu separat, cu blank, ca sintagme formate din două substantive, iar altele, prin alăturare cu cratimă, indică dificultatea interpretării acestor grupări: fie sunt încadrate în rândul compuselor substantive, datorită aspectului morfosintactic, fie, din punct de vedere semantic, sunt considerate îmbinări de morfeme lexicale libere, independente unul de celălalt, cel de-al doilea (i.e. substantivul adjectivizat, aflat mereu în poziție postsubstantială) manifestând valențe metaforice. Modelul acesta de conversiune (i.e. schimbare a valorii morfologice a unui cuvânt) e preluat din franceză, majoritatea unor astfel de sintagme reprezentând calchieri din limba respectivă.

Să fie oare astfel de preferințe pentru adjectivizări ale unor substantive motivul pentru care unele sub-

stantive sunt... confundate cu adjective și utilizate cu rol de determinant? Greu de crezut, mai ales când un asemenea substantiv nu manifestă nicio valență metaforică. Însă e probabil ca în baza acestei tendințe lingvistice tot mai pregnante, anumiți vorbitori să-și dezvolte un soi de automatism. În fapt, în unele situații, nici nu putem vorbi de o schimbare a valorii morfologice a cuvântului respectiv, utilizat doar într-un context morfosintactic nepotrivit. Înainte de toate, pentru că orice conversiune a unui cuvânt e notată în dicționar și, astfel, fixată în limba respectivă, semn că a trecut prin ambele procese, interdependente, de altfel, pe care le presupune o schimbare a clasei gramaticale a unui cuvânt: *gramaticalizare* și *lexicalizare*. De pildă, în dreptul cuvântului-titlu *bine*, avem notate în dicționar mărcile gramaticale (*adv.*, respectiv *s.n.* și *adjectival*; *despre oameni*, cf. DEX 1998, s.v. *bine*), semn că lexemul *bine*, la origine adverb, își poate schimba valoarea gramaticală, fiind substantivizat (*adv. bine* → *subst. binele*) ori utilizat ca adjectiv invariabil (în contexte ca *om bine*) și suferind toate modificările gramaticale care se impun – fapt unanim acceptat. Apoi, nu putem afirma despre orice substantiv utilizat ca adjectiv că a suferit o schimbare a valorii morfologice, întrucât există riscul de a cădea în capcanele hipercorectitudinii – tocmai din dorința de a fi corecți, încalcăm normele lingvistice și arătăm că, în fapt, nu le cunoaștem îndeajuns. Dacă o normă se aplică în unele situații, nu înseamnă că e valabilă și în alte situații, aparent similare. De aceea, repet, este indicat să utilizăm dicționarul acolo unde există

dubii privind contextul gramatical în care dorim să întrebuițăm un cuvânt.

Astfel, observând că, în repetate rânduri, substantivul *unicat* e utilizat în poziție adjectivală, am aruncat o privire în dicționare, pentru a verifica statutul său gramatical, dacă, între timp, a suferit vreo modificare în acest sens. Însă *unicat* este înregistrat doar ca substantiv neutru, cu două sensuri, fără vreo mențiune că ar putea avea și alte valori gramaticale, precum cea adjectivală:

„**UNICĂT**, *unicate*, s. n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect. **2.** Înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar. – Din germ. **Unikat**” (DEX 2009)

Fără vreo posibilitate de a se dezvolta ca „numepitet”, pentru a putea căpăta rol de atribut în anumite contexte, *unicat*, cu sensul prim („exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect”), e folosit totuși ca adjectiv, acordat chiar cu substantivul determinat, în contexte ca:

„România este o «țară autentică» ce poate reprezenta viitorul «inovării» în Europa și care a lansat o «inițiativă **unicată**» la nivel global, și anume clusterul de turism dedicat tinerilor, spune ministrul pentru IMM și Turism, Florin Jianu” (dintr-un articol publicat pe site-ul digi24.ro);

„Cum să-ți faci pereții de o textură **unicată**” (dintr-un articol trilulilu.ro);

„VJ Oana, apariție **unicată** la MTV EMA Berlin 2009!” (titlul unui articol publicat pe site-ul ziaremondene.ro);

„Aceasta arată uimitor în realitate și este cea mai scumpă culoare **unicată** realizată de producătorul britanic până acum” (autostrada.md)

Un magazin on-line vinde „bijuterii **unicate**” (aurlux.ro);

„Magazinul nostru vă oferă produse **unicate** create din mărgelă de sticlă, plastic, lemn, fimo, cristal, pietre semiprețioase cu accesorii argintii și aurii. [...] bijuterii fantezie confecționate manual, modele **unicate**, cadouri Crăciun.” (wall-street.ro);

„Visând la clipe **unicate**, aș vrea să-ți spun ca să mai stai [...]” (forumok.ro);

„Au transformat a noastre vieți în clipe **unicate** [...]” (doareupetrica.wordpress.com)

„Știm că există momente **unicate** în viața fiecăruia din noi și aceste momente sunt **unicate** [...]” (svproductions.ro);

„Rochii de seară **unicate** pentru ocazii speciale” (estilo.ro);

„Realizăm diverse cadouri **unicate** și personalizate în producție proprie” (imagineata.ro);

Un magazine on-line vinde „pantofi **unicați**” (pantofi-lux.ro);

„Herghelia Cernavodă deține armăsari de referință, **unicați** în România precum și iepe de reproducție controlată” (cernavoda-turistica.ro);

„Tot ce ne-a inspirat în rețetele întâlnite prin lume am pus în burgerii noștri **unicați**” (cluj.com).

Observăm că *unicat*, utilizat ca adjectiv, ia chiar forme complet atipice (*unicată*, *unicați*), având în vedere că, singura sa formă de plural, ca substantiv neutru, consemnată și în dicționare, este *unicate*.

Uneori, *unicat* e utilizat ca adjectiv invariabil, ceea ce creează ambiguitate din punct de vedere gramatical, întrucât se poate considera că vorbitorul l-a perceput ca substantiv:

„Momente **UNICAT** la Montreal!” (titlul unui articol de pe prosport.ro)

„Rochii **unicat** de seară” (frances.ro)

Însă asemenea construcții, precum cele din urmă,

pot fi interpretate și drept compuse substantivale, unde *unicat* își păstrează statutul de substantiv și, prin urmare, nu necesită acord formal. De altfel, în DCR3, *unicat* e consemnat doar cu trimitere înspre compusul *piesă-unicat*, în care substantivul care ne interesează are formă invariabilă, capul compusului putând fi declinat și la plural: *pieșe-unicat* (cf. DCR3, p. 408-409, p. 556). Așadar, în compuse substantivale, când el însuși își păstrează valoarea de substantiv, *unicat* se comportă, din punct de vedere gramatical, întocmai ca „numele-epitet” din structuri similare de care aminteam în primul paragraf (cf. *prețuri-șoc, oferte-bombă, copii-problemă, interviuri-fulger* etc.). Adică nu se acordă cu centrul compusului, chiar dacă se prezintă ca un atribut. Și pentru că sunt compuse, astfel de grupări se analizează, din punct de vedere gramatical, în ansamblu, ca un întreg, nu în părți componente.

Or, pentru a elimina dubiile, când nu suntem siguri dacă *unicat* se potrivește contextului, dacă prezintă sau nu ambiguități în privința inclusiv a sensului, nu doar din punct de vedere gramatical, avem posibilitatea înlocuirii acestuia cu adjectivul *unic*, -ă, acolo unde relația atributivă cu substantivul determinat e vădită și ideea principală care se dorește a fi transmisă este de „obiect/lucru/fapt etc. unic(ă)”. Este corect, așadar, să utilizăm substantivul *unicat* independent ori în compuse substantivale cu structura nume-nume, dar nu în construcții ambigue în care dă impresia să determine un alt substantiv. Pentru acestea din urmă, mai corectă este utilizarea adjectivului propriu-zis *unic*, variabil ca formă și care, deci, se acordă din punct de vedere formal cu substantivul determinat. Avem *momente unice* sau *momente-unicat*, *rochii-unicat* ori *rochii unice*, nu **rochii unicate*; *pantofi-unicat/pantofi unici*, nu **pantofi*

unicați, niciun alt tip de combinație între aceste forme nefiind corectă din punct de vedere gramatical. Mai mult chiar, **compusele cu substantivul *unicat*** se scriu numai **cu cratimă**, iar *unicat* este invariabil; numai substantivul-nucleu al compusului se declină la plural: *pantofi-unicat*, *cercei-unicat*, *obiecte-unicat*, *bijuterii-unicat* ș.a. Cf. DOOM2, „se scriu cu cratimă substantivele compuse cu unitate semantică și gramaticală mai mică decât a celor scrise într-un cuvânt (și, eventual, cu articulare și flexiune și la primul element), având structura: [...] substantiv + substantiv în nominativ” (p. LXXI), precum *an-lumină*, *artist-cetățean*, *bloc-turn*, *cal-putere* etc. Astfel, norma lingvistică în vigoare elimină orice posibilitate de producere a vreunei ambiguități gramaticale.

Când adjectivul *unic* este înlocuit de substantivul *unicat*, care capătă chiar forme aberante, asistăm la o greșală de tipul confuziei paronimice între două cuvinte. Credem, de asemenea, că *unicat*, un împrumut din germană, este posibil să fie perceput ca adjectiv și din cauza unei analogii formale cu alte adjective cu formă similară și terminație identică, precum *lactat* (la origine adjectiv, dar astăzi folosit preponderent ca substantiv, prin schimbarea valorii gramaticale < *produs lactat*) sau *fermecat*, *ferecat* etc. În plus, există, în această privință, o oarecare tendință a limbii române în a împrumuta cuvinte compuse (în limba de origine), dar din care, în procesul de adaptare la sistemul gramatical românesc, limba ajunge să rețină doar unul dintre cuvinte, și anume pe acela care are rol de determinant/atribut – ceva atipic dacă ne gândim că substantivul propriu-zis al unor astfel de grupări este nucleul sintactic al sintagmei, fără de care grupul, substantival de altfel, nu ar putea exista. (Chestiunea este însă aici mai amplă, căci informația semantică principală s-a concentrat, de fapt, în adjec-

tiv, el devenind nucleul semantic al grupului, în timp ce substantivul rămâne în continuare nucleul sintactic. Este și motivul pentru care, în caz de elipsă a substantivului, informația semantică a întregului grup se menține în continuare, substantivul putând fi ușor subînțeles. Fără adjectiv însă, aceasta s-ar pierde complet.) De pildă, din compusele englezești *living room, dressing room, hardware, jet plane, pull-over sweater, smoking jacket, software, training suit, trench-coat*, limba română a păstrat doar cuvântul cu valoare adjectivală: *living, dressing, hard, jet, pullover, smoking, soft, trening, trenci*. De notat e și faptul că, deși s-a preferat doar partea adjectivizată a structurilor respective, în limba română aceasta e utilizată ca... substantiv: *livinguri, dressinguri, harduri, jeturi, pulovere, smokinguri, softuri, treninguri, trenciuri*. E însă ceva obișnuit, întrucât, după cum spuneam, elipsa substantivului-bază a structurii inițiale (*room, plane, sweater, jacket, ware, suit, coat*) se subînțelege, iar semnificația întregului compus substantival este concentrată în acel cuvânt, cu rol de determinant inițial. La fel s-a întâmplat, în trecut, și cu adjectivele (la origine) *roșie, vânătă, flagrant, lactate*, devenite substantive, prin condensare lexico-semantică: < *pătlăgea roșie*; < *pătlăgea vânătă*; < *flagrant delict*; < produse *lactate*.

Astfel, *unicat*, prin analogia cu grupuri de tipul celor exemplificate anterior, ajunge să fie înțeles ca adjectiv, al cărui substantiv determinat (*produs [unicat]*, cel mai probabil) este eliptic. Problema e că această analogie rezultă într-o greșeală, întrucât o posibilă schimbare a valorii gramaticale a lui *unicat* nu este, deocamdată, cel puțin, certificată în dicționare. Dacă procesele principale ale acestui fenomen de schimbare a clasei morfologice (i.e. gramaticalizarea și lexicalizarea), din substantiv în adjectiv,

în cazul lui *unicat*, nu s-au produs complet, este clar că nu-l putem utiliza, cel puțin în stadiul actual al problemei, decât ca substantiv.

Există opinii cum că *unicat*, implicând deja înțelesul de „ceva *unic*” (fiind un *derivat semantic* al semnificației de *unic*), nu trebuie utilizat la plural, căci dacă un lucru e unic, nu are pereche și, cu atât mai puțin, plural. Așadar, nicio formă din cele aberante, și nici cea corectă de plural, nu ar trebui acceptată. O astfel de explicație rezolvă situația de greșeală doar superficial, în sensul că nu pluralul lui *unicat* este problema (el are deja un singur plural, ca substantiv neutru, acceptat de dicționare: *unicate*), ci utilizarea lui ca adjectiv și acordul cu determinatul, în gen și număr (așa apar forme denaturate precum *unicați, unicată*). Cât privește chestiunea pluralului lui *unicat*, dacă folosim forma normată de plural a acestuia, nu înseamnă că ne abatem de la regulă ori de la semnificația sa de bază (de „obiect/lucru unic”), căci, inclusiv păstrând acest sens al său, substantivul poate exprima pluralitatea, fiind numărabil. Acest fapt ține de particularitățile referentului; e corect să spunem, de exemplu: *La magazinul de antichități, sunt deja două unicate ale artistului.*, întrucât se subînțelege prin pluralul *unicate* ideea de (două) *piese/obiecte/lucruri unice*. Compusul substantival subînțelege aici (*piese-unicat, obiecte-unicat, lucruri-unicat*) se concentrează în jurul cuvântului care conține informația de bază (*unicat*); astfel, substantivul redat, *unicat*, preia, în flexiunea sa, ideea de pluralitate (ca informație gramaticală) exprimată de substantivul eliptic. Dacă la magazinul de antichități se găsesc *două piese cu statut de unicat* ale unui artist, este firesc să vorbim de *două unicate*, adică de *două obiecte-unicat*, unic fiecare în parte adică. Pluralul lui *unicat* amintește de comportamentul substantivelor

masive de tipul *făină, ulei, sare, ciorbă* etc., nonnumărabile la origine, care pot trece, din punct de vedere flexionar, în rândul celor nonmasive și numărabile, când au sensul de „tipuri de/sorturi de” ori „porții”: *făinuri* („sortimente de făină”); *uleiuri* („soiuri de ulei”); *săruri* („tipuri de sare”); *ciorbe* („porții de ciorbă”). Într-un mod similar, putem vorbi de *unicate*, în sensul de „mai multe piese, diferite, cu statut de unicat”.

Totodată, conform definiției din dicționar a cuvântului *unicat* („exemplar unic dintr-un obiect”), acesta desemnează mai degrabă obiecte și lucruri concrete, palpabile, ceea ce înseamnă că e impropriu utilizat pe lângă substantive precum *clipă, moment, idee, inițiativă* etc., care sunt compatibile, din punct de vedere semantic, doar cu adjectivul *unic*.

Cu al doilea sens al său, substantivul *unicat* („înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar”), este întrebuințat în documente administrative și juridice, fiind un termen specific stilului juridico-administrativ:

„Comunicarea scrisă se va redacta în două exemplare, **unicatul** se va expedia prin corespondență unității de care aparține salariatul [...]” (fragment extras din *Ordinul Ministrului Transportului și Telecomunicațiilor Nr. 855 din 24 februarie 1986, privind unele măsuri pentru întărirea disciplinei în unitățile Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor*, text disponibil la adresa web afer.ro).

„Primul exemplar (**unicatul** procesului-verbal) se depune periodic, de către constatator, la sediul instituției de care aparține [...]” (fragment extras din *Ordin nr. 527 din 25 noiembrie 1997 pentru aprobarea Normelor de organizare și efectuare a transporturilor rutiere și a activităților conexe acestora*, text disponibil la adresa legislatie.just.ro).

„Sunt scutite de taxe extrajudiciare de timbru [...] **unicatele** certificatelor eliberate de instituțiile de învățământ, certificatele eliberate pentru a servi în armată [...]” (fragment extras din *Evoluția impozitelor indirecte în România în perioada 1990-2004 și influența lor asupra resurselor financiare publice*, publicat pe referatele.com).

În același câmp semantic se înscriu și cuvintele *duplicat* „al doilea exemplar al unui înscris emanat de la o persoană fizică sau juridică; copie” și *triplicat* „copie făcută după un act sau după un document” (cf. DEX 2009, s.v. *duplicat*; s.v. *triplicat*).

Sigle:

DCR3 – Dimitrescu, Florica (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, Editura Logos, București, 2013.

DEX 1998 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

DEX 2009 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

DOOM2 – *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Bibliografie:

Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității din București, 2006.

*** *Gramatica limbii române*. I. Cuvântul, Tiraj nou, revizuit, Editura Academiei Române, București, 2008.

Lăcrămioara BALINT

Sărbătoarea Muzeului Sadoveanu

Luna mai a găsit curtea Muzeului „Mihail Sadoveanu” fără bogăția, frumusețea și parfumul florilor de liliac. Motiv pentru care am transformat, anul acesta, Sărbătoarea liliacului, manifestarea tradițională de primăvară, în Sărbătoarea „Muzeului Sadoveanu”. În data de 5 mai s-a vernisat expoziția *Scriitorii familiei Sadoveanu*, care va putea fi vizitată până în toamnă. Expoziția realizată cu acest prilej îi prezintă ca autori sau traducători pe patru dintre cei unsprezece copii ai scriitorului. Despina, Profira și Paul-Mihu au lăsat în scrierile lor mărturie despre lumea în care au trăit, iar Teodora este prezentă în expoziție prin traduceri din limbile franceză și engleză. Fotografiele și manuscritele completează imaginea unei familii unite, în

care copiii au moștenit, pe lângă aspectul fizic, și caligrafia mărunță a tatălui, nu doar nevoia de a scrie. Elevii Școlii gimnaziale Țuțora, sub îndrumarea profesorului Victor Torge, au prezentat piese muzicale vocale și instrumentale (la blockflote) din repertoriul național și internațional. La rândul lor, elevii Liceului Teoretic „Alexandru Ioan Cuza” din Iași au devenit, pentru al doilea an consecutiv, parteneri ai unor momente inedite în cadrul sărbătorii de primăvară de la Muzeul din dealul Copoului. Ei au avut privilegiul de a interpreta fragmentul final din *Tragediile Galatei*, poem eroicomic scris de Mihail Sadoveanu pe când era în ultimul an de liceu și care face referire la întâmplări adevărate.

Oana MELINTE, Monica SALVAN

MNLR Iași la Atena

În luna mai a acestui an, Muzeul Național al Literaturii Române din Iași a participat la prima ediție a Zilelor Prieteniei Româno-Elene de la Atena (13-15 mai 2016), la invitația Asociației Femeilor Românce din Grecia.

Programul a inclus simpozionul științific cu tema „Elenismul, componentă a culturii românești”, organizat de Uniunea Elenă din România, cu participarea academicienilor Răzvan Theodorescu și Constantin Bălăceanu-Stolnici la Academia Elenă, dar și spectacole de dansuri românești și grecești cu ocazia Zilei Mondiale a dansului, în piața Monastiraki, la poalele Acropolei. În cadrul manifestărilor, Muzeul Național al Literaturii Române din Iași a fost prezent cu o lansare de carte și o expoziție.

Au fost prezentate Editura Muzeelor Literare Iași și o serie de traduceri în limbi străine realizate în cadrul rezidențelor FILIT pentru traducători străini, respectiv al Atelierelor FILIT de la Ipotești. Una dintre aceste traduceri, nuvela *Alexandru Lăpușneanu* de Constantin Negruzzi, publicată în mai 2016, îi aparține traducătoarei Angela Bratsou, membră a Asociației Femeilor Românce din Grecia. Cu acest prilej, la biblioteca asociației a fost vernisată expoziția de fotografii și afișe din secolul al XIX-lea „Artiști români pe scenele europene, artiști europeni pe scenele românești” (curator: Laura Terente).

S-a deschis astfel perspectiva unor noi colaborări, publicul fiind interesat de autorii clasici publicați la Editura Muzeelor Literare dar și de alte expoziții itinerante ale muzeului.

L. BALINT

Întâlniri franco-române

Asociația „Dacia Méditerranée” a organizat, în localitatea Frontignan la Peyrade din sudul Franței, în perioada 12-16 mai 2016, cea de-a 21-a ediție a întâlnirilor franco-române.

Organizată în contextul mai larg al Zilei Europei, această ediție a fost o retrospectivă a celor 20 de ani de activitate a asociației, o continuare a parteneriatului pe care asociația îl are cu Memorialul Ipotești, Muzeul Județean Botoșani, Școala populară de artă Botoșani și un început al colaborării dintre asociația organizatoare și Muzeul Național al Literaturii Române Iași.

Deschiderea oficială din seara zilei de vineri, 13 mai, a fost onorată de prezența consulului României la Marsilia și de participarea numeroasei delegații a primăriei orașului, delegație din care au făcut parte viceprimarii Sabine Schürmann – vicepreședinte al Comisiei pentru Cultură și Olivier Laurent – responsabil cu ONG-urile, consilieri.

Muzeul Național al Literaturii Române Iași a etalat expoziția *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu*. De asemenea, a fost prezentată varianta în limba franceză a romanului *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu, prezentare făcută de Jean-Louis Courriol, traducătorul volumului. Două eleve din Franța au prezentat, prin lectură încrucișată, în limbile română și franceză, povestirea *Fata babei și fata moșneagului* de Ion Creangă. Ziua de sâmbătă s-a încheiat cu degustări de vinuri și mâncăruri specifice românești și

frânzuzești.

Duminică, între prezența la sală și strângerea expozițiilor, invitații români au vizitat Muzeul Municipal din Frontignan, organizat în fosta capelă a Penitenților Albi, clădire din prima jumătate a secolului al XVII-lea și Biserica Sf. Paul, monument de arhitectură de secol XIII. În cele trei zile de vizitare, aproape 200 de persoane au participat la activități sau au intrat să admire exponatele și să primească informații despre România.

Ziua de luni a fost rezervată vizitării altor obiective și localități importante: Villeneuve – orașul manufactură, de secol XVII; un exemplu de casă bioclimaterică; Pézenas – orașul lui Molière, oraș monument istoric și de arhitectură.

La sfârșitul zilei de luni, ultima petrecută în Franța, s-a făcut bilanțul, s-au conturat proiecte, s-au făcut propuneri de activități.

Pentru că la această a 21-a ediție a întâlnirilor franco-române, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a fost prezent pentru prima dată, Asociația „Dacia Méditerranée” și-a exprimat dorința de a încheia cu instituția noastră un parteneriat pe termen lung.

Amelia GHEORGHÎĂ

„Șotron”. Târg de cărți, jocuri și distracții – la a III-a ediție

Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate” au organizat în perioada 3-5 iunie 2016 cea de-a treia ediție a evenimentului *Șotron. Târg de cărți, jocuri și distracții*.

Desfășurat în grădina Casei Pogor și pe strada Vasile Pogor, evenimentul a fost compus dintr-o suită de activități cultural-educative dedicate publicului tânăr și foarte tânăr, sărbătorind Ziua Internațională a Copilului. Distracția și învățarea s-au împletit frumos, iar copiii și părinții s-au putut bucura de piese de teatru, concerte, expoziții, workshop-uri de

robotică și imprimare 3D, board games, ateliere de colorat și modelaj în lut, cluburi de conversație în diverse limbi străine, activități sportive (ping-pong, baschet, volei, trambuline, tenis, cursuri de învățat mersul pe bicicletă) etc. Anul acesta, în premieră la Iași, a avut loc și „Marea hămăceală” care a constat în decorarea grădinii Casei Pogor cu hamace colorate, precum și ateliere practice de hamace.

Bucuria participării s-a citit pe fețele copiilor și adolescenților, iar premiile oferite de organizatori au răsplătit eforturile și implicarea lor.

DESPRE AUTORI

Zamfir Bălan, doctor în științe filologice, cercetător științific, Muzeul Brăilei „Carol I”

Mihai Chișcă, Facultatea de Geografie și Geologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Mircea Coloșenco, critic literar, editor, bibliograf

Jan Cornelius, traducător, publicist

Maria Danilov, doctor în istorie, cercetător științific, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău

Mircea-Cristian Ghenghea, cercetător dr., Departamentul de Cercetare al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Corneliu Grigoriu, fotograf al Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Cristina Hermeziu, jurnalist, traducător

Alexandrina Ioniță, doctor în istorie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, director al Casei editoriale „Demiurg”

Georgiana Leșu, doctor al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Cătălin Mihuleac, scriitor

Ștefan Oprea, critic de teatru și film, publicist

Radu Părpăuță, scriitor, publicist

C. Popa, poet, jurnalist

Raluca Popescu, doctorand al Facultății de Litere, Universitatea din București, inițiator și editor al proiectului LiterParc.ro

Simona Preda, doctor în istorie al Universității din București

Adriana Radu, profesor dr. la Colegiul Național Iași

Doru Scărlătescu, prof. univ. dr. în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Ștefan Susai, jurnalist

George Țurcănașu, lector univ.dr. al Facultății de Geografie și Geologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Bogdan Ulmu prof. univ. dr. al Facultății de Teatru din cadrul Universității de Arte „George Enescu” Iași, publicist

Anca Vieru, masterandă a Facultății de Litere din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Diana Vrabie, conferențiar universitar al Catedrei de literatură română și universală, Universitatea de Stat „Alecu Russo” Bălți, Republica Moldova

CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL

- 3 Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (II) (Cristina Hermeziu, Monica Salvan)
- 5 Florin BICAN (Germania) – O dorință numită tramvai
- 8 Ana FRONESCU (Olanda) – Mereu te poți întoarce
- 13 Stefania KENLEY (Marea Britanie) – Text, textile și țesături urbane
- 19 Jozefina KOMPORALY (Marea Britanie) –Obiecte care ne vorbesc
- 24 Gabriela LUPU (Franța) – Pachetul de acasă
- 27 Cătălin PAVEL (România) – Les mots et les choses et le check-in
- 31 Cristina SIMION (Germania) – Am împachetat obiectele care mă definesc
- 34 **NICHITA versus DANILOV** (Corneliu Grigoriu)

PATRIMONIUL. MODELE DE SUCCES

- 36 Adriana RADU – Biserica Banu sau despre proiecte europene „ortodoxe”

TURISMUL LA ROMÂNI. NOSTALGII LUCIDE

- 39 Argument (Călin Ciobotari)

PROFESIONIȘTI AI TURISMULUI

- 40 Florin BĂRHĂLESCU – Turismul în comunism vs turismul în democrație
- 48 Ghiorghe URSU – „Nu mai există pasiune în turism!”

SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC

- 54 Viorel SIMIONESCU – Turistul artist...

EXPERIENȚE TURISTICE

- 73 Cătălin MIHULEAC – Turiștii polonezi și mai mult ca Marlon Brando
(fragment din povestirea „Fotografie de familie”)
- 76 Radu PĂRPĂUȚĂ – Expediția temerarilor
– Din însemnările unui estic în putredul Occident

- 83 Jan CORNELIUS – Călătorii de vis
85 Bogdan ULMU – La mare, în turneu cu teatrul
87 Ștefan OPREA – Jurnalul unui altfel de turist (fragmente)

TURISMUL CA IDEOLOGIE

- 103 Simona PREDA – Retorica festivităților comuniste în periodicele pentru copii

IAȘUL TURISTIC. SAU NU?!

- 109 George ȚURCĂNAȘU – Iașul nu e cool!
115 Mihai CHIȘCĂ – Zone turistice în județul Iași

RECONSTITUIRI CULTURALE

- 129 Mircea COLOȘENCO – Procesul Caion-Caragiale
131 Anca VIERU – Calistrat Hogaș, experiența ieșeană
135 Maria DANILOV – Pe urmele bibliotecii lui Paul Gore
138 Zamfir BĂLAN – Perpessicius, primul cronicar literar radio
151 Diana VRABIE – Iașul și ieșenii: tradiție și modernitate (II)

MARKETING DE PE VREMEA BUNICULUI

- 156 I. SIMIONESCU – Cartea Românească

REALISMUL SOCIALIST ÎN LITERATURĂ

- 162 Georgiana LEȘU – Ana Ipătescu, modelul feminin al liderului revoluționar

POLEMICI CULTURALE

- 167 Doru SCĂRLĂTESCU – Cu Eminescu, la simpozionul național de hiperbole
178 Ștefan SUSAI – Ion Druță și lumea literară ieșeană

CORESPONDENȚE

- 181 Alexandrina IONIȚĂ – Napoleon Bonaparte în mentalul popular moldovean.
Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei
- 187 Mircea-Cristian GHENGHEA – Știre dintr-un posibil viitor... Exercițiu de *science-fiction*

PROIECTELE ANOTIMPULUI

- 189 Iulian PRUTEANU – Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” Miroslava
– Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu” Golăiești

194 FOTOGRAFIA REGĂSITĂ

EPISTOLA REGĂSITĂ

- 195 Corina IRIMIȚĂ – Confesiunile unei supraviețuitoare

INVESTIGAȚII LINGVISTICE

- 199 Raluca POPESCU – *Unicat* în normele gramaticii

RAFTUL CU ECOURI

- 204 Lăcrămioara BALINT – Sărbătoarea Muzeului Sadoveanu
- 205 Oana MELINTE, Monica SALVAN – MNLR Iași la Atena
- 206 L. BALINT – Întâlniri franco-române
- 207 Amelia GHEORGHIȚĂ – „Șotron”. Târg de cărți, jocuri și distracții – la a III-a ediție

208 DESPRE AUTORI

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituire culturală - Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 2(141) / vară 2016

Date de apariție:

primăvară – 15 martie

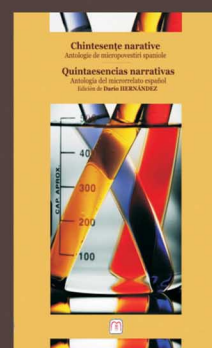
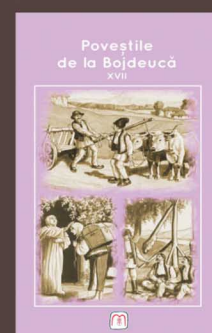
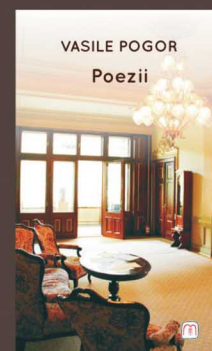
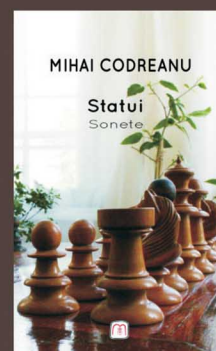
vară – 15 iunie

toamnă – 15 septembrie

iarnă – 15 decembrie

- CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL
- NICHITA versus DANILOV
- PATRIMONIUL. MODELE DE SUCCES
- TURISMUL LA ROMÂNI. NOSTALGII LUCIDE
- PROFESIONIȘTI AI TURISMULUI
- SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC
- EXPERIENȚE TURISTICE
- TURISMUL CA IDEOLOGIE
- IAȘUL TURISTIC. SAU NU?!
- RECONSTITUIRI CULTURALE
- MARKETING DE PE VREMEA BUNICULUI
- REALISMUL SOCIALIST ÎN LITERATURĂ
- POLEMICI CULTURALE
- CORESPONDENȚE
- PROIECTELE ANOTIMPULUI
- FOTOGRAFIA REGĂSITĂ
- EPISTOLA REGĂSITĂ
- INVESTIGAȚII LINGVISTICE
- RAFTUL CU ECOURI

EDITURA MUZEELOR LITERARE

ISSN (Tipărit) 1220-7322
ISSN (Electronic) 1584-2657

www.muzeulliteraturiiiiasi.ro
www.emliasi.ro